Yahudi Öyküleri

ARION
YAYINEVİ

YAHUDİ ÖYKÜLERİ

YAHUDİ ÖYKÜLERİ

ARION
YAYINEVİ

Öykü Dizisi: 04

ARION YAYINEVİ

Aralık - 1994 (1. Basım İstanbul)
Ekim - 1997 (2. Basım İstanbul)

"© Bu eserin tüm yayın hakları ARION YAYINEVİ Ltd. Şti.'ye aittir."

Kitabın Adı : Yahudi Öyküleri
Kapak ve İç Baskı : Yayİacık Matbaası
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Adres : Sıraselviler Cad., Taner Palas Apt.,
No: 25, Kat:3, Daire 7,
Taksim-İstanbul
Tel : (0 212) 243 23 70 - 252 41 86
Fax : (0 212) 243 00 33

ISBN - 975-571-012-4

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
I.L. Peretz (1851 - 1915) 11
GOLEM
SESSİZ BONTSHA

Sholom Aleichem (1859 - 1916) 27
HODEL

Lamed Shapiro (1878 - 1948) 47
BEYAZ ÇALAH
DUMAN

Abraham Reisen (1876 - 1953) 71
MÜNZEVİ

Isaac Babel (1894 - 1941) 81
GÜVERCİNLİĞİMİN ÖYKÜSÜ
YOLCULUK

Isaac Bashevis Singer (1904-91) 107
KAFKA'NIN BİR ARKADAŞI

Emanuel Litvinoff (1915 -) 125
FANYA

Aharon Appelfeld (1932 -) 143
BADENHEIM 1939

Philip Roth (1933 -)..... 177
YAHUDİLERİN DİNDEN DÖNMELERİ

Cynthia Ozick (1928 -)..... 199
PAGAN HAHAM

Amos Oz (1939 -) 239
DÜNYAYI DÜZENE KOYMAK

Bernard Malamud (1914 - 1986) 253
TAKSİDEKİ ADAM

Muriel Spark (1918 -)..... 309
GAYRI-MUSEVİ YAHUDİLER

ÖNSÖZ

Yahudi edebiyatına dair her antoloji ya da derlemenin önsözü neredeyse kaçınılmazca "Yahudi -edebiyatı- nedir?" sorusuyla başlamıştır. Kuşkusuz Litvinoff çok yerinde söylemişti: "Belki de gerçekten sosyal, dinsel ve etnik bağlamda, üzerinde anlaşılabilir bir Yahudi tanımına ulaşmak imkânsızdır." Ama yine de geniş coğrafya bölümlerinde ve tarihsel olarak yakın, benzer veya aynı dönemlerde yaşamış Yahudi kültürlerinin karakteristik özelliklerinden söz etmek pek yanlış olmayacaktır. Ve tabii ki tüm bunların edebiyattaki yansımaları ve yazarlarındaki izdüşümlerinden.

Daha çok Avrupa'nın gettolarında yaşamış bir halk olmasına karşın cimri-zengin tüccar bir halk olarak isim buldular. Oysa son çeyrek asra gelinceye dek yaşamı acılar ve yoksulluklarla dolu bir halkan söz ediliyordu. Kuşkusuz Yahudilerin, bu vatansız insanların dağınık ve siyasi bir güçten yoksun olarak verdikleri yaşam ve varolma mücadeleleri, -ekonomik hayatta belirleyici olmak ve belirli bir güvence yaratmak çizgisinde de olsa-bu halk için para kazanmayı ve para üzerinden bir iç örgütlenmeye gitmelerini gerektirmiş, yol açmıştır.

Bulunduğu yere uyum sağlamak ve geleneksel kimliğini devam ettirmenin her göçmendekine ya da kültürel azınlıktakine benzer ama çarpıcı örnekleriyle doludur Yahudi edebiyatı. Kıyımlar, işkenceler, özellikle aydın Yahudilerin yaşadığı sürgünler, potansiyel muhalefet-hain muameleleri ve gözaltılar. Öte yandan bir ömür boyu süren aşklar, şenlikler,

bayramlar. İlk dokunuşlar, yaşama sevinçleri ve güçlü mizah anlayışları. Yüzyılların her altüst oluş momentinde onları da sarsan yeni şeyler. Kısacası inanılmaz bir yaşam, büyüleyici bir kültür diyorum Yahudiler için.

Son yüzyıllarda Yahudilerin en yaygın olarak bulundukları Avrupa'da ve tüm dünyadaki edebiyatları çağdaş Avrupa'nın oluşum sürecine kadar geleneksel bir nitelik taşır. Bu döneme değinki yazın, Tevrat ve geleneksel mitler ile şekillenmiş ve geleneksel Yahudi kavrayışının ürünüdür. Bu eserlerin en önemli kısmı Tevrat, Yahudi söylenceleri ve Ortadoğu söylencelerinin değişik coğrafyalardaki çeşitlemelerinden oluşur. Fakat asıl önemli eserler çağdaş Avrupa'nın oluşum sürecinde verilmiştir. Bu dönemde Yidiş özel bir öneme kavuşmuş ve İbranicenin yanında birçok yazar, halk dili olan Yidiş ile yazmaya başlamıştır.

Bu dönem; olayca ve malzemece Yahudinin bu ülkelerde yaşadığı ayrılıkları, düşmanlıkları, canlı kültürel hayatlarını, göçmen ruhluluğunun "gezdirilen vatan" ile sentez edildiği bir tür mistik mülteci hayatını; bunların ortasındaki aşkları, ayrılıkları ve tarihi olayları işleyerek yansısını bulur edebiyatta.

Kuşkusuz sorunun edebiyat açısından ikinci (ikincil değil) önemli tarafı da tüm bu malzeme üzerine kurulan edebiyatın biçimidir. Farklı coğrafya ve tarihsel dönemlerde Yahudi edebiyatını -özel anlamda- aşan ve o coğrafyanın ve dönemin karakteristiği sayılacak çeşitlilikler ve biçim farklılıkları görülür eserlerde.

Değişik coğrafya ve dönemlerden seçilen 13 ayrı yazarın toplam 16 öyküsünden oluşan bu kitap, yukarıdaki gözlemi ve değerlendirmeyi çok açık bir şekilde okuyucuya sunuyor düşüncesindeyim.

Eğer "Yahudi kimdir?" sorusuna yanıt arıyorsanız bu kitaptan da edebiyatın bütününde olduğu gibi net bir görüntü

alamayacaksınızdır. Örneğin "Sessiz Bontsha'nın" Yahudisi ile "Yolculuk"taki Yahudi onları bir yapan bir isim birliğine karşın uzlaşmaz ayrılıkları da temsil ederler. Hele "Beyaz Çalah"taki söylem ile "Badenheim 1939"daki söylem farklılığı bunları yazanların Yahudi olmaları dışında hiçbir ortaklık ifade etmezler. Bir de tüm bunları Necati Cumalı'nın "Yakubun Koyunları"nda anlattığı Urlalı Yahudi komşusu ile karşılaştırırsak "Yahudiyi" bulmamız iyice zor bir hal alacaktır.

Yani sorun, 1930'larda Polonya'daki bir Yahudi kasabası ahalisinin ya da İsrail devletindeki insanların tümünün özelliklerini Yahudiliğin özellikleri olarak tanımlamakla, birey "Moşe"ye bu özellikleri yüklemek arasındaki dolayımsal karşılıkta -belki de karşıtlıkta- yatmaktadır. Edebiyat hiçbir ulusun "zorunlu yüklemlerinin" boyunduruğunu taşımayan, gerçek insanların insancıl gerçeklikleri üzerinden yükselir. Son olarak kitabın çevirisi konusunda okuyucunun ikinci dil çevirilerin zorluklarını hesap edeceğini umuyor ama özellikle anlam konusundaki titizliğimizden ve edebi eserin çevirisinin yapıtaşı olduğunu düşündüğüm "esere saygı"nın satırlara sinmiş kokusunu alacağını ümit ediyorum.

Hakan Güneş
Haziran 1994, İstanbul

ISAAC LEIB PERETZ *(1851-1915). Modern Yidiş edebiyatının kurucularındandır. Polonya'da doğmuş. İbranicenin yanı sıra Alman, Fransız ve Rus edebiyatı ile de ilgilenmiştir. Yazar onsekizinci yüzyılda Yahudilerin Doğu Avrupa'da yaşadıkları zorlukların sonucu olarak çıkan "Hasidik" edebiyatlarını dünyaya tanıtmakta önemli bir işlev görmüştür. Peretz'in entelektüel olmasına karşın Yidiş dili ile eser vermesi onun çocuk, kadın ve halk yığınları ile olan alışverişinin, dayanışmasının nedeni ve göstergesi idi. Varşova'da yaşamış ve 1915 yılında ölmüştür.*

GOLEM*

Büyük insanlar bir zamanlar büyük mucizelere kadirdiler.

Prag varoşları basılmış ve kadınlara tecavüz edilmek, çocuklar kızartılmak ve geri kalanlar kıyımdan geçirilmek üzereyken ve artık son, kesin olarak gelmiş gibi görünürken yüce Haham Loeb Cemâra'sını bir kenara bırakıp caddeye indi ve öğretmenin evinin önündeki bir balçık yığınının başında durdu ve kilden bir figür şekillendirdi. Haham golem'in burnuna üfledi - ve golem kıpırdamaya başladı; sonra kulağına ismi fısıldadı ve golemimiz varoştan çıktı gitti. Haham, Tanrı'nın evine döndü ve golem düşmanlarımızın üstüne yürüdü, tırpanla biçer gibi biçti onları. İnsanlar kesilmiş otlar gibi düştüler her tarafa.

Prag cesetlerle doldu. Söylenene göre bu iş çarşamba ve perşembe boyunca da sürmüş. Şu anda günlerden cuma, saat onikiyi vuruyor ve golem hâlâ işiyle meşgul durumda.

Haham varoşun başında bağırır, "golem tüm Prag'ı katledecek! Şabat ateşleri yakılana ya da en geç Şabat lambaları aşağı indirilene kadar geriye tek bir gayri-musevi kalmayacak.

---

* Golem, Yahudi folklorunda can verilmiş bir kil-balçık kütlesidir

"Haham okumasını bıraktı bir kez daha. Sunağa gidip ilahiler okumaya, "Bir şabat şarkısı" okumaya başladı.

Golem kıyımını bitirdi. Varoşa dönüp Tanrı'nın evine girdi ve Haham'ın karşısında bekleyedurdu. Ve Haham tekrar fısıldadı onun kulağına. Golem'in gözleri kapandı, içerisine yerleşmiş olan ruh dışarıya uçup gitti ve golem bir kez daha yine bir golem balçığı idi.

Golem bugüne kadar duvardan duvara örümcek ağıyla donanmış Prag Sinagogu'nun tavan arasında dururdu. Kimse, özellikle de hamile kadınlar bakmazlar ona. Dokunduğunda öleceği için kimse örümcek ağlarına dokunmaz. Yüce Haham Loeb'in torunu bilge Zvi meseleyi açmış olmasına rağmen en yaşlılar bile artık golem'i hatırlamazlar. Böylesi bir golem, inananlar cemaatinden mi sayılmalıydı yoksa sayılmamalı mıydı?

Gördüğünüz gibi, golem unutulmamıştı. O hâlâ burada! Ama onu ihtiyaç duyulduğu gün hayata çağıran isim, o isim unutulmuştu. Ve örümcek ağları büyüdükçe büyüdü ve kimse artık dokunamaz oldu.

Ne yapmamız gerek?

SESSİZ BONTHSA

Sessiz Bonthsa'nın ölümü şu yeryüzünde neredeyse hiçbir etki uyandırmadı. Herhangi birisine sorun: Bonthsa kimdi, nasıl yaşadı ve nasıl öldü? Ağır ağır mı düştü takatten, kalbi yavaşça mı durdu, yoksa bedeninin en ücra köşesine değin taşıdığı yüklerin altında ezilmiş miydi? Kim bilir? Belki de sadece bir şey yememekten-açlık denen şeyden ölmüştü.

Eğer caddelerden geçen koşulu bir at düşseydi, insanlar bloklar öteden olayı izlemeye gelir, gazeteler bu büyüleyici olay hakkında yazar, tam atın düştüğü noktaya da bir anıt kondurulurdu. Sayısız insanoğlunun da içinde bulunduğu bir yarışta bu at böyle bir paye için hiçbir bedel ödememiştir. Hem kaç tane böylesi at vardır ki zaten? Ya insanoğulları; onlardan yüz milyonlarcası olmalı!

Bonthsa bir insanoğluydu; bilinmeden yaşadı sessizce ve sessizce de öldü. Dünyamızdan bir gölge gibi geçiverdi. Bonthsa doğduğunda bir yudum şarap içen bile olmamış; tek bir kadeh sesi duyulmamıştı. Vaftiz edildiği zaman tek bir kutlama konuşması yapılmadı. Engin bir okyanusun kıyısında, milyonlarca tıpatıp benzerinin arasında duran bir kum tanesi gibi varoldu ve rüzgâr onu havalandırıp okyanusun öteki kıyısına attığında ise de hiç kimse ama neredeyse hiç kimse onu fark etmedi.

Bütün ömrü boyunca yaşadığına dair tek bir iz bırakmadı geriye; ölümünden sonra da mezarını işaretleyen tahtayı

rüzgâr sürükledi uzağa. Mezardan çok uzakta duran bu tahtaya mezar kazıcısının karısı denk geldi ve patates pişirmek için ateş yaktı onunla; tüm bunlar aynen böyle idi. ölümünden üç gün sonra kimse Bonthsa'nın nerede yattığını bilmiyordu; ne mezar kazıcısı ne de bir başkası. Oysa Bonthsa'nın da bir mezar taşı olmuş olsa idi, birileri yüz yıl sonra bile rastlayabilecek, mezar taşına kazınmış kelimeleri -Sessiz Bonthsa'yı- okuyabilecek ve adı şu yeryüzünden silinmemiş olacaktı.

Onun sureti kimsenin hafızasında, kimsenin yüreğinde yer etmedi. Bir gölge idi! Hiçlik! Bitti!

Yalnızlık içinde yaşadı ve yalnızlık içinde öldü. Taşıdığı yüklerin ağırlığı altında çatırdayan kemiklerinin sesini bir insanın ya da bir başkasının duymaması için mahşeri bir insan gürültüsü oluyor olmalıydı; birileri etrafına bakınmış ve Bonthsa'nın da bir insanoğlu olduğunu, iki ürkek gözü ve suskun, titrek bir ağzı olduğunu fark etmiş olmalıydı; birileri nasıl olup da sırtında gerçekte hiçbir yük taşımadığı zamanlarda bile başı öne eğik, daha yaşarken mezarını arıyor gibi yürüyor olduğunu fark etmemişti.

Bonthsa hastaneye kaldırıldığında on kişi onun ölmesini ve küçük, dar tahta karyolasının kendilerine kalmasını bekliyordu; hastaneden morga götürüldüğünde yirmi kişi, onun tabut örtüsünün boşalmasını bekliyordu; morgdan çıkartılıp dışarıya götürüldüğünde ise kırk kişi onun sonsuza değin uzanacağı yerde uzanmak için bekliyordu. Kim bilir şu anda da kaç kişi ondan bir parça dünya toprağı koparmak için bekliyordur?

Sessizlik içinde doğdu, sessizce yaşadı ve sessizlik içinde de öldü. Ve neredeyse daha büyük bir sessizlikle de toprağa verildi.

A, fakat öbür dünyada durum böyle değildi. Cennette Bonthsa'nın ölümü müthiş bir olaydı. Mesih'in ulu borusundan

Arş'ın yedi katına duyuruldu: Sessiz Bonthsa öldü! En yüce melekler en muhteşem kanatlarıyla haberi birbirlerine ulaştırmak için koşturup, uçtular: "Kimin öldüğünü biliyor musunuz? Bonthsa!, Sessiz Bonthsa!"

Ve ışıldayan gözleriyle yeni ve minik genç melekler altın kanatları, gümüş ayakkabıları içinde ve sevinçli gülüşleriyle Bonthsa'yı kutlamaya koşuyorlardı. Ona koşarken meleklerin kanatları ve gümüş ayakkabılarının çıkardığı sesler cenneti bir zafer şenliğine boğmuştu. Tanrının kendisi de Sessiz Bonthsa'nın en sonunda orada olduğunu biliyordu.

Cennetin kapısında Abraham Efendimiz onu kutsayarak kollarından tutup buyur etti: "Tanrı'nın selamı üzerine olsun." Ve yaşlı yüzünde sımsıcak bir tebessüm belirdi.

Peki, orada, -cennette- gerçekte tam olarak neler oluyordu?

Orada, -cennette- iki melek Bonthsa'ya oturması için altın bir taht ve başı için de mücevherlerle bezenmiş bir taç taşıyarak geldiler.

"Fakat niçin taht, niçin taç daha şimdiden" diye sordu iki önemli aziz: "O henüz her yeni gelenin itaat etmek zorunda olduğu ilahi adalet divanında sorgulanmadı bile." Sesleri kıskançlık taşıyordu. "Her halükârda neler oluyor burada?"

Ve melekler iki önemli azize cevap verdiler. "Evet" dediler, "Bonthsa'nın sorgusu henüz bitirilmedi, ancak bu sadece bir formalite olacak, savcı bile ağzını açmaya kalkışmayacak.

Neden sanki her şey beş dakikada tamamlanmıyor ki!"

"Ne oluyor size?" diye sordu melekler. "Kiminle uğraştığınızın farkında mısınız? Bonthsa ile uğraşıyorsunuz. Sessiz Bonthsa ile.

"Şarkı söyleyen genç melekler etrafını sardığında, Abraham Efendimiz onu tekrar tekrar kucakladığında, kendisini bir tahtın ve başını bir tacın beklediğini ve cennet divanı huzurunda durduğu zaman aleyhinde kimsenin tek bir

söz söylemeyeceğini duyduğunda da tıpkı beriki dünyada olduğu gibi sessizdi. Sessizliği korku taşıyordu. Kalbi sarsılıp damarlarından buzlar aktı ve biliyordu ki tüm bunlar ya bir düş ya da sadece bir hatadan ibaretti. O, her ikisine de alışıktı; düş görmeye de yanlışlıklara da. Şu öteki dünyada iken, kürekle çılgınca paralar savurduğunun ve bütün servetlerin orada, elinin altında olduğunun rüyasını görmediği zamanlar o kadar azdı ki! Ve sonra uyanacak, düşe dalışından önceki halinden de daha sefil bir halde bulacaktı kendini. Şu öteki dünyada iken kaç seferinde, birisi ona gülerek bakmış, hoş bir söz söylemiş ve sonra hata yaptığını anlayarak geri dönüp Bonthsa'nın suratına tükürmemişti ki!

"Bu talih benim talihim olamaz" diye düşünüyordu şimdi, kaldırmaya korkuyordu gözlerini; olmaya ki düş biteydi, olmaya ki uyanaydı ve kendisini iğrenç yılanların yatağında bir yerde uzanır halde bulaydı. En ufak bir ses çıkarmaktan, bir kirpik kırpışı kadar hareket etmekten korkuyordu; titriyor du ve meleklerin sevinç şarkılarını duyamıyordu; onun için düzenlenen görkemli kutlamada dans ettiklerini göremiyordu; Abraham Efendimizin "Tanrı'nın selamı üzerine olsun" diyen sevecen tebriklerine karşılık veremiyordu. Ve nihayet cennetin ulu divanının huzuruna çıkarıldığında bir "Günaydın" bile diyememişti.

Ve ürkek gözlerle adalet mahkemesinin döşemelerine bakarken -daha ne kadarı mümkün idiyse-korkusu daha da arttı. Döşemeler; içleri parıldayan mücevherlerle süslenmiş safi su mermerlerindendi. "Böylesi bir döşeme üzerinde duran benim ayaklarım mı" diye düşündü

Bonthsa. Benim ayaklarım! Korku onu kendinden geçirmişti. Kim bilir diye düşündü, ne zengin adamlar, ne ulu bilgili hahamlar ve hatta azizler için tüm bunlar ne manaya gelmişlerdi? Zengin adam oraya varacak ve her şey bitecekti.

"Asla şikâyetçi olmadı" diye devam etti müdâfi melek, "ve hep bir başınaydı. Hiç arkadaşı olmadı, hiçbir zaman okula gönderilmedi, hiç yeni bir takım elbiseye sahip olmadı ve özgür olunan tek bir anı bilmedi."

"İtiraz ediyorum! İtiraz ediyorum!" diye kızarak bağırdı savcı. "Bu laf kalabalıkları ile duygularımızı sömürmek istiyor."

"İçkiden tersi dönmüş babası onu, saçlarından tutup karlı bir havada dışarıya sürükleyerek, dondurucu bir kış gecesinin ortasında sokağa fırlattığında bile sessizdi. Sessizce kardan kalkıp toparlandı ve gözünün gördüğü menzil boyunca dolaşmaya başladı."

"Bu dolaşmaları boyunca da sessizdi; açlık yüzünden acı çekerken sadece gözleriyle yardım diliyordu. Ve en sonunda, nemli bir bahar gecesi büyük bir kente sürüklendi. Tıpkı rüzgâra kapılmış bir yaprak gibi sürüklendiği bu kentte daha ilk gecesinde, güçlükle duyar, güçlükle görür bir haldeyken hapse atıldı. Sessiz kaldı, asla karşı çıkmadı ve asla niçin, neden? diye sormadı.

Hapishane kapıları bir gün yeniden açıldı ve serbestti artık. En kötü, en seviyesiz işi aramaya başladı ve sessiz kalmaya devam etti." "İşi aramak böylesi bir işin kendisinden bile beterdi. Acıdan, boş bir midenin acısının krampından yerlerde sürünüyor, acı çekiyordu ama hiçbir zaman lanetler yağdırmıyor, sessiz kalmayı sürdürüyordu."

"Tuhaf bir kentin pisliğiyle lekelendi, tanımadığı insanların hakaretlerine maruz kaldı, sokaklardan kovulup, iki ayaklı bir yük hayvanı olarak çılıştırıldığı demiryoluna dek sürüklendi.

Orada, sırtında en ağır yüklerle, arabalar, atlar ve vagonlar arasında koşuşturan ve ölüm soluğunun yüzünden hiç eksik olmadığı bir hamal olarak çalışmaya ve hâlâ sessizliğini korumaya devam ediyordu."

"Bir kuruş kazanması için ne kadarlık yük taşıması gerektiğini hiçbir zaman hesaplamadı; asla bu bir kuruşu kazanmak için her adımda kaç kez sendelediğinin ve düştüğünün hesabını bilmedi. Hiçbir zaman kendi kem talihiyle başkalarının iyi talihlerinin yer değiştirmesini istemedi. Hayır, hiçbir zaman. Hep sessiz kaldı. Hiçbir zaman kendi kazancını bile istemedi, sadece gözlerinin derinliklerindeki o dile getirilmeyen istemle kapıda bir dilenci gibi durup hakkı olanın verilmesini beklerdi. 'Daha sonra gel' diye emrederlerdi ona ve o da bir gölge gibi kaybolup gider ve sonra yine bir gölge gibi döner ve tekrar beklemeye başlardı; gözleri zaten kendisinin olanı yalvarır, dilenirdi.

Ona çok az bir para verdiklerinde veya her seferinde ayrı bir bahane ile onu dolandırdıklarında veyahut parasını geciktirdikleri zamanlarda bile sessiz kaldı. Evet, hiçbir zaman karşı çıkmadı ve hep sessiz kaldı."

"Bir seferinde" diye devam etti müdafi melek, "Bonthsa su içmek için demiryolundan karşıdaki çeşmeye geçti ve tam o anda tüm hayatı mucizevi bir şekilde değişti. Onun tüm hayatını değiştiren bu mucize ne idi? Lastik tekerlekli, görkemli bir faytonun kaçkın atları aniden ileri fırladılar, faytoncu yere düştü ve düşer düşmez de kafası ikiye bölündü. Korkulu atların ağzından salyalar saçılıyor, kor rengi vahşi gözleri karanlık bir gecedeki ateş gibi parıldıyordu, arabanın içindeki adam yarı ölü yarı canlı bir halde iken Bonthsa atılıp atları dizginlerinden kavramış ve onları zaptetmişti. Arabanın içinde oturan ve hayatı kurtarılan adam Yahudi bir hayırseverdi ve Bonthsa'nın onun için yaptığını hiç unutmadı. Ona ölen sürücüsünün kamçısını teslim etti ve artık Bonthsa bir faytoncu olmuştu, sıradan bir hamal değildi artık. Dahası bu velinimet onu evlendirmiş hatta bununla da yetinmeyip onu kendi elleriyle, ilerde ona bakabilecek bir çocuk sahibi bile yapmıştı."

"Ve Bonthsa tek bir söz söylememiş, asla karşı çıkmamıştı."

"Beni kastediyorlar, gerçekten beni kastettiklerine emin olabilirim" diye cesaretlendi Bonthsa.

Fakat hâlâ kafasını kaldırıp yargıca bakacak cürette değildi.

"Hiçbir zaman karşı çıkmadı. Hatta bu hayırsever daha Bonthsa'ya maaşının tek kuruşunu ödemeden iflas ettiğinde bile Bonthsa sessizliğini korudu."

"Karısı onu korumasız bir çocukla baş başa bırakıp kaçıp gittiğinde bile sessizdi. Bu aynı çocuk onbeş yıl sonra büyüyüp, Bonthsa'yı kapı dışarı edecek kadar güçlendiğinde de sessizdi Bonthsa."

"Beni kastediyorlar" diye sevindi Bonthsa, "gerçekten beni kastediyorlar."

"Aynı hayırsever ve velinimet iflas ettiği kadar ani bir şekilde de iflastan kurtulduğunda bile" diye devam etti müdafi melek, "Bonthsa'ya borçlu olduğu parayı vermemeye devam ettiğinde bile sessizdi. Hayır, bu kadar da değil. Bu beyefendi layık olduğu lastik tekerlekli görkemli faytona ve yeni bir şoföre sahip oldu. Ve Bonthsa yeniden, atlar, arabalar ve vagonlar arasında koşuşturan bir demiryolu hamalıydı. Ve hâlâ acılar içindeyken bağırmıyor, sessizliğini sürdürüyordu. Polise bile bunlardan kimin mesul olduğunu söylemedi. Hastanede, herkesin çığlık atma hakkının en çok olduğu o yerde bile o sessiz kaldı. Karyolasında nihai bir sessizlik içinde yatıyordu; ödeyecek tek kuruş parası da kalmadığı için doktor da hemşire de terk etti onu. O ise hiç mırıldanmadı bile. Ölmeye yakın olduğu o anda bile sessizdi. Ve hiçbir zaman ne insanlar ne de Tanrı hakkında bir mırıltısı oldu."

Şimdi Bonthsa yeniden titremeye başlıyor. Savcının, müdafiin konuşması bitince kendisi hakkındaki kararı açıklayacağını duyumsuyor. Ne ile suçlanacağını kim bilebilir ki? Bonthsa öteki dünyadaki, yeryüzündeki, şu andan geriye

uzanarak geçmişi oluşturan dönemlerini unutmuştu. Şimdi müdafi melek tüm bunların yeniden hatırlanmasına neden olmuştu; fakat savcının da hangi unutulmuş günahları hatırlatmayacağını kim bilebilir ki?

Savcı başlıyordu. "Beyler" diye başladı acı ve haşin bir sesle ve sonra durdu. "Beyler" diye başladı tekrar; bu kez sesi daha az haşindi ve yine durdu. Ve en sonunda aynı savcı gayet yumuşak bir sesle; "Beyler o her zaman sessizdi, şimdi ben de sessiz kalacağım" dedi. Ulu adalet divanı epeyce sessiz kaldı ve en sonunda yargıç sandalyesinden sevecen ve müşfik bir ses yükseldi: "Bonthsa! Canım evladım Bonthsa" -bir arptan yükselir gibiydi ses- "Canım evladım."

Bonthsa'nın içinde, ruhunun derinliklerinden yaşlar süzülüyordu. Gözlerini açmak ve yukarıya kaldırmak istiyordu ama gözyaşlarıyla kapanmıştı gözleri; o kadar yumuşamıştı ki ağlamak için. Şu ana kadar hiç ağlayacak kadar yumuşadığı olmamıştı.

Korkusunun arasında melek gibi bir sesin seslenişini duyamadı: "Sessiz Bonthsa" kelimesine bir anlam verememiş, çağrının sesini bir müzik, bir keman sesine benzetmişti.

Peki artık her şeye rağmen kendi adını, "Sessiz Bonthsa'yı" yakalamış mıydı? Çağrıyı yapan ses ekledi: "Bu adı taşıyan kimse zengin bir adama frak olacaktır.

"Bu da ne? Ne diyor? Bonthsa şaşırdı ve ardından müdafi meleğinin sözünü kesen sabırsız bir ses duydu: "Zengin adam! Frak! Lütfen ne mecaz ne de istihzaya lüzum yok."

"O asla" diye sözüne başladı müdafi melek, "ne Tanrı'dan yana ne de insanlardan yana şikâyetçi oldu; gözlerini asla öfke bürümedi ve asla İlahi Kudret'e karşı bir memnuniyetsizlik yükseltmedi."

Bonthsa tek bir kelime olsun anlamamıştı. Ve bu arada savcı meleğin haşin sesi bir kez daha araya girdi; "Lafazanlığı bırakın lütfen."

"Onun çektiği acıların tarifi bile mümkün değil. İşte Job'dan daha fazla işkence edilmiş şuadama bir bakın."

"Kim?" Şaşırdı Bonthsa. "Kimdir bu adam?"

"Gerçekler! Gerçekler! Süslü sözleri bırakın ve gerçeklere gelin" diye seslendi yargıç.

"Sekiz günlük iken sünnet edildi."

"Bu türden gerçek detaylar gereksiz."

"Bıçak kaydı ve o, kanı durdurmaya bile çalışmadı."

"Tatsızlık bu. Sadece önemli gerçeklerden söz edin bize."

"O zaman bile, bir çocukken, acısı için ağlamadı, sessizdi." Devam etti Bonthsa'nın müdafii: "Sessizliğini sürdürdü. Annesi öldüğünde bile ağlamadı ve sonra on üç yaşında, bir engereğin eline verildi; bir üvey annenin."

"Hımm" diye düşündü Bonthsa, "Beni kastediyor olabilirler mi?"

"Kadın kremalı kahve içerken, ondan ağzına giren her lokmayı, küflü, çürük ekmek kırıntılarını, üstüne fırlattığı ve salt kıkırdaktan ibaret eti bile kıskanıyordu."

"İlgisiz ve dayanaksız" dedi yargıç.

"Kadının ondan esirgemediği tek şey etlerine geçirdiği tırnaklarının izleriydi; giydiği paçavraların arasından siyah ve mavi etlere dönmüş izlerdi. Kışın avluda ona çıplak ayakla odun kırdırırdı. Ayağı defalarca dönmüştü ve elleri ağır kütükleri kaldırmak ve onları doğramak için o kadar genç o kadar zayıftılar ki! Fakat o, her zaman sessizdi, asla şikâyet etmedi, hatta babasına bile."

"Şikâyet ha! O ayyaşa mı?" Savcı meleğin sesi alay edercesine çıkıyordu. Bonthsa'nın bedeni bu korkulu hatıralarla buz kesmişti.

"Evladım, Bonthsam."

Annesi öldüğünden beri hiç bu tonda söylenmiş bu kadar güzel sözler duymamıştı.

"Evladım" diye başladı yargıç yeniden, "hep acı çektin ve hep sessizliğini korudun. Vücudunda şu kanayan yaralardan kurtulmuş tek bir yer kalmadı, ne de ruhunda. Ve sen hiç karşı çıkmadın, sen hep sessizdin."

"Orada, öteki dünyada, kimse seni anlamadı. Sen de hiç anlamadın kendini. Sen hiçbir zaman sessiz kalmaya ihtiyacın olmadığını, bağırabileceğini ve çığlıklarının dünyayı tersyüz edip onun sonunu getirebileceğini anlamadın. Sen hiçbir zaman içinde yatan gücün büyüklüğünü anlamadın. Orada, o yalanlar dünyasında senin sessizliğin hiçbir zaman ödüllendirilmedi fakat burada-cennet ki doğruluk dünyasıdır-burada ödüllendirileceksin. Sen yargıç tarafından ne mahkûm edilebilir ne de berat edilirsin. Senin için cennetin bir bölümü, küçük bir parçası değil, hayır, her şey, istediğin her şey senin içindir."

Şimdi Bonthsa gözlerini ilk defa olarak kaldırır. Işık onu kör eder. Işığın nuru her yerdeydi, duvarlarda, geniş tavan üzerinde; melekler ve yargıçlar ışık saçaklarıydılar. Bonthsa yorgun gözlerini indirir.

"Gerçekten mi?" diye sordu kaygılı ve biraz da sıkılarak.

"Gerçekten" dedi yargıç. "Söyledim sana, her şey senindir, cennetteki her şey senindir. Seç, al.

Ne istersen onu. Aldığın her şey senindir.""Gerçekten mi?" diye tekrar sordu Bonthsa, bu kez sesi daha güçlü ve emindi. Ve yargıç ve tüm ilahi ulular yanıtladılar: "Gerçekten", "Gerçekten",

"Gerçekten".

"İyi o zaman" dedi Bonthsa -ilk defa gülümsüyordu- "iyi, istediğim şey ekselansları, her sabah bir dilim sıcak ekmek ve taze tereyağı ile bir kahvaltı etmek.

"Büyük salona bir sessizlik çöktü; Bonthsa'nın evvelki sessizliğinden bile beter bir sessizlik. Yargıç ve melekler yeryüzünde yarattıkları bu sonu olmayan uysallıktan dolayı

utanarak eğdiler başlarını. Sonra sessizlik parçalanır. Savcı yüksek sesle gülüyordur; buruk bir gülüşle.

SHOLOM ALEICHEM

SHOLOM ALEICHEM (1859-1916). Rusya'da doğan yazarın gerçek adı Sholom Rabinowitz'dir.Takma adı İbranicede "Tanrının selamı üzerine olsun" anlamındadır. Peretz gibi o da önce İbranice yazmaya başladı. Toplam kırk ciltlik roman, kısa öykü ve oyunları vardır. Fakat daha sonraları halkın kullandığı Yidiş dili ile yazdı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra New York'a yerleşti ve orada öldü. Sholom Aleichem Doğu Avrupa Yahudilerinin komedi, merhametlilik ve trajik ironiüzerine kurulu yaşamlarını işlemiştir.

HODEL

Şaşırmış görünüyorsunuz Bay Sholom Aleichem sanki beni yıllardır görmemişçesine. Tevye'nin bir anda yaşlanıp, saçlarının kırlaştığını düşünüyorsunuzdur.

Ah, evet, sadece sonuna dek çektiği şu dertleri bir bilseniz. Ne denmişti kutsal kitaplarda? "İnsan bir toz zerreciğinden gelmiştir ve yine ona dönecektir." İnsan sinekten aciz ve demirden güçlüdür. Nerede bir bela, nerede bir dert, bir felaket var ise gelir bulurdu beni. Neden böyledir ki bu işler? Belki de bunlar, benim, her söylenene inanan saf birisi olmamdan kaynaklanıyordur. Tevye, bilgili adamlarımızın bize binlerce kez yinelediği sözleri unutur hep: "El ele karşıdır."

Fakat soruyorum size, bu benim tabiatım ise ne yapabilirim ki? Bildiğiniz gibi ben itimat edilen bir adamım ve tanrıdan yana hiç şüphem olmadı. O neyi takdir etmişse hayırdır. Ama eğer şükretmiyor iseniz bunun size bir hayrı olacak mıdır ki sanki? İşte karıma da hep bunu söylüyorum. "Günah işliyorsun Golde" diyorum. "Midraşımız var."

"Midraşla ne işim olsun ki?" derdi o. "Evlendirmemiz gereken bir kızımız var. Hemen ondan sonra sırada bekleyen iki kızımız daha var. Ve bu ikisinden sonra da sırada üç kız daha, nazar değmez inşallah."

"Adam sen de" dedim. "Bu da ne? Bilmiyor musun? Bilgeler bunu da düşünmüşler Golde. Bunun için de bir midraş var.

"Fakat bitirmeme izin vermedi. "Kızların kendileri yeterince anlaşılmaz birer midraş zaten."

Gel de bir kadına bir şey anlatmaya çalış!

Nerede kalmıştık? Ah. Evet. Tanrı bağışlasın, biri bir diğerinden güzel bir ev dolusu kız evlattan söz ediyordum. Kızlarını methetmek benim gibi bir adamın yapacağı iş değil ama bütün bir dünyanın söylediklerine de kulağımı kapatamam herhalde, öyle değil mi? Güzellik; her birinde ayrı ayrı! Ve özellikle de Tzietl'in küçüğü Hodel'de. Tzietl'i bilirsiniz, bir terziye âşık olmuştu. Ve Hodel, nasıl tarif etsem ki onu size? İncil'deki Ester gibi, "Bakmaya kıyılmaz bir içim su" gibi. Bu da yetmiyormuş gibi zekidir de. Hem Yidiş hem de Rusçada okur ve yazar. Lokma gibi yutar kitapları. Tabii kendisi peynir ve tereyağı ile uğraşırken, kızlarından birinin nasıl olup da kitap okumakla meşgul olduğunu merak edebilirsiniz. Benim de bilmek istediğim bu ya!

Fakat bugünlerde hayat böyle galiba. Bakın şu delikanlılara mesela; üstlerine geçirecekleri birtakım elbiseleri bile yokken hâlâ okumak istiyorlar. Sorun onlara, "Ne okuyorsunuz?", "Ne için okuyorsunuz?" diye. Size cevap veremeyeceklerdir. Nasıl keçilerin doğasında bahçeleri altüst etmek varsa, bunların doğasında da bu var. Üstelik okula gitmelerine bile izin verilmemelerine rağmen "otlamayı bırakın", "önemli olanları okuyun" demenin ne âlemi var ki! Ve insanların arkalarından nasıl gittiklerini görmeliydiniz. İşçi çocukları, terziler ve ayakkabı tamircileri; sen bana yardımcı ol Tanrım! Yehupetz'e ya da Odessa'ya kadar gidecek, tavan aralarında uyuyacak, veba salgınlarında firavunlar ne yediyse -kurbağalar ve haşereler- onu yiyecek ve aylarca bir dirhem et yüzü göremeyecekler. Altısı bir araya gelse en fazla bir ringa balığı ve bir somun ekmekten öteye ziyafetleri olamayacak. Ye, iç, keyfine bak. Hayat bu işte!

Neyse, bu takımdan birisi bizim köşebaşında bulacak oldu kendini. Babasını tanırdım onun, alabildiğine yoksul bir sigara sarıcısıydı. Tabii bu, genç ahbabımın aleyhinde bir şey değildi. Haham Jochanan'ın da bir ayakkabı tamircisi olduğunu düşünürsek sigara sarıcılığın ne gibi yanlış bir yanı olabilirdi ki? Doğru, Sezar'ın hakkı Sezar'a; bu çocuk iyi, hatta mükemmel bir beyne sahipti. Pertschik idi adı ama biz ona Feferel-bibercik-diye seslenirdik. Bir biberciğe de benzerdi doğrusu; küçük koyu renkli, kurumuş ve gösterişsiz ama kendinden çok emin ve sivri dilli.

Bir gün, Boiberik'te süt, tereyağı ve peyniri boşaltmış ve eve doğru sürerken arabayı, her zamanki gibi türlü türlü hayallere dalıyor, aklımdan zenginlerin her bir işleri yolunda giderken, Tevye Schimazel ve küçük bitkin atının her Allahın günü açlığa ve köleliğe mecbur olması gibi bir sürü şey gelip geçiyordu. Mevsimlerden yaz idi, hava sıcaktı ve sinekler ısırıyorlardı ve dünyanın her tarafını kaplamışçasına uçsuz bucaksızdılar. Kolumu yerinden çıkartıp uçurduklarını hissediyordum.

Başımı kaldırdığımda orada, güçlükle ilerleyen ve koltuğunun altında bir paket taşıyan, terlemiş, nefes nefese kalmış bir genci gördüm. "Flekel'in oğlu Yokel. Tanrı kutsasın seni" diye seslendim ona, tıpkı sinagogda yaptıkları gibi. "Atla arabaya da götüreyim seni. Bizde dünya kadar yer var." Oh, evet nasıl derdi kutsal kitap? "Yük taşıyan, düşmanın katırı bile olsa yardım etmeden geçmeyeceksin!" Peki ya yük taşıyan bir de insanoğlu ise ne demeli?

Bunun üzerine Schilimazel güldü ve arabaya atladı.

"Sizin gibi genç bir beyefendi nereden geliyor olabilir?" diye sordum ona.

"Yehutpetz'den."

"Ne işi olabilir bir genç beyin Yehupetz'de?"

"Bu genç beyin sınavlara hazırlanması var Yehupetz'de."

"Ne okuyor olabilir sizin gibi bir beyefendi acaba?"

"Bilmek istiyorum yalnızca."

"Böyle bir beyefendi neden kafasını boş yere yoruyor o halde?"

"Üzülme Reb Tevye, benim gibi bir genç ne yaptığını bilir."

"Benim kim olduğumu biliyorsun madem söyle bakalım sen kimsin?"

"Ben kim miyim? Ben insanım."

"Bir at olmadığını ben de görebiliyorum. Biz Yahudilerin söylediği gibi kimlerinsin demek istedim."

"Tanrıdan başka kimin olabilirim ki?"

"Tanrıya ait olduğunu da biliyorum. 'Bütün canlılar O'na aittir' diye yazar bu kitapta, ben kimlerden geldiğini kastediyorum? Buralardan mısın yoksa Litvanya'dan mı?"

"Ben" dedi. "Adem babamızdan geliyorum. Bu civarlardanız. Siz bizim kim olduğumuzu biliyorsunuz."

"İyi öyleyse, söyle bana, kimdir babanız?"

"Babamın adı Pertschik'ti" dedi.

Kızgınlıkla tükürdüm yere. "Şimdiye kadar işkence yapman gerekli miydi? Desene sen sigara sarıcısı Pertschik'in oğlusun!"

"Evet, sigara sarıcısı Pertschik'in oğlu benim."

"Ve sen üniversiteye gidiyorsun değil mi?"

"Evet üniversiteye."

"Bunu duyduğuma sevindim" dedim. "Balıklar, kuşlar ve insanlar hep daha iyisini yapmak ister. Peki ama evladım neyle yaşıyorsun mesela?"

"Yediklerimle yaşıyorum."

"Anlıyorum" dedim. "Özel birisi değilsin. Eğer yenecek bir şey bulursan yersin. Ama eğer yoksa, dudağını ısırır ve aç karnınla yatağa gidersin. Üstüne bir de derslere devam

edebilirsen bu çok büyük bir başarı olur. Sen kendini Yehupetz'in zenginleriyle mi kıyaslıyorsun?"

Pertschik bu sözlere alevlendi. Nasıl beni onlarla kıyaslamaya kalkarsınız? Benim nazarımda onların yakılacak bir kibrit çöpü kadar kıymetleri yok."

"Zenginlere karşı bir önyargı sahibisin gibi geliyor bana" dedim. "Babanın mirasını mı pay ettiler aralarında."

"Ne yaptıklarını söyleyeyim" dedi Pertschik, "Senin, benim ve tüm bizim gibilerin en ufak bir payı olmayabilir onların miraslarında."

"Dinle beni" dedim ona "Bırak, düşmanların konuşsun böyle. Öyle görünüyor ki hiç de çekingen bir delikanlı değilsin. Dilin ne işlere yaradığını bilirsin. Eğer dilersen bu akşam benim evimde konakla ve biraz daha konuşalım. Tabii erken gelirsen birlikte akşam yemeği de yiyebiliriz."

Genç arkadaşımızın bir lafı ikilettiği yoktu. Tam zamanında geldi. Fırında börek pişiyor ve sofraya da borşt konmuştu. "Tam zamanında geldin" dedim. "Otur. Dua edip etmemeyi arzun bilir. Tanrı'nın bekçisi değilim; senin günahların için de ben cezalandırılmayacağım." Bunları söylerken bir yandan da bu çocuğa ısındığımı hissettim. Nasıl olduğunu bilmiyorum? Belki de bu, benim birisiyle konuşan, yapılan nazireleri ve felsefi bir argümanı anlayabilen insanları seviyor oluşumdan veya şundan veya bundan ya da başka bir nedenden dolayı olabilirdi. Böyle bir insanım işte ben.

O akşamdan sonra, genç arkadaşımız neredeyse her akşam evimize gelmeye başladı. Özel dersler verdiği birkaç öğrencisine giderken yol üstünde bize uğrar ve biraz soluklanırdı. Size, en zenginlerin bile özel öğretmenleri için aylık üç ruble verip, normal görevleri dışında da bunlardan telgrafların okunmasının, adreslerin yazılmasının ve hatta ayak işleri için sağa sola gönderilmesinin beklendiğini söylersem, varın bu derslerden zavallı dostumuzun kaç kuruş kazandığını

da siz tahmin edin. Hem neden olmasın? "Ekmek yemek için önce onu kazanmak gerek" demiyor mu ayetler. Çoğu zaman bizimle yiyiyor olması onun için bir şanstı. Bunun için benim kızlarıma da ders verirdi. İyilik, iyilikle ödeniyordu. Ve bu şekilde neredeyse ailenin bir parçası olmuştu. İşte bu sıralarda onun Rusça ismi Pertschik'i Feferel'e çevirdik. Açık konuşmak gerekirse hepimiz onu içimizden birisi gibi sevmeye başladık. Bu; hoş, sade, açık sözlü ve yaratıcı bir delikanlı oluşundandı. Nesi varsa paylaşırdı bizimle.

Onda sevmediğim tek bir şey vardı ki, o da haber vermeden ortadan kayboluşu idi. Kalkacağını, gideceğini hiçbir zaman haber vermezdi, etrafa bakındığımızda Feferel gitmiş olurdu. Döndüğünde sorardım "Nerede idin aklıselim dostum?" diye, ama tek bir sözcük bile söylemezdi. Sizin ne düşündüğünüzü bilmem ama ben gizleri olan insanları sevmem. Yaptığını, ettiğini anlatanları seviyorum. Öte yandan konuşmaya da başladı mıydı onu durdurmanın olanaksız olduğu da söylenebilir. Adamda ne dil var! "Tanrı'nın ve O'nun mesihlerinin rağmına onların zümrelerini parçalayalım." Esas mesele bu zümreleri parçalamaktı. En garip değerler, en özgün fikirler ondaydı. Her şey ters dönmüştü, tepetaklak. Mesela ona göre yoksul bir insan bir zenginden çok çok daha önemliydi, hele bir işçiyse bu yoksul o zaman bir taçtaki mücevher kadar kıymetli idi. Kol emeğiyle iş görenler onun hesabında ilk sırayı tutuyorlardı.

"Bu iyi" derdim "ama sana bir para kazandıracak mı?"

Bunu söylediğimde çok sinirlenir ve bana bütün kötülüklerin altında paranın yattığını anlatmaya çalışırdı. Para bütün yanlışlıkların kaynağıdır ve para bir kıymet ifade ettiği sürece bu dünyada adaletten söz edilemezdi. Ve bana hiçbir anlam veremediğim binlerce örnek sıralayıp açıklamalar yapmaya çalışırdı.

"Senin çılgın değerlerine göre benim ineğin süt vermesinde ve atımın yük taşımasında da adalet yok aslında" dedim ona. Kendi fikirlerimi savunurdum ben de. Tevye böyle bir adamdır işte. Tartışmayı bırakmak istemez, üstelik aklına o anda düşen şeyler üzerinden.

Bir akşam verandada oturup muhabbet edip felsefi konularda tartışırken "Biliyor musun Reb Tevye" dedi, "Çok iyi kızların var."

"Öyle mi" dedim. "Söylediğin için teşekkür ederim, ne de olsa onlara bakacak arkalarında birisi var."

"En büyüğü özellikle çok parlak bir kız, söyleyecek bir şey bulamıyorum."

"Söylemesen de biliyordum" dedim. "Ee, elma dibine düşermiş."

Gururdan kızarmıştım. Hangi baba evlatları övüldüğünde mutlu olmazdı ki? Böylesine masum bir belirtinin, böylesine şiddetli bir aşkın kıvılcımları olduğunu nerden bilebilirdim ki?

Neyse, bir yaz günü, şafak vakti Boiberik'ten dönerken birisi durdurmuştu, villa villa mallarımı dolaştırırken. Baktım ki çöpçatan Efrayim'miş. Efrayim bütün çöpçatanlar gibi bir tek şeyle ilgilenirdi: Evlilikler ayarlamak. Beni Boiberik'te bunun için durdurmuştu.

"Affedersin Reb Tevye" dedi. "Sana bir şeyler söylemek istiyorum." "Devam et" dedim, "yeter ki hayırlı bir haber olsun."

"Senin" dedi, "kızın var."

"Var" dedim, "yedi tane."

"Biliyorum" dedi, "benim de yedi kızım var."

"O zaman" dedim, "birlikte ondört kızımız var."

"Fakat şaka bir yana" dedi, "sana söylemem gerekenler var. Bildiğin gibi ben bir çöpçatanım ve senin düşünmen için en iyisinden bir genç adam, tam bir prens var bende. Bir benzerine hiçbir yerde rastlayamazsınız."

"İyi" dedim. "Kulağa hoş geliyor ama prens demekle neyi kastediyorsun? Eğer bir terzi, ayakkabıcı veya öğretmense, istemez, kalsın. Ya dengi ya da hiçbiri. Midraş'ın da dediği gibi:

"Ah Reb Tevye" dedi, "yine başlıyorsun alıntılarına. Bir insanın seninle konuşabilmesi için önceden hazırlanıp gelmesi gerekiyor. Fakat iyisi mi sen Efrayim'in önerdiği işi dinle. Sadece sus ve dinle."

Ve müşterisinin tüm erdemlerini sayıp dökmeye koyuldu. Gerçekten iyi bir şeylere benziyordu. Öncelikle, iyi bir aileden geliyormuş. Herhangi bir insan olmadığım için bu benim için önemli bir noktaydı. Bizim ailede -benekli, lekeli ve çıplak, İncil'de bahsedilen türden- her çeşitten insan vardı. Düz, sıradan insanlar, işçiler ve mülk sahipleri de vardı. İkinci olarak bu adam küçük yazıları da en az büyükleri kadar rahat okuyabilen iyi eğitim görmüş bir insanmış. Bütün tefsirleri ezbere bilirmiş. Bu önemsiz bir ayrıntı değildi elbette. Cahil bir insandan, domuz etinden nefret ettiğimden daha fazla nefret ederdim. Benim için okuma yazma bilmeyen bir adam sokak serserilerinden bile bin beterdi. Tek başına karar verebilir hatta kafamın doğrusuna bile gidebilirmişim ama Raşi ve diğer bilgelerin dediğini unutmamalı, beni canından öte sevdiğini bilmeliymişim. Her şey bir yana, Efrayim bu adamın alabildiğine zengin olduğunu söyledi. Kanatlanırcasına koşan asil iki atın çektiği kendine mahsus bir faytonu varmış. Buna ne itirazım olabilir. Zengin olması fakir olmasından iyiydi. Tanrı'nın sevgili bir kulu olmalıydı ki Tanrı onu fakir yapmamıştı.

"Peki" dedim, "söyleyeceğin başka neler var?"

"Daha ne diyeyim ki? Sizinle bir görüşme yapmak istiyor. Çok hevesli. Ölüyor. Tabii ki sizin için değil, kızınız için. Güzel bir kız istiyor."

"Ölüyor mu? Bırak ölsün o zaman. Kimdir bu velinimetin? Nedir? Bekâr mı? Dul mu? Boşanmışmı? Kusuru nedir?"

"Bekâr" dedi Efrayim, "Çok genç değil ama hiç evlenmemiş daha önce."

"Peki adı nedir öğrenebilir miyim?"

"Bunu söyleyemeyeceğim. Önce kızı Boiberik'e getirin. Ancak o zaman söylerim."

"'Kızı getir!' Böyle bir kelime ancak pazara getirilen atlar ve inekler için kullanılır. Bir kız için değil ama!"

Şu çöpçatanları bilirsiniz. Onlar bir duvarı bile canlı gibi gösterip yürütürler. Sonuçta önümüzdeki haftanın başlarında kızımı Boiberik'e getirmek konusunda anlaştık. Eve doğru sürerken, aklımdan bir sürü güzel şey geçiyor, Hodel'imi asil atların çektiği bir faytonla giderken hayal ediyordum. Bütün dünya salt atlar ve faytondan dolayı değil, fakat zengin kızım sayesinde başardığım esaslı davranışlarımdan dolayı beni kıskanıyordu. İhtiyacı olanlara para yardımı yapmıştım; birisine şu yirmi rubleyi, diğerine elli, bir diğerine yüz ruble. Nasıl derler? "Başkalarının da yaşamaya hakkı var". İşte böyle şeyleri düşünedura eve doğru ilerliyordum akşam vakti ve atımı kırbaçlayıp onunla onun dilinden bir şeyler konuşuyordum.

"Hurra, küçük atım" dedim. "Adımlarını biraz daha aç eve ne kadar erken varırsak o kadar erken kavuşursun yulafa." İncil'in dediği gibi, "Çalışmayana ekmek de yok."

Aniden ormandan çıkagelen iki insan -bir kadın ve bir erkek- gördüm. Kafaları birbirine çok yakın, bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Kim olabilirdiler bunlar? Batmakta olan güneşin gözleri kamaştıran ışıkları arasından bakıp kim olduklarını anlamaya çalışıyordum. Adamın Feferel olduğunu seçebiliyordum ama akşamın bu geç saatinde kiminle yürüyordu? Elimi kaldırıp gözlerime siper ettim ve dikkatlice baktım. Küçükhanım kimdi? Hodel olabilir miydi? Evet, bu o

idi. Hodel'di! Yoksa? Yoksa ikisinin birlikte dilbilgisi çalışıp, birlikte kitap okumak dedikleri şey bu muydu? Oo! Tevye ne aptalsın sen!

Atları durdurdum ve "İyi akşamlar! Hangi rüzgâr attı sizi buraya? Günün bu saatinde ne işiniz var burada. Diğer günlerin suyu mu çıktı?" Bu arada onlar durmuş, ne yapacaklarını ya da söyleyeceklerini bilmiyorlardı. Yüzleri kızarmış gözlerini aşağı dikmiş ve beceriksizce dikiliyorlardı öylesine orada. Sonra bana baktılar, ben onlara baktım, sonra birbirleriyle bakıştılar.

"Ee" dedim. "Sanki beni çok uzun zamandır görmemiş gibi bakıyorsunuz. Saçımdan dolayı değişmedim, benim, her zamanki Tevye."

Yarı kızgın yarı şakayla konuşuyordum onlara. Sonra daha da bir kızaran kızım söze başladı. "Baba bizi kutlayabilirsin."

"Sizi kutlamak mı?" dedim. "Ne oldu? Ormanda gömülü bir hazineyi mi buldunuz? Yoksa korkunç bir faciadan mı kurtuldunuz?"

Bu kez Feferel, "Bizi kutlayın" dedi. "Biz nişanlandık."

"Nişanlandık demekle neyi kastediyorsunuz?"

"Nişanlanmanın ne anlama geldiğini bilmiyor musunuz?" dedi. Feferel gözlerimin içine bakarak, "Demek oluyor ki ben onunla evleneceğim, o da benimle."

Gözlerine derince bakıp "Anlaşma ne zaman imzalandı? Beni niçin törene davet etmediniz, sizce bu meseleyle azıcık da olsa alakam yok mu?" diye şakalaştım onlarla. Ama kalbim bu kez kırılmıştı. Tevye yine de zayıf bir insan değildi. Her şeyi bilmek istiyordu. "Evlenmek, öyle mi?" dedim, "çöpçatanlar olmadan ve bir nişan töreni yapmadan ha!"

"Çöpçatanlara ne hacet ki. Biz kendi aramızda kararlaştırdık."

"Desenize" dedim. "Bu, Tanrı'nın mucizelerinden biri! Ama niçin bu denli suskunsunuz?"

"Ortada bağıracak ne var ki?" dedi oğlan. "Size bile söylemeyecektik şu ana kadar. Yakında ayrı yerlerde olacağımızdan önce düğünü yapmaya karar verdik.

Bu kez gerçekten incinmiştim. Nasıl söylerdi bunu? Ansızın yüreğime oturdu. Haberim olmadan nişanlanmış olmaları zaten yeterince kötüydü, ama buna dayanabilirdim. O onu seviyor, o da onu. Bunu duymak da bilmek de iyi ama evlenmek mi? İşte bu gerçekten benim için fazla olmuştu.

Genç adam, haberden pek memnun olmadığımı anladı. "Reb Tevye" dedi, "görüyorsunuz ki işin asıl nedeni bu; bu yakınlarda uzağa gideceğim."

"Ne zaman gidiyorsun?"

"Çok yakında."

"Peki nereye gidiyorsun?"

"Bu bir sır ve bunu söyleyemem."

Ne dersiniz bu işe? Bir sırmış! Feferel adında bir genç adam hayatımıza giriyor. Ufak tefek esmer sade birisi, gizlenmiş bir damat olarak çıkıyor karşınıza. Kızınızla evlenmek sonra onu terk etmek istiyor ve sonra da nereye gideceğini bile söylemiyor! Bu sizi de çılgına çevirmeye yetmez miydi?

"Pekâlâ" dedim. "Sır sırdır ama şunu izah et bana dostum. Siz bir -ne diyorsunuz ona- doğruluk taraftarı bir insansınız; adalet için sürünüyorsunuz. Söyler misin bana nasıl oluyor da Tevye'nin kızı ile birden evleniyor sonra onu terk ediyorsun? Doğruluk bu mu? Adalet bu mu? Şansımız varmış ki beni soymaya veya evimizi başımıza yıkmaya karar vermediniz!"

"Baba" dedi Hodel, "Sırrımızı sana söylediğimiz için şu anda ne kadar mutlu olduğumuzu bilemezsin. Omuzlarımızdan büyük bir yük kalkmış gibi. Hadi baba, öp beni!" Ve her ikisi de yapışıp, biri bir diğeri öbür yanımdan tutup öpmeye ve bana sarılmaya başladılar. Ben de onları öptüm sırasıyla. Ve bu büyük heyecanları arasında birbirlerini de öpmeye

başladılar. İşler bir oyuna dönüşmeye başlıyordu. "Zaten yeterince öpüşmüşsünüzdür herhalde" dedim sonunda, "şimdi pratik meseleler hakkında konuşma zamanıdır."

"Ne gibi mesela?" diye sordular.

"Mesela" dedim, "çeyiz, elbiseler, düğün masrafları, şu bu, falan filan."

"Tek bir şeye bile ihtiyacımız yok" dediler. "Hiçbir şeye ihtiyacımız yok; ne ona, ne şuna, ne buna."

"İyi, peki o zaman ihtiyacınız olan nedir?" diye sordum.

"Sadece düğün töreni" dediler.

Tören dedikleri de ne olsun beğenirsiniz! Uzun lafın kısası, söylediğim hiçbir şey adamakıllı yapılmadı. Kendi bildiklerinin doğrusuna gittiler ve -eğer düğün denebilirse- bir düğün yaptılar. Tabii benim sevebileceğim türden bir düğün değildi. Küçük, sessiz bir düğün, neredeyse hiç eğlence yoktu. Bunun yanında bir de laf anlatmak zorunda olduğum bir karım vardı. Dert yanıp duruyordu; böyle aceleye getirecek neleri vardı? Gel de onların bu aceleciliklerini anlat bir kadına! Fakat dert etmeyin "büyük, güçlü ve muhteşem" bir yalan icat ettim: Tıpkı İncil'de anlatılana benzer; Yehupetz'de zengin bir teyze, bir miras ve bir dizi saçmalık daha.

Bu muhteşem düğünden üç beş saat sonra atımı arabaya koştum ve üçümüz; kızım, damadım ve ben arabaya atlayıp Boiberik'teki tren istasyonuna gittik. Arabada giderken genç çifte şöyle bir baktım ve kendi kendime, 'ne kadar yüce ve kudretli bir Rabbimiz var ve şu dünyayı ne zekice yönetiyor' diye düşünüyordum. Ne kadar hayali güçlü ve ilginç şeyler yaratmıştı böyle. Alın işte taze evlenmiş bir çift; damat gidiyor, yalnız ulu Rabbim biliyor, nereye gidiyor ve geridekini bırakıyor mu? Ve görüyor musunuz şunları; her ikisinin de gözlerinde göstermelik bile olsa bir damla yaş yok. Ama üzülmeyin. Tevye meraklı bir kocakarı değil ki. Bekleyebilir. Bekleyip görebilir.

İstasyonda mutlu damadımızı uğurlamaya gelmiş, eteklerine kadar dökülen, züppece giyinmiş iki arkadaşını gördüm. İçlerinden biri bir köylüye benziyordu ve yeleğini kazağının üzerine bir gömlek gibi giymişti. İkisi epeyce bir dakika sessizce fısıldaştılar. Bana bak Tevye dedim kendi kendime. Sen tam tamına bir at hırsızı, kalpazan, soyguncu ve yankesici takımının ortasına düşmüşsün.

Boiberik'ten dönerken kendimi daha fazla tutamadım ve şüphemi Hodel'e anlattım. O önce kocaman bir kahkaha attı sonra onların ne kadar dürüst, onurlu insanlar olduklarını, bütün zenginliklerini insanlık yoluna adadıklarını, kendi kişisel zenginliklerinin kendileri için hiçbir önem taşımayan insanlar olduklarına inandırmaya çalıştı. Mesela o kazağının üzerinde yelek olanı bir zenginin oğluymuş. Yehupetz'deki zengin ailesini tek bir kuruş almadan terk etmişti.

"Ya!" dedim. "Bu gerçekten mükemmel. Muhteşem bir genç. Kazağının üstüne giydiği yeleği ve uzun saçlarının tek eksiği olan ağzına bir mızıka ya da kıçında gezdireceği bir köpekle birlikte gerçekten muhteşem bir görüntü oluşturabilir". Ben kızımın, kocasıyla birlikte sebep oldukları dertlerimle ilgilendiğini düşünüyordum ya. Fakat ilgileniyor muydu acaba? Pek sayılmazdı. Söylediğim şeyleri sanki anlamamaya çalışıyordu. Ve onunla ne zaman Feferel hakkında konuşsam bana, "insanlığın varoluşu", "işçiler" ve bu türden laflarla yanıtlar veriyordu.

"Eğer her şey bir giz ise" dedim, "neye yarar insanlığınız ve işçileriniz. Bir atasözü vardır: 'Nerde gizlilik orada hinlik'. Fakat şimdi doğruyu söyle bana. Nereye gitti o? Ve ne için gitti?"

"Sana her şeyi söylerim" dedi, "ama bunu değil. En iyisi mi hiç sormamış ol. İnan bana, güzel şeyler bekliyor bizi. Yakında, belki de çok yakında bunun muştularını alacaksın".

"Amin, diyorum senin yerine Tanrıya. Fakat dostumuza, düşmanımıza karşı ne diyeceğiz?"

"Mesele şu ki" dedi, "sen hiç anlayamayacaksın."

"Neden olmasın?" dedim, "Çok mu karışık? Bana öyle geliyor ki çok daha karışık şeyleri anlayabilirim."

"Bu şeyleri yalnızca beyninle anlaman olanaksız; hissetmek, bunları kalbinde duymak zorundasın.

"O bana bunları söylerken, benim yüzümün nasıl parlayıp, gözlerimin nasıl tutuştuğunu görmeliydiniz. Ah! Şu benim kızlarım! Hiçbir şeyi yarım yapmazlar. Bir şeye karıştıklarında kalpleri ve fikirleri, bedenleri ve ruhlarıyla o şeyin içindedirler.

İşte böyle. Bir hafta geçti, sonra iki hafta, derken beş, altı, yedi hafta geçti. Ve hiçbir haber alamadık. Ne bir mektup ne de herhangi bir haber. "Feferel bir şeyler için gitmişti" dedim ve Hodel'e baktım. Yüzünden hiç renk vermiyordu. Bu arada pek dinlediği de yoktu; sanki sıkıntılarını unutmak istermişçesine, kendine sürekli yapacak bir şeyler çıkartıyordu. Ve sanki dünyada Feferel denilen birisi hiç olmamışçasına onun adını hiç andığı yoktu.

Fakat bir gün işten eve döndüğümde Hodel'in gözlerinin ağlamaktan kan çanağına döndüğünü gördüm. Bir iki soruşturmadan sonra birisinin onu görmeye geldiğini, uzun saçlı bu ziyaretçinin onu bir kenara çekip bir müddet ona bir şeyler anlattığını öğrendim. Ah, evet. Bu, zengin ebeveynini reddeden ve gömleğini kazağının üstüne çeken genç dostumuz olmalıydı.

Fazla oyalanmadan Hodel'i avluya çağırıp açıkça sordum. "Söyle kızım, ondan bir haber mi aldın?"

"Evet."

"Peki nerede bu alınyazın?"

"Çok uzaklarda."

"Ne yapıyor uzaklarda?"

"Hapiste yatıyor."

"Hapiste mi yatıyor?"

"Evet."

"Neden? Ne yaptı ki o?"

Cevap vermedi bana. Tek bir söz söylemeden gözlerimin içine bakıyordu.

"Söyle sevgili kızım" dedim ona, "anlayabileceğim hangi iyi nedenle hapis yatıyor? Ve eğer bir hırsız ya da bir dolandırıcı değilse, niçin yatıyor? Hangi iyi sebepten dolayı?"

Bana cevap vermiyordu. Söylemek istemiyorsa söylemek zorunda değil diye düşünüyordum kendi kendime. Bu, onun başağrısıydı benim değil. Fakat kalbim onun için sızlıyordu yine de. Ne de olsa ben hâlâ onun babasıyım, o da benim kızım.

Bir Haşana Rabo bayramı akşamı idi. Tatillerde dinlenmek gibi bir alışkanlığım vardı ve tabii ki atım da dinlenirdi bu arada. Kutsal kitapta yazdığı gibi: "işlerine ara verip istirahat edeceksin ki; karın ve merkebin de istirahat etsin." Yılın bu zamanına karşın Boiberik'te çok az işim oluyordu. Şofar sesleri ile tatil gelir gelmez, yazlık villalar boşalır ve Boiberik bir çöle dönerdi. Bu mevsimde evimde kalıp verandamda oturmak isterim. Benim için yılın en güzel zamanı bu. Her gün Tanrı'nın bir hediyesi. Güneş artık bir fırın gibi kavuruyordur ama cennetlik bir iklim gibi okşayıcıdır aslında. Ağaçlar hâlâ yeşildir ve çam ağaçları keskin kokular salarlar. Avlumuzda bayram için yaptığım ve üstünü dallarla örttüğüm bir suka- çardak- var, işte burdan bakıldığında orman da Tanrı'nın kendisi için yaptığı dev bir suka gibi görünüyor. İşte diye düşünüyorum, Tanrı kendi bayramını kutluyor. Burada diye düşünüyorum; kasabada değil. Kasabada, kalabalığın ve kargaşanın içinde insanların şuraya buraya bir dilim ekmek peşinden nefes nefese koşuşturdukları ve duyabileceğiniz tek

şeyin para, para ve para olduğu bir yerde değil, burada kutluyor Tanrı bayramını.

Söylediğim gibi bir Haşana Rabo gecesidir bu. Masmavi gökyüzünde binlerce yıldız göz kırpıyor, yanıp sönüyor. Zaman zaman bazı yıldızlar arkalarında yeşil bir şerit bırakarak kayıyorlardı. Bu, birisinin dileğinin gerçekleştiği anlamına gelir. Hodel geliyor aklıma. Son bir iki gündür değişip yeniden hayata döndü. Birisi ona oradan, ondan bir mektup getirmiş galiba. Ne yazmış olduğunu bilmek isterdim, ama bunu sormayacaktım. O konuşmak istemiyorsa ben de istemiyordum. Tevye meraklı bir kocakarı değil ki bekleyemesin.

Tam oturmuş Hodel'i düşünüyordum ki, o da evden çıkıp verandada yanıma bir yerlere oturdu. Etrafa dikkatlice bakınıp sonra fısıldayarak, "Sana söyleyeceklerim var baba. Sana hoşçakal demek zorundayım ve sanırım bu bir elveda olacak" dedi.

O kadar yumuşak ve alçak bir sesle konuşuyordu ki, duymakta bile güçlük çekiyordum. Ardından öyle bakmıştı ki Hodel, o bakışı bir daha hiç aklımdan çıkmadı.

"Elveda demek olacak da ne anlama geliyor?" dedim ve yüzümü öte tarafa çevirdim.

"Yarın sabah erkenden gideceğim ve bu muhtemelen birbirimizi son görüşümüz olabilir demek istiyorum."

"Sormaya hakkım varsa eğer, nereye gideceğini söyler misin?"

"Ona gideceğim."

"Ona mı? Peki o nerede?"

"Hâlâ yatıyor, fakat yakında salacaklar onu."

"Ve sen oraya, ona hoşçakal demeye gidiyorsun değil mi?" diye sordum anlamaya çalışarak.

"Hayır, oraya onun peşinden gitmeye; o yere onunla gitmeye gidiyorum" dedi.

"O yer. Neresi o yer? Adı yok mu bu yerin?"

"Yerin tam adını bilmiyoruz, ama çok, çok, ama çok uzak bir yerde olduğunu biliyoruz."

Bana öyle geliyordu ki Feferel'den, madalya hak etmiş bir şeyler yapmış birisinden söz eder gibi söz ediyordu. Ne diyebilirdim ki ona? Birçok baba böyle bir konuşma için çocuklarını azarlar, cezalandırır hatta belki döverdi bile. Fakat Tevye aptal değildir. Bence kızgınlık insanı hiçbir yere götürmez. Ben de ona bir hikâye anlattım.

"Anlıyorum kızım" diye başladım söze. "Tevrat'ın da dediği gibi, bundan dolayı ananızı ve babanızı bırakıp gideceksiniz-bir Feferel için anamı ve babamı yüzüstü bırakıp garip topraklara, Makedonyalı İskender'in-bir zamanlar bir hikâye kitabında okumuştum- yabanıllar arasında çaresiz kaldığı o donmuş boşlukların ötesindeki çöllere gitmeye hazırsın..."

Onunla yarı eğlenen yarı kızgın bir eda ile konuştum ama yüreğimde hep bir sızı vardı. Ama Tevye zayıf birisi değildir; kendimi kontrol ettim. Hodel gururluluğunu asla bırakmıyor her sözüme düşüncelice ve alçak sesli bir yanıt veriyor. Tevye'nin kızları konuşmasını iyi bilirler.

Kafam öne eğilmiş ve gözlerim kapalı, hâlâ onu görür gibiyim; tıpkı ay gibi solgun ve cansız bir yüzü vardır ama sesi titriyordur. Boynuna kapanıp gitmemesi için yalvarmalı mıyım? Hiçbir işe yaramayacağını biliyorum. Benim kızlarım bunlar; aşka düşünce, kafaları ve kalpleri bedenleri ve ruhlarıyla düşerler.

Uzun bir süre belki bütün bir gece kapı ağzında oturduk. Genellikle susuyor, konuştuğumuzda da bir kelime oradan bir kelime buradan, dağınık konuşuyorduk. Ona yalnızca tek bir şey sormak istiyorum: Hayatında hiç, bir adamla evlendiği için dünyanın sonuna kadar onun peşinden gidebilecek bir kız duymuş muydu? "Onunla her yere giderim" dedi. Ona bunun

ne kadar aptalca olduğunu anlattım. "Hiçbir zaman anlamayacaksın baba" dedi. Bunun üzerine ona kuluçkasından ördek yavruları çıkan bir tavuk ile ilgili bir fabl anlattım. Ördek yavruları hareket etmeye başlar başlamaz suya girer ve yüzmeye başlarlar. Zavallı tavuk da kıyıda durup gıdaklamaya başlar.

"Ne demeli bu olaya, kızım?"

"Ne diyebilirim ki" dedi, "zavallı tavuk için üzgünüm ama salt o gıdaklayaduruyor diye ördek

yavruları yüzmekten vaz mı geçmeliler"

Alın size cevap. Benim kızım aptal değildir.

Fakat zaman yerinde durmuyor. Hava neredeyse aydınlanmıştı ve yaşlı karım evin içinde söylenip duruyordu. Defalarca yatma zamanının geldiğini seslenmiş ama bunun fayda etmediğini görünce de her zamanki sadakati ile "Seni orda tutan nedir, Tevye?" diye sormuştu.

"Sus Golde" dedim ona, "ilahiler der ki; Halk niçin velvelede ve insanlar niçin beyhude söylenirler?' Unuttun mu, bu gece Haşana Rabo. Hepimizin yazgısı bu gece yazıldı ve mühürlendi. Bu gece uyumayacağız. Dinle beni Golde, sen semaverin altını yak, ben de atı ve arabayı hazır edeyim. Sabahleyin Hodel'i istasyona götüreceğim" Ve aynı eski nedenlerden dolayı ona bir kez daha, neden Yehupetz'e ve oradan da daha ileriye gitmesi gerektiğine dair bir hikâye anlattım. Orada, kış boyunca, hatta yazın ve hatta bir kış daha kalması gerekebilirdi. Onun için beraberinde götürmesi için ona bir şeyler vermeliyiz dedim: Birkaç çarşaf, bir elbise, bir çift yastık, yastık örtüleri ve benzeri şeyler.

Bunları sayarken ona ağlamamasını da söyledim. "Bugün Haşana Rabo ve bu günde ağlanmamalıdır. Bu bir kanundur." Pek tabii ki kimse buna kulak asmadı, vedalaşma vakti geldiğinde hepsi birden ağlıyorlardı; anneleri, kızlar hatta Hodel'in kendisi bile. Ve vedalaşma sırası ablası Tzeitl'e

geldiğinde (Tzeitl ve kocası bayramlarda bizde olurlar) birbirlerinin boynuna öyle bir sarıldılar ki, ayırabilmeniz olanaksızdı.

Kendine hâkim olan tek kişi bendim. Bir çelik kadar serttim, içerdense daha çok kaynayan bir semaver gibi idim. Tüm Boiberik yolu boyunca suskunduk. Sadece tam istasyona gelmişken sonkez olarak Feferel'in gerçekte ne yapmış olduğunu sordum. Eğer onu uzaklara kovuyorlarsa bunun bir sebebi olmalıydı. Bu sözlerime çok kızdı ve bütün kutsal şeyler adına onun masum olduğuna yemin etti. Onun kendi şahsını düşünen türden bir adam olmadığında ısrar etti. Onun yaptıkları genelde tüm insanlık, özelde ise kol emeğiyle çalışanlar yani işçiler içindi.

Anlattıkları bana hiçbir şey ifade etmedi. "Yani dünyayı kendine dert ediniyor" dedim ona, "Peki dünya niçin onu birazcık olsun dert edinmiyor? Gene de ona, Büyük İskenderimize saygılarımı ilet ve kızıma iyi davranmak konusunda şerefli bir adam gibi olacağına -şerefli bir adamdır o, öyle değil mi?- inandığımı söyle. Ve bazen yaşlı babana yazmayı unutma."

Konuşmamı bitirince boynuma sarılıp ağlamaya başladı. "Elveda babacığım" diye ağlıyordu. "Hoşçakal! Yalnızca Tanrı biliyor bir daha ne zaman görüşeceğimizi."

İşte bu kadarı çok fazlaydı benim için. Bu Hodel'in henüz bebek olduğu zamanları hatırladım ve onu kucağımda taşıdığımı... Affedersiniz Bay Sholom Aleichem, böyle yaşlı bir kadın gibi davrandığım için bağışlayın beni. Eğer sadece onun nasıl bir kız olduğunu bilebilseydiniz. Eğer yazdığı mektupları görseydiniz. Ah. Ne müthiş bir kızdır benim Hodel'im...

Şimdi de biraz daha neşeli şeylerden bahsedelim. Söylesenize Odessa'daki kolera ne durumda, haber var mı?

LAMED SHAPIRO

LAMED SHAPIRO (1878-1948) Ukrayna'da doğdu ve 1906 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ederek, Londra'da geçirdiği kısa bir dönem dışında orada yaşadı. Yahudi edebiyatının önemli yazarlarından olan Shapiro, Çehov ve Flaubert'ten etkilenmiştir.

BEYAZ ÇALAH

1

Bir gün komşulardan biri, bir sokak köpeğinin ayağını ağır bir taşla kırmıştı ve Vasil, deriyi ve eti parçalayıp geçen kemiğin keskin ucunu görünce ağlamıştı. Gözyaşları gözlerinden ağzına, burnuna boşalmış, kısa boynunun üzerindeki sırma saçlı kafası omuzlarının içine çekilmiş, bütün yüzü eğrilip gerilmiş, büzülmüş ve tek ses çıkaramamıştı.

Çok geçmeden ağlamayı öğrendi Vasil. Ailesindekiler ayyaştı, komşularıyla, birbirleriyle kavga eder, kadın, at ve inekleri, hiddetten çıldırdıkları zaman da kafalarıyla duvarları döverlerdi. El kadar toprakları olan geniş bir aile idiler. Beceriksizce çok çalışırlar, hepsi birlikte bir barakada yaşar ve çoluk çocuk, kadın erkek karmakarışık bir vaziyette yerde yatarlardı. Köy; kasaba civarlarında yoksul küçük bir köydü ve kırk yılda bir ancak panayır için gittikleri kasaba Vasil'e büyük ve zengin geliyordu.

Kasabada Yahudiler vardı. Yahudiler, garip elbiseler giyen, dükkânlarda oturan, beyaz çalah yiyen ve İsa'yı satmış olan insanlardı. Son nokta pek aydınlık değildi aslında; İsa kimdi, Yahudiler onu niçin satıyorlardı, kim niçin satın almıştı onu? Tüm bunlar sanki bir sis içindeydi. Ya beyaz çalah; bu da ayrı bir şeydi: Vasil bunu birkaç kez kendi gözleriyle

görmüş, hatta daha da ileri giderek bir parça çalıp yemişti ve bunun üzerine, yüzünde bir hayret ifadesiyle büyülenmiş gibi ayakta dikili kalmıştı. Bundan tam bir şey anlamamış ama yine de biraz daha beyaz çalah için beklemişti orada.

Yarım inç daha kısa olmasına karşın hafif kamburlaşmış geniş omuzları ve kısa kalın boynu sayesinde askere alındı. Burada orduda da kavgalar gündelik hayatın bir parçasıydı; onbaşı, çavuş ve subay, erleri döver ve erler de birbirlerini döverlerdi. O, hizmet nizamını öğrenemedi; anlamadı, düşünmedi. İyi bir konuşmacı da değildi; üstüne gelindiği zaman genellikle tek ses çıkarmaz, suratı gerilir ve alnını kırışıklıklar kaplardı. Buna karşılık kaşar ve borşt boldu. Alayda birkaç Yahudi de vardı -şu İsa'yı satmış olan Yahudiler- fakat asker üniforması içinde ve beyaz çalah olmadan onlar da neredeyse herkes gibiydiler.

2

Trenlerle yolculuk ettiler, yürüdüler, ardından tekrar araçlarla yolculuk edip ve sonra yaya devam ettiler. Açık alanlara kamp kurdular ya da evlere yerleştirildiler. Bu böylece sürüp gitti ve Vasil bütünüyle altüst olmuş bir hale geldi. Artık bunun ne zaman başladığını, daha önce nerelerde bulunmuş olduğunu ya da kim olmuş olduğunu hatırlamıyordu. Sanki bütün hayatı yüzbinlerce başka askerlerle birlikte, anlaşılmaz diller konuşan, kızgın ya da korkmuş bakan garip insanların yaşadığı yabancı yerlerde o kasabadan bu kasabaya taşınmakla geçmişti. Özel olarak yeni olan hiçbir şey yoktu ve savaşmak hayatın en temel şeyi haline gelmişti; artık herkes dövüşüyordu ve bu kez sadece dayak atmaktan ibaret bir dövüş de değil gerçek bir dövüşmeydi bu: İnsanlara ateş ediyor, onları, parçalıyor, süngülüyor ve hatta

bazen dişleriyle ısırıyorlardı bile. O da gitgide daha vahşice ve artan bir haz alma ile savaşıyordu. Artık düzenli yemek gelmiyor, az uyuyorlar, yürüyüş yapıyorlar ve bir hayli savaşıyorlardı ve bu, onu halsiz bırakmıştı. Büyük gerilim zamanlarında ise istediği şeyleri söyleyemediği için, işkence edilmiş bir köpek gibi inliyordu.

Muazzam yüksek topraklar üzerinde ilerliyorlardı: Dev dağ sıraları ülkeyi dört bir yandan çevirmişti ve kış onlara hiçbir şans tanımadan hükmediyordu. Yollarını vadilere doğru çevirdiler.

Diz boyu kuru, tozlu karlar ve buz gibi rüzgârlar ızgara demirleri gibi ellerini ve yüzlerini tırmalıyordu ama hiç değilse subaylar eskisine kıyasla daha kibar davranıyorlar ve zaferden söz ediyorlardı: Yemek, her zaman zamanında gelmese de boldu. Bazı geceler kar üstünde ateş yakmalarına izin veriliyordu ve askerler, dağların arasında devasa gölgeleri oynaşırken şarkı söylüyorlardı. Vasil de şarkı söylemeyi denemiş fakat ancak uluyabilmişti. Düşsüz ve kâbussuz ölü gibi uyuyorlardı ve gündüz zamanlarında insanlar yeniden yamaçlara iniyor ve çıkıyor ve dağlar top ateşinin sesiyle yankılanıyordu.

3

Atlı bir ulak kampa dörtnala ve delice geldi; ileri bir süvari birliği aniden geriye dönüp tabya kuvvetlerine katıldılar; iki batarya soldan sağa kaydırıldı. Çevredeki dağlar volkanlar gibi parçalanıp, bir ateş, kurşun ve demir tufanı gibi yeryüzüne yayıldı. Uzun süre dayanıldı saldırıya. Piotr Kudlo parçalandı, bölüğün en iyi şarkıcısı, yakışıklı Kruvenko yüzünde bir kan gölüyle yerde uzanıyor, kadınsı özelliklere sahip birisi olan Teğmen Samov bacağını kaybetmiş ve sarışın Estonyalı koca

Neumann'ın yüzü darmadağın olmuştu. Çiçek bozuğu olan Gavrilov öldü. İki Bulgar kardeş tek bir gülle ile ölmüştü ve Chaim Ostrovsky, Jan Zatyka, Stajzek Pieprz ve Vasil'in adını telaffuz edemediği küçük Litvanyalı da öldü. Artık bütün mevziler çökmüş ve dayanılması olanaksızlaşmıştı. Sonra bir gün hep sessiz duran Nahum Rachek adındaki cılız genç fırladı ve hiçbir emir dinlemeden ileriye doğru koşmaya başladı. Bu, sivri tepelere doğru kaçışan afallamış adamlara yeni bir ruh sağladı ve neredeyse silahsız bir şekilde düşman topçu birliğinin öncü müfrezesi zaptedildi; savunmada kalanları son adam kalana dek kediler gibi boğazladılar. Daha sonra anlaşıldı ki bütün birlikten geriye Nahum Rachek ve Vasil kalmıştı. Muharebeden sonra Rachek, dipçiğine kan ve beyin sıvanmış tüfeğinin yanına öd suyuna varıncaya dek kustu. Yaralanmamıştı. Vasil ne olduğunu sorduğunda cevap vermedi.

Gün batımından sonra saldırı pozisyonu bırakıldı ve ordu geri çekildi. Vasil bunun neden ve niçin yapıldığını anlamadı, ama o andan itibaren ordu yuvarlanan taş çığları gibi dağdan aşağı yuvarlanmaya başladı. Daha da kötüsü ricat sırasında hızlı ve düzensiz giderlerken, en sonunda bir daha durmamak üzere gece ve gündüz boyunca koşmaya başladılar. Toprakları artık tanımıyordu Vasil. Her yer ona yeni geliyordu ve sadece söylentilerden geriye doğru gittiklerini biliyorlardı. Dağlar ve kış çoktan geride bırakılmış, etraflarında geniş, sonsuz bir düzlük 1906 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç ederek, Londra'dan kaçıyordu. Subaylar iyice vahşileşmiş ve nedensiz ve merhametsizce vuruyorlardı askerlere. Birkaç sefer bir süreliğine durmuşlar fakat top sesleri yeniden gürleyip yeryüzünü bir ateş yağmuru sağanağına tutunca yeniden kaçmaya başlamışlardı.

4

Birisi tüm bunların Yahudilerin suçu olduğunu söyledi. Yine Yahudiler; İsa'yı sattılar, beyaz çalah yiyorlar ve her şeyden öte her şeyle suçlanıyorlardı! "Her şey" neydi? Vasil alnını kırıştırdı, Yahudilere ve başka birilerine kızmıştı. Bildiriler, basılmış bildiri kâğıtları çıktı ortaya; bir adam birliklerde bunları dağıtıyordu ve okuyabilenlerin etrafında insanlar kümelenmişti. Sessizlik içinde dinlemeye koyulmuşlardı; bu sessizlik farklı bir sessizlikti; konuşmayan insanların sessizliğine benzemiyordu. Birisi Vasil'in eline bir bildiri tutuşturdu. Vasil kâğıdı inceledi, eliyle oynadı ve cebine koyup okunanı duymak için gruplardan birisine katıldı. Yahudilerle ilgili oluşu dışında bildiriden tek kelime bile anlayamadı. Bunun üzerine Yahudiler bunu biliyor olmalı diye düşünerek Nahum Rachek döndü.

"Al, oku şunu" dedi.

Rachek kâğıda şöyle bir bakıp ardından Vasil'i süzdü. Fakat bir şey söylemedi. Kâğıdı yere fırlatacak gibi görünüyordu.

"Hayır, o kâğıt senin değil" dedi Vasil ve kâğıdı geri alıp, katlayıp cebine yerleştirip, ileri geri heyecanlı bir vaziyette yürümeye başladı. Sonra tekrar Rachek'e dönüp: "Ne söylüyor? Sizinle ilgili öyle değil mi?" diye sordu.

Bu noktada alevlendi Nahum. "Evet, benim hakkımda. Benim bir hain olduğumu yazıyor, anladın mı? Ben bize ihanet ettim, yani bir ajanım. Şu yakaladıklarını vuran Almanlar gibi. Anladın mı?"

Vasil ürkmüştü. Alnı terlemeye başladı. Hayretler içinde kalmış ve kâğıtla oynayarak Nahum'dan ayrıldı. Bu Nahum kötü birisi olmalı diye düşündü. Çok kızgın ve bir de bir ajan.

Fakat birbirine uymayan şeyler var, karmakarışık oluyorum, bir yere oturmuyor hiçbir şey, başım çatlıyor.

Uzun, zorlu bir yürüyüşten sonra bir yerlerde durdular. Epeyce bir zamandır ne düşman görmüş ne de ateş sesi duymuşlardı. Siper kazıp hazırlık yaptılar. Bir hafta sonra her şey yeniden başladı. Düşman onlara çok yakındı. Vasil de siperlerde idi. Bu siperler gün geçtikçe daha da yakınlaşıyorlardı ve insanlar siperlerin üstünde nadiren ortaya çıkan kafaları görebiliyorlardı. Çok az yiyor, daha da az uyuyor ve kurşunların geldiği istikamete doğru ateş ediyorlardı. Kurşunlar üst üste yığılıyor, toprak duvara bile değmeyip nadiren de insanlara rastlıyordu. Nahum Rachek hep Vasil'in yanında uzanırdı. Nahum asla konuşmaz, silahını sürekli dolu tutar ve telaşsız, mekanik hareketlerle ateş ederdi. Vasil onun görünüşüne dayanamıyor, bazen süngüsüyle onu bıçaklamak isteğiyle doluyordu.

Ateşin oldukça şiddetli olduğu bir gün, Vasil kendini acayip bir şekilde ve birdenbire takatsiz hissetti. Yan tarafına, Rachek'e bir baktı; Rachek her zamanki gibi elinde tüfeği karın üstü yatmıştı. Fakat bu kez alnı bir kurşunla delinmişti. Bir şeyler koptu Vasil'de; öfkenin sıcağıyla ölü vücudu tekmeleyip yan tarafa itiyordu. Sonra ağır ağır ve vahşice ateş etmeye başladı; şiddetli kurşun yağmuruna tuttuğu Rachek'in başı etrafa dağılıyordu.

O gece uzun bir süre uyuyamadı, döndü durdu, küfürler savurdu. Ve bir anda fırlayıp ileri doğru koşmaya başladı sonra Rachek'in öldüğünü hatırladı ve üzgün bir halde yatağına döndü. Yahudiler..... Hainler..... İsa'yı sattılar..... yok fiyatına pazarladılar onu!

Uykusunda dişlerini gıcırdattı ve kendi vücudunu tırmaladı.

5

Sabaha karşı aniden doğruldu Vasil sert yatağından. Vücudu soğuk terlerle kaplanmış, dişleri çatırdıyordu ve kocaman açılmış gözleri hırsla karanlığı delmeye çalışıyordu. Burada kim vardı?

Burada kim vardı?

Zifiri karanlık ve korkutucu bir sessizlik vardı ortada, ama hâlâ devasa kanatların hışırtısını duyuyor, yüzünü sıyıran karabasanın soğuğunu hissediyordu. Birisi kampın üzerinden buzdan bir rüzgâr gibi geçmişti. Kamp donmuş ve sessizdi; kalpleri parçalanmış ve uykudalarken gömülmüş binlerce kişinin yattığı açık bir mezardı burası. Burada kim vardı? Burada kim vardı?

Gündüzleyin, Yenisey alayının dördüncü müfrezesinden parşömen suratlı, acımasız bir adam olan Yüzbaşı Muratov ölü olarak bulundu. Gözlerinin ortasından delerek geçen kurşunu kendi müfrezesinden birisi ateşlemişti. Sorgulanan adamlardan hiçbirisi suçluyu ele vermemişti. Cezalandırılmakla tehdit edildiklerinde bile cevap vermemiş, tutuklandıklarında bile sessiz kalmışlardı. Diğer birlikler müfrezeye karşı sürüldüklerinde ve askerlere adamlara tek tek ateş emri verildiğinde askerler tüfeklerini yere doğrulttular. Bunun üzerine başka bir alay çağrıldı ve on dakika sonra isyancı müfrezeden sağ kalan tek kişi kalmamıştı.

Ertesi gün iki subay lime lime edilmişti. Üç gün sonra iki onbaşının kavgasının akabinde tüm bir birlik ikiye bölünmüş geriye yara almamış birkaç insan kalana kadar savaşmışlardı.

Sonra sivil giyimli adamlar çıktılar ortaya; subayların desteklediği bu adamlar birliklerde bildiriler dağıttılar. Bu kez uzun konuşmalar yapmadılar, ama sürekli olarak bir şeyi

tekrarladılar: Yahudiler bize ihanet ettiler, bütün suç onlara ait.

Birisi bir kez daha Vasil'in eline bir bildiri kâğıdı tutuşturdu, ama o bu kez almadı. Cebinden değerli bir madalyon çıkarır gibi çıkardığı buruşturulmuş ve kenarları kanla lekelenmiş bir kağıdı-kendisinde de bir tane olduğunu hatırlamıştı- gösterdi. Bildirileri dağıtan kumral sakallı cılız adam bir gözünü hafif kısmış bir halde, bodur, geniş omuzlu, kalın kısa boyunlu ve pörtlek açık gri gözlü bu er ile ilgilendi. Vasil'in sırtına dostça dokunup, dudağında tuhaf gülüşle ayrıldı oradan.

Yahudi erler eksilmeye başladı; hepsi sessizce bir araya toplandı ve kimsenin bilmediği bir yere götürüldüler. Herkes kendini daha serbest ve rahat hissediyordu. Aralarında birçok milliyetten insanlar olmasına karşın herkes aralarında artık yabancıların bulunmadığı konusunda hemfikirdi.

Ve bu arada birisi yeni bir slogan bulup başlattı: "Yahudi Hükümet!"

6

Bu onların son karşı duruşuydu ve tekrar yenildiklerinde artık hiç durmaksızın, tek tek veya gruplar halinde, ne kumandan ne de düzen tanıyarak ölümcül bir korku ve telaş içerisinde düşmanın açık bıraktığı her geçitten, bozkır yangınlarından kaçan hayvanlar gibi kaçıyorlardı. Bazılarının silahı yoktu. Hiçbirisinin kıyafet donanımı tam değildi ve fanilaları, yıkanmamış vücutlarında ikinci bir deri katmanı halini almıştı. Yaz güneşi üzerlerine insafsızca vuruyordu ve ancak ne bulabilirlerse onu yiyorlardı. Artık kendi dillerinin konuşulduğu kasabalarda idiler ve etraflarında kendi toprakları uzanıyordu. Son yıllarda ürünlerin çürümesi yüzünden

çiğnenmiş, kuru ve altüst olmuş tarlalar, kurtların üşüşüp lime lime ettikleri bir öküz leşine benziyordu.

Ordular solucan ve böcek sürüleri gibi geri çekilirken yağma güruhları da giderek artıyordu. Çıldırmış yaban ördekleri gibi sesler çıkarıyor, kargaşa içinde ellerine ne geçirebileceklerse onu bekliyorlardı.

Aç ve çıldırmış kalabalık, Kolov ve Zhadista arasında, kadınları, çocukları ve taşınır birkaç eşyaları ve bohçalarıyla kasabalarının dışına çıkmaya zorlanmış büyük bir Yahudi grubuna rastladı. "Tutun şunları!" dedi bir ses. Sözcükler uzakta patlayan bir silah sesi gibiydi. Vasil geride durdu önce. Fakat kadınların ve çocukların çığlıkları ve adamların iğrenç, korkmuş yüzleri, uzun kaftanları ve zülüfleri onu çıldırtmaya yetti ve o da delirmiş bir boğa gibi Yahudileri parçalara ayırdı. Onları insaflı bir hızla yok ettiler; üzerlerinden geçen ordu dörtnala giden bir atlı gibiydi.

Ve birisi tekrar bağırdı cırtlak bir sesle: "Yahudi Hükümet!"

Sözcüklerin telaffuzu arttı ve bir şimşek hızıyla azgın birlikleri aşıp, kulaktan kulağa köylere ve şehirlere, en ücra köşelere değin yayıldı. Geri çekilen birlikler geçtikleri yerleri ateş ve kılıçlarıyla yerle bir ettiler. Geceleri, yanan şehirlerin ışıkları yollarını aydınlatıyor, gündüzleri ise duman, gökyüzünü ve güneşi kapatıyor, yerin üzerinde pamuğumsu bir kütle oluşuyor ve bazen boğulmuş böcekler yağıyordu yere. Yıkılan Zykov, Potapno, Kholadno, Stary, Yug, Sheliuba; Ostrogorie, Sava, Rika, Beloye, Krilo ve Stupnik kasabaları yeryüzünden silindiler; Yahudilerin kurduğu bir kent olan Belopriaza dumanlar arasına gömüldü ve otuz bin Yahudinin sığınmaya çalıştığı Vinofokur Ormanı açık alanda yakılan bir şenlik ateşi gibi yandı. Ormandan üç gün boyunca yükselen zehirli gazlar gibi acı çığlıkları da yükselip bütün

ülkeye yayıldı. Dar ve akıntılı Ginevodka Nehri insan bedenleriyle tıkanıp etraftaki tarlalara taştı.

Nefretler büyüdü. Köylüler köylerini, kent sakinleri kentlerini terk etti; rahipler ellerinde ikonlar ve haçlarla yürüyüş alaylarının önünde, imanla ve coşkun bir heyecanla insanları kutsayarak köylere doğru sevk ediyordu. Ve yine slogan "Yahudi Hükümet" idi. Yahudiler de son saatlerini -en son saatlerini- yaşadıklarını anlamışlardı; hâlâ yaşıyor olanlar ülkedeki en büyük ve en eski Yahudi merkezi olan Maliassy'deki Yahudilerle birlikte ölmek için oraya gittiler. Bu kent ondördüncü yüzyıldan bu yana antik sinagoglar, hahamlar ve çağdaş bilginlerin bulunduğu, büyük yeşivalarıyla birlikte önemli bir öğretim yeri ve ticaret aristokrasisinin bulunduğu önemli bir yerleşim merkeziydi. Burada, Maliassy'de, Yahudiler dua ediyor, Tanrı'ya günahlarını itiraf ediyor, dostları ve düşmanları için bağışlanma diliyorlardı. Yaşlılar ilahiler okuyup mersiyeler söylüyor, gençler ise tahıl ve giyecek stoklarını yakıyor, mobilyaları parçalıyor ve yaklaşan ordunun işine yarayabilecek ne var ne yoksa her şeyi parçalayıp yok ediyorlardı. Ve bu ordu gelip tüm yönlerden caddelere aktı. Gençler direnmeyi denedi ve ellerine revolverlerini alıp sokağa çıktılar. Revolverler mantar tabancaları gibi sesler çıkardılar. Askerlerin cevabı gürleyen kahkahalarla oldu ve gençleri bir bir yakalayıp ciğerlerini söküp, kemiklerini parça parça ettiler. Daha sonra tek tek evleri dolaşıp erkekleri kılıçtan geçirip, kadınları pazar meydanına sürüklediler.

7

Yumruğuyla vurduğu darbe kilidi parçaladı ve kapı açıldı.

Vasil iki gündür hiçbir şey yememiş ve hiç uyumamıştı. Derisi kuru ateşlerle yanıyor, kemikleri birbirini tutmuyordu; gözleri kan çanağıydı, yüzü ve boynu sarı tüylerle kaplanmıştı.

"Yemek!" dedi boğuk bir sesle.

Kimse yanıt vermedi ona. Masanın başında kara kaftanlı, kara sakallı, zülüflü ve üzgün gözleri olan boylu bir Yahudi duruyordu. Adam dudaklarını kilitledi ve sessiz kalmayı sürdürdü. Vasil kızgın bir şekilde ileriye bir adım attı ve tekrar "Yemek!" dedi.

Fakat bu kez daha az kabaydı. Pencerenin kenarında başka bir görüntü daha fark etti. Beyazlar giymiş siyah saçlı bir kadındı. İki kocaman göz-daha önce hiç bu kadar kocamanını görmemişti-ona doğru bakıyordu. Kadının bakışları Vasil'in ellerini kaldırıp gözlerini kapattıracak denli derindi. Vasil'in dizleri titredi, eriyor hissetti kendini. Ne biçim bir kadın bu? Ne biçim bir insan? Tanrım, niçin, niçin İsa'yı satmak zorundalar bunlar? Ve en önemlisi neden her şeyden sorumlular! Rachek bile bunu kabul etmişti! Ve sadece sessizliklerini koruyup sana doğru bakıyorlar. Allah kahretsin, kimdir bunlar böyle? Vasil başını ellerinin arasına aldı.

Bir şeyler hissedip kaygıyla ona baktı. Orada ayakta duruyordu Yahudi. Ölü solgunluğundaydı ve gözleri kin doluydu. Vasil bir süre aptalca bakındı. Sonra aniden adamın siyah sakallarına yapıştı ve vahşice çekmeye başladı.

Beyaz bir figür aralarına geldi. Öfke Vasil'i sersemleştirmiş ve boğazını yakıyordu. Bir eliyle iteledi beyaz figürü. Elbiseden uzun ince bir parça koparttı ve sıkıştırarak boğdu onları. Gözleri karardı. Neredeyse körleşmişti. Bir göğsün

yarı tarafı, harika bir omuz, yuvarlak, dolgun bir kalça. Herşey yumuşaklık ve beyaza çalıyordu; tıpkı beyaz çalah gibi. Kahretsin! Bu Yahudiler beyaz çalahtan yapılmışlar! Kavurucu bir alevle sarıldı bedeni ve elleri bir yay gibi fırlayarak aralanmış elbisenin içine girdi.

Bir el yapıştı boynuna. Kafasını çevirip kısık gözler ve sıkılmış dişlerle, etini sıkan zayıf parmaklardan kurtulmaya çalışmadan önce bir an baktı Yahudiye. Omuzlarını yükseltip ileriye doğru iteledi. Yahudiyi ayak bileklerinden tutarak havaya kaldırdı ve onu masaya yapıştırdı. Kırık bir çubuğun yere çakılışı gibi çakıldı adam masaya.

Adam cılız bir sesle inledi; kadın çığlık attı. Fakat Vasil çoktan kadının üzerindeydi. Kadını yere bastırmış üzerindeki elbiseleri parçalıyordu. Kadın şimdi iticiydi, yüzü lekeli, burnunun ucu kırmızıydı; saçları dağılmış ve burnunun üstüne düşmüştü. Vasil kenetli dişlerinin arasından "Cadı" dedi kadına. Kadının burnunu bir vida gibi sıktı. Kadın tiz bir çığlık attı; kısa, mekanik, anormal yüksek ve bir motorun sirenini andırıyordu ses. Beynine kadar işleyen bu ses Vasil'i iyice çileden çıkartmıştı. Boğazını ellerinin arasına alıp onu boğdu.

Beyaz bir omuz titriyordu gözlerinin önünde; onun üzerinde ise taze bir kan halkası parlıyordu. Bademcikleri kanat çırpar gibi çırpınıyordu. Gıcırdayan dişleri ise birden açılıp beyaz etle kenetlendi.

Beyaz çalah-sulu, sert bir portakalın tadına sahip ılık ve sıcaktı ve ne kadar çok emilirse o kadar çok susatan. Acı, kesif ve tuhaf bir şekilde baharatlanmış.

Bir kızağın içindeyken dik bir yamaçtan koşturmak gibi. Öfkeli, yanan vücutların içinde acı çekmek gibi. Bir çemberin içindeki çember gibi yaşam bir bedenden başka bir bedene, birinciden ikinciye ve ikinciden birinciye geçer bir devir döngüsüyle.

Duman ve alev sütunları tüm bir kentten göğe doğru yükseliyordu. En güzeli büyük sunaktaki idi. Kurbanların çığlıkları Ebedi Tanrı'nın ebediyeti kadar bir Tanrı'nın katında. Ve de hassas parçalar; uyluklar ve göğüsler rahibin parçalarıydı.

DUMAN

1

İlk fırtta, yüzü ağır bir yük kaldırıyor gibi kızardı. Şiddetli bir öksürüğe tutuldu. Hâlâ bir yolu olmalıydı bunun, çünkü büyükler içebiliyordu. İnat etti ve başardı.

Babası dar gelirli yoksul bir öğretmendi, ama bundan da öte oğullarının sigara içmesini doğru bulmazdı. Bundan dolayı o da izmaritleri toplardı.

Sonra sinagogda eğitim görürken arada bir, bir paket tütünü olacaktı. Kendisinde olduğu sürece asla kimsenin sigara isteğini geri çevirmezdi. Kendisinde olmadığı zamanlarda da birisinden bir sigara istemekten çekinmezdi.

Adı Menaşa idi.

Sinagogdan Reb Shoel Marawaner'e damat olarak gitti. Reb Shoel sinagoga çöpçatanla bizzat kendisi gelmişti. Muhteşem, halsiz Yahudi gözleriyle Menaşa'yı birkaç dakika inceledi; uzun bir genç; kalıplı ve kuvvetli; Hasidik tüccarın yarım kesim frakı ona mükemmelen uyacak. Reb Shoel Menaşa'nın okuduğu kitaba baktı; birkaç soru sordu ve rastgele bir konuşma başladı aralarında: Sağına soluna bakınırken, gencin mütevazı ve bir dereceye kadar sarih olmayan cevaplarını dikkatlice dinliyordu. Reb Shoel birden sıradan kalkarak konuşmayı bitirdi: "Hamailinizi alın ve gelin."

2

En yakın oldukları zamanlardan birinde genç karısı sordu: "Söyler misin? Sigaradan nasıl bir tat alıyorsun? Versene, bir fırt denemek istiyorum."

Sarılmış ve yanan sigarayı ağzından aldı ve karısının dudaklarına götürdü. Etta'nın dudakları sigaranın üstüne iki yastık gibi kapandı.

"Ühü" diye öksürdü, "bu yalnızca duman."

"Duman, ama iyi bir şey" diye güldü Menaşa.

"Nesi güzel ki bunun? Hem acı hem de gözlerime doluyor."

Güldü Menaşa. "Ama iyi bir şey" dedi Menaşa her ikisini de bir utanma ve utanmama kasırgasının birlikte sardığı bir anda.

3

Kayınpederinin zenginliğine ortak edildiğinde görmemişin oğlu gibi davranmadı. Kişisel olarak gösterdiği tek zaafı alabileceği en iyi tütünü satın alması ve kullanmasıydı. Bunu öğrenen sinagogdaki gençler çok geçmeden onun tütün tabakasının müdavimlerinden olacaklardı.

Bir seferinde Reb Shoel'in büyük damadı Nehemiah Menaşa'yı bir kenara çağırdı. "Bu domuzların senin tütününden içmelerine neden izin veriyorsun? Onlar kendilerine Mahorka satın alırlar zaten" dedi.

Menaşa ona sessizce bakarak, "Bir sigara isteyen bir insan nasıl reddedilebilir ki?" diye sordu.

Nehemiah döndü ve sinagogun etrafında dikkatlice bir göz gezdirdi. Bir gözü kapalı diğeri çakmak gibi çakıyordu.

"Aptal, anlamadın mı? Benim gibi iki çeşit tütün taşıyabilirsin" dedi fıkırdayarak gülerken.

Menaşa hiçbir şey demedi. Ama iki çeşit tütün de taşımadı.

Sinagoga çok sık uğruyor, okuma yapıyor ve elinde bastonla geziyordu. Sıkça, oturup sessizce Reb Shoel'in Yahudi tüccarlarla yaptığı iş konuşmalarını dinlerdi. O yıllar Danzig, Leipzig ve Königsberg'e ticari seferlerin yapıldığı yıllardı. Reb Shoel, Danzig'e gidip gelenlerden birisiydi; büyük damadı Nehemiah için mefruşat dükkânı açtı: "Otur ve kumaş ölç" demekti bu. Nehemiah Reb Shoel ile Danzig işini konuşmayı yeğlerdi, ama Reb Shoel onu bir el hareketi ile reddetti. Reb Shoel, Menaşa'ya iş konularında tek bir sözcük bile söylemezdi. Ve Menaşa da suskun kaldı ta ki Etta yatağa kaldırıp olan ikizleri doğuruncaya kadar.

Çifte bir sünnetten sonra kayınpederi Menaşa'yı odasına çağırdı, ona bir tomar para verdi ve "Git" dedi.

Menaşa biraz ürkmüştü. "Nereye ve ne için olduğunu bile bilmiyorum!"

"Öğreneceksin. Para kaybederek öğreneceksin."

Bunlar Çanukah zamanıydı. Menaşa fısıh bayramında geri döndü. İlk iki gün bayram kutlandı ve Danzig'den hiç söz açılmadı. Sadece ikinci günün akşamında Reb Shoel onu dükkânına davet etti.

"N'aber?"

"Bir şey öğrendim" dedi Menaşa kızararak.

Reb Shoel başını salladı. Fısıh bayramından sonra Menaşa bir tomar banknot daha aldı ve Danzig'e doğru yola koyuldu. O zamandan sonra yılda bir hatta iki kez, üç ya da dört aylığına düzenli olarak ticari seferlere çıkıyordu.

4

Yıllar geçtikçe evin her köşesi yeni bir çocukla doldu. Bazıları büyüyor, bazıları emekliyor ve yenileri doğuyordu. Reb Menaşa -zamanla "Reb" Menaşa olmuştu- şöyle bir baktı ve güldü içinden. Artık Reb Shoel yoktu; işlerini ve ferah odaları olan eski evini Reb Menaşa devralmıştı.

Reb Menaşa daha önce oturduğu Maravan'daki evinde kaldığı gibi yaşıyordu; günde iki defa sinagoga uğruyor, öğleden sonra okuma yapıyor, akşamları ise iş görüşmeleri yapıyordu. Dışındaki dünya onda hiçbir değişiklik yaratmadı; tek farkı artık puro içiyor olmasıydı.

"Sigara delikanlılara göredir" diye açıklıyordu durumu gülerek, "Çocuk babası, sakallı bir Yahudi ise puro içmek zorundadır. Almanlar aptal değiller ya."

Dış dünyanın getirdikleri bundan ibaret değildi, ama bunu yalnızca Etta biliyordu. Daha doğrusu bunu bilmiyor ama seziyordu. Orada, dışardaki dünyada nasıl yaşıyordu? Bunu pek düşünmüyordu, ama giderek ona daha uzamış ve yapılı geliyor ama elbiselerinin ölçülerinin değişmiyor oluşu da onu hayrette bırakıyordu. Menaşa'nın yalnız gözleriyle öyle bir gülüşü vardı ki o bakışı Etta'yı alıp sarmalar, kenti sele boğduktan sonra sakinleşen nehrin suları gibi uçsuz bucaksız, derin ve sonsuz bir akıntıyla sürüklerdi onu uzak diyarlara, yıllar yılları izlerken. Etta korkmuyor bilakis kendini güvenlikte hissediyordu bu engin akıntıda. Ve birçok kez kocasına doğru meyletmiş ve hatta purosundan bir fırt almayı bile denemişti.

Fakat bu sadece gözlerini yaşartmaya ve bir öksürük nöbetine tutulmaya yaradı. Menaşa sırtına hafifçe vurdu onun ve güldü.

5

Evde artık birkaç büyücek çocuk, bir büyümek üzere olan çocuk sürüsü ve sırada onları tekmeleyen biri vardı.

Danzig de artık eski Danzig değildi. Etta tasarruf yapıyordu-Reb Menaşa'nın purosu dışında, ki onu içmesine karşı çıkamıyordu. Bu böyle devam ededurdu ve aile geniş, ferah odalı evlerini terk etmek zorunda kaldı. Yeni bir ev kiraladılar. Ve bu arada Reb Menaşa odasında oturuyor kafasını sorunlarla yoruyordu: Danzig'de yürümeyen ne idi? Orada oturdu öylece, cama bakıyordu; cam çekilen puroyu yansıtıyordu. Ertesi gün Don'a doğru yola çıktı.

Haftalar boyunca Aşağı Don ile Hazar Denizi arasındaki bölgede düşünerek, taşınarak, ölçerek, biçerek düzensizce gezdi ve en sonunda parmaklarını şıklatarak "Havyar" dedi. Ve Don'u Danzig'e bağlamaya başladı. Artık Danzig'e iki ya da üç yılda bir gidecekti. Ama bunun için zamanının üçte ikisini Don'da geçiriyordu. Havyardan sonra tütsülenmiş wobla -kendi keşfettiği bölgesel bir balık- ticaretine de başladı. Çok kazanıyor, çok harcıyordu; çocuklar birbiri ardına büyüyor, işleri çıkıyor ve okuyorlardı. Sonunda babaları onları kendi ayakları üzerine bıraktı. En gençlerinin düğünü için hepsini bir araya çağırdı. Eski tarz bir kutlama yaptılar ve düğün yemeğinin sonunda Reb Menaşa masanın başında ayağa kalktı.

"Çocuklar bundan sonra Don'a gitmeyeceğim. Kendim ve yaşlı karımın bundan sonra yaşamını sürdürebileceği kadarına sahibim. Gerisi sizindir. Sağlık içinde yaşayın. İnşallah en kötü gününüz benimki gibi olur. Bizim için de üzülmeyin, size yük olmayacağız."

6

Hayat bir nehir gibi akıp, döküleceği yere yaklaştı: Daha geniş, daha derin, daha sakin ve huzurlu olana. Menaşa'nın uzun alnında sadece ince bir kırışıklık vardı ve siyah saçları sadece birkaç yerden kırlaşmıştı. Erken yaz akşamlarında, batmakta olan turuncu-kızıl güneşe karşı, elinde baştonu, her zamanki gibi geziniyordu. Adımları emin ve ölçülü kalmış, sırtı kuvvetli ve dikti. Sadece gözleri, gözleri derince çökmüştü.

Orta yaşlarındayken okumalarını içten yapardı. Ama şimdi sessiz bir öğle üzerinde, sıkça onun, gençliğinin yumuşak ve hüzünlü melodisiyle çıkan sesi yükseliyordu. Sonra sessizliğe, daha da bir sessizliğe bırakıyor kendini. Bir yayın yankısı gibi giderek durağanlaşıyor ve sonra yeniden, bir bebek ağlamasını andırırcasına en son kuvvetine ulaşıncaya dek acı ve şirin bir şekilde yükseliyordu sesi.

Vaktini, genç öğrencileri ile Tevrat'ı ve adaleti tartışarak geçirmekten zevk alıyordu. Öteki dünyadan ve bazen de evden uzakta geçirdiği günlerinden bahsediyordu.

"Orada da insanlar buradaki gibi doğar ve ölürler" diyordu, gözleriyle gülerek. "Slawite'de ya da Danzig'de yapılmış bir kutsal kitabın farkı nedir ki? Sadece baskısı ve cildi. Öte yandan içerikleri." Ve dumanın yükselişine bakar, puronun ucundaki Kazak şapkasına benzeyen beyaz külü yere dökmemeye dikkat eder ve mümkün olduğunca uzun tutardı bunu. Bir gün omuzundaki dua şalı ve koltuğunun altındaki hamaili ile eve gelirken en küçük oğlu Ziessel'i evde buldu.

"A! Geleceğini biliyordum" dedi.

Genç adamın rengi değişti.

"Yanlış anlama" diye yatıştırdı babası oğlanı. "Seni utandırmak için söylemedim. İşlerin yolunda gitmiyor öyle değil mi? Ama önce yıkan ve sonra da yemek yiyelim.

"Oğlunun hikayesini dinlerken kafasını sallıyordu Reb Menaşa: İyi bir plan... bunu kim umardı ki...

"Geleceğini biliyordum. Aceleci ve biraz da hesapsızsın ama öğreneceksin. Sana küçük bir meblağ ayıracağım. Fazla değil ama yeniden başlamana yetecek bir meblağ. Ve gözlerini dört açmayı unutma. İşte, al bunu ve daha fazlası için geleyim deme çünkü fazlası kalmadı. Bizler yaşlıyız ve eğer ben ölürsem anneniz yoksulluk çeksin istemiyorum. Onun çocuklarına gitmeyeceğini biliyorum."

"Bir şey daha var" diye çağırdı oğlunu kapıdan. "Artık eskisi gibi değil. Benim zamanımda bir Yahudinin uzun alnı ve sakallarıyla Danzig'e gelmesi yeterliydi: Buğday ve mısır iyiyse satar kâr eder, kötüyse zarar ederdi. Biz işleri kovalamazdık, işler kendisini götürürdü. Artık dünyanın değiştiğini sana söylememe gerek yok çünkü sen benden daha gençsin. Danzig artık eski Danzig değil. Uzun alnın ve kalın sakalın artık hiçbir kıymeti harbiyesi yok. Bugünkü işler takip edilmek ister, anlıyor musun? İyi, sağlıkla git ve bahtın açık olsun diyorum."

7

Bir yaz ve bir kış geçti ve tekrar bir yaz. Ve yeniden kar, don ve kızgın, şiddetli rüzgârlarla dolu erken ve acı bir kış geldi. Reb Menaşa, aralıkta soğuk algınlığına tutuldu, öksürdü ve kan tükürdü. Bu, Danzig'deki ilk günlerinden kalan eski bir iltihaplanmanın geri dönüşüydü. Hastalık çok hızlı yayıldı ve iri kar tanelerinin insanların gözlerinde eridiği ve hiçbir neden olmamasına karşın havada farklı bir kokunun dolaştığı gri bir

sabah vakti çocukları dışarıdan koşarak gelip babalarının başucuna dikildiler. Geceye doğru geride bir iki eski dost ve haham kalmıştı oysa.

Uzun saatlerden sonra soğuk algınlığı etkisini kaybetmişti ve ateşi düşmüştü. Fakat genç doktor onu yalnız bırakmadı. Yakınındaki bir masada oturuyor ve sinirli parmakları arasında bir kurşunkalem çeviriyordu.

Reb Menaşa gözlerini açtı. Onu tanımak çok güçtü ama gözlerinin derinindeki saklı gülüş aynı kalmıştı. Bir sigara istedi.

"Fakat baba."

Doktor, Ziessel'in karşı çıkışına omuz silkti. Ziessel soluklaştı ve babasının eline bir puro tutuşturdu.

"Bundan değil" dedi hasta adam. "Kimsede sigara yok mu?" Ve gözleriyle gülüyordu.

Küçük ince sigaradan bir fırt aldı ve "Etta" diye seslendi. Etta ellerini yüzünden indirdi ve kendini güçlükle taşıdı köşeden. Son yıllarda iyice şişmanlamış, nefesi daralmıştı. Şimdi yuvarlak yüzü bir çocuğun yumruğu kadar büzülmüştü; bakışları çaresiz ve kendini kaybetmiş haldeydiler: Bitimine yakın ırmak onu bilinmeyen bir sahile atmıştı.

"Menaşa, Menaşa" diye fısıldadı.

"Bir fırt istiyorsun" diye güldü Menaşa. Duman... Ama güzel bir şey.

"Bir kasırga sardı yaşlı kadını. Kendini ağlamaya bıraktı, öksürdü ve güldü; hepsi bir arada oldu, duman onu boğmuş gibiydi. Menaşa sigarayı bir kenara bıraktı ve yatağın başında onun için son duaları okumaya gelen hahama göz kırptı. Birkaç kelimeden sonra kendini öksürmeler içinde kaybetti. Öksürmeler hiç sonlanmadı; havada dondu ve orada kaldı.

ABRAHAM REISEN

ABRAHAM REISEN (1876 - 1953) Rusya'da doğdu., Yahudi sosyalist hareketinin üyelerindendi. Sonra Amerika'ya yerleşen yazar New York Yidiş edebiyat çevresinin önemli karakterlerindendi.

MÜNZEVİ

Sinagogda akşam duaları sona erdi. Keçi sakallı cılız bir Yahudi olan cimri zangoç yardımcısı, oldukça kısılmış olan bir lamba dışındaki tüm lambaları kararttı. Lamba ardına lamba söndürürken "Gaz pahalı" diye homurdanıyordu.

Geride kalan birkaç kişi sinagogda devamlı kalan insanlardı. Onları neredeyse tamamıyla karanlıkta bırakan bu despotik zangoç yardımcısına kızıyorlar, ama ona karşı çıkmaya cesaret edemiyorlardı. Onların çalışmak konusundaki ciddi tembellikleri bir yana, bu tasarruf emirleri baş zangoçtan geliyordu ki o da emirleri yeri gelince bizzatihi hazinedarın kendisinden alıyordu. Nasıl karşı çıkılabilirdi ki?

Loş ışık onların ruh halini bütünlüyordu. Succoth geçeli daha birkaç hafta olmuştu. Dışarıdaki durmaksızın yağan yağmur pencere kanatlarına vuruyordu. Aaron ve Musa'nın sunağın üzerindeki ağaçtan oyma, küstahça bakan yüzleri, boş ve somurtkandı. Aralarına yerleştirilmiş ve köyün oymacısının, yaşam ve canlılık alevi vermeyi umduğu leopar bile belki de geldiği yer olan Lübnan ormanlarını düşünmekten olacak ki zayıf düşmüştü. Köyün zengin kadınlarının bağışladıkları ve dışarı elbiselerinin eteklik kısımlarından yapılmış olan, Kutsal Gemi'nin üzerindeki siyah perde, eski sinagogun üzerinde keder ve yeis ile soluyordu. Duvarda,

geride kalan insanlardan yansıyan gölgeler, mezardan çıkmış cesetleri çağrıştırıyordu.

Sinagogda her gece zangoç yardımcısıyla birlikte beş kişi kalırdı. İkisi son birkaç yıldır burada öğrenim gören ve o gücü bulduklarında daha zengin bir kasabaya gitmeyi planlayan yeşiva öğrencileriydiler. Bunlardan birisi doğum yeri Zelver ile anılan ince uzun boyunlu, koca ağzından çıkan her kelimeyle birlikte yukarı fırlayan kocaman bir ademelması olan, yaklâşık yirmi yaşlarında bir gençti. Diğeri bir yaş daha genç olan Dohlinever'di. Fakat Dohlinever, Zelver'den daha yaşlı görünüyordu çünkü kalın bir sakal altında olan yüzünü yıkamaya şiddetle inanmayanlardandı. Fakat bu farklılıklara rağmen ikisi bir arada barış içinde yaşardı. Bir dilim ekmeğe varıncaya değin paylaşırlardı. Zelver'in daha fazlasını içiyor olmasına rağmen sigaraları ortaktı. Buna rağmen ahiretin tanımı konusunda şiddetle ayrı düşüyorlardı. Zelver, cennet-cehennemin genellikle fena halde maddesel olarak kavranan şekilde değil fakat bu dünyada olduğunu, Mesihi Boğa ve Leviathan'ın sadece birer sembol olduklarını düşünüyordu. Maimonides'ten aktarıyordu: Cennet sadece ruhlar içindir ve ruh kendini arşın yedinci katına yükseltecektir. Fakat oldukça pratik düşünen birisi olan Dohlinever, cennetin bedenler içinde olduğunu ve vahşi boğa ve balinanın birer sembol değil fakat yalın gerçekler olduğunu düşünüyordu. Tartışmalar gerçek bir yoğunluğu ateşlediği zamanlarda birer sigara yakıp ortalarda bir yerde buluşuyorlardı.

Sinagogun üçüncü sakini ise münzevi idi. Kırkının biraz üzerinde, sim saçları kalın sakallarını saran bir adamdı. Sofuluktan değil fakat özgürlük arzusundan münzevi olmuştu. En azından böyle olduğunu söylemişti bir keresinde Dohlinever'e. "Bir insan" diye açıklardı "boyunduruk altına girmemelidir. İnsan her zaman yaşıyor olduğunu hissedebilmelidir ve bunun tek yolu çalışma yükümlülüğünden

azat olmaktır. Bunu fark ettiğimde otuz yaşındaydım. Şu andaki tek pişmanlığım bir dükkânın başını bekleyerek geçirdiğim o yıllar içindir. Sadece elbiselerim değil ruhum da ringa balığı ve yağ kokardı tüm zamanlar boyunca."

Dohlinever bu açıklamalardan pek hoşnut kalmazdı. "Düşünün ki tüm insanlar en az sizin kadar serbest olmak istediler. Ne olurdu o zaman dünyanın hali?"

"Aptal küçük" dedi Münzevi gülerek. "Dünya'nın böyle bir hâl alacağını da kim söyledi sana?"

Dohlinever şimdi iyice sıkılmıştı. "Sonuçta, neyi kastediyorsun dünya demekle! Bu sence o kadar güzel bir dünya mı?" Fakat münazaralar konusunda ustalaşmış ve Aristo ve Eflatun'dan Dohlinever'in neredeyse hiçbir şey anlamadığı alıntılar yapan münzeviye karşı hiçbir şansı yoktu.

Bu derin tartışmalar her seferinde, Dohlinever'in Münzevi'ye, düzenli bir içici olmamasına rağmen zekice bir değiş tokuş sonucu olduğunda reddetmediği bir sigara ikramına mal olurdu; Dohlinever ortak tütün keselerini taşıyan Zelver'e seslenir ve "Münzevi için bir sigaraya kıyalım"derdi.

Tütünü bir parça kağıdın içinde yuvarlarken iyilik ve güleryüzlülükle felsefe yapardı. "Siz dünyanın bir yere varmayacağını sanıyorsunuz. Doğru. Doğru ama bu ne demek? Çocuklar, siz bu dünyanın bugüne kadar varolmuş ilk dünya olduğunu mu zannediyorsunuz? Binlerce dünya varolmuştur, açın bakın kitaplara, onlarda yazılıdır. Ve kitaplar başka bir şeyler daha biliyorlar. Hatta bizim hahamımızdan bile daha çok."

Onun bu özgür düşünüşü iki yeşiva öğrencisini ta kalplerinden hançerlemişti ama bunu ona belli etmediler. Bir şekilde kendilerini münzevi için üzgün hissediyorlar, ona orada bir fırında pişirilmiş patates, bir fincan çay veya bir sigara veriyorlardı.

Sinagogda yaşayan dördüncü kişi "İt Yankel" diye çağrılan birisiydi. Sekiz yaşlarında bir oğlandı ve kasabaya epeyce yıllar evvel gelmişti. Ve hiç kimse onun anne ve babasının kim olduğunu, nereden geldiğini bilmiyordu. Korkunç tembeldi ve gün geçtikçe de aylaklaşıyordu. En sonunda yatacağı yer olarak kapı ağzındaki banka atıldı.

Geceleri başka insanlar ortaya çıkarlar. Önce işini kaybetmiş ve iş arayan öğretmen Chaim.

Bitmiş bir halde kürsünün yanına dikilir, derinlere dalar, sonra kendini toparlar ve zangoç yardımcısının yanına giderek bir çimdik enfiye ister ondan. Zangoç ateş püskürür içinden ama şikâyetçi olmaz. Öğretmen enfiyeden çeker, hapşırır ve gücünü yeniden toparlar. Sonra Dohlinever, Zelver ve münzevinin sohbet ettikleri köşeye doğru devam ederdi.

Saat yedi civarlarında dul bir kadın olan Chieneh, elma sepetiyle ortaya çıkar. Sinagogda satış yapmasına izin verilen tek kadın o idi. Girişte dikilip yerlerin boşluğuna göz gezdirirken burada bulacağı kısmeti düşünürdü ekşice bir suratla. Ocağın başına gider ve beyaz kiremitlerin soğuğunu hissedince de fark ettirmeden geriye çekilirdi.

Tekrar güler kadın. "Sinagogda bile bir parça ısınabilemediğinizi bir düşünün!" Zangoç yardımcısı oraya geldiğinde, bildik bir şekilde "Mesele nedir, neden bu ocak bu kadar soğuk?" diye sorardı.

"Madem öyle" derdi zangoç yardımcısı şaka yaparak, "Neden bize bir araba yükü odun bağışlamıyorsun ki? Senin çok paran olduğu söyleniyor."

"Elbette zenginim ben. Neden olmasın?"

Kendisi de bir dul olan zangoç yardımcısı ensesini sert bir şekilde kaşır. "Şeytan biliyor ya paranızın olduğunu bilsem sizi hemen maiyetime alırdım."

"İyi. Bir şeyler satın alacak mısınız?"

"Çok pahalı."

"Al biraz, sana indirim yapacağım."

Sepetten üç tane yıkanmış elma seçer. "Evet, mesela bunlar için kaç para tahsil edeceksin."

"En büyük elmaları seçtin ama yabancı değilsin sen, bir kapik."

"Şifacılar kadar pahalısın" diye yakındı zangoç yardımcısı, "Üç minik elma için bir kapik ha? Bir Groschen'e olmaz mı?"

Dul kadın yapamayacağını söyler.

"Dediğin gibi olsun" der ve elmaları geri koymaya başlar.

Kadın küçük bir elmayı daha ekler eline, "Al, şimdi dört etti.

"Zangoç yardımcısı güler "E, o zaman beş yapalım.

"Dul kadın beşinci için küçük bir elma bulur ve adamın eline verir. "Dişimin kemiğine kadar söktün" diye homurdanır kadın.

Zelver, Dohlinever'e Chieneh'i işar et ederek "Bak elmalar geldi" der.

"Çok pahalılar."

"Ne fark eder ki" diye diretti Zelver. "Her şey bir yana, hepimiz Allah'ın kulu değil miyiz?"

"Pekâlâ, al birkaç tane, yarısını ben öderim."

Münzevi iç çekerek kadına doğru yürür. Kocaman gözleri dosdoğru ona bakmaktadır. Göz göze gelirler. Kadını utandırır bu, kadın gözlerini çevirir.

Zelver on elmaya iki kapik için pazarlık yapar ve onları alarak Dohlinever'e döner. Münzevi orada kalır, dul kadınla yüz yüze. "Çok geç oldu" diye mırıldanır münzevi.

Kadın "Bir şeyler satıyorsa ne yapabilir ki insan?"

"Evet" der münzevi daha bir müşfik bakarak kadına.

"Satış..... Anlıyorum" içgüdüsel olarak kadının satış yaparken oturduğu balkona bakarak, "Orası karanlık" der, kendi kendine konuşur gibi.

"Ne dediniz?"

"Kadınlar bölümü" diye kekeledi, "bütünüyle karanlık da."

"Niçin söylüyorsunuz bunu?" Dul kadın şaşırır.

"Ben sadece... cimrilik ediyorlar. Orada da bir lamba yanmalı. Orası geceleri sürekli karanlık oluyor" dedi. Kendisine baktı. Zangoç yardımcısı uzak bir köşede oturmuş elmasını yiyordur. Zehler ve Dohlinever de köşelerine çekilmiş elmalarını paylaşıyorlardır. Öğretmen Chaim, kafası kitap rafına düşmüş, sesli bir şekilde horulduyordur. İt Yankel gitmiştir. Münzevi bir noktada yere çivilenmiş gibi duruyor, pencereye gözünü dikmiş düşünüyordur. Neden olmasın ki?

Kadın bir şeyler sezer. Utangaçca, eşarbını başına daha sıkıca çeker ve gitmek için döner. "Gidiyor musunuz?" diye kekeledi münzevi.

"Ne yapılabilir ki? Gitmeli."

"Uzağa mı?"

"Evet, neredeyse mezarlığın oraya kadar."

"Ne yazık." İç geçirir münzevi, "Gidilecek uzun bir yol." Ve tekrar küçük pencerelerinin karanlık gözleriyle göz kırpıştırdığı kadınlar bölümüne bakar.

"İyi geceler" der ve sepetiyle birlikte çıkıp gider dul kadın.

Münzevi uzun süre kadının arkasından bakar ve bir hayıflanma ile geri döner öğrencilere. "Bu kadın burada ne arıyordu dersiniz?" diye sorar.

Dohlinever, "Elma satmak istiyor" diye yanıtlar.

"Ama ben -münzevi hınzırca güler- başka bir şey için olduğundan şüpheleniyorum."

Dohlivener tereddüt ederek "Hırsızlık için mi geldiğini düşünüyorsunuz?"

"Kim bilir belki de" der, cümlesini yarıda keserek durur münzevi. Gözleri onu pencereden alıp, mezarlığa kadar dul kadının peşinden götürmüştür.

İki genç ona bir elma getirirler. "Al."

Bir rüyadan uyandırılmış gibi döner pencereden. "Teşekkürler."

Elma yemek onu yatıştırır. Sessizce konuşur. "Bir seferinde dünyanın gidişi hakkında konuştuk" diye başladı, bıyığına yapışan elm a parçalarını temizleyerek. "Dünyanın gidişi derin ve gizlidir. Üstelik sadece dünyanın da değ il, her insanınki de böyledir. Her insan bir evrendir ve yolu da gizlidir" der, onlara bakar ve neşeyle güler.

Öğretmen Chaim kitap rafının ardında horluyordur. "Birisi horluyor" der Zelver.

"Bırak uyusun" der münzevi tatlılıkla. "Ne mutlu uyuyana. Aslında sanıyorum ben de biraz dinleneceğim. Nedense kendimi yorgun hissediyorum."

Konuşurken bir yandan da köşedeki banka doğru gitti, paltosunu çıkarıp bir yastık yaptı ve boylu boyunca uzandı.

Birkaç dakika sonra uyumuştu. Rüyasında elmacı kadını görüyordu. Ellerini uzatıp başının üstünde duran kitap rafına sarıldı.

Uyuyan adamın sarıldığı kitap rafı önce öne arkaya sallandı ama hemen sonra bir dengeye oturdu ve sessizce durdu.

ISAAC BABEL (1894-1941) Yahudi bir tüccarın oğlu olarak Odessa'da doğdu. Birçoklarına göre Cehov'dan beridir kısa öykü konusunda Rus edebiyatının en büyük ustası odur. Lionel Trilling Toplu. Öykülerinin (Penguin'den) önsözünde Babel'i "Devrimci Rusya'dan şu ana kadar çıkan, öykü sanatının en büyük ustası, gerçekte benim bildiğim istisnai bir yetenek, bir dâhi" diye tanımlanıyordu. Babel 1939'da gözaltına alındı ve bir daha hiçbir haber alınamadı kendisinden. Resmi ölüm tarihi 17 Mart 1941'dir.

GÜVERCİNLİĞİMİN ÖYKÜSÜ

Bay M. Gorki'ye

Çocukken hep bir güvercinliğim olsun isterdim. Hayatım boyunca hiçbir şeyi bu kadar çok istememiştim. Fakat babam, güvercinlik yapmam için gerekli tahtayı almak ve içine konacak üç çift güvercin için dokuz yaşıma kadar bana bir söz vermedi. O zaman yıl 1904'tü ve ben, halkımın o zamanlar yaşadığı Kherson bölgesindeki Nikolayev kentindeki ortaokulun hazırlık sınıfına giriş sınavına hazırlanıyordum. Daha sonra bu bölge haritadan silindi ve halkımız, tüm kasabamız Odessa bölgesine taşındırıldı.

Sadece dokuz yaşında idim ve hararetle sınavlara hazırlanıyordum. Hem Rus dilinden hem de aritmetikten en yüksek notlardan aşağı aldığım olmuyordu. Bizim okulumuzda numerus clausus zordu: Sadece ilk yüzde beş alırdı. Bundan dolayı hazırlık sınıfına girebilen kırk öğrenciden sadece ikisi Yahudi idi. Öğretmenler Yahudi öğrencilere öyle marifetli sorular soruyorlardı ki başka hiçbir öğrenciye böyle sorular sormazlardı. Bunun için babam da güvercinlik vaadine karşılık her iki dersten de açık bir farkla yüksek notlar almam şartını koştu. Beni mutlak bir ölüme mahkûm etmişti. Daimi bir uyurgezerlik halinde sonsuz bir ümitsizlik ve çocuksu bir dalgınlık içindeydim. Ve yine de herkesten daha iyisini yaptım, sınava bu hayallerle gitmiş olmama rağmen.

Kitaplardan öğrenme konusunda maharetliydim. Öğretmenler kurnazca sorular sormalarına rağmen, zekâmın ve korkunç hafızamın varlığından uzaklaştıramadılar beni. Her iki konuyu öğrenmekte ve bunlardan iyi notlar almakta başarılıydım. Fakat sonrasında her şey ters gitti. Marsilya'ya tahıl ihraç eden zahireci Khariton Efrussi birisine 500 ruble rüşvet yedirmişti. Benim notum da A'dan eksi A'ya düştü ve benim yerime küçük Efrussi alındı okula. Babam bu durumu çok fena karşıladı. Altı yaşımdan beri öğrenmem gereken en ince şeye kadar elinden geldiğince beni sınava hazırlıyordu ve bir eksi A onu ümitsizliğe sürükledi. Efrussi'yi dövmek ya da en azından iki hamala para verip onu dövdürtmek istiyordu ama annem onu bu fikrinden vazgeçirdi ve ben gelecek yılki en alt sınıf sınavları için hazırlanmaya başladım. Arkamdaki halkımın, beni hazırlık sınıfı ve birinci sınıf için aynı anda hazırlaması için tuttuğu öğretmen ve ailemin karamsarlığının da bilinciyle üç kitabı da bütünüyle ezberledim. Bunlar Smirnovsky'nin Rusça Grameri, Yevtuşenskiy'in Problemler'i ve Putsykovich'in Erken Rus Tarihi El Kitabı adlı kitaplardı. Çocuklar artık bu kitaplarla hazırlanmıyorlardı ama ben onları satır satır öğrendim ve ertesi yılki Rusça sınavından Karavayev bana rakipsiz bir A artı verdi.

Bu Karavayev kırmızı suratlı, Moskova †niversitesi mezunu, sinirli bir adamdı. En fazla 30 yaşlarındaydı. Erkeksi yanaklarında köylü çocuklarınınki gibi al renk alevlenirdi. Yanaklarından birisine bir siğil tünemişti ve onun üstünde de bir öbek kül rengi kedi bıyığı filizlenmişti. Sınavda Karavayev'in yanında okulda ve tüm bir bölgede büyük gürültü koparmış olan Asistan Curator Pyatnitsky vardı. Asistan Curator bana Büyük Petro ile ilgili bir soru sorduğunda bildiğim her şeyi toptan unutmuş hissediyordum kendimi. Sonun geldiğinin bir işaretiydi bu: Sevinç ve

umutsuzluğun ortasına oturmuş upuzun ve keskin bir uçuruma benziyordu bu.

Büyük Petro ile ilgili şeyleri Putsykovich'in kitabından ve Puşkin'in dizelerinden ezbere bilirdim. Hıçkırıklar içinde bu dizeleri okumaya başlarken önümdeki yüzler birden altüst olup bir deste kağıdın karılmış haline döndüler. Ürpermiş, göğüs ve alın ileri bir vaziyette, sesimin son perdesiyle Puşkin'in dizelerini bağırmaya devam ettikçe bu altüst oluş da devam etti. Bu şekilde feryat etmeye devam ettim ve kimse bu gevelemelerimi kesmedi. Kızarmış bir körlük ve mutlak bir özgürlük duygusuyla Pyatnitsky'nin beni onaylarcasına salladığı başının ve yaşlı yüzünün dışında hiçbir şeyi göremiyordum. O da durdurmadı beni; sadece Puşkin ve benim aşkıma coşmuş olan Karavayev'e:

"Şu senin ufak Yahudi neymiş be! Şeytan tüyü var bunlarda!"

Ve en sonunda artık bağıramayacak hale geldiğimde de:

"Çok iyi, şimdi koş bakalım küçük dostum" dedi.

Sınıftan çıkıp koridora doğru gidip lazım olacak olan bir paltoyla badanalı duvara yaslandım; trans halinden çıkmaya başlıyordum. Rus oğlanlar makaraya alıyorlardı. Okul zili merdivenin hemen üzerinde bir yerde idi ve müstahdem kırık bir koltukta uyukluyordu. Müstahdeme baktığımda artık kesin olarak gelmiştim kendime. Oğlanlar her taraftan yaklaşıyorlardı bana doğru. Bana çakıştırmak ya da sadece oyun oynamak istiyorlardı ama tam o sırada Pyatnitsky gözüktü koridorda. Tam benim yanımdan geçerken durdu, frakı ağır bir dalga gibi dökülüyordu ardından. Bu iri, şişman ve kalın enseli adamın sıkıntısını fark ettim ve bu yaşlı adama daha bir yakınlaştım.

"Çocuklar" dedi. "Sakın bu delikanlıya dokunmayın!." Ve şişman eliyle nazikçe omuzuma dokundu.

Bana dönerek devam etti. "Küçük dostum, babana birinci sınıfa kabul edildiğini söyle."

Göğsündeki kocaman yıldız parıldadı ve klapasındaki nişanlar şıngırdadı. O muhteşem siyah üniforması içindeki iri gövdesini iri bacaklarıyla oradan uzağa taşıdı. Gölgeli duvarlar arasından kanalda ilerleyen bir mavna gibi geçip, köşeden kıvrılıp gitti ve müdürün kapısında gözden kayboldu. Ufak müstahdem bir çay tepsisinde taşıdığı zili büyük bir ciddiyetle çaldı ve ben de eve, dükkâna doğru koştum.

Dükkânda köylü bir müşteri kararsızlıktan kendini yiyip bitiriyordu. Beni gördüğünde babam, köylüye yardımcı olmayı bırakıp bir karar kıldırdı ve bir an bile tereddüt etmeden söylediğim her şeye inandı. Yardımcısını çağırıp dükkânı kapatmaya başladı. Bana rozetli bir okul şapkası almak için Katedral Caddesi'ne fırladı. Zavallı annem beni çılgın dostlardan korumak için işini yarıda kesmişti. O sırada donuklaşmış gibiydi; olayları anlamaya çalışıyordu. Bana tek bir laf etmiyor ve nefret edermişçesine uzaklaştırıyordu beni kendinden. Okula gönderilenler için Kitap'ta uyarılar bulunduğuna, Tanrı'nın onları mutlaka cezalandıracağına ve eğer bir okul şapkası alırlarsa bütün milletin onlara güleceğine inanıyordu. Suskundu annem ve gözlerime bakarak olacakları anlamaya çalışıyordu. Kötürüm bir çocuğa bakar gibi acı bir hisle bakıyordu, çünkü ailemizi ne felaketlerin beklediğini bilen tek kişi o idi.

Ailemizdeki herkes hayra alamet olmayan şeylere inanırlar, hassasiyet gösterirlerdi. Başardığımız her şey bize uğursuz gelmişti. Büyükbabam Belaya Tserkov bölgesinde bir yerde hahamlık yaparmış. Günah işlemekten dolayı işinden kovulmuş ve bir kırk yıl boyunca da arada bir ve kargaşa içinde yabancı dil dersleri vererek yaşamış. Seksen yaşında ise kafasını yemeye başlamış. Leo amcam Volozhin'deki Talmud Akademisi'nde okuyormuş. 1892'de askerlikten kaçmak için

Kiev Askeri Garnizonu Komutanlığı'nda görevli birisinin kızını da yanına alarak birlikte dışarı gitmiş. Bu kadınla Kaliforniya'ya, oradan da Los Angeles'a kaçmış ve orada kadını terk ettikten sonra sabıkalı bir evde Malezyalılar ve zenciler arasında ölmüş. Ölümünden sonra Amerikan polisi, Los Angeles'tan bize, ondan kalan siyah, demir kasnaklı kocaman bir sandık gönderdi. Bu sandığın içinden halterler, saç tokaları, amcamın talith'i, yaldızlı tutmacı olan kırbaçlar ve yapma incilerle süslenmiş kutuların içinde çaylar çıktı. Orada aileden bir tek Odessa'da yaşayan çılgın amcam Simon-Wolf, babam ve ben kalmıştık. Fakat babam insanlara güvenirdi ve insanları hep kalbindeki ilk yerlerinde korurdu. İnsanlar bundan dolayı onu affetmez, iyi karşılamazlardı. Babam da hayatının hiçbir şekilde onu sevmeyen, açıklanamaz bir şekilde onunla uğraşan şeytani bir el tarafından yönetildiğine inanırdı. Annem için geriye bir tek ben kalmıştım. Ve ben de tüm Yahudiler gibi kısa, cılızca yapılı ve çalışmaktan başağrıları çeken birisiydim. Annem tüm bunları görmüştü. Ailemizin bir gün yeryüzündeki herkesten daha zengin ve güçlü olacağına olan anlatılması güç bir kuvvetle inanan kocasının yoksul gururuna hiçbir zaman paye vermezdi. Bizim için dilediği hiçbir başarı isteği yoktu. Yakında bir okul ceketi alınacağına da kızıyordu. Razı olduğu tek şey bir fotoğrafımın çekilecek olmasıydı.

20 Eylül 1905'te okula ilk olarak kabul edilenlerin listesi asıldı. Listede benim de adım vardı. Bütün eş dost ve akrabamız ve hatta büyük amcam Shoyl bile bu listeye bakmaya gitmişti. Pazarda balık satan bu palavracı yaşlı adamı severdim. Nemli ve balık pulları kaplı elleri dünyanın en soğuk ve güzel camukaları kokardı. Shoyl'un diğer insanlardan bir farkı da 1861 Leh ayaklanması ile ilgili uydurduğu hikâyelerdi. Yıllar önce Shoyl, Skavira'da bir taverna fedaisiymiş. I. Nikola'nın askerlerinin Kont Godlevski

ve diğer ayaklanmacılara ateş edişini görmüş. Tabii belki de görmemişti. Şimdi Shoyl'un sadece dar kafalı, cahil ve yaşlı bir yalancı olduğunu biliyorum fakat onun uydurma masallarını hiçbir zaman unutamam. Gerçekten çok iyi hikâyelerdi. Her neyse işte Shoyl bile üzerinde adımın yazılı olduğu listeyi görmeye gitti ve o gece bizim evdeki yoksul baloda oynayıp zıpladı.

Babam baloyu benim başarımı kutlamak için düzenlemişti ve tüm arkadaşlarını-zahireciler, emlakçılar ve bizim oralarda tarımsal makineler satan gezici satıcıları- davet etmişti. Bu satıcılar istedikleri adama bir makine satarlardı. Köylüler ve toprak sahipleri onlardan korkarlardı, çünkü bir şeyler satın almadan onlardan yakalarını kurtarmaları imkânsızdı. Bu satıcılar tüm Yahudiler için en gözüaçık ve en neşeli insanlardı. Partide, üç kelimeden oluşan fakat korkunç uzun süren Hasidik şarkılar söylediler. Şarkıları bitmeksizin, gülünç bir makamla kuyorlardı. Makamın güzelliğini anlamak için ya bir Hasidi ile evlenebilecek kadar iyi bir servete sahip olmak ve onlardan biri olmak ya da onların Volhynian'daki gürültülü sinagoglarını ziyaret etmek gerekliydi. Satıcıların yanında bana eski İbranice ve Tevrat öğreten yaşlı Lieberman da varlığıyla bizi onurlandırmıştı.

Çevremizde Mösyö Lieberman olarak tanınırdı. Ve içmesi gerekenden çok daha fazlasını içmişti Beserabya şarabından. Geleneksel püsküllerinin ucu yeleğinin altından sarkıyordu. Sağlığıma kadeh kaldırdı eski İbranice bir şeyler söyleyerek. Bu şerefe kaldırma sırasında annemi babamı kutladı ve benim tombul yanaklı Rus çocuklarını ve basit, sonradan görme Yahudileri altettiğimi söyledi; tüm düşmanlarımı tek bir savaşla altetmiştim. Kadim zamanlarda Davut Kral da tıpkı benim gibi Goliath'a karşı zafer kazanmıştı ve bizim insanlarımız da bizi çevreleyen ve kanımıza susamış düşmanlarımızı zekâlarının gücüyle yeneceklerdi. Mösyö

Lieberman bunları söylerken ağlamaya başladı ve ağladıkça da daha çok içti ve "Yaşasın" diye bağırdı. Misafirler onunla birlikte ortada bir çember oluşturarak küçük bir Yahudi kasabasındaki bir düğün törenindeki gibi eski geleneklere uygun olarak kadril dansı yapmaya başladılar. Balodaki herkes mutluydu. Hatta annem bile ne tadını sevdiği ne de başkalarının nasıl içtiğini anlamadığı halde bir yudum votka içti. Çünkü o tüm Rusların çatlak olduğunu düşünüyor ve Rus kadınlarının kocaları ile nasıl başa çıkabildiklerini anlayamıyordu.

Fakat mutlu günlerimiz daha gelecekti. Anneme göre ise okul hazırlığı için yola çıkarken onun sandviçler hazırladığı sabah; bizim alışverişe çıkıp kalem kutusu, bozuk para kutusu, el çantası, bez ciltli yeni kitaplar ve parlak kaplı alışştırma kitapları aldığımız zaman gelmişti. Dünyada hiç kimse bir okul çocuğu kadar, yeni alınan şeylere dikkat etme duygusu taşıyamaz. Çocuklar yeni bir şeyin kokusuna köpeğin tavşan kokusu alması gibi dikilirler. Büyüyüp de bu çılgınlığı anladığımız zaman buna esinlenme deriz. Annem yeni bir şeye sahip olmanın bu çocuksu ve saf duyumuna sahipti. Yeni kalem kutuma ve sabah çayımı içerken büyük ve bütünüyle aydınlık masada kitaplarımı çantama yerleştirmeye alışmam bütün bir ay kadar sürdü. Ancak bir ayda mutluluğumuzun sarhoşluğundan çıkabildik ve güvercinleri hatırlamam ilk yarı dönemden hemen sonra oldu.

Güvercinler için her şey hazırdı: Bir büyük ruble ve Shoyl'un, namı diğer büyükbaba Shoyl'un kutudan yaptığı bir güvercinlik. Güvercinlik kahverengiye boyandı. İçinde oniki çift güvercine yetecek sayıda yuva, çatısına tel örgüler gibi çizgiler ve yabancı kuşların yakalanması için benim tasarladığım özel bir kafes olmak üzere her şey tastamamdı. 20 Ekim'de kuş pazarına gitmek için yola koyuldum ama yolda beklenmedik engeller çıktı ortaya.

Benimle ilgilimesele yani ortaokulun birinci yılına kabülm meselesi 1905'in sonbaharında olmuştu. Çar Nikola Rus halkına bir anayasa bahşetmişti o sıra. Pejmürde kılıklı konuşmacılar kaldırım taşlarının üstüne çıkıp uzun ve şiddetli söylevler veriyorlardı insanlara. Geceleyin caddelerden ateş sesleri duyuldu ve annem kuş pazarına gitmememi istedi. 20 Ekim sabahı çocuklar evimizin önündeki polis karakolunun üzerinde uçurtma uçuruyorlar, sakamız bütün kovalarını bırakmış, kırmızı suratı ve briyantinli saçlarıyla sokakta dolaşıyordu. Sonra fırıncı Kaltstov'un oğulları deri bir atlama kasasını sürükleyerek caddeye getirip yolun ortasında jimnastik yapmaya başladılar. Kimse onlara dur demeye yeltenmedi: Hatta polis Semernikov bile daha yükseğe atlamaları için onları cesaretlendiriyordu. Semernikov, karısının onun için yaptığı ipek kemeri kuşanmıştı ve botları daha önce hiç olmadığı kadar cilalanıp parlatılmıştı. Her zamanki kıyafeti dışındaki bir polis annemi hiçbir şeyin yapamayacağı kadar çok korkuturdu. Onun için annem dışarı çıkmamı istemiyordu ama ben kasabamızda, tren istasyonunun arka tarafında bulunan kuş pazarına doğru arka yolu kullanarak sessizce süzüldüm.

Kuş pazarında, kuş meraklısı Ivan Nikodimyeh her zamanki yerinde oturuyordu. Güvercinlerden başka tavşanlar ve bir de tavus kuşu satılıyordu. Tavus kuyruğunu açıp bir yere tünemiş ve hissiz başını bir o yana bir bu yana oynatıyordu. Pençesinin etrafı bir sicimle sarılmış ve sicimin diğer ucu Ivan Nikodimyeh'in hasır sandalyesinin ayaklarından birine bağlanmıştı. Oraya vardığımda yaşlı adamdan şahane kuyruk telekleri olan ve bir çift parlak kırmızı güvercin ve bir çift de ibikli güvercin alıp onları gömleğimin altında tuttuğum çantaya koydum. Bu alışverişten geriye kırk kapiğim kaldı ve yaşlı adam bununla bir dişi bir de erkek Kryukov almama izin vermiyordu. Kryukovların kısa, iyi

huylu ve yumru gagalarını seviyordum. Kırk kapik iyi bir fiyattı ama kuşçu inatla pazarlığı sıkı tutuyor, kuş kapancılarının o ruhsuz, sararmış yüzüyle benden başka bir yere bakıyordu. Pazarlığımızın sonunda Ivan Nikodimyeh etrafta başka müşteri olmadığını görerek beni daha yakına çağırdı. Her şey umduğum gibi oldu ve her şey kötüye gitti.

On ikiye doğru ya da biraz sonrasında, keçe potinli bir adam meydanı boydan boya geçti. Şişmiş ayaklarıyla sessizce adımlıyordu. Bitkin yüzünde canlı gözler parlıyordu. "Ivan Nikodimyeh" dedi adam kuş meraklısının yanından geçerken "Topla tezgâhını. Kasabada Kuolus aristokratları bir anayasa tesis etmişler. Fısıh Caddesi'nde de Büyükbaba Babel idam cezasına çarptırılmış."

Bunları söylerken de tarlanın kenarından yürümeye çalışan çıplak ayaklı bir rençber gibi kafeslerin arasından hafif adımlarla ilerliyordu.

"Yapamazlar" dedi Ivan Nikodimyeh onun arkasından. "Yapamazlar" dedi tekrar, bu kez daha sertçe. Tavşanlarını ve kuşlarını toparlamaya başladı ve Kryukov güvercinlerini 40 kapiğe bıraktı bana. Güvercinleri göğsüme sakladım ve kuş pazarından uzaklaşan insanları izledim. Ivan Nikodimyeh'in omuzundaki tavus bırakılacakların sonuncusuydu. Orada erken bir sonbaharımsı gökte güneş gibi oturuyordu. Sanki temmuz, pembe bir nehrin kıyısında, sanki beyaz sıcak bir temmuz uzun serin çimenlere oturuyor gibiydi. Pazarda kimse kalmadı, çok geçmeden silah sesleri duyulmaya başlanmıştı. Ardından istasyona doğru koşturup, sarı, sapsarı ve darmadağın edilmiş dar bir sokağa süzüldüm altüst olmuş bir meydandan geçerek. Dar sokağın sonunda, kasabaya doğru tekerlekli sandalyesiyle ilerleyen, bacakları olmayan Makarenko adında, elindeki tablada sigara satan bir adam vardı. Mahallemizdeki oğlanlar ondan sigara alırlardı ve çocuklar severlerdi onu. Sokağa aşağı ona doğru koşturdum.

Koşmaktan soluk soluğa kalmış bir vaziyette "Makarenko" dedim bacakları olmayan bu adamın omzuna vurarak "Shoyl'u gördün mü?"

Sakat adam cevap vermedi. Kırmızı et, gerilmiş yumruklar ve demir kaslardan oluşmuş ruhsuz yüzünde bir ışık belirir gibi oldu. Heyecanından huzursuzca otururken yerinde, karısı Kate yerlere dağılmış şeylerden sırtlık bir yük hazırlıyordu.

"Şimdiye kadar ne kadar saydın?" diye sordu bacağı olmayan adam ve kadının cevabının daha baştan dayanılmaz olacağını bilirmişçesine tüm yüzünü ondan öteye çevirecek; "Ondört çift tozluk" dedi Kate bir yandan da onları iple düğümlerken "Altı iç donu ve şimdi de şapkaları sayıyorum.

"Hıçkırırcasına ağlar gibi boğuntulu bir sesle "Şapkalar mı!" diye bağırdı Makarenko, "Anlaşıldı Katerina, Tanrı lanetledi ki illaki konuşayım diye. Millet eve arabalarla kumaş taşırken bize şapkalarla idare etmek düştü.

"Gerçekten de yanık tenli, muhteşem güzel yüzlü bir kadın dar sokaktan aşağı doğru koşuyordu. Kadın bir eliyle bir kucak dolusu fes kucaklamış öbür eliyle de bir parça kumaş taşırken güleç bir kederin sesiyle yanlış yola sapan çocuklarını çağırıyordu bağırarak. Kadın arkasından ipek bir elbise ve mavi bir bluz sürüklerken, peşinden sandalyesini koşturan Makarenko'yu fark etmedi bile. Bacaksız adam onu yakalayamadı. Gücü yettiğince döndürürken tekerlekleri, tekerlekler çatırdamıştı.

Makarenko ahrazca bir sesle bağırdı: "Küçük hanım, nerden aldınız bu süslü eşyaları?"

Fakat uçuşan elbiselerle koşan kadın gidip, köşenin başında köylü bir delikanlının içinde ayakta dikili durduğu at arabasına hopladı.

"Herkes nereye koşuyordu?" diye sordu delikanlı, kırmızı meşinden dizginleriyle yaşlı atlarının boyunlarını çekiştirirken.

Makarenko yalvarırcasına. "Herkes Katedral Caddesi'nde. Herkes orada evlat" dedi delikanlıya. "Toplamayı başardığın her şeyi bana getir. Sana iyi fiyat veririm.

"Delikanlı arabasının önüne doğru eğildi ve uyuz atlarını kamçılamaya başladı. Atlar deli danalar gibi zıplayıp, hastalıklı ayakları üzerinde dörtnala koştular. Sarı dar sokak bu kez daha da sarıydı ve boştu. Sonra bacaksız adam aç gözlerini benim üzerime dikti.

"Tanrı lanetledi beni sanırım" dedi cansızca: "Ben de insanoğluyum, öyle değil mi?"

Sonra cüzam lekeli, benekli ellerini bana doğru uzattı.

"O gömleğinin altında sakladığın da nedir?" dedi ve kalbimin üstünü sıcak tutan torbayı çekip aldı.

Bacaksız adam şişman elini taklacı güvercinlerin arasında dolaştırdı ve parlak kırmızı dişi bir kuşu oradan günışığına çıkardı. Kuş avucunun içinde ayaklarıyla çırpınıyordu.

"Güvercinler" dedi Makarenko tekerlekleri gıcırdayan arabasını dosdoğru üzerime sürerek. "Kahrolası güvercinler" diye yineledi ve yanağıma bir tokat indirdi.

Bana, kuşu sıkıca tuttuğu eliyle sıkıca vurmuştu. Kate'in sırtındaki yüklüğü tersyüz olmuş gibi görünüyordu ve ben yeni paltomun üzerine yere düştüm.

Kate şapkaların üzerinden doğrulurken "Yavrular ağlıyor olmalılar. Ne yavrularına ne de kokmuş erkeklerine dayanabilirim" dedi.

Yavrular hakkında daha bir sürü şey söyledi ama ben hiçbirisini duymadım. Yerde yatıyordum ve üzerime ezilmiş kuşun bağırsakları saçılmıştı. Bağırsaklar yanaklarımdan oraya buraya, gözlerime sıvandı ve beni görmez etti. Güvercinlerin incecik bağırsakları alnımdan kayıyordu ve ben önümde uzanan dünyayı görmemek için çırpınan kederli gözlerimi yumdum. Bu dünya minnacık ve korkunçtu. Gözlerimin önünde yaşlı bir kadının çenesini andırırcasına sivrilmiş bir taş

parçası duruyordu. Az ötemde bir parça sicim ve hâlâ nefes alan kuşlar vardı. Dünyam minnacıktı ve korkunçtu. Bunları görmemek için gözlerimi kapattım ve kendimi altımda tam bir sağırlık içinde yatan toprağa bastırdım. Bu altüst olmuş dünya hiçbir şekilde gerçek hayata, kendimi sınavlar için hazırladığım hayata benzemiyordu. Çok uzaklarda bir yerde, kader şanlı bir küheylanın sırtında ilerliyor fakat toynağının sesi gittikçe zayıflıyor, yok oluyor ve sessizlik, bazen çocukları acılara boğan acı sessizlik birdenbire gövdem ve onun altında hiçbir yere kıpırdamadan yatan toprağın arasındaki sınırı silip yok ediyordu. Toprak ham derinlikler, gömütler ve çiçekler kokuyordu. Onun kokusunu kokladım ve korkmadan ağlamaya başladım. Her iki yanı beyaz kutularla dolu bilinmeyen bir cadde boyunca, kuşların kan lekelerine boyanmış bir yüzle, tıpkı pazar günüymüş gibi süpürülerek sadece kaldırımlar arası temizlenmiş yollarda hayatımda bir daha hiç ağlamayacağım kadar acı dolu ve mutluca ağlıyordum. Başımın üstündeki telgraf telleri uğulduyor, bir bekçi köpeği önümden hızla seğirtiyor, sokağın öbür yanında yelekli, genç bir köylü Khariton Efrussi'nin evinin camlarını yere indiriyordu. Camları bütün gücüyle yüklendiği tahta bir çekiçle indiriyordu. Uğuldayarak, her tarafa sarhoşluk hoşluğuyla, sıcak ve iman kuvveti yüklü gülüşler dağıtıyordu köylü genç. Bütün cadde uçan bir tahtanın, sıçrayan, parçalanan sesinin şarkısıyla doluydu. Köylülerin tüm varlıkları, bir yerlere yüklenmek, küfretmek ve meçhul -Rusça olmayan- bir dille bağırmak halini almıştı. Köylü genç gözlerini kapatıp, bağırıp çağırıp şarkı söyledi. Ta ki belediye binasından çıkan, haç taşıyan bir yürüyüş alayı cadde üzerinde gözükene dek. Yaşlı adamlar Çar'ın iyice taranmış saçlarla göründüğü portreler taşıyor, yürüyüşçüler mezarlık azizleriyle birlikte kafalarını yukarı kaldırmışlar ve ateşli yaşlı kadınlar yürüyüşçülerin önünde gidiyorlardı. Ben yürüyüş alayının

kuyruğu kaybolunca gizli yolumdan eve dönmeyi düşünürken yürüyüş alayını gören köylü de çekicini göğsüne bastırıp alayın peşine takıldı. Ev tümden boştu. Beyaz kapısı açılmış ve içindeki otlar yere dökülmüştü güvercinliğimin. Bir tek Kuzma hâlâ avluda idi. Avlu hizmetçisi, Kuzma Shoyl'un ölü bedeni üstüne ağıt düzüyordu.

"Rüzgâr seni bir kıymık parçası gibi havalandırıp götürecek" dedi yaşlı adam beni görür görmez, "Sen gideli yıl oldu. Bak gör neler yaptılar dedeciğine."

Kuzma hırıltıyla solumaya başladı ve başını benden öte yana çevirip büyükbabanın pantolonundaki bir yırtıktan bir balık çıkardı. Büyükbaba öldüğünde iki turnabalığı ona yapışmış; biri pantolonundaki delikten diğeri ağzından. Büyükbaba ölüyken balıklardan biri sağdı ve çırpınıyordu.

"Büyükbabayı başkası değil, onlar gebertti" dedi Kuzma, kediye balığı atarken "Onlara hep beddua eder, Tanrı'dan layıklarını dilerdi. Ne lanetleme ne öfkeydi o! Gözlerine koymak için bir çift kuruş getirebilirsin sen."

Fakat o zamanlar, on yaşlarındayken, ölülerin kuruşlara ne ihtiyaçları olduğunu bilmiyordum."

Kuzma" diye fısıldadım, "Koru bizi."

Ve avlu hizmetçisinin öbür tarafına geçerek -bir omuzu diğerinden yüksekti- kamburlu sırtının arkasından Büyükbaba'yı gördüm. Shoyl talaş tozları içinde yatıyor, göğsü içeri doğru ezilmiş, sakalları yukarı doğru dikilmişti ve hırpani ayakkabıları ayağındaydı. Ayakları dışarı fırlamış, kirli, leylak rengini almış ve ölüydüler. Kuzma onun üstüne titriyordu. Ölünün çenesini bağladı ve gövdeye şöyle bir bakarak yapması gereken başka bir şey olup olmadığına gözattı. Ona üzerinde yeni kıyafetler varmış gibi titizlikle yaklaşıyordu ve ölünün sakallarını iyice taramadan da rahatlamadı.

"Sağa sola, herkese beddua ederdi" dedi Kuzma gülerek ve cesede sıcak bir gülüş gönderdi. "Eğer onun yolunu Tatarlar kesmiş olsaydı onlara yol verirdi, ama şu Ruslar ve yanlarındaki kadınları, Ruski kadınları, Ruslar asla bağışlamak nedir bilmezler."

Avlu hizmetçisi ölünün altına biraz daha talaş yaydı ve marangoz önlüğünü çıkararak benim elimi tuttu.

"Haydi, babana gidelim" diye mırıldandı elimi gittikçe daha bir sıkıca tutarak. "Baban hayatından ümidi kesmiş bir halde sabahtan beridir seni arıyor."

Sonra Kuzma ile birlikte babamların 'kıyım'dan kaçarak sığındıkları vergi müfettişinin evine gittik.

YOLCULUK

Cephe 1917'de çöktü. Ben kasımda ayrılmıştım. Evde annem benim için bir takım iç giysisi ve biraz kuru ekmek hazırladı. Kiev'e, Muraviyev, kenti bombardımana tutmadan evvel varmıştım. Petersburg'a gidiyordum. Oniki gün boyunca Beserabya'da Berber Chaim'in otelinin bodrumunda bekledik. Kentten gidebilmek için Kiev Sovyet Komutanı'ndan bir izin kâğıdı aldım.

Dünyada, Kiev tren istasyonundan daha kuru görünüşlü bir yer bulunamaz. ıstasyonun geçici tahta barakaları yıllardır kentin girişini soluk bir renge boğar. Islak tahtalarda bitler kaynaşır. Her tarafında kaçaklar, çingeneler ve karaborsacılar dolaşır. Galiçyalı yaşlı kadınlar platformun üzerinde bir yerlere işerler. Bulutlarla çizgilenmiş basık gökyüzü kasavet ve yağmurlarla kaplıdır.

Bu öykü büyük ölçüde otobiyografiktir. Babel, Odessalı bir çocukken Çarlık Rusyası'nın Yahudi kıyımlarını yaşadı ve genç bir Bolşevik olarak bulunduğu iç savaş yıllarında Beyaz Ordu'nun Yahudilere uyguladığı -bu öyküde anlatılan- şiddet olaylarına tanıklık etti. Babel İç savaş ve Polonya ile olan savaş boyunca Budyonny süvari birliğinde Siyasi Komiserlik ve kısa bir süre de Çeka'da ofis memuru olarak görev yaptı. "Kızıl Süvariler" ve "Yolculuk" gibi öykülerinde Babel, sosyalist gerçekliğin gerektirdiği ahlaki çabaya girmeden ve sağduyulu bir nesnellik anlayışı ile savaşın vahşetini betimledi. Sonuçta hep "naturalizm" etkisi altındaydı. Tüm eserlerinin birlikte basımı 1937'de nihayetlendi, iki yıl sonra tutuklandı ve 1941'de toplama kampında öldü.

Yolculuk 1920'lerde yazılmış ve ilk kez tanınmış edebiyat dergilerinden "30 Gün"de 1932 yılındayayımlanmıştır. Yeniden baskısı sansür edilmiş biçimiyle ölümünden sonraki iade-i itibarından sonra Moskova'da 1957'de yayımlanmıştır. Bu çeviride belirtilen sansüre uğramış pasaj, aşırı bir ahlakçılık çerçevesinde metinden çıkarılmıştı.

İlk tren kalkalı üç gün olmuştu. İlk önceleri her verset duruyordu ama sonra hızlanmaya başladı; çarklar azimle gümbürdüyor, güçlüğün şarkısını söylüyorlardı. Bizim yük vagonundaki herkes çok mutluydu. 1918 yılının bu hızlı tren yolculuğu insanları mutlu kılmıştı. Geceleyin tren bir sarsıldı ve durdu. Vagonumuzun kapısı sürülerek açıldı ve karın yeşile çalar parlaklığını gördük. Kapıyı, deri bir kemer bağlamış geniş bir demiryolu telgrafçısı açtı. Elini kaldırıp parmağını şıklattı.

"Kâğıtlarınız. Buraya koyun kâğıtlarınızı!"

Oldukça yaşlı bir kadın kapının yanındaki balyaların üzerine büzüşüp yatmıştı. Kadın Luban'da bir demiryolu işçisi olan oğluna gidiyordu. Benim yanımda ise Yehuda Weinberg adında bir öğretmen ve karısı uyuklayaduruyordu. Öğretmen birkaç gün önce evlenmiş ve genç karısını Petersburg'a götürüyordu. Bütün yol boyunca fısıldaşarak yeni öğretim metotları üzerinde konuşmuş sonra da uyuyakalmışlardı. Uyurken bile elleri birbirine bağlı, kenetli idi.

Telgrafçı, onların Lunaçarski tarafından imzalanmış seyahat belgelerini inceledi ve paltosunun altından ince ve kirli namlulu bir mavzer çıkartarak öğretmeni tam yüzünden vurdu.

Geriye yapılmadık kalanları da telgrafçının ardından sürtünerek yürüyen, kulaklı kürk şapkası olan, iri, kambur bir köylü yaptı. Telgrafçı lambasını vagonun zeminine bırakmış olan köylüye bir göz işareti yaptı ve köylü ölünün pantolonunun düğmelerini açıp, adamın cinsel organını bir bıçakla kestikten sonra, kesilen organı öğretmenin karısının ağzına tıkamaya başladı.

"Treif yetmedi size" dedi telgrafçı "Alın işte helal et veriyoruz size."

Kadının yumuşak boynu kırıldı ve tek bir ses gelmedi ondan. Tren bozkırda bir yerde durmuştu. Kar tipisi Kuzey Kutbu'ndaki gibi ışıldıyordu. Yahudiler vagonlardan yol

yatağına fırlatılıyorlardı. Tüfekler yağmur gibi ateşlendi. Sarkık kürklü kulakları olan bir şapka giyen köylü beni aradı. Bir odun istifinin arkasında alıkoyarak arıyordu üstümü. Bulutların ardına saklanmış bir ay ışıyordu üstümüze. Ormanın menekşe rengi duvarı dumanlıydı. Buz gibi parmaklar bedenimde bir kütük parçası gibi gezindi. Telgrafçı vagonun açık kapısından bağırıyordu:

"Yahudiler mi, Ruslar mı?"

"Ruslar" diye homurdandı üzerimi arayan köylü, "Kimi Ruslar! O, en fazlasından iyi bir haham..."

Köylü, buruşturduğu üzgün yüzünü yüzüme doğru yaklaştırdı, annemin yolculuk için iç donuma diktiği yerden on rublelik dört altın parama el koydu, botlarımı ve paltomu alıp etrafımda döndürdükten sonra elinin kenarıyla enseme vurup Yidişçe:

"Ankloif Chaim'e... Bas git Chaim'e..." dedi.

Çıplak ayaklarım kara bata bata uzaklaştım oradan. Sırtım, merkezinde kaburgalarımın olduğu bir hedef tahtası gibi parlıyordu. Köylüler ateş açmadılar. Ormanın gizli sığınağındaki ça sütunlar arasından süzülen ışıklar, kan kırmızı bir dumanın üstüne taçlanmıştı. Kulübeye doğru koştum. Kulübenin bacasından tezek dumanı yayılıyordu etrafa. içeri girdiğimde ormancı homurdanmaya başladı. Paltolardan elde edilmiş kumaş parçalarıyla sarmalandım. Ormancı kadife kaplı bambu koltuğunda oturmuş, kucağında tütün sarıyordu. ızleği dumanlı bir hava ile buğulanmıştı. Önce iniltili sesler çıkartıp sonra bana doğru eğilerek:

"Burdan uzaklaş değerli dostum... Burdan git yurtsever kardeşim..."

Bana ayağımı sarmalamam için paçavralar verip bir patikaya kadar götürdü. Kuşluk vakti kendimi bir kasabaya kadar atabildim. Hastanede ayağımın 'don'unu çözerek tedavi edecek bir doktor yoktu. Koğuşta erkek bir hemşire görev

yapıyordu. Bu adam her gün kısa bacaklı siyah bir sıpayla buraya geliyor ve onu bir kazığa bağladıktan sonra içeri parlayan gözlerindeki heyecanla giriyordu.

Gözleri kor alevler gibi yanarak yatağıma eğilir ve Freidrich Engels" diye başlar "bu durumlarda herhangi bir ulusun varolmasını değil fakat yeni bir ulusun yaratılmasını öğütlüyor..." derdi.

Ayağımdaki bandajları çıkarırken ağzı gergin bir şekilde dişlerini gıcırdatarak alçak bir sesle sordu:

"Nereye doğru gidiyorsunuz? İçinizdeki şeytan nedir? Şu kavminiz neden sürekli göçer durur?... Neden tüm bu dertleri yaratıyorsunuz, bu kargaşa neden?..."

Kasaba Sovyeti bizi, yani erkek hemşire ile uyuşamayan hastaları ve yerel komiserlerden bazılarının anneleri olan perukalı yaşlı Yahudi kadınları bir at arabasıyla yola çıkardı.

Ayağım iyileşti ve Zholobin, Orsha ve Vitebesk boyunca açlıkla boğuştuğumuz bir yolculuğa devam ettim.

Nova-Sokolniki'den Loknya'ya kadar açık bir yük vagonunda, bir Hovitzer topunun namlusu altına sığınarak yolculuk ettim.

Bir asker kaçağının serüvenli yolculuğunda olan kader arkadaşım Feduika tam bir hikâyeci, bir laf cambazı ve nükte ustasıydı. Topun, ucu yukarı çevrili kısa ve kudretli namlusu altında, birbirimizi sıcak tutmaya çalıştığımız ve altı ağıllardaki gibi saman serili bir çadır bezinin altında yatıyorduk. Loknya'yı geçtikten sonra Feduika benim sırt çantamı da çalarak sırra kadem bastı. Çantayı bana Kasaba Sovyeti vermişti. Çantanın içinde iki takım ordu iç çamaşırı, biraz kuru ekmek ve az bir miktar da para vardı. İki gün boyunca -iki gün sonra Petersburg'a varacaktık- hiçbir şey yiyemedim. Tsarskoye Selo istasyonunda son ateş etme zevkimi de almıştım. Karşıdaki karakol, trenimizin gelişini kutlamak için havaya ateş ediyordu.

Karaborsacılar istasyon meydanını doldurmuşlardı ve askerler üstlerindekilerini satıyorlardı onlara. Naylon paketlere doldurdukları likörler birden yere düştü ve reyalmenin yanından asfalta döküldü. İstasyonun ıssızlık mahkumiyetinden saat dokuzda çıkıp Zagorody bölgesine vardım. Caddenin karşısında, kepenkleri indirilmiş bir eczanenin duvarında asılı duran termometre, sıfırın altında eksi yirmi dört dereceyi gösteriyordu. Rüzgâr Gorokhavaya Caddesi yönünden şiddetle esiyordu. Kanalın üzerinde bir gaz ışığı parıldadı. Donmuş, granit 'Venedikimiz' hareketsizce duruyordu. Etekleri kayalıklarla çevrili buzdan bir tarla üzerinden girdim Gorokhavaya'ya.

Çeka Karargâhı eskiden vilayet konağı olan 2 numaralı binaya kurulmuştu. Girişte namluları yukarı dikilmiş iki makineli tüfek, iki demir muhafız duruyordu. Komutan'a, Shuisky Alayı'nda emrinde çalıştığım ve şu anda Çeka'da sorgu yargıçlığı yapan sivil asker Vanya Kalugin'den gelen ve benden gelmemi istediği mektubunu gösterdim.

"Anichkov Sarayı'na yürü" dedi komutan "O, şimdi orada çalışıyor..."

Gülerek "Bunu asla yapmayacağım" dedim ona.

Nevsky yolu ölü atların noktalarını oluşturduğu bir samanyolu uzunluğunda akıyordu. Atları havaya dikilmiş ayakları alçalan göğü alttan tutuyor gibiydi. Muhafıza benzeyen ve küçük bir kızak çeken yaşlı bir adam gidiyordu yanımızda. Deriden ayakkabılarını buzlara gömerek kendisini ileri itiyordu. Başında, sakalının üstünden iple bağlı, başını içeri gömen ve ucu atkısının içine kadar gömülen bir Tirolyalı şapkası vardı.

Yaşlı adama "Bunu asla yapmayacağım" dedim.

Durdu. Bir aslanı andıran kırışık yüzü sakindi. Kendi dertlerine daldı ve kızağıyla gitmeye devam etti.

"Artık Petersburg'u almamamız için hiçbir neden yok" diye düşündüm kendi kendime ve çıktığı en son yolculuğunda Arap atlarının çiğneyerek öldürüldüğü adamın adını anımsamaya çalıştım. Adı Yehuda Halevi idi.

Yuvarlak şapkalı iki Çinli Sadvoya'nın köşesinde kollarının altında ek meklerle duruyorlardı. Donmuş elleriyle küçük ekmek parçalarını oraya doğru gelmekte olan fahişelere gösteriyorlardı. Kadınlar sessiz bir yürüyüşle geçip gittiler yanlarından.

Anichkov köprüsünde demir askılardan birinin üzerine oturdum ve parlak yüzeyden kayarak yere düştüm. Taşlar canımı yaktı ve beni tuttuktan sonra da saraya doğru yuvarlandım taşlardan.

Kızılcık rengi kapının kanatları açıldı. Mavi renkli bir gaz bulutu sandalyede uzayan kapıcının üstünden parlıyordu. Alt dudağı düşmüş, gerilmiş yüzü simsiyah ve ölü gibiydi. Işıl ışıl yanan kemersiz asker ceketinin altında, altın sırmalarıyla işlemeli bir pantolon giymişti. Mürekkeple kabaca çizilmiş bir ok komutanın ofisini gösteriyordu. Merdivenden çıkıp alçak tavanlı odalar boyunca yürüdüm. Duvarlar ve tavanlar sonsuz halkalar şeklinde dans eden hüzünlü ve koyu renklerle resmedilmiş kadınlarla doluydu. Camlar metal ızgara kaplı, pencere sürgüleri çekilmişti. Odalardan oluşan bu dairenin sonunda Kalugin bir masanın arkasında saman rengi, köylü saçlarının renginde bir şapkayla oturuyordu. Masanın üstünde bir yığın oyuncak, renkli kumaş parçaları ve yırtılmış resimli kitaplar bulunuyordu.

"Nihayet geldin artık" dedi Kalugin başını kaldırarak "Merhaba... Sana ihtiyacımız var..."

Kalabalık eden oyuncakları bir tarafa iterek masanın ışıldıyan yüzeyine uzanıverdim -dakikalar ya da saatler sonra- bir sofanın üstünde kendime geldim. Üzerimdeki avizenin

parlak ışıkları camdan bir şelale gibi oynaşıyordu. Üstümdeki paçavralar çıkartılmış ve yere atılmışlardı.

Sofanın başında bekleyen Kalugin "Ve şimdi de sıra banyoda" dedi. Beni kaldırıp bir banyo küvetine taşıdı. Küvet eski model, alçak modelleri olan bir şeydi. Musluklardan su akmadığı için Kalugin bir kovadan aldığı suyu döküyordu üstüme. Giyinme sorunu hasır taburenin saten minderleri üstünde halledildi; kopçalarla sürdürülen bir giyinme, ağır ipekten bir gömlek ve çoraplarla devam etti. Giydiğim külot pantolon boynumun hizasına kadar geliyordu. Giysiler bir dev için yapılmıştı; sarkan yerlere basarak yürümeye başladım.

"Alexander Alexandrevich'le alay etme" dedi Kalugin fazlalıkları katlarken, "adam nereden baksan en az 300 paund geliyor olmalı."

Üçüncü Alexander'in cüppesini adam etmeyi başardık ve tekrar ilk geldiğim odaya döndük. Burası Maria Fyodorovna'nın kütüphane odasıydı. İçinde kırmızı kurdelalı ciltli kitapların olduğu güzel kokulu bir dolap, duvarın dibine yerleştirilmişti.

Kalugin'e bizim Shuisky alayında kimin öldürüldüğünü, kimin komiser seçildiğini ve kimin beyazlara katılmak için Kuban'a kaçtığını anlattım. Çay içtik yıldızların yüzüp kristal duvarlarında kaybolduğu bardaklarda. Çayın yanında kara ve nemli at etinden sosis yedik. Sık dokunmuş ipekten yapılma perdeler bizi dünyadan koparıyordu; güneşimiz tavanda eğleniyor ve parlıyor ve radyatörlerden sıcacık bir ısı dalgası yayılıyordu.

At etini yemeyi bitirdiğimizde "Cehennemde, bir zamanlar sadece cehennemde yaşıyorduk" dedi Kalugin. Dışarı çıktı ve Sultan Abdülhamit'in Rus Hanedanlığına hediyesi olan iki kutu ile geri döndü. Birisi çinkodan bir kutu diğeri ise üzeri kâğıt nişanlar ve kurdelalarla tutturulmuş bir sigara kutusuydu. "A

sa majesté l'Emperreur de toutes les Russies" kazılı, çinko kutunun devamında" sevgili kuzeninizden..." yazıyordu.

Maria Fyodorovna kadar meşhur olan arması kütüphaneyi oluşturmasından bir çeyrek asır önceden beri varmış. Purolar yirmişer santimetre uzunluğunda, en azından da parmak kalınlığındaydılar ve pembe kâğıtlara sarılmışlardı. Koca Rus imparatoru dışında birisinin bu purolardan içip içmediğini bilmiyordum ama ben bir tanesini seçip aldım. Kalugin bana bakıp gülümsedi.

"Şansını dene" dedi Kalugin "Belki sayılı değildir.. Uşaklar bana Üçüncü Aleksander'in büyük bir tiryaki olduğunu söylediler. Şampanya, kvas ve tütünü çok severmiş... Ve şimdi masasındaki şu beş kapiklik Allahlık hale gelmiş kültabağına ve yamalanmış pantolonuna bakın..."

Gerçekten de pantolon yağ lekeleriyle dolu parlaklık veren ve defalarca onarılmış bir pantolondu. Gecenin geriye kalan kısmını ikinci Nikola'nın oyuncaklarını, çocukça karalanmış boyama kitabını, davullarını ve lokomotiflerini ve vaftiz kıyafetlerini karıştırmakla geçirdik. Odada çocukken ölmüş grandüklerin resimleri, saç bağları vardı; İngiltere Kraliçesi'nin kız kardeşi Danimarkalı Prenses Dagmara'nın günlükleri ve kız kardeşinden aldığı parfüm ve küf kokan mektupları parmaklarımızın arasında önemsizce geziniyordu. Uçuşan İncil ve Lamartine ciltlerinin yapraklarında, geride kalan kadınların -Belediye Başkanı ve Valinin kızları- Rusya'dan sınır dışı edilmekte olan Prenses'e zekice yazılmış manalı satırları duruyordu. Bu prensesin annesi küçük bir krallığa hükmetmiş olan Kraliçe Louise, çocukları için de dünyalık mekânlar sağlamıştı: Kızlarından birisini Hindistan İmparatoru ve İngiltere Kralı VII. Edward ile evlendirdi; bir diğerini bir Romanof'la evlendirmişti; oğlu George'u Yunanistan Kralı yaptı. Prenses Dagmara, Rusya'nın Meryem'i olmuştu.

Artık Kopenhag kanalları ve Kral Christian'ın çikolata renkli favorileri ondan çok uzak düşmüştü. Son Çar devrilirken bu ufak kadın özel Preobrazhensk, Grenadyer muhafızlarının gerisinde şirret dolu bir kızgınlıkla bağırmış ve yere boşalan kanı yeryüzüne kinini sığdıramazcasına toprağa sızmaksızın akmıştı...

Sabaha kadar kendimizi bu dilsiz ve felaket kayıtlardan ayıramadık. Abdülhamit'in puroları içilerek bitirildi. Sabah olduğunda Kalugin beni Gorokhavaya Caddesi No: 2'deki Çeka'ya ötürdü. Uritsk ile konuştu. Bu arada ben de kumaş dalgaları halinde yerlere uzanan perdelerin arkasında bekledim. Konuşmaların bir kısmı perdeyi aşarak bana kadar uzanıyordu.

"Bizimkilerdendir" dedi Kalugin, "Babası bir dükkân sahibidir, ama onun ailesi ile arası açık... Yabancı diller bilir..."

Kuzey Komünleri İçilişkiler Komiseri ayaklarını sürüyerek ofisinden dışarı çıktı. Kelebek gözlü adamın kirpikleri gömülmüş, pörtlek gözleri uykusuzluktan yanıyordu.

Hariciye bölümüne tercüman yapıldım. Bir asker üniforması ve yemek kuponları elde ettim. Köşedeki eski Valilik Sarayı'nda geniş bir salon bana tahsis edildi. Diplomatların belgelerine, kundaklamalara ve ajanlara tercümanlık görevi yaptım.

Daha gün bitmeden her şeyim vardı artık-giyecekler, yiyecekler, iş ve yoldaşlar- ki bizimkilerinden başka hiçbir ülkede bulunamayacak-ölüme değin gidebilecek yoldaşlar.

İşte onüç yıl önce böyle başladı benim sevinç ve bilinç dolu muhteşem hikâyem.

ISAAC BASHEVIS SINGER

ISAAC BASHEVIS SINGER (1904-91). Bir haham ailesinin çocuğu olarak Polonya'da doğdu ve 1935'ten ölümüne değin New York'ta yaşadı. Dâhiyane bir üretkenlikle çalışan yazar, ömrünün büyük bir kısmında New York gazetelerinde yazmıştır. Öykülerinin pek çoğu ilk olarak Jewish Daily Forward gazetesinde yayımlanmıştır. Eserleri İngilizce dahil birçok dile çevrilmiştir. 1978 ABD Kitap Ödülü ve Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür. Hep Yidiş yazmış olan yazarın en önemli eserleri arasında Budala Gimpel, Şoşa, Köle ve Düşmanlar sayılabilir.

KAFKA'NIN BİR ARKADAŞI

1

Franz Kafka'yı, daha tek bir kitabını bile okumamışken, Yidiş Tiyatrosu'nun eski aktörlerinden olan arkadaşı Jacques Kohn'un anlattıklarını dinleyerek tanımıştım. "Eski" diyorum, çünkü onu tanıdığım zamanlarda artık sahnelerde görünmüyordu. Otuzların başı idi ve Varşova'daki Yidiş Tiyatrosu çoktan seyircisini kaybetmeye başlamıştı bile. Jacques Kohn hasta ve buruk bir insandı. Hâlâ ihtişamlı bir giyim tarzına sahip olmasına karşın giydikleri züppece şeylerdi. Sol gözünde bir monokl taşır, ('baba-katili' de denen) eski moda uzun yakalar, rugan ayakkabılar giyer, başına melon bir şapka takardı. Her ikimizin de sık uğradığı yerlerden olan Varşova Yidiş Yazarlar Kulübü'ndeki alaycılar ona "Lord" diye bir lakap da bulmuşlardı. Gitgide kamburlaşmasına rağmen inatla göğsünü ileride ve omuzlarını geride tutmaya çalışırdı. Ama bir zamanlar kel kafasına köprü kurar gibi taradığı sarı saçları artık yoktu. Hep geleneksel tiyatronun izindeydi ve Almancalaşmış Yidiş'e -özellikle Kafka ile ilişkilerinin olduğunu söylediği dönemde- yöneldi. Son zamanlarında herkes elbirliği etmişçesine onun yazdıklarını geri çevirmişti. Leszno Caddesi'nde bir çatı katında yaşıyor ve sürekli rahatsızlanıyordu. Kulüp üyeleri arasında onunla ilgili bir espri dolaşıyordu: "O bütün gün boyunca bir oksijen çadırında yatıyor, gece de tam bir Don Juan kesiliyordu."

Kulüpte hep akşamları buluşurduk. Kapının yavaşça açılması Jacques Kohn'un içeri girmesi demekti. Üzerinde

kenar mahalleyi ziyarete tenezzül etmiş olan Avrupa'nın en meşhur zatının havası olurdu. Sanki ucuz sarmısak ve ringa balığı ve tütün kokusunun ondan gelmediğini göstermek istercesine suratını buruşturarak etrafa göz süzerdi. Memnuniyetsizce kulüp üyelerinin cırtlak sesleriyle ucu bucağı olmayan edebiyat tartışmalarının sürdüğü masalardaki katlanmış gazetelere, dağılmış satranç taşlarına, sigara izmaritleriyle dolmuş kül tabaklarına göz gezdirirdi. Kafasını "Bu enayilerden ne beklenebilir ki?" dercesine sallardı. Onun içeri girişini görür görmez elimi cebime atar ve benden borç olarak isteyeceği kesin olan bir zlotiyi hazırlardım.

Bu özel akşamda Jacques her zamankinden farklı ve daha iyi bir haleti ruhiye içerisinde idi. Ağzına tam oturmayarak sağa sola oynayan takma dişlerini göstererek güldü ve tıpkı sahnedeymişçesine bana doğru kasılarak geldi. Uzun parmaklı, kemikli elini uzatarak "Gecenin yıldızı ne yapıyorlar bu akşam?" dedi.

"Ya! Öyle miydim?"

"Ben şaka yapmıyorum. Ciddiyim. Kendimdekini kaybetmiş olsam da bir yetenek gördüm mü hemen tanırım. Biz 1911'de Prag'da oynarken kimse Kafka adını bilmezdi. Kulise gelmişti ve onu gördüğüm anda bir dahinin karşısında bulunduğumu biliyordum. Bir kedinin fare kokusu alışı gibi tanımıştım ben de. İşte dostluğumuz da böyle başlamıştı.

"Bu hikâyeyi defalarca ve çeşitlemeleriyle dinlemiştim ama biliyordum ki bir kez daha yeni baştan dinlemem gerekiyordu. Masama oturdu. Manya, garson kız bize çay ve çörek getirdi. Beyazları küçük kırmızı damarlarının istilasına uğramış yeşilimsi gözlerinin üstündeki kaşları yukarı kaldırdı Jacques Kohn. Yüzündeki ifade "Barbar çayı dedikleri bu olsa gerek" der gibiydi. Çayına beş parça şeker attı ve çayını, çay kaşığını fincanın iç dairesi boyunca döndürerek karıştırdı. Normalden çok uzun olan tırnağı ile bir parça çörek kopardı ve ağzına

götürdü ve 'mazi karın doyurmaz' anlamına gelen "Nu ya" kelimesini sarf etti.

Her şey bir oyundu. O küçük bir Polonya kasabasından Hasidik bir aileden geliyordu. Adı Jacques değil fakat Jankel idi. Uzun yıllar Prag, Viyana, Berlin ve Paris'te yaşamıştı. Ayrıca sadece Yidiş tiyatrosunda değil fakat aynı zamanda Almanya ve Fransa sahnelerinde de oynamıştı. Birçok ünlü ile dost olmuştu. Chagall'ın Bellville'de bir atölye bulmasına yardımcı olmuştu. İsrael Zangwill'in sık ziyaretçilerinden birisi de oymuş. Reinhardt yapımcılıkta gözükmüş ve Piscator ile birlikte salam-sosisler yemişti. Bana sadece Kafka'dan aldıklarını değil fakat Jakob Wassermann, Stefan Zweig, Romain Roland, Ülya Ehrenburg ve Martin Buber'den aldığı mektupları da gösterdi. Hepsi ona küçük adıyla hitap etme samimiyeti göstermişlerdi. Birbirimizi daha iyi tanımaya başladıktan sonra da daha önce ilişkilerinin olduğu aktrislerin onunla birlikte çektirdikleri fotoğraflarını ve mektuplarını bile görmeme izin verdi.

Benim için Jacques Kohn'a bir zloti "borç vermek" Batı Avrupa ile kontak kurmak demekti. Gümüş başlı bastonunu kendine has tutuşu bana çok egzotik geliyordu. Sigarasını bile Varşova'da içtiğinden çok farklı bir biçimde içiyordu. Hareketleri azamet doluydu. Bana serzenişte bulunduğu nadir durumlarda bile seçkin komplimanlarla duygularımı korumayı bilirdi. Her şeyden öte Jacques Kohn'un kadınlara karşı olan tutumuna hayrandım. Kızlara karşı utangaçtım; onlar karşısında yüzüm kızarır, sıkılırdım. Ama Jacques Kohn bir kontun kendinden eminliğini taşırdı. En cazibesiz bir kadına bile söylenebilecek güzel sözler bulurdu hep. Hepsine yağ çeker ama bunu hep iyi niyetli bir ironiyle ve tüm faniliklerin tadına varmış ve bezmiş bir hedonist edasıyla yapardı.

Benimle açık konuşurdu. "Genç dostum, bir iktidarsız ne kadar iyiyse ben de o kadar iyiyim. Buhep aşırı incelmiş bir

tadımın gelişmesiyle başlar; aç birisine havyar ve acıbadem kurabiyeleri şart değildir. Ama ben artık hiçbir kadının çekici olmadığını düşünüyorum. Hiçbir kusur gözümden kaçmıyor. İşte iktidarsızlık budur. Korseler, elbiseler hep saydam gibi gelir bana. Boya ve parfüm artık beni cezbedemiyor. Kendi dişlerim hiç kalmadı ama bir kadının sadece ağzını aralaması bile dolgularını saymama yeter. Bu arada, bu, Kafka'nın da problemiydi. Yazarken kendisinin ve başka herkesin kusurunu görürdü. Edebiyatın büyük bir kısmı Zola ve D. Annunzi gibi bu türden çaylaklar tarafından üretilmişti. Ben de tiyatroda Kafka'nın edebiyatta gördüğü bu kusurları görüyordum ve bizi bir araya getiren de bu oldu. Fakat tesadüfen konu tiyatroyu eleştirmeye geldiğinde Kafka, bütünüyle kör kalıyordu. Bizim ucuz Yidiş oyunlarını göğe çıkarıyordu. Abartılı oynayan bir aktrise, Madam Tschissik'e deliler gibi âşık oldu. Kafka'nın böyle bir yaratığı düşündüğünü, onu düşlediğini düşündükçe kendimden ve onun yanılsamasından dolayı utanç duyuyordum. Eee; ölümsüzlük kolay değildi. Büyük bir adama denk gelen her kim olursa olsun, aptal pabuçlar içinde de olsa onunla ölümsüzlüğe yürür."

"Sen mi sormuştun beni hâlâ neyin ayakta tuttuğunu, yoksa bana mı öyle geliyordu? Yoksulluk,hastalık ve hepsinden kötüsü ümitsizliğe karşı dayanacak gücü nereden mi alıyorum? Bu gerçekten de iyi bir soru genç dostum. Eyüp'ün kitabını okuduğumda ben de aynı soruyu sormuştum. Eyüp niçin yaşamaya ve acı çekmeye devam ediyordu? İleride daha çok kız evladı, daha çok eşeği, daha çok devesi olacağından mı? Hayır. Bunun cevabı, bunun böyle olması gerektiği için böyle olduğudur. Oyunun kendisi içindi. Hepimiz kaderle karşı karşıya satranç oynarız. O bir hamle yapar bir hamle biz yaparız. O bizi üç hamlede mat etmek ister, biz de onu engellemeye çalışırız. Kazanamayacağımızı biliriz ama doğamız iyi bir dövüş çıkartmak üzere yaratılmıştır. Rakibim

benim, kötü bir melektir. O, Jacquel Kohn'a karşı elinden geleni ardına koymaksızın her türlü oyuna başvurarak dövüşüyor. Şu anda kıştayız; bir sobayla bile bu mevsim yeterince soğuk iken benim sobam bozuk ve ev sahibi de tamir ettirmeye yanaşmıyor. Ayrıca kömür alacak param da yok zaten. Odamın içi en az dışarısı kadar soğuk. Eğer bir çatı katında yaşamadıysanız rüzgârın şiddeti ne demektir bilemezsiniz. Benim pencerelerimin pervazları yaz aylarında bile sallanır. Bazen azman bir kedi çatıya, penceremin yanına kadar tırmanır ve sabahlara kadar çalışan bir kadın gibi feryat eder. Ben odada soğuktan donarken o da beride dişi bir kedi miyavlayışındadır; belki de sadece açlıktan miyavlar durur. Susturmak için ona bir lokma yiyecek verirdim ya da oradan kovalardım, fakat bu arada donmamak için sahip olduğum tüm paçavralar ve hatta eski gazeteler de dahil ne varsa sarınırdım üstüme. Böylelikle her şey de benimle birlikte hareket ederdi."
"Eğer hâlâ satranç oynayacaksan sevgili dostum, kıymetli bir öğütçü değil de bir hesapçı gibi oynasan daha iyi olur bu. Rakibine hayranlık duyuyordum. Onun yaratıcılığı bazen aklımı başımdan alıyordu. O, orada, yedi katlı arşın üçüncü katında, küçük gezegenimizi yönettiği bölge departmanında tek bir iş ile uğraşıyor: Jacques Kohn'u alt etmek. İşi, 'ne yardan ne serden geçmek' çizgisinde yapıyor. Evet gerçekte yaptığı tam da bu. Beni nasıl sağ tuttuğu da bir mucize işte. Sana, kaç tane ilaç aldığımı, günde kaç tane hap yuttuğumu söylemeye utanıyorum. Eczacı bir arkadaşım olmasaydı bunu asla başaramazdım. Yatmadan önce birbiri ardına kuru kuruya yutuyorum ilaçları bir bir. Eğer su ile içersem idrarım gelir. Prostat sorunum var ve böyle zamanlarda gece defalarca kalkmak zorunda kalıyorum. Karanlıkta Kant'ın kategorileri pek işlemiyor. Zaman, zaman olmaktan çıkıyor; mekân, o eski mekân olmuyor o zaman. Elinizde bir şey tutuyorsunuz, ama birden o artık orada olmuyor. Gaz lambamı yakabilmek hiç de

kolay bir iş değil. Kibritlerim genellikle çakmıyorlar. Odamın her tarafı iblis kaynıyor. Bazen onlardan birine işaret ederek, "Hey sokak züppesi, geri zekâlı müsveddesi! Şu aptal numaralarına bir son versen diyorum ha" derim.

"Bir zaman evvel gecenin ortasında kapımın yumruklandığını ve bir kadının sesini duydum. Ağlıyor mu yoksa gülüyor mu olduğunu anlayamadım sesin, 'Kim olabilir ki?' dedim kendi kendime. 'Lilith? Namah? Ketev M'riri'nin kızı Machlath?' Yüksek sesle seslendim, 'Bayan bir yanlışınız olmalı!' Fakat o kapıya vurmaya devam etti. Sonra bir gürültü, ardından birisinin düşüşünü duydum. Kapıyı açmaya cesaretim yoktu. Sadece kibritlerimi aramaya koyuldum, ama sonra onları elimde tuttuğumu fark ettim. En sonunda yatağımdan çıkıp gaz lambasını yaktım ve terliklerimi giyip, üzerime giysilerimi geçirdim. Aynada gördüğüm kendi yansım ürküttü beni. Yüzüm tıraşsız ve yeşildi. En sonunda kapıyı açtım; geceliğinin üstüne samur kürk giymiş ve ayakları çıplak bir kadın duruyordu kapının önünde. Yüzü solgun, uzun sarı saçları darmadağınıktı. 'Bayan mesele nedir?' diye sordum."

"'Az evvel, birisi beni öldürmeye çalıştı. Yalvarırım beni içeri alın. Tek istediğim gün ışıyıncaya kadar odanızda kalmak.'"

"Onun kim olduğunu soracaktım ama yarı yarıya donmuş bir halde olduğunu gördüm. Büyük olasılıkla aynı zamanda sarhoştu da. İçeri girmesine izin verdim ve bu arada bileğindeki kocaman elmasları olan bileziği fark ettim. 'Odamda ısıtma yok' dedim ona."

"'Sokakta ölmekten iyidir' dedi."

"İşte odada iki kişiydik. Fakat ne yapacaktım bu kadını? Sadece bir tek yatağım var. İçki içmem -daha doğrusu içmeme izin yok fakat bir arkadaş hediye olarak bir şişe konyak vermişti ve evde biraz da bayat çörek vardı. Kadına içki ve bir

çörek verdim. Likör onu yeniden canlandırıyor gibiydi. 'Bu binada mı oturuyorsunuz?' diye sordum."

"'Hayır' dedi, 'Ujasdowskie Bulvarı'nda oturuyorum' "

"Onun bir aristokrat olduğuna emindim. Laf lafı açtı ve onun bir kontes, bir dul olduğunu ve âşığının -evinde evcil hayvan olarak aslan yavrusu besleyen vahşi bir adam- bu binada oturduğunu öğrendim. Adam da kadın gibi soylular sınıfındandı ama düşkün bir mensubuydu bu sınıfın. Öldürmeye teşebbüsten bir yıl hapis yatmıştı bir kule zindanında. Adam kadının ziyaretine gelemiyordu, çünkü kadın kayınvalidesinin evinde kalıyordu. Bundan dolayı da o, adamı ziyarete gelmişti. Bu gece adam bir kıskançlık nöbetine tutulmuş, kadını dövmüş ve revolverini kadının başına dayamıştı. Uzun lafın kısası, kadın mantosunu kapıp dışarı kaçmayı başarabilmişti. Komşuların kapılarını çalmış ama içeri alan olmayınca o da çatı katına yönelmişti."

"'Bayan' dedim kadına, 'Âşığınız muhtemelen sizi hâlâ arıyordur. Ya bulursa sizi? Ben o şövalye denen adamlardan değilim ki!' "

"Zarar vermeye kalkışamaz, çünkü zaten şartlı tahliye edilmiş birisidir o. Ondan illallah ettim. Merhamet edin, gecenin ortasında sokağa atmayın beni."

" 'Yarın eve nasıl gideceksiniz?' diye sordum."

" 'Bilmiyorum' dedi. 'Bu hayatın bezginiyim ama onun elleriyle de ölmek istemem.' "

" İyi, bu saatten sonra uyuyamayacağım zaten' dedim, 'Yatağımı siz alın, ben de burada, bu sandalyede dinleneceğim.' "

" 'Hayır. Bunu yapamam. Genç değilsiniz ve pek iyi de görünmüyorsunuz. Lütfen siz yatağınıza dönün, ben burada oturmaya devam edeceğim' dedi kadın."

"Epeyce bir çekiştikten sonra birlikte uzanmaya karar verdik yatağa. 'Sakın benden korkmayın' diye güvence verdim

ona, 'Çok yaşlıyım ve kadınlar konusunda acizim zaten.' Bütünüyle ikna olmuş görünüyordu kadın."

"Ne diyorum ben? Evet, birden kendimi, âşığı her an kapıyı kırıp içeri gelebilecek bir kontes ile birlikte aynı yatakta buldum. Sahip olduğum iki battaniyeyi de ikimizin üstüne örttüm ama bulduğum her parçaya sarınarak yaptığım her zamanki koza ile değil. Bayağı bir gergindim ve soğuğu unuttum. Bundan öte kadının yakınlığını hissediyordum. Belki de unuttuğum ya da şimdiye kadar hiç tanımadığım bir sıcaklık yayılıyordu onun vücudundan. Rakibim bana yeni bir oyun mu hazırlıyordu? Geçen şu son bir iki yıldır benimle oynamayı bırakmıştı. Biliyorsunuz, komik satranç diye bir şey de var. Nimzovitsch'in partnerlerine sıkça gülünç oyunlar oynadığını söylemiştim. Eski zamanlardan, Murphy bir satranç oyuncusu olarak bilinirdi. 'İyi bir hamle' dedim rakibime. 'Bir şaheser.' Bu arada onun sevgilisinin kim olduğunu bildiğimi sanıyordum. Ona merdivende rastlamıştım, -tam bir insan azmanı, katil suratlı bir herifti- Jacques Kohn için ne eğlenceli bir son olurdu değil mi, Polonyalı Otello tarafından öldürülmek!"

Gülmeye başladığımda o da katıldı. Onu kucaklayıp kendime çektim. Karşı koymadı. Aniden bir mucize gerçekleşti: Kendimi yeniden bir erkek olarak hissettim. Bir seferinde bir perşembe akşamı küçük bir köydeki bir mezbahanın köşesinde, bir inek ve boğanın Şabat için kesime götürülmeden önce çiftleştiklerini görmüştüm. Kadının neden razı olduğunu hiçbir zaman anlayamayacaktım. Bu belki de âşığından intikam almasının bir biçimiydi. Beni öpüp kulağıma sevgi sözcükleri fısıldadı. Sonra ağır ayak sesleri duyduk. Birisi kapıyı yumrukluyordu. Kadınım yataktan yuvarlanmış yerde uzanıyordu. Son dualarımı okuması için bir haham çağırmayı düşündüm Tanrı'dan, fakat aslında Tanrı'dan ziyade

alaycı rakibimden utanmıştım. Ona neden bu fazladan hazzı tattıracaktım ki? Melodramların bile bir sonu vardı."

"Kapının arkasındaki hayvan kapıya vurmaya devam ediyordu ve hâlâ gitmemesine şaşırmıştım. Ayağıyla tekmeliyordu bu kez. Kapı çatırdadı, ama dayandı. Korkuyordum, ama içimdeki bir şeyler gülmemeye yardım etmiyordu. Sonra sarsıntı bitti. Otello gitmişti."

"Ertesi sabah kontesin bileziğini bir rehinci dükkânına bıraktım. Aldığım parayla tanrıçama bir elbise, iç çamaşırları ve ayakkabı aldım. Ne elbise ne de ayakkabılar tam gelmişti ona. Ama zaten tüm istediği, âşığı merdivende yolunu kesmeden bir taksiye ulaşmaktı. Dikkatlice geçti ama o geceki adam bir daha hiç görünmedi."

"Gitmeden önce beni öpüp kendisini aramamı söyledi ama aptallığım o kadar da uzun boylu değildi. Tevrat'ın söylediği gibi 'Mucizeler her gün gerçekleşmezlerdi.' "

"Biliyorsunuz, Kafka'yı da, henüz genç zamanlarında bana yaşlılığımda musallat olan bu dert sarmıştı. Bu bela onun her şeyine manidar idi. Sekste olduğu kadar yazdıklarında da. Aşkı yazdı ve kaçtı ondan. Birdenbire bir cümle yazar ve hemen silerdi onu. Otto Weininger de onun gibiydi; deli ve dâhi. Onunla Viyana'da karşılaşmıştıkÑaforizmalar ve paradokslar dolu nutuklar atıyordu. Söylediği bir şeyi hiç unutamıyorum: 'Tahtakurularını Tanrı yaratmamıştır' demişti. Bu sözleri gerçekten anlamak için Viyana'da yaşamış olmanız gerekir. Hakikaten kim yaratmıştı tahtakurularını?"

"A! Bir de Bamberg vardı! Sağa sola yalpalayarak mezara girmeyi reddeden bir ceset gibi olan vücudunun altındaki kısa bacaklarıyla o yürüyüşünü görmeliydiniz. Uyurgezer bir ceset için bir kulübe takılmak iyi bir fikir olmalıydı. Neden bütün gece sinsice dolaşırdı etrafta? Kabarelerde ne bulurdu ki ona güzel gelen? Doktorlar onu yıllar evvel, henüz Berlin'deyken kendi başına bırakmışlardı. Ama bu bile onu Romanischer

Cafe'de oturup sabahın beşlerine kadar fahişelerle çene çalmaktan alıkoyamamıştı. Bir seferinde aktör Granat, evinde bir parti -gerçek bir orji-vereceğini ilan etmişti. Ve diğerleriyle birlikte Bamberg'i de davet etmişti. Granat herkese, karısı ya da bir arkadaş ama bir kadınla gelmeleri gerektiğini bildirmişti. Bamberg'in ne karısı ne de kız arkadaşı vardı. O da kendisine eşlik etmesi için parasını vererek bir hayat kadını kiralamıştı. Bundan dolayı ona bir gece kıyafeti de alması gerekiyordu. Ekip, bütünüyle yazarlar, profesörler ve her zamanki beleşçi entelektüellerden oluşuyordu. Hepsi Bamberg ile aynı fikri paylaşmış, hepsi de birer fahişe kiralamışlardı. Uzun süreden beridir tanıdığım Prag'lı bir aktrisle birlikte ben de orada idim. Granat'ı tanır mısınız? Bir yabanidir tam. Su gibi konyak içer, on yumurtalık bir omleti bir oturuşta yiyebilirdi. Konuklar gelmeye başladıklarında orospularla birlikte çılgınca dans ederek entelektüel ziyaretçilerini etkilemeye çalışırdı. Entelektüeller önce bir sandalyeye oturup etrafı süzerler, bir müddet sonra da seks hakkında konuşmaya başlarlardı. Schopenhauer şunu demiş... Nietzsche bunu demiş. Bu sahneye tanık olmayan birisinin bu dehaların ne kadar karmakarışık olduklarını anlaması imkânsızdır. Tüm bunların ortasında Bamberg'i bir hastalık tuttu. Çimenler kadar yeşile döndü. Ter atmaya başladı. "Jacques" dedi bana 'Ben tükendim. Ölmek için iyi bir yer burası.' Safrakesesi ya da böbrek sancısı yaşıyordu. Onu sürükleyerek dışarı taşıdım ve bir hastaneye yerleştirdim. Bu arada bana bir zloti borç verir misin?"

"İki"

"Ne! Polski Bank'ı soydun yoksa?"

"Bir öykümü sattım""Tebrikler. Birlikte bir akşam yemeği yiyelim öyleyse. Benim konuğum ol."

Biz yemek yerken Bamberg geldi masamıza. Bamberg zayıflıktan veremli gibi görünen, kambur ve çarpık bacaklı

ufacık bir adamdı. Tozluklu rugan ayakkabılar giyiyordu. Lekeli kafasında birkaç tel ağarmış saç vardı. Bir gözü-kendi görüntüsünden dolayı kızarmış, korkmuş, pörtlemiş-diğerinden büyüktü. Küçük kemikli elleriyle masamıza yaslanarak "

Jacques, dün şu senin Kafka'nın Şato'sunu okudum" dedi lafazanlara has sesiyle, "İlginç, çok ilginç ama nereye varmak istiyor? Bir rüya için oldukça uzun. Bence alegoriler kısa tutulmalıdır."Jacques Kohn çiğnemekte olduğu lokmayı çabucak yuttu. "Otur" dedi. "Bir usta kurallara riayet etmek zorunda değildir."

"Bir ustanın bile riayet etmesi gereken kurallar vardır. Hiçbir roman Savaş ve Barış'tan daha uzun olmamalıdır. Hatta Savaş ve Barış bile epeyce uzun. Eğer İncil on sekiz ciltten oluşmuş olsaydı şimdiye kadar çoktan unutulmuş olurdu."

"Tevrat otuz sekiz cilt, ama Yahudiler halen unutmuş değiller."

"Yahudiler çok şeyi hatırlarlar. Bu felaketimiz bizim. Kutsal topraklardan sürüleli iki bin yıl oldu ve şimdi tekrar oraya gitmeye çalışıyoruz. Aklıselimlik mi bu? Eğer bizim edebiyatımız salt bu deliliği yansıtmış olsaydı, devasa olurdu. Fakat edebiyatımız esrarengiz bir şekilde çok aklıselim. Neyse, bu kadar yeter."

Gayretiyle yüzü gerilerek masadan doğrulmaya çalıştı Bamberg. Küçük adımlarıyla masadan uzaklaştı. Gramofonun yanına gelip bir dans plağı koydu. Yazarlar kulübünde, onun otuz yıldır tek satır yazmadığı bilinirdi. Bu yaşlı adam zamanında, arkadaşı ve Aklın Entropisi adlı eserin yazarı Dr. Mitzkin'in felsefesinden etkilenerek dans öğrenmeye başlamıştı. Dr. Mitzkin bu kitabıyla insan anlağının iflas ettiğini ve gerçek bilgeliğe ancak duygu yoluyla ulaşılacağını kanıtlamaya kalkışmıştı.

Jacques Kohn başını salladı. "Yarım bardaklık Hamlet. Kafka bir Bamberg olmaktan korkuyordu, bunun için de kendini yok etmişti."

"Ya Kontes, hiç aradı mı sizi?" diye sordum

.Jacques Kohn monoklunu cebinden çıkartıp burnunun üzerine yerleştirdi. "Aradıysa ne oldu ki? Hayatımdaki her şey sözcüklere dönüşmüştür artık. Hep konuş, konuş. Bu aslında Dr. Mitzkin'in felsefesiydi, insanın bir konuşma makinesi olarak sona ereceği. İnsan sözcükler yiyecek, sözcükler içip sözcüklerle evlenip kendini sözcükle zehirleyecekti. Gel de düşün bunu, Dr. Mitzkin de Granat'ın Orjisi'ne davetliydi. Vaaz ettiklerini pratiğe geçirmeye gelmişti sıra ama sanki Duygunun Entropisi'ni yazmış gibiydi. Evet Kontes beni zaman zaman arar. O da bir entelektüel, ama zekâsız türden. Şurası bir gerçeklik ki, kadınlar vücutlarının çekiciliğini kullanmakta en iyi performanslarını göstermelerine karşın seks hakkında da zekâ konusunda olduğu gibi çok az şey bilirler."

"Madam Tschissik'i alın örneğin. Bir vücut dışında neye sahip oldu bu güne kadar? Fakat bedenin gerçekte ne olduğunu sormaya gör bakalım. Şu anda çirkin birisi o. Prag'da aktris olduğu günlerde hâlâ bir şeyleri vardı. Onun rehberi bendim. O küçük, minik bir yetenekti. O Prag'a para yapmaya gelmişti ve biz de bizi bekleyen dehâyı bulmuştuk, kendilerine işkence etmenin doruğunda homo saphiensler. Kafka bir Yahudi olmak istiyor ama bunun nasıl olacağını bilmiyordu. 'Franz' dedim ona bir seferinde 'Genç bir adamsın sen. Hepimizin yaptığını yap sen de.' Prag'da bildiğim bir genelev vardı ve Kafka'yı oraya gelmeye ikna ettim. O hâlâ bir bakirdi. Nişanlanmış olduğu kız hakkında onun yanında konuşmamayı tercih ederdim. Burjuvalık batağına sonuna kadar saplanmıştı.

Onun çevresindeki Yahudi gençlerin bir tek amacı vardı: Bir beyefendi, -çek beyefendisi değil- Alman beyefendisi

olmak. Sözün kısası onu bir serüvene başlattım. Genelevin olduğu varoş mahallesindeki karanlık sokaklardan birisine götürdüm onu. Dolambaçlı sokaklardan yukarı çıktık. Kapıyı açtım; içerisi bir tiyatro sahnesine benziyordu, fahişeler, muhabbet tellalları, misafirleri ve mama. O anı hiç unutamıyorum. Kafka titremeye başladı ve ceketimin kolunu çekiştirdi. Geriye dönüp son sürat merdivenlerden inerek uzaklaştığında bacağını kıracak diye korkmuştum. Caddenin birinde durdu ve bir ortaokul çocuğu gibi kusmaya başladı. Yolumuz üzerindeki eski bir singogu geçti ve golem hakkında konuşmaya başladı Kafka. Goleme inanır hatta gelecekte bir başkasının geleceğine de inanırdı. Bir parça balçığı canlı bir varlığa dönüştürecek sözcükler olmalıydı. Kabala'ya göre Tanrı kutsal sözcükleri sesleyerek yaratmamış mıydı dünyayı? Başlangıçta sadece logos vardı."

"Evet, her şey kocaman bir satranç oyunuydu. Bütün ömrüm boyunca ölümden korkmuş ve şimdi ecelin eşiğinde idim. Korkarak durdum. Rakibimin oyunu ağırdan almak istediği aşikârdı. Taşlarımı birer birer almaya devam edecekti. Bir aktör gibi önce benim yaptıklarımı kabullenmiş sonra da beni yazar denen bir şeye çevirmişti. Çok geçmeden içime bir yazarlık sıtması salmıştı. İkinci hamlesi de beni bu yetenekten yoksun bırakmak oldu. Şu ana kadar beni mat etmekten uzak olduğunu biliyordum ve bu, beni mutlu ediyordu. Odam soğuktu -varsın olsundu. Yiyecek yemeğim yoktu- Bundan ölmezdim ya. O beni ben de onu sabote ediyordum. Bir seferinde geç bir saatte eve dönüyordum. Dışarısı buz tutmuştu. Birden anahtarımı kaybetmiş olduğumu fark ettim. Kapıcıyı uyandırdım, ama onda da yedek anahtar yoktu. Adam votka kokuyordu ve köpeği de ayağımı ısırmıştı. Eskiden olsa ümitsizliğe kapılırdım ama bu kez rakibime; 'Eğer beni zatüre etmek istiyorsan, ben hazırım' dedim. Evden çıktım ve Viyana istasyonuna gitmeye karar verdim. Rüzgârın şiddeti neredeyse

sürüklüyordu beni. Gecenin bir yarısında bir tramvayın geçmesi için üç çeyrek saat beklemek zorunda kalmıştım. Aktörler birliğini geçerken bir pencerede ışık gördüm. İçeri girmeye karar verdim. Belki geceyi orada geçirebilirdim.

Merdivenlerde ayağım bir şeye çarptı ve bir çınlama sesi çıktı. Aşağı eğildiğimde bir anahtar buldum. Benim anahtarımdı! Bu binanın karanlık merdivenlerinde bir anahtar bulma ihtimali milyonda birdir, ama galiba rakibim kendisinin hazır olmadığı bir anda ruhumu teslim edeceğimden korkmuştu. Kadercilik mi? Eğer istiyorsanız kadercilik deyin buna."

Jacques Kohn bir telefon görüşmesi yapacağı için müsaade isteyip kalktı. Orada kaldım ben ve Bamberg'in titreyen bacaklarıyla entel bir hatunla dans edişini seyrettim. Bamberg gözleri kapalı ve sanki bir yastık varmışçasına kadının göğüslerine koymuştu kafasını. Hem uyuyor hem de dans ediyor gibi görünüyordu. Jacques Kohn'un gidişi normal bir telefon etme süresinden uzun sürdü.

Geldiğinde gözünde takılı olan monokisi parıldıyordu. "Bil bakalım, yan odada kim var?" dedi.

"Madam Tschissik! Kafka'nın büyük aşkı!"

"Gerçekten mi?"

"Ona senden söz ettim. Gel, seni ona takdim etmek istiyorum."

"Olmaz."

"Neden olmasın? Kafka'nın sevdiği kadın tanışmaya değmez mi?"

"Beni ilgilendirmiyor."

"Bildiğim bir şey varsa o da senin utandığındır. Kafka da - en az bir yeşiva öğrencisi kadar-utangaçtı. Ben hiçbir zaman utangaç olmadım, belki de hiçbir kıymeti harbiyemin olmamasının nedeni budur. Sevgili dostum bir 20 groschen'e

daha ihtiyacım var; on'u bu binanın, on'u da kendi kapıcım için. Parasız eve gidemem ya!"

Cebimden birkaç bozukluk çıkardım ve ona verdim.

"Bu kadar ha! Bugün kesin bir banka soymuş olmalısın. Kırk altı groschen! Vaav. Eğer bir Tanrı var ise seni ödüllendirecektir. Ve eğer yoksa. Peki tüm bu oyunları Jacques Kohn'la kim oynuyor."

EMANUEL LITVINOFF

EMANUEL LITVINOFF (1915 -) Rusyalı Yahudi bir ailenin çocuğu olarak 1915 yılında Londra Whitechapel'de dünyaya geldi. Şair, romancı, televizyon oyunları yazarı ve kısa öykücü. Son eserleri arasında otobiyografik bir yapıt olan Küçük Bir Gezegene Yolculuk (Journey through a Small Planet) ve Rus Devrimi triosu olan Mevsimsiz Bir Ölüm (A Death Out of Season), Kardaki Kan (Blood on the Snow) ve Terörün Yüzü (The Face of Terror) adlı romanları sayılabilir.

FANYA

Ben büyürken insanlar, zamanlarının üç saatini dört peni karşılığında resim sarayı galerisinde her tarafı bezeli iki korkunç eseri görmeye harcardı. Canlı tiyatrolar rekabet edemiyorlardı: Ölmekte olduklarının söylenmesine şaşmamak gerekliydi. Sonra, New York Yidiş Oyuncuları Whitechapel Pavyonu'nda bir sezon oynarken Herschel Rosenheim Fanya Zigelbaum'un kalbini kırdığı için ve ben de bu acının bir parçasını tattığım için Apocalypse'nin Dört Atlısı'nı veya Jazz Şarkıcıları'nda oynayan Al Johnson'un oğlunu çoktan unuttuktan sonra bile Rosenheim'ın Hamlet'ini unutamadım.

Fanya, kemikli esmer yüzlü ve çöp bacakları üstünde çorapları toplanmış yetim bir kız olarak bize çalışmaya geldiğinde henüz ondört yaşında idi. Kirli yarım-pantolonu kokuyordu. Ve bu, dokuz yaşımın bütün kızlara güvensizliğini arttırmıştı. Annem onu hayır işlemek için evimize yardımcı olarak almıştı. Commercial Road'un arkasında kokuşmuş bir hala ile birlikte barakavari bir binada oturuyordu Fanya. Halası dört şişman çocuğunu beslemek için Fanya'nın lokmalarından tasarrufa giderdi. Kadın ve kocası birlikte cesetlere işlerine bakarak, dinsel gerekliliklerden; merhumların elbiselerini anlaşmalı oldukları bir eski elbise toptancısına satarak geçimlerini sağlarlardı. Böylesine bir ortam genç bir kız için ürkünç olabilirdi ama bunun çaresi Fanya'nın kendi ellerindeydi. Elbise dikmenin inceliklerini birkaç kısa yılda öğrenip annemle birlikte Batı yakasında üst sınıflarla iş yapmaya başladı. Hâlâ büyük bir düğün siparişine ya da acil durumlara yardım etmeye her zaman hazırdır ve hiç yabancılık çekmez.

Sıska görünüşlü Fanya giderek dolgunlaşmaya başladı. Özellikle göğsünün narin yerlerinden. Ve ikiz dolunayı andıran kalçaları arkasından evrilmeye başladı. Halasından ayrılıp şık görünmek konusunda çok şeyler bilen ve kozmetik işiyle uğraşan bir kadının yanına taşındı. Sonuç olarak Fanya'daki değişiklikler dikkat çekici idi. Batı yakasında oturan kadınların magazinlerinden kopya ederek kendi eliyle diktiği kıyafetlerle dolaşmaya başlamıştı çevrede. Ahududu rengi bir dudak boyasıyla ciddi bir görüntü sunuyordu artık. Nefesini güzel kokularla bezemiş, gözlerine onları daha büyük ve parlak gösterecek bir şeyler yapmıştı. Sözün kısası Fanya birden bir güzelliğe dönüşmüştü, her ne kadar herkes aynı fikirde olmasa da -bazı kadınlar onun da kendini sıradan birisine benzettiğini söylüyorlardı- çoğunluk böylesine şahane bir tablonun harika bir oğlan, hatta kendi mesleğinden de birini bulabileceğine emindi. Ben de öyle umuyordum, çünkü o benim ilk sevdiğim kızlardan birisiydi.

Yazın annem Amca Solly'nin üçüncü çocuğu David'e hamileydi ve Fanya çoğu akşamlar bize yardıma gelirdi. Duygulanımlar uyandırıyordu Fanya. Abie onbeşi civarında ve oldukça havalı birisiydi, çünkü haftalığı bir paunddu ve Fanya'nın konuşmasını, aktörlerin ağırlığındaki gırtlağının derininden gönderdiği dumanla karışık sesiyle keserdi. Amca Solly kendiliğinden boks maçı ya da köpek yarışı izlemeyi bıraktı! Rehavet içinde, evlenmeden önce Güney Afrika'daki günlerini, hatta daha da gerilere giderek siperleri anlatmaya koyuldu ve pantolonunu yukarı sıyırarak aksayan ayağının aldığı şarapnel yarasını gösterip Fanya'yı derinin altında kalmış olan metale dokundurturdu. Zamanında işlerin yolunda olduğunu düşünen annem ayağıyla dikiş makinesine basarken şarkı söylüyordu. Odessa'yı hatırladı. Fanya'yla ciddi bir şekilde aşk üzerine konuştu ve birden bir genç kızın bakışlarıyla kafasını Amca Solly'e çevirdi.

Geç bir akşam vakti, saat yaklâşık onbir gibi Fanya'yı eve bırakmakla görevlendirildim. Evinin yolu demiryolu kemerinin altından geçiyordu ki buradan alkol ve şehvetten çıldırmış goyem'in gizlendiği yer olarak söz edilirdi. Annem Fanya'nın ne yalnız, ne üvey babamla ne de Abie ile gitmesini istiyordu. Bu onlara bütünüyle güvenmediğinden değil ama yoldan çıkarıcı *dybbuk*'un o karanlık ve şeytani yerlerde avını ele geçirdiğine inanmaya meyilli olduğundandı. Ve sanıyorum ona, *dybbuk*'un onüç yaşında ve cinsel açıdan gelişmemiş bir çocuğu ele geçirmesi daha az olanaklı geliyordu. Benim tarafta ise böylesine şirin bir kızın koruyucusu olmaktan dolayı göklere uçmak vardı ve yan yana yürüdüğümüz her dakika kendimi biraz daha büyümüş hissediyordum.

Demiryolu kemerinin altına vardığımız zaman saçaklı duvarların ardında sevişen çiftler ve eski gazetelerle etrafı parsellemiş ayyaşların varlığına rağmen etrafta sıradışı hiçbir belirti yoktu. Buranın cini hüznüne, çürümüş leş kokusuna, onu gebe bırakan yarım asırlık endüstriyel kirlenmenin içine karışmıştı. Fesatça olasılıklar beni heyecanlandırıyordu; ne de olsa benim de dybbuk'a karşı dokunulmazlığım yoktu ya.

"Karındeşen Jack'ın en ünlü öldürme sahnesine doğru ilerliyoruz" dedim. "Sisli bir geceydi. Kadın onun siyah paltolu eşkâli ile bardan çıktığında karşılaşmıştı. Karındeşen onu demiryolu kenarına, altına kadar sürükledi. Ve onu lime lime eder ve kan oluk oluk akar mazgallara."

"Beni korkutmaya çalışıyorsun" dedi. Gözleri siyah ve kocamandı. "Annene söyleyeceğim seni."

Korkan kızların bu kadar heyecan verici olabileceğini hiç düşünmemiştim. "Tanrı'nın takdiri bu Fanya, o ünlü bir doktorken bir hastalığa yakalanmış ve bir manyağa dönüşmüştü. Kadınları doğramasının nedeni bu idi işte. Tüm bunları kütüphanede okuyabilirsin."

"Kütüphanede böyle şeyler bulundurmazlar" dedi Fanya, daha hızlı yürümeye başlayarak, "Ben izin vermezdim."

"Ama Fanya..."

Büyüklerin sert sesiyle "Daha fazla bir şey duymak istemiyorum" dedi Fanya ve ben de omuz silkip onu yalnız bıraktım. Tam iki adam sarhoş naraları ile köşeden peydahlandıklarında o henüz birkaç yarda gitmişti ki durdu, sinirlice geri dönüp bana baktı.

Adamlar dar kaldırımdan bize doğru ayıp bir şarkı söyleyerek süzülüyorlardı. Biz birbirimizi korumak için kaldırımın duvara bitişik yanından kenetlenerek yürüyorduk. Onun yumuşaklığı yasak bir hazzın ürpertisiydi; ona daha sıkı bastırdım kendimi. Bellerimiz birbirine değdiğinde benim çocuk erkekliğim prematüre bir olgunluğa doğruldu ve hatta adamlar gittiğinde bile birbirimizden ayrılmadık. İkimiz de yaklâşık bir boydaydık. Zamanı gelmiş bir hayvan gibi koyu yoğun bir koku yayılıyordu ondan. Beceriksizce yapıştık birbirimize ve nefesinin ince ferahlatıcılığını tattım. Günahkâr, baştan çıkarıcı oryantal bir koku.

Kendini çekti benden. Gecenin kalbi karanlık ve utançla çarpıyordu. Sessizce, hiçbir şey söylemeden yan yana yürüdük. En sonunda Whitechapel'in ışıklarına vardık ve kaldırımdaki yerimizi değiştirdik. Elektrikli müzik, bir oyun salonundan geliyordu. Ağır, geniş omuzlu adamlar amaçsız ıslıklarıyla afi kesiyorlardı. Fanya benden bir an evvel kurtulmanın sıkıntısı içindeydi. Anladım onun sıkıntısını. Kısa donlu bir oğlanla, hele de bu olanlardan sonra görülmek istemiyordu. O hızlanarak yürümeye devam ederken bir delikanlı Amerikan ağzıyla laf attı ona: "Hey, şeker kız, acelen ne böyle?"

O yumuşaklığın izleri düşüncemi allak bullak etmiş bir halde eve ağır adımlarla gittim. Yatmak için soyunurken ince karnımın alt tarafında büyümeye başlayan tüylere baktım.

Benim de kaçınılmazca erkeklerin kıllılığı, groteskliği ve o aczedici şehvetlerini devralmak zorunda olduğumu hissettim. Ve bütün gece boyunca utanç yüklü bir ateşle yandım.

New York Yidiş Tiyatrosu bu sonbahar sezonunu Londra'da bizim binadaki drama eleştirmeni, Schmulik adındaki bir saat tamircisinin, Gotthold Ephraim Lessing'in Bilge Nathan'ının cesur diye tanımlanan bir çevirisiyle açtı. Onu, günlük şeker tartıp mavi torbalara paketleyen bakkal Bayan Rosen ile konuşurken duymuştum. Ona göre Lessing en kötü türünden bir asimilasyoncu idi ve en sonunda kahramanı Recha'yı istisnai bir kabalıktaki bir goy ile bir *sheigetz* ile aşka düşürüyordu. En iyi zamanında bile Bilge Nathan Schmulik'in gözde oyunlarından birisi değildi ve en kötüsü de şu anda bütün işi gün boyunca kızarmış balık yemek olan bir kadının yanında bulunması talihsizliğiymiş. Schmulik acı ve sert bir şekilde onun da eleştirici olması gerektiğini belirtti.

Bilge Nathan'ın hatası yeni bir yapımla, bir Goldfaden güldürüsü ile adını unuttuğum yeni bir oyun yapılarak değiştirildi. Bu oyun çok başarılıydı, çünkü insanları güldürüp, ağlatıp ve geçmişi hatırlatmayı aynı zamanda yapmayı başarmıştı. Herkesin, geçmişin ne denli kötü olduğunu duymuş olmasına karşın, yaşlılar bunun yeniden yaşatılmasına deli oluyorlardı. Muzaffer ilk geceden sonra, usta terzisinden ütücüsüne her sınıftan Yahudi gişelerden kaçışmaya başlamıştı. Tomarla para sahipleri de sınıf bilinçli işçiler de karışıktılar. Sadece homurdanarak pazar meydanına ilerleyen dişsiz yaşlılar yeniden gençleşmişçesine dirseklerini değnek gibi kullanarak velveleli kalabalık kuyruğun önüne ulaşmaya çalışıyorlardı. Soyulmuş fıstıkların kabukları, yenmiş şekerlerin kâğıtlarıyla Whitechapel'deki kaldırım, bir banka tatili günündeki Viktorya parkını andırıyordu. Sıcak beigel, fırında patates, meyve, ceviz ve soğuk içecekler satan satıcılar vardı ortalıkta. Yıllardır keman çalmamış müzisyenler

bir anda berbat tondaki sesleriyle ortalığı sarmışlardı. Tepeden tırnağa dökülen hahamvari tipler Vilna ya da Kudüs'teki Yeşivotlar için sadaka istiyorlardı. Herkes bunun pavilyondaki eski günlere benzediğini söylüyor, yaşlıca entelektüeller çayları için limonu son damlasına kadar sıkmaya çalışırken Yidiş kültüründe bir diriliş olduğu öngürüsünü paylaşıyorlardı.

Tüm bunlar elbetteki yeni kuşağı çok az etkiliyor idi. Ve Fanya Ziegelbaum eğer Amerika gösteriminin kostümlerinin sürekli onarımı ihtiyacı doğmasaydı Rosenheim'ı göremeyecekti bile.Ortak bir dostları tarafından kostüm sorumlusuna takdim edildi. Daha ilk gecesinde Rosenheim geyik derisinden pantolonu ve onbaşı botlarıyla sahne gerisinde adımlıyordu. Hala ateş ve hassasiyet yüklü rolünün derin etkisi altında idi. Fanya, dizlerinin üzerine çömelerek, ayrılmış dikiş yerlerini birleştirmeye çalışırken, daha sonra anlattığına göre aktör onun ensesini okşamıştı. Aktör onun, Yidiş tiyatrosunda kızlarını gelin etmiş yaştaki saf kadın rolü yapan kadınlarınkinden daha ileri olan gençliği ve tazeliği konusunda memnunca bir hayrete uğramış olmalıydı. Fanya'ya göre böylesi bir elin dokunuşundan insanın kuruyup kavrulması gerekirdi ve ondan sonra hayatında chuppah'ın altında durmak ve Bayan Rosenheim olmaktan daha çok istediği bir şey kalmamıştı. İkinci Bayan Rosenheim aslında, aktör çok geçmeden itiraf etti, söz verdi sonuncusu. Londra'daki sezon bittiğinde onu Amerika'ya götürecekti ve orada kendi küçük melek gelini yapacaktı onu.

Kötü bir olay olup bittikten sonra herkes onun önceden olacağını biliyor olduğunu söyler ama bunun böyle olacağını biliyorlarsa bile bir genç kızın yüzüne söylerken dikkatlidirler. Fanya bizi ziyarete geldiğinde komşular hiç mazeretsiz kalmadan bize damladılar. Bize şeker istemek için veya gaz ölçerlerinin değiştirilmesi ihtiyacı ya da geçerken şöyle bir

uğrama mazereti ile uğramışlardı. Sofanın yayları, onlar bir fincan çay içmek için birer birer oturdukça aşağı çöktü.

Fanya heyecanlı ve konuşkandı. "Öylesine soğuk bir seyirci vardı ki dün gece" diyecekti" görseniz inanamazdınız." Birden bir uzman oluvermişti. Yidiş tiyatrosunun geleceği onu üzüyordu. İnsanlar sinemalardaki herhangi boktan bir filmi görmeyi tercih edebilirlerdi. Nerede oyun yazarları, yeni Sholom Aleichem nerede? Halkın yeni bir Yahudi aktöre gösterecek saygısı kalmamıştı. Suratına şamarı patlatırlardı. Harry -O Herschel Rosenheim'ı böyle çağırırdı- Broadway'de sergilenen oyunlardaki en büyük rolleri reddetti; fakat böyle feragâtlerde bulunarak nereye kadar devam edebilirdi ki?

Kadınlar hiç şüphe yok ki aktör Rosenheim yerine âşık Rosenheim hakkında bir şeyler duymayı tercih ederlerdi. Bizim için aktörlerin gerçek insanlar olduklarına inanmak gerçekten güç bir iş. Kanadığında gerçek kan mı çıkar, gerçek acıyı duyarlar mı, tuvalete giderler mi? Müzisyenler evet. Ödül avcıları da öyle. Ama ya aktörler? Fanya genç ve aptaldı, romantik kavramları, değerleri vardı. Belki Rosenheim hakkındakiler doğru bile değildi; bir mübalağa olabilirdi. Fakat doğru bile olsalar, sıradan işçi bir kız bir aktörden ne isteyebilirdi ki? Bu aktör tayfası hakkında kesin olan bir şey varsa o da bunların bir ahlaka sahip olmadıkları idi.

Annem dedi ki "Anası babası bile olmayan senin gibi bir yetim, seni kullanmak isteyenlere karşı dikkatli olmalıdır". Herkes bu sözlerin ne anlama geldiğini iyi biliyordu. Üki dakikalık zevk, dokuz aylık acı ve tarifi mümkünsüz bir yıkım demekti. "Her şey bir yana onu ne zamandır tanıyorsun? Bilemedin bir gün önceden beri!.. İnsanlar bazen bir kompliman bir kur yaparlar. "Evlilik" dedi annem ağırca "tüm bir ömür içindir."

Fanya ciddi bir kız idi. Cevap vermeden önce bir müddet düşündü ve kafasını kaldırdı; gözleri kaderini görmüş bir insanın bakışı gibiydi, süzgündü. "Bazen tek bir dakikada emin olabilir insan."Fanya acı bir iknacılıkla ama mütevazıca ekledi "Neden bu kadar şanslı olduğumu ben de bilmiyorum. Harry bir seferinde bir bağış balosunda Gloria Swanson ile bile dans etmiş birisidir. Bende ne bulabildiğini bilmiyorum."

Bir pazar sabahı Middle Eseks Caddesi'ndeki pazarda üç kart oyunu yapan kısa bir İrlandalıyı seyrederken, kalabalığın arasında dikili duruyordum. "Bütün yapmanız gereken ellerimi dikkatlice takip etmek." Adam köşeyi geniş soyguncu ağzıyla çınlatıyordu. "Şimdi izleyin beni kumarbazlar." Bize kızı gösterdi ve hünerlice karıştırdı kartları yeşil çuhadan katlanabilir masanın üstünde.

Tam bu arada Fanya, Stronwater Şarküteri dükkânından elinde kahverengi bir paketle çıktı. Yanında ucu kavisli ve hasırdan örülme bir şapka giymiş, kızıl saçlı bir adam vardı. Sigara içişindeki seçkin edasından dolayı onun bir aktör olduğunu hemen söyleyebilirdim. Öteki halde bir terziden farklı hiçbir yanı var gözükmüyordu. İrlandalı adam beni tutup eğlemeye başladığında tam onun arkasından gitmek üzere idim. "Bazılarınız bu İrlandalı'nın bir içki fiyatı hesabında bile güvenilmez olduğunu düşünüyorsunuzdur" dedi hüzünlü bir şekilde. "Şimdi bakın şu delikanlıya, şu masumiyet timsaline bakın, tıpkı kutsal korodaki çocuklardan biri gibi. Parmağını şu kartın üstüne koy delikanlı. Şimdi dinleyin! Şimdi ben bu çocuğun parmağı sevgili kupa kızının üzerinde dersem hanginiz benimle on kafasına bahse girer?" Kimse yanaşmadı. İrlandalı memnuniyetsizce çevirdi kartı. Kupaydı kart. Ve ben hemen koşturdum oradan.

Fanya, Rosenheim'a yaslanmış görünüyordu ve ona bakan yüzleri yakalamak istercesine ani ve sinirli hareketlerle kafasını geriye doğru çeviriyordu bazen. Kolsuz sarı bir elbise

giymişti ve koyu maun rengi saçları parıldıyordu. Erkekler her zaman olduğu gibi onu süzüyor Rosenheim ile de bir bakış anı dışında ilgilendikleri yoktu. Rosenheim büyük olasılıkla sıradan insanı oynuyordu ve boyunun kısalığı beni hayal kırıklığına uğratmış olmasına karşın onun bu mütevazılığına hayranlık duymuştum. Onu uzun ve otoriter bir şekilde hayal etmiştim, ama o, şapkasız haliyle Fanya'dan bile kısaymış.

Fieldgate Caddesi'nde aktörün profilini daha iyi görebilmek için karşı kaldırıma geçtim ve bu arada onlar da beni gördüler. Gözlerimi dikkatlice bir saat tamircisinin vitrinindeki olta ile küçük metal çarkları avlunun büyüleyici gözlerine, kazara orda olduğumu ifade etmek istercesine diktim. Ama, onlar da geldiler benim üzerime.

"Hey yabancı! Ne arıyorsun bu muhitte?" dedi Fanya kontrollü bir sesle, sanki en azından Oxford Caddesi kadar uzaktaymışız gibi. Etrafıma bakındım ve aniden başlayan bir hayret ifadesi verdim. Rosenheim'ın kolu Fanya'nın yumuşak kolunun iç tarafına dolanmıştı. Ve başparmağı ile Fanya'nın teniyle oynuyordu. Fanya ona kim olduğumu söyledi. Daha önceden onun ailemizle olan ilişkisini konuşmuş olmalıydılar ki, adam bana dikkatlice baktı.

"Anne ve baba hakkında çok şey duydum" dedi adam. Aksanı tam tamına Şikago gangsterlerininki gibiydi. "Fanya bana onların şahane insanlar olduğunu söyledi." Gözleri bir saygı ışıltısı veriyordu. "Özellikle de senin anne, genç yamağına kendi kızcağızı gibi bakmış." Rosenheim, Fanya'nın kolunu sıktı ve o da ona hayranlıkla baktı. "Şimdilik biz gitmece. Saygılarımı ilet seninkilere, tamam mı evlat" dedi ve tam gitmek üzereyken aklına sonradan bir şey daha geldi: "Liebchen, oğlanı bir akşam getirsene. Belki o da sahne gerisini merak ediyordur.

Neden olmaya?"

Dürüstçe söylemek gerekirse Pavilyon'dan çok şey beklemiyordum -bir Yahudi tiyatrosuydu en nihayetinde, Londra Pallodyum'u değildi ya- fakat binaya girilen kapının bizim kelepirin koridoru gibi kirli, dışlanık ve romantizmden yoksun oluşunu keşfetmem bir şok olmuştu. Fanya beni kostüm odasına götürdü. Bir dikiş makinesi ve elbiseleri bastırmak için bir masa. Beyaz duvarda sararmış bir çalışma bakanı posteri yangın talimatnamesiyle edebi bir uyum sağlamıştı ve yan kapının tuvalet kokusu duyulabiliyordu buradan. Gardrop sorumlusu Bayan Myers, koca göğüslü, yuvarlak yüzü boynunun kıvrımları içinde kaybolan bir kadındı. Fakat hoş bir insandı ve bana bir fincan şuruplu kahve verdi. Uzak, uğultulu bir ses ulaştı bize sahne yönünden. Komşuların yan dairedeki tartışmalarını andırıyordu.

Hamlet'i oynuyorlardı. Bayan Myers hiçbir zaman tamamını görememiş olsa da oyunun kısa bir özetini aktardı bana. Oyun, annesi canavar bir kadın olan bir prens hakkında idi. Kralın kardeşi olan amcası ile birlikte, babasını, kendi kocasını zehirliyordu kadın ve sonra da bu katiller evleniyorlardı. Bu küskünlükle birlikte tüm dünyaya karşı oluyordu prens. Hatta çok güzel bir kız olan nişanlısına bile öyle kötü davranıyordu ki, kız kendi kederinden boğuluyordu.

Bayan Myers her şeyi öylesine canlı anlatmıştı ki, oyunu kendi gözlerimle görmek için kendimi zaptedemiyordum neredeyse.

Yarı karanlıkta Fanya beni kollarının arasına aldı. Elleri sıcaktı ve ellerinin titrediğini hissedebiliyordum. Çökmüş bir basamaktan dolayı, kapana kısılmış bir fare gibi görünen, yaşlıca, iri burunlu bir adam gırtlak hizasına kadar yığılı piyes metinlerinin kopyalarını taşıyordu. Bağcıklı pantolonlu bir adam elindeki kibrit çöpüyle bir yandan dişlerini karıştırırken diğer taraftan öteki eliyle bir lambayı oynatıyordu. Bu

Şekspiryen Yidiş'i takip etmekte zorlanıyordum. İnce burnundan aruz ölçüleriyle konuşan ortaokuldaki müdürümüz Bay Parker'in konuşması gibi pürüzsüz değildi. Sadece Rosenheim sahneyi ağırca adımlayıp çenesini kaldırarak o ünlü monoloğuna başladığında ancak meselenin özünü yakalamaya başladım.

"Tzu sein, odder nisht tzu sein,"

"Dos is der frage" dedi Rosenheim ağır, şaşırmışça ama anlaşılır yankılı bir sesle.

Fanya donuklaşmış bakışlarla ona sanki yanlış tercih yaptığından korktuğunu ifade edercesine bakıyordu. Fanya'nın dudakları bir şeyler dinleyen bir çocuğunki gibi aralıydı ve Rosenheim'a piyano tellerinin tuşuna basılı titreşim verişi gibi bir yanıt veriyordu. Aktör yarı-dolu salona seslenmeye devam ederken onun da soluması giderek hızlanıyordu. Göğsü yerinde duramayan bir hayvanınki gibi dalgalanıyordu ve bu heyecanı dindirmek, onu sükûna vardırmak da bana düşerdi. Sahnedeki hiçbir şey, Hamlet'in Ofelya ıstırabı bile Fanya için duyduğum aşk kadar beni deliye döndüremezdi.

Fakat çok geçmeden fena halde sıkıldım. Perde arasında sigara içen ve kaşınan yüzlerindeki makyaj boyalarının yüzlerinde dağılmasından çekinerek yüzlerini kaşıyan aktörlere kulak kabartmak bile daha ilgi çekici idi. Hamlet'in annesi ünlü Ester Friedenthal, dilimlenmiş ciğerli sandviçini ufak ufak ısırırken bir yandan da son anda akıllıca bir karar vererek işletme okumaya yönelen New York'taki oğlundan söz ediyordu bir başka aktrise.

Oyuncular sigaralarını söndürerek birer birer ve homurdanarak sahneye döndüler. Sıra Rosenheim'ın ölümüne geldiğinde, uzun süre titremiş, sallanmıştı. Seyrek alkışların üstüne son perde de indi ve ekip birkaç kez eğilerek kibirlice gülümsedi. Rosenheim bu kıt hürmeti selamlamak için bir adım öne çıktığında seyirciler çıkışa doğru üşüşmüşlerdi ve

ezilen fıstık kabuklarının tüm salona yayılan sesleri geliyordu. Rosenheim iki perde de birbirine kenetlenene dek öylece durdu ayakta.

Fanya koşturdu ona doğru, "Harry" dedi "Sevgilim... bu öylesine... muhteşemdi! Anlatamam sana." Rosenheim tek bir söz söylemeden ellerini sıktı onun, birlikte konuşarak çıktılar ve sahneyi terk ettiler. Rosenheim benim ilerimde saçlarını tararken yüzüne bayağı yakındım. Soluk, buruşmuş ve ciddi idi yüzü. "Gerçekten acı çekiyor" dedi Fanya gözyaşlarına boğulmuş bir halde. "O oynarken kalbini ve ruhunu veriyor bana". Sonra ardından gitti onun Fanya ve bir soyunma odasında gözden kayboldular.

Etrafta kimseler yoktu. Boş sahnenin ortasına doğru gizlilikle ilerledim. Salona doğru yönelerek derinden ve sessiz bir tonda "Baylar ve bayanlar, dünyanın tüm insanları" diye seslendim. Ve sonra daha bir sesli olarak "Tzu sein odder nisht sein?" Sesim dağılarak dünyanın merkezine doğru ilerliyordu. Sahne ve salonun boş sıralarındaki koltuklar dikkat kesmiş sessizliklerini bana da veriyorlardı. Bir an için ağzımdan çıkacak korkunç bir belgatın, tüm şehre yayılacağı hissine kapıldım.

"Ben..." diye açıldı ağzım. "Ben... ben... been?" Neyim? Yakında ondördüme basacaktım. Gözlük takıyorum ve bursu kaybettim. Söyleyecek hiçbir şeyim yoktu. Rosenheim'in kapısı belirgince aralıklıydı. Soyunma odasının aynası, bir köşesi manyak bir açıyla bükülmüş duvarı ve kızıl saçlı Hamlet'inin öpücüklerine boğulmuş Fanya'yı gösteriyordu.

Evde de Kral, yani babam ölüydü ve onun yerini gasp eden adam kötü bir zamanındaydı. "Saatin onikisine kadar neredeydin ha? Ha?" diye sual etti. Ben de onu kılıç keskinliğinde bakışlarımla delik deşik ettim.

New York Yidiş Tiyatrosu sezonunu kapadı ve ayrıldı. Rosenheim'ı bir daha hiç görmedim. Rosenheim'ın Fanya'yı o

uzaklara beraberinde götürmemesinin sebebi oraya döndükleri vakit tüm Amerika boyunca Yahudilerin yaşadığı her yeri turneye çıkarak dolaşacaklarından dolayı imiş. Fanya kendisini götürmesi için yalvarmıştı ona. Her şey bir yana eli iğne tutan birine her zaman ihtiyaçları vardı. Fakat hayır. Böylesine it hayatı bir yolculuk, ucuz pansiyonlar, kaba salonlar onun yaşaması gereken şeyler değildi. Tanrı bunu reva görmeyi yasaklamıştı. Rosenheim, Fanya'nın ona bir prenses gibi gelmesini istiyordu. Bunun için de her şey hazır olmalıydı- güzel bir daire, duvardan duvara halılar, yazı kışı bir edecek bir ısıtma-soğutma tertibatı. Hatta bir de farfaralı siyah önlüklü bir yardımcı kız. Onun bir melek gelin olabilmesi için her şeyin en iyisi olmalıydı. New York'un, Amerika'nın hatta tüm bir dünyanın tamamını verebilirdi ona-fakat bu biraz zaman, biraz tahammül isterdi insandan.

Fanya tüm bir dünyayı değil fakat sadece Rosenheim'i istediği için hayal kırıklığına uğramıştı ama aşkı ona beklemek için kuvvet veriyordu. New York'tan gönderilmiş kartlarla teskin ediyor, avutuyordu kendini. Manhattan kulelerinin üstünden yazmıştı Yidiş diliyle "Aşkım dünyanın en büyük binası, Empire State'den de büyük. Sevgilin Harry". Şikago'dan arkasında Mişigan gölünün olduğu bir resim: "Özledim seni tatlı meleğim ve gözyaşlarım Mişigan gölünü dolduruyor." Pittsburg'dan gönderilen mesaj daha kısaydı: "Hep seni düşünüyorum." Birkaç hafta ara ve sonra San Francisco'dan bir kart "The Examiner 'Rosenheim'in Hamlet'i bir zafer!' diye yazdı. Burda olup görmeni isterdim.

"Bir dahaki sefere bize çaya geldiğinde Fanya'nın üzerinde eski bir elbise vardı ve yüzü eve bir kalfa olarak geldiği o ilk seferki gibi makyajsız, aç, ince ve zayıf görünüşlüydü. Annem onu dikkatlice süzdükten sonra, yatak odasına götürdü. Alçak sesle konuştular ve sonra Fanya gözyaşlarına boğulu bir halde hızla çıktı odadan.

"Elbette hamile" dedi annem yan komşumuz Bayan Benjamin'e. "Bunu herkes anlayabilir." Fanya arkasındaki sandalyeye yasladığı ellerini büyümüş karnının üzerinde birleştirdi.

Bayan korkulu bir sevinçle içeri girdi. "Hamile mi? Kimden? O aktörden mi?"

"Başka neden. Karnındaki rüzgârdan mı olacaktı?" Bayan Benjamin ellerini yanaklarına koyup başını iki yana sallayıp durdu. "Vah, vah, vah! Ne haydutmuş şu Rosenheim. Bir hokkabaza asla aldanmamalıydın Rosa. Bu heriflerin kanı çaydanlıktaki su gibidir. Ne zamana bekliyor?"

"Yarın ona baktırmak için Şişko Yetta'ya götüreceğim." Annemin gözyaşları burnundan süzülüyordu. Kendisi de Şişko Yetta'ya birkaç sonuçsuz ziyarette bulunmuştu kendisiyle ilgili birkaç durumda. "Tanrım inşallah işe yarar. Bu zavallı kız kendi öz kızım gibidir."

Her şey olup bittiğinde, Şişko Yetta'nın ilk başta gönülsüz olduğunu söyledi Bayan Benjamin. Sonradan, sadece böylesine genç bir kızın bu kötü durumuna üzüldüğü için yapacağı konusunda anlaşmışlar. Annem ağırca hazırlanıp, şoke edici detayları duymamamız için oturma odasının kapısını kapattı. Tabii biz de böylelikle kulak kesilmiş olduk.

"Korkunçtu" dedi duvarı delerek gelen acılı bir fısıltıyla. "Yaşayan bir can koparıldı onun bedeninden. Her parmağı mükemmelen yerindeydi. Ve Neshumah yani ruh nefes almak halindeydi. Yüz defa da dünyaya gelsem, her seferinde bütün hayatım boyunca unutamayacağım bunu..." Yeniden konuşulmaya başlanmadan evvel uzunca bir sessizlik oldu. "Bir kefene sarılıp o katile gönderilmeli" dedi annem korkunç bir sesle. "Dışarı çıkın çocuklar, dışarı çıkın ve orada oynayın!"

Geri döndüğümde Bayan Benjamin gitmişti ve ortalığı haşlanan tavuğun baharatlı kokusu sarmıştı. Annem bir

kavanoza çorba doldurup ağzını mumlu kâğıtla kapadı. Bunu Fanya'ya götürmemi istedi benden.

Ocak ayının o kurşundan pazar öğle üzerlerinden biriydi. Çorbayı ceketimin altında, göğsümün üzerinde taşıdım. Onun sıcaklığı Brick Lane yolu boyunca beni rüzgârdan koruyan tek şeydi. New York'un parlak Yidiş oyuncusunun afişinin parçaları hâlâ Pavilyon'un dışında duruyordu. Afiş Fanya Ziegelbaum'un yüzkarasını onu kimselerin bilmediği millerce uzaktaki Manchester'a taşıdığı zamandan aylarca sonra bile oradaydı. Geceleri demiryolu kemerinin altından geçerken eğer daha büyük olmuş olsa idim, her şeyin ne kadar farklı olabileceğini düşünüyorum bu sıradışı yerin tuhaf büyüsünün fazlalaşmasıyla.

AHARON APPELFELD

AHARON APPELFELD (1932 -) Şu anda Ukrayna topraklarının bir parçası olan Czernovitz'de dünyaya geldi. Sekiz yaşında iken Naziler tarafından bir toplama kampında tutsak edildi. İki yıl sonra kaçtı ve 1947'de İsrail'e gitmeden evvel Rus Ordusu'nda çalıştı. Sekiz romanı ve altı ciltlik öykü kitapları vardır. Birçok önemli ödülün de sahibi olan yazar halen Kudüs'te yaşamaktadır.

BADENHEIM 1939-

Bahar geldi Badenheim'a. Yakındaki kırlık alandaki kilisenin çanları çalıyor, ormanın gölgesi yine kendi içine düşüyordu. Güneş geride kalan koyuluğu dağıtıyor, ışıklarıyla köşe köşe tüm cadde boyunca yayılıyordu. Bir dönüşüm zamanıydı. Çok yakında tatilciler kasabayı işgal edeceklerdi. İki müfettiş sokak sokak dolaşarak kanalizasyondan dağılan lağımın akışını kontrol ediyorlardı. Kasaba yıllar boyunca üzerinden geçen binlerce mutasarrıfı görmüş ama hâlâ o mütevazı güzelliği bozulmamıştı.

Eczacının mutsuz karısı Trudy, pencerede duruyordu. Kanamalı bir hastanın takatsız bakışlarıyla bakıyordu etrafına. Lütüfkâr günışığı solgun yüzüne dokundu ve onu gülümsetti. Zorlu, garip bir kış bitti. Fırtına evlerin çatılarını yerle bir etmişti. Söylentiler yayıldı. Trudy'nin uykusu sancılarla sarsıldı. Martin ona artık her şey geçti derken o ardı arkası kesilmeksizin evli kız hakkında konuşuyordu. İşte kış böyle geçmişti. Şimdi pencerede yeniden dirilmiş bir şekilde duruyordu.

Alçak, iyi korunmuş evler bir kat daha sakin görünüyorlardı. Yeşil denizin beyaz adaları. Bu mevsim bir şeylerin gelişmeye başlayışının hışırtısı dışında hiçbir şey duyamayacağımız bir aydır ki tesadüfen elinde bir çift budama

makasıyla aç bir fareninki gibi bakan gözleriyle yaşlı bir adamın bakışlarını yakalayabilirsiniz.

"Posta geldi mi?" diye sordu Trudy.

"Pazartesi bugün. Posta öğle üzerinden önce gelmez."

Dr. Poppenheim'ın arabası impressario ormandan sökün etti ve caddeye gelip durdu. Dr. Poppenheim selamlar verip el sallıyordu. Kimse karşılık vermiyordu. Cadde sessizliğe gömüldü.

"Kimler burada?" diye sordu Trudy.

"Dr. Poppenheim henüz geldi."

Dr. Poppenheim kendisiyle birlikte büyük kentlerin nemli havasının, o kutlama endişe dolu havasını da getirmişti. Zamanı postanede geçirecek, tel'leri gönderip mektupları çevirecek.

Dr. Poppenheim'ın görünmesinden başka kasabada, yeni denecek hiçbir şey olmadı. Yumuşak bahar güneşi her yıl yaptığı gibi ışıldıyordu. İnsanlar öğle üzerleri kafede buluşuyor, pembe dondurmayı tadımlıyorlardı.

"Henüz gelmedi mi posta?" diye tekrar sordu Trudy.

"Evet, bize bir şey yok."

Sesi hasta gibi çıktı: "Hiçbir şey!"

Trudy yatağına döndü, ateşi çıktı. Martin ceketini çıkarıp yanına oturdu: "Üzülme, geçen hafta bir mektup aldık. Her şey yolunda." Trudy sanrılarına döndü. "O neden dövüyor kızı?"

"Kimse dövmüyor onu. Leopol çok iyi bir adamdır ve onu da sever. Nasıl düşünürsün böyle şeyleri?"

Trudy azarlanmışçasına kapattı çenesini. Martin yorgundu. Başını koydu yastığa ve uykuya daldı.

Tatilcilerin ilkleri ertesi günlerde gelmeye başladılar. Postacı dükkânı çiçeklerle süslemişti. Otel'in bahçesinde Profesör Fusshalt, genç karısı ve Dr. Schulz ile Zauberblit görülebilirdi. Fakat onlar Trudy'ye tatildeki insanlardan

ziyade sanatoryumda iyileştirilmeye başlanan hastalar gibi geliyordu.

Martin, "Dr. Fusshalt'ı biliyor musun?" diye sordu.

"Bana çok solgun gözüküyorlar."

"Onlar şehirliler" dedi Martin yumuşatmaya çalışarak onu.

Martin artık karısının çok hasta olduğunu biliyordu. İlaçlar hiçbir işe yaramıyor olabilirdi. Onun gözünde dünya çok açık, harap olmuş ve zehirlenmiş, kızı esir tutuyor ve dövülüyordu. Martin gerçekten ikaz etmeye çalıştı. Trudy dinlemeyi kesti. O gece Martin, Helena'ya, kızına bir mektup yazmaya karar verdi. Badenheim'da bahar, şirin ve çok güzeldir. İlk tatilciler çoktan geldiler. Fakat annen seni özlüyor.

Trudy'nin hastalığı adım adım onun içine de sızmıştı. O da insanların yüzündeki solgunluğu ayırmaya başlamıştı. Helena'nın evliliğinden sonra evdeki her şey değişmişti. Bir yıl kadar onu ikna etmeye çalışmışlar ama bu bir işe yaramamıştı. Kız âşıktı, söyledikleri gibi, kör bir âşık. Acele bir düğün olmuştu.

Koyu yeşil bahar artık bahçelerden taşıyordu. Kasabanın sokak kadınları Sally ve Gerti mevsime uygun giyinmiş bulvar boyunca salınıyorlardı. Bir seferinde kasabalılar onları kasabadan kovmak istemişlerdi ama uzatmalı bir tartışmanın sonucu sıfırdı. Kendini burada yabancı kökler gibi hisseden tatilciler ve Dr. Poppenheim için büyüyen tuhaflıklarına rağmen bu yerler onlara alışıktı. Pasta dükkânının sahibi "hanımlara" sözlerini çiğnemelerine izin vermeyerek dünyanın en tatlı krem keklerinden mahrum bırakıyordu. Sally'i seven çocuksu Dr. Schutz bir seferinde dışarıya onlara kek götürmüştü. Dükkânın sahibi bunu daha sonradan öğrendiğinde öyle bir skandal yarattı ki tüm kapıları kapattı.

"Ee, sizler nasılsınız bakalım genç bayanlar" mutluca sordu Dr. Poppenheim.

Geçen yıllar boyunca, büyük şehirli kibirliliğini bir yana bırakmış onlar da kendilerine mütevazı bir ev alıp, mahalli kadınların kıyafetlerinden giyer olmuşlardı. Bir zaman gürültülü partiler de olmuştu ama yıllar ve kasabın fahişelerinin konduları bunları geride bırakmıştı. Fakat geride kalan, onların payına kötü vaziyetlerdi. Geriye uzun kış gecelerinde dul kadınlar gibi derin derin düşünecekleri hatıralardan gayrı bir şeyleri yoktu.

"Bu yıl nasılsınız?"

"Her şey çok iyi" dedi Dr. Poppenheim neşelice.

"Yine de garip bir kıştı değil mi?"

Poppenheim'ı severlerdi ve yıllar içinde onun garip sanatçılarıyla ilgilenir olmuşlardı. Bu arada bu yabancı topraklarda herhangi bir şeyi keskince kavrıyordu.

"O, üzülmeyin, üzülmeyin, festival bu sene bir sürü sürprizle dolu."

"Bu yıl kim olacak o?"

"Bir çocuk dâhi, bir yanuka. Onu bu kış Viyana'da keşfettim."

"Bir yanuka" dedi Sally bir anne gibi.

Ertesi gün tüm tatilciler Badenheim'da idi. Otel karmaşa içindeydi. Baharın gün ışıkları ve heyecanlı insanlar doldurmuşlardı kasabayı ve hotelin bahçesinden belboy'lar plak renkli bavulları yüklenmişlerdi. Fakat Dr. Poppenheim küçülmüş gibi görünüyordu. Festival takvimi yine altüst olmuştu. Caddelerde koşuşturup duruyordu. Son yıllarda bu sanatçılar onu deliye çevirmişlerdi ama artık elbirliğiyle onu bir enkaz haline getirmek istiyorlardı.

İnsanlar eşyalarını hotele bıraktıktan sonra ormana doğru hareket ettiler. Profesör Fusshalt ve genç karısı ordaydı. Uzun bir adam eşlik ediyordu. Bayan Zauberblit'e resmiyet içinde "Neden sola dönmüyoruz?" dedi. Bayan Zauberblit ve takım

toptan sola döndü. Dr. Schulz büyülenmişçesine arkadan ağır ağır geliyordu.

"Neden bu kadar ağır yürüyorlar bunlar?" diye sordu Trudy.

"Ne de olsa tatildeler" dedi Martin şüphelice.

"Şu bayan Zauberbilt ile yürüyen adam kim? Kardeşi değil mi?"

"Hayır sevgilim. Onun kardeşi öldü. O öleli yıllar oldu."

O gece orkestra geldi. Dr. Poppenheim bir mucize olmuşçasına keyifli görünüyordu. Belboylar davulları ve boruları indirdiler. Müzisyenler bir çubuk üstünde duran eğitilmiş kuşlar gibi dikilmişlerdi kapının yanında. Dr. Poppenheim tatlı ve çikolata ikramında bulundu. "Neden geciktiniz" diye sordu Dr. Poppenheim rahatlamış bir halde, "Araba geç geldi" diye yanıtladılar.

Frak giymiş orkestra şefi tüm bunların sanki onunla hiçbir ilgisi yokmuş gibi duruyordu. Şefle Poppenheim arasında yıllar önce bir mücadele olmuştu. Poppenheim tam onu kovmak üzereyken müzisyenler ondan taraf çıkmışlardı ve bir şey olmamıştı. Şef normal olan üç yıllık bir kontrat istemişti. Tartışma bir anlaşma ile bitmişti.

Eskiden Poppenheim onları otelin bodrum katındaki karanlık, dar odalarında barındırmış. Yani kontratta dikkat çekici yeni bir madde vardı uygun konaklama sağlanmasını belirleyen. Ve şimdi odaları görmek konusunda heyecanlıydılar. Poppenheim şefe doğru yürüdü ve eğilip kulağına fısıldadı: "Odalar hazır -en üst kat- geniş iyi havalandırılan odalar?", "Çarşaflar?" diye sordu şef. "Çarşaflar da" dedi Poppenheim sözünde durmuştu. Odalar çok şirindi. Müzisyenler odaları görünce, mavi üniformalarına bürünmeye esin aldılar. Odaların birinden yatak konusunda bir tartışma sesi geliyordu. Poppenheim sessizce durup, bir şeye

karışmıyordu. Şef onları azarladı. "Böyle odalarda sessizlik yakışık alır. Şimdi, aşağı inmeden her şeyi buraya getirin."

Saat onda her şey hazırdı. Müzisyenler ellerinde enstrümanlarıyla birlikte üçerli gruplar halinde duruyorlardı. Poppenheim sinirlice idi. Memnuniyetle ücretlerini tazmin ederek onları sepetleyebilirdi, ama bunu başaramazdı. Her şeyden öte onlar ona hatalarını anımsatıyorlardı. 30 yıl geçivermişti. Hep geç ve haber vermeden. Enstrümanlar gürültüden başka bir şey üretmiyordu. Ve her yıl yeni talepler, istekler.

Gece başladı. İnsanlar orkestranın etrafına arılar gibi toplandılar. Müzisyenler onları kaçırmak istercesine üfleyip, vurdular aletlerine. Dr. Poppenheim arkada haraketsizce içiyordu. Ertesi gün ortalık sessiz ve sakindi. Martin erken kalkıp, girişi süpürüp, rafların tozlarını alıp, detaylı bir alışveriş listesi yaptı. Zor bir gece olmuştu. Trudy dans etmeyi hiç bırakmamıştı. İlaç almayı reddetmiş ve Martin de bir numara yaparak ona bir şekilde bir uyku mayisi yutturmuştu.

Yaklâşık saat on gibi, Sağlık Bakanlığı'nın bir müfettişi eczaneye girdi ve bu yeri kontrol etmek istediğini söyledi. Garip sorular sordu. Mülkiyet ünvanı. Veraset ile mi gelmişti? Varlık bedeli. Şaşırdı Martin, burasının dezenfekte edilerek çalıştığını açıkladı. Müfettiş katlanabilir bir baston çıkarıp ölçüm yaptı. Sonra ne özür ne teşekkür, dosdoğru caddeye çıktı.

Bu ziyaret Martin'i kızdırmıştı. Yöneticilere inanırdı ve bunun için kendinde suç arardı. Muhtemelen arka giriş yeterince iyi onarılmamıştı. Kısa ziyaret sabahını mahvetmişti. Havada bir şeyler vardı. Dışarı çıktı ve meydanlıkta durdu. Herhangi bir diğerine benzeyen bir sabah. Sütçü o köylü ruhlu turlarını atıyordu, müzisyenler otelin bahçesine doluşmuş güneşleniyorlardı ve Poppenheim onları yalnız bıraktı. Şef

onun yanına elindeki bir deste kâğıdı kararak oturdu. Öğleyin eczaneye Bayan Zaubeblit girdi ve tatil için Badenheim'dan daha iyi bir yer olmadığını söyledi. Kadının üzerinde puanlı poplin bir kıyafet vardı ama Martin'e sanki kadının sonuncu kardeşi içeri girmek üzere kapıda gibi geliyordu.

Sorduğunun farkında olmaksızın "Ne kadar garip öyle değil mi?" dedi.

"Her şey olabilir" dedi Bayan Zauberblit soruyu anlamamışçasına.

Martin kızgındı. Tüm bunlar Trudy'nin yüzünden oluyordu.

Müzisyenler bütün öğle üzeri boyunca bahçede durdular. Üniformaları dışında dikkat çekici duruyorlardı. Yıllar boyunca Poppenheim'la kavga etmeye alışmış, ama şimdi kendi aralarında kavga ediyorlardı. Şef karışmadı buna. Desteyi yere bıraktı ve onları seyretti. Kuru bir müzisyen yelek cebinden bir fatura çıkarıp arkadaşlarına doğru salladı. Onlar da ona hatasını gösterdiler. Tüm bunlar Martin'in bahçesinden bakıldığında bir gölge oyununu andırıyordu, belki de bu güneş zayıflamaya başladığından böyleydi. Birer birer uzun gölgeler yeşil çimenlikten çekilip gitti.

Alacakaranlık vaktinde, şef yukarı çıkıp üniformaları giymenin iyi bir fikir olacağını bildirdi. Saatlerine uzun işler için çağrılan yaşlı askerler gibi sadıktılar. Şef Poppenheim'la çene çaldı. Bazı nedenlerle, Poppenheim festivalle ilgili uzun uzadıya bilgiler vermeyi gerekli görmüştü. "Mandelbaum'un da festival programında olduğunu duydum. Bu devasa bir başarı, nasıl başardın bunu?"

"Zor oldu" dedi Poppenheim ve yemek salonuna gitmek için döndü. Konuklar, çoktan açlıklarını gidermeye başlamışlardı. Garson kadın mutfak kapısına sertçe bakıyordu. Siparişi geciktirilmişti. Fakat bu yaşlı müstehzi garson, yemekleri özel bir ihtimam havasıyla sunuyordu. Trudy'nin

durumunda bir iyileşme yoktu. Martin'in bitmeyen konuşmaları nafileydi. Her şey hastalıklı ve çıplak geliyordu ona. Helena, Leopald'ün maiyetinde bir mahkûmdu ve Leopald kışladan döner dönmez onu dövüyordu sürekli.

"Fakat görmüyor musun?" diye sordu Trudy.

"Hayır ben görmüyorum."

"Bu sadece benim sanırım."

Martin kızgındı. Trudy sıkça anne babasından, Vistula'nın kıyısındaki küçük evden söz etti.

Ebeveyni ölünce kardeşiyle olan tüm irtibatı kaybolmuştu. Martin ona onun hâlâ o dünyada, o dağlarda, Yahudilerle birlikte yaşadığını söyledi. Ve bu bilmesi çok da zor olmayan bir gerçekti. O gizli bir korkuyla işkence çekiyordu, sadece kendinde değil, onun çıldırışı adım adım ilerleyerek Martin'in içine de sızıyordu ve her şey çökme noktasında idi.

Ertesi gün öğrenildi ki, Sağlık Bakanlığı ve salahiyetleri genişletilmiş ve bundan dolayı bu bakanlığa bağımsız soruşturma, araştırma yetkisi tanınmış. Sadece duyuru, kasaba ilan panosuna gönderilmişti. Fazla gürültü-patırtı etmeden bakanlık memurları haritalarının üstünde işaretli yerleri incelemeye başlamışlardı. Detaylı soruşturma bölge müdürlüğünün gönderdiği anketler aracılığıyla yapılıyordu. Garip bir gurur ile Lehçe bir isim taşıyan müzisyen memurların ona kuklaları anımsattığını belirtti. Adı Zeon Semitzki idi. Elli yıl önce ailesiyle birlikte Polonya'dan göç etmişlerdi. Polonya hatıralarından zevk duyar ve ruh halinin iyi olduğu zamanlarda ülkesi ile ilgili bir şeyler anlatırdı. Dr. Poppenheim onun hikâyelerini sever ve müzisyenlerle kalarak onu dinlerdi.

Bulutlar kayboldu ve bahar güneşi sıcakça parlıyordu. Buruk bir kaygı yayılıyordu yaşlı müzisyenlerin yüzünden. Bir arada oturup tek kelime etmiyorlardı. Semitzski, sessizliği

kırdı birden: "Sılayı özlüyorum, Polonya'yı", "Neden?" Poppenheim bilmek istiyordu. "Bilmiyorum" dedi Semitzki. "Oradan ayrıldığımızda sadece yedi yaşında idim. Fakat bana daha geçen yılmış gibi geliyor.

"Birisi fısıldayarak "Onlar orada çok zavallı durumdalar" dedi.

"Zavallı ama ölümden korkmuyorlar."

O gece Badenheim'da hiçbir şey olmadı. Dr. Poppenheim melankolikti. Semitzki'yi fikrinden atamıyordu. O da Karpat büyükannesine, Viyana'ya yaptığı seyrek ziyaretlerini anımsadı. Kocaman bir kadındı ve akdarı kokar; orman kokusu taşırdı üstünde. Poppenheim'in babası kayınvalidesinden nefret ederdi. Söylentiler çoğalıyordu. Bazıları, bakanlığın sıhhi bir tehlikenin peşinde olduğunu, bazıları ise vergi müdürlüğünün Sağlık Bakanlığı maskesinde dolaşmasından söz ediyordu. Müzisyenler görüşlerini değiştiriyorlardı. Kasabanın bütünü sakin, bakanlığın karşısında birlikte şikâyetçi idiler. Hatta kibirli, pasta dükkânı sahibi bile haber vermek konusunda hemfikir olmuştu. Gözle görülür hiçbir değişiklik yoktu ama yaşlı müzisyenler kasabayı kolaçan ettiler, bir tedirginlik hissediliyordu.

Masanın sonunda iki şiir okuyucusu çıktı ortaya. Dr. Poppenheim onların onuruna mavi takımını giyindi. Uzun ve şıktılar ruhani görünüşleri içinde. Duyumları Rilke idi. Onları keşfeden Dr. Poppenheim yedi yıl önce Viyana'da o büyüleyici sesleriyle ilgi çeken bir melodiyi söyleyen seslerle ilgilenmişti. Ondan sonra, neredeyse onlarsız edemez olmuştu. İlk başta onların dinletisi pek bir etki uyandırmamıştı, ama son yıllarda insanlar onların büyüleyici seslerini keşfetmişlerdi ve bu sesleri insanı kendinden geçirici bulmuşlardı. Bayan Zauberbilt Siphey Gasluyla. Buradalar.

Şiir okuyucuları, yıllar içinde ayırt edilebilmesi güç olan ikiz kardeştiler. Fakat şiir okuma biçimleri aynı değildi. -hasta

konuşması gibi iki ses; biri müşfik ve baştan çıkarıcı, sesin diğer kısmı, diğerinin sesi ise keskin ve net bir sesti. Bayan Zauberbilt hayatın çift sessiz anlamsızlığından bahsediyordu. Onların dinlettikleri Bayan Zauberblit'e bal gibi gelmişti ve boş ilkbahar gecelerinde kendi kendisine tekrarlıyordu- has bir meyve özünü yudumlar gibi Rilke'nin dizelerini mırıldanıyordu.

Kışın dans salonlarında çalan, yazın da dinlenen yaşlı müzisyenler insanların bu marazi seslerde ne bulduklarını anlayamıyorlardı. Poppenheim, sihri açıklamayı gerçekten denemişti. Sadece Semitzki, onların, seslerinin dertli hücrelerini heyecanlandırdığını söyledi. Şef onlardan nefret ediyordu. Onları 'modern çağın palyaçoları' diye adlandırıyordu.

Bu arada bahar da iş başındaydı. Dr. Schutz ardından deli danalar gibi okul kızlarının peşinden koşturuyordu. Bayan Zauberblit Semitzki ile olan muhabbetini geliştirmişti ve Profesör Fusshalt'ın genç eşi çimenliğe giderek güneş banyosu yapıyordu.

İkizler sürekli prova alıyorlardı. Alıştırmasız yapamazlardı onlar. "Ve ben her şeyin spontane olarak gerçekleştiğini düşünecek denli naiftim" dedi Bayan Zauberblit.

"Alıştırma, alıştırma" dedi Semitzki. "Eğer gençliğimde ben de alıştırmalar yapmış olsaydım, bu ikinci kademe takımda nihayete varmazdım. Ben burada doğmadım. Polonya'da doğdum. Ailem bana bir müzik eğitimi vermedi." Gece yarısından sonra Poppenheim bir telgraf aldı. Şöyle diyordu: "Mandelbaum hastalandı. Zamanında orada olamayacak." Dr. Poppenheim sarsıntıya tutuldu ve "Bir felaket bu. Mandelbaum" dedi Bayan Zauberblit. "Tüm festivalin kıymeti gümbürtüye gitti" dedi. Poppenheim-Semitzki onları yatıştırmayı denedi, fakat Poppenheim, "Yeter artık" dedi. Ve taş kesti daldığı üzüntüsünün içinde. Bayan

Zauberblit, Poppenheim'ın en gözde Fransız şarabından bir şişe getirdi, fakat o dokunmadı ve bütün gece "Mandelbaum, Mandelbaum" diye inledi.

Ve araştırmalar bunun ne olduğunu açığa çıkardı. Bu andan itibaren kimse Sağlık Bakanlığı'nın iş yapmazlığından söz edemeyecekti. Havada bir gariplik, kaygı ve güvensizlik kokusu vardı, hâlâ, ahali gündelik işlerine devam ediyordu. Tatilciler eğlencelerini ve yerli ahali üzüntülerini yaşadılar. Dr. Poppenheim büyük kaybı Mandelbaum konusunda teskin edilemiyordu. Bu telgraf geldiğinden beridir hayat değersizdi. Profesör Fusshalt'ın genç karısı Badenheim'da bir şeylerin değiştiğini söylüyordu. Profesör odasından çıkmıyordu, kitabının son şekli yayımcıya gönderilmek üzereydi ve ispatlarla meşguldü. Kedi yavrusu gibi şımarttığı karısı bu kitaplardan hiçbir şey anlamıyordu. Onun ilgi alanı kozmetik ve giysilerdi. Otel'de onu Mitzi diye çağırıyorlardı.

Mayısın ortasında normal duyurulardan birisi kasabanın ilan panosundaydı. İlan ay bitmeden önce bütün Yahudilerin sağlık müdürlüklerine kayıt yaptırmalarını bildiriyordu.

"Bu beni işaret ediyor" dedi Semitzki. Sevinmiş görünüyordu.

"Ve beni de" dedi Poppenheim. "Beni Yahudiliğimden mahrum bırakamazsınız, öyle değil mi?"

"Tabii ki" dedi Semitzki, "Fakat sizin burnunuz Avusturyalı olmadığınızı gösteren yeterli bir kanıt zaten."

Yıllarca her şeyden dolayı Poppenheim'ı suçlamayı alışkanlık edinmiş olan şef, "Bütün bu bürokratik işlerle onun yüzünden uğraşmak zorundayım. Memurlar deliye döndü ve tek zarar gören de ben oldum."

İnsanlar Poppenheim'dan vebadan kaçar gibi uzaklaştılar. O bunu fark etmemiş gibi görünerek postane ve otel arasında ileri geri koşturup durdu.

Son iki hafta Trudy'nin durumunu daha da kötüleştirdi. Sürekli ölüm hakkında konuşuyordu. Korkudan değil ama çok geçmeden sanki olacağını görmeye başlamış gibi kendisini buna alışmaya hazırlıyordu. Yuttuğu güçlü ilaçların tesiriyle bir uykudan ötekisine yolculuk ediyor, Martin onun hayatının başka bölgelerindeki gezintilerini görüyordu.

İnsanlar birbirlerine, artık daha fazla saklanması için hiçbir neden olmayan kronik bir hastalıktan bahseder gibi itiraflarda bulunuyorlardı. Ve tepkiler farklıydı-gurur ve utanç. Bayan Zauberbilt konuşmaktan ve soru sormaktan kaçınıyordu. Bilerek görmezden geliyordu onları. En sonunda Semitzki'ye sordu: "Kayıt yaptırdın mı sen?"

"Henüz yaptırmadım" dedi Semitzki. "Daha neşeli bir durumda yapacağım bunu. Yahudi kökenli bir Avusturya vatandaşı olmayı bildirmekten gururlanıp, gururlanmadığımı sormuyor musunuz?"

"Haklısınız beyefendi."

"Bu durumda, çok yakında bir aile partisi veriyoruz."

"Ailesini düşünebilir misiniz?"

Güneş ışımaya son verdi. Keklerin, beyaz kirazların, şef garson kendisi servisini yaptı. Leylak çalıları verandanın kollarından tırmanıyor; arılar açık mavi çiçekleri açgözlülükle emiyorlardı. Bayan Zauberbilt hasır bonesinin yanına ufak bir örtünek ekledi. "Waldenheim'dan bu sabah getirildi. Erken olgunlaştı bunlar."

"Tek kelimeyle harika" dedi Bayan Zauberblit. Bu bölgesel seslere hayrandı."

Ne düşünüyorsun?" diye sordu Semitzki.

"Kirchenhaus'da haham olan büyükbabanın evini anımsıyorum. Tanrının adamıydı o. Dönem tatillerimi orada geçirirdim. Akşamları nehrin kıyısı boyunca yürürdü. Gelişen, büyüyen şeyleri severdi." Semitzki içmeyi kesmedi. "Üzülmeyin çocuklar. Çok yakında yolumuzda olacağız, bir düşünün, Polonya'ya dönüş."

Dr. Schutz bir yılgınlık içindeydi. Okul kızları onu deli ediyorlardı: "Dr. Schutz, istihbari konuşmalar için neden bir istihbarat servisine katılmıyorsunuz?" dedi Bayan Zauberblit. Akademik çevreler onu gerçek bir dâhi olarak görüyorlardı, biraz haylaz olsa da.

"Siz kayıt yaptırdınız mı?" diye sordu Semitzki.

"Ne?" dedi şaşırarak."

Aa, duymadınız mı? Kayıt yaptırmanız gerekiyor. Sağlık Bakanlığı'nın yönetmeliklerine göre-elbetteki hükümetin bakanlığı iyi bir bakanlık hani şu son iki ayda salahiyetleri arttırılan bakanlığının emirleriyle. Ve bu çok kıymetli bakanlığımız sizin, Dr. Schutz'un kaydı için yol gözlüyor."

"Bunda gülünecek bir şey göremiyorum şekerim" dedi Bayan Zauberblit.

"Durum bu ise" dedi allak bullak olmuşçasına, o Badenheim'ın afacan sevgilisiydi. Herkes severdi onu. Dr. Poppenheim onun harcanan müzikal yeteneği için üzülüyordu. Bir sezon sonuna dek bile onu temine kalkmayan yaşlı zengin annenin dâhiyane oğluna üzülüyordu.

İnce bir terör sahneleniyordu müzisyenlerin gözü önünde. "Üzülme" dedi Dr. Poppenheim, melankolide olmasına rağmen cesaretini artırarak. "Fakat bizler misafir değil miyiz? Bizim de imza atmamız şart mı?" diye sordu müzisyenlerden birisi.

"Bana sorarsanız" dedi Dr. Poppenheim dramatik bir şekilde "Sağlık Bakanlığı seçkin misafirleriyle iftihar etmek istiyor, onları altın sayfalarına yazılı geçirmek istiyor. Ne kibarca davranış, öyle değil mi?"

"Bu belki de Ostjutenler yüzündendir" dedi bir müzisyen.

Semitzki ayağını yere vurdu: "Derdin nedir? Beni sevmiyor musun? Ben de bir doğulu Yahudiyim hem de tastamamına, yani beni sevmiyor musun ha?"

Badenheim'in insanı kendinden geçiren baharı yeniden zarara yol açmıştı. Dr. Schutz meteleksizdi ve annesine iki ekspres mektup yolladı. Okul kızları, öyle görünüyorlardı ki ona bir servete mal oluyorlardı. Bayan Zauberblit ve Semitzki bütün gün birlikte oturuyorlar. Dünyada kalmış son adam o olabilirdi. Dr. Poppenheim sıkıntılı idi; sarhoş edici bahar onu üzmekte hiç şaşmazdı. Bayan Zauberblit çoktur kızıyordu ona: "Ben karşılayacağım kayıplarını. Ver bana faturayı! Eğer Mandelbaum seni boşlamaya devam ederse sana Kraus oda topluluğunu getireceğim." İkizler garip görünüşleriyle kasabada dolaşıyorlardı. Oteldeki insanlar onlar hakkında sanki hastalarmışçasına, fısıltılarla konuşuyorlardı. Hiçbir şey yemiyor, sadece kahve içiyorlar. Şef garson "Sadece eğer Rilke'nin ölüm sonelerini sunsaydım belki yerlerdi. Hazmedebilecekleri yiyecek budur" diyordu.

Kahvaltıdan sonra Bayan Zauberblit, Semitzki ve Poppenheim memur Bayan Zauberblit'in anlattıklarına kaş oynatacak kadar bile bir tepki vermedi. Bayan Zauberblit bakanlığı düzeni ve güzelliğinden dolayı övmüştü. Geliştiğine hiç şüphe yoktu. Semitzki, ailesinin 50 yıl önce Polonya'dan geldiğini ve halan vatan hasreti çektiğini belirtti. Memur tüm bunları yüzünde en ufak bir ifadenin işareti olmadan yazdı.

O gece Semitzki mavi üniformasını giymedi. Orkestra çaldı. Bayan Zauberblit'e şöyle bir bakan birisi kalbinin pır pır ettiğini fark edebilirdi; aşka düşmüş birisi gibi alevler içindeydi. Profesör Fusshalt'ın genç karısı çıldırmak üzereydi. Profesör Fusshalt tümüyle kitabıyla kuşatılmış ve masasından kalkmaz halde idi. Karısı Badenheim'daki insanlardan bıkmıştı. Burada yapılacak ne bulunuyor ki? Şu okumalar yeniden. Onu sıkıyordu bunlar. Müzisyenlerden biri, bir müstehzi onu teselliye çalıştı: "Sinirlenmeyin. Polonya'da her şey harika, her şey değişik."

Ertesi gün caddeden Trudy'nin çığlığı duyuldu. İnsanlar otelin verandasından sürmekte olan korkunç mücadeleyi izliyorlardı. Kimse aşağıya, yardım etmeye inmedi. Zavallı Martin ümitsizce dizlerinin üzerine çöküp, yalvardı. "Trudy, Trudy sakin ol. Burada orman falan yok, yurtlar falan yok burada."

Garip bir hüzün çöktü Badenheim'ın üzerine. Kafeler boştu, insanlar caddelerde yalnız bırakılmışlarcasına sessiz yürüyorlardı. Kasaba başka bir yerden başka bir tatil havasına yakalanmıştı sanki. Dr. Schutz uzun mektepli kızı kollarının arasına sanki bağlarcasına almıştı. Sally ve Gerti okul kızları gibi el ele sıkıca sarılarak dolaşıyorlardı. Bahar akşamlarının nemli ışığı kaldırıma dağılmıştı. Müzisyenler verandada oturmuş geçen akıntıyı keskin bakışlarla izliyorlardı.

Dr. Poppenheim köşede yalnız başına oturup yine sayıyordu: "Üçlü yine beni terk etti. Kimse bağışlamayacak beni. Üstelik haklılar da. Ben biliyor muydum ki, böyle planlamamıştım ki."

Kayıtlar için son tarih yaklaşıyor. Bölge ofisinden üç müfettiş Sağlık Müdürlüğü'ne geldi. Şef yeleğinin cebinde ilginç bir belge taşıyordu -ablasının vasıfsız sertifikasını- Dr. Poppenheim şaşırdı ve "Ben inanmam buna" dedi. Hayret, şef bundan pek hoşnut olmamıştı.

"Eğer istersen, hoşgeldin Yahudi dünyasına. Bu eski iyi dünyadır" dedi Dr. Poppenheim.

"Ben dine inanmıyorum."

"Dinsiz de bir Yahudi olabilirsin eğer istersen."

"Kim söylüyor bunu, Sağlık Bakanlığı mı?"

O öğle üzeri öyle geçti. Lobide buluştular ve sonbahar günlerindeki gibi sıcak şarap sunuldu. Dr. Poppenheim Semitzki ile derin bir satranca dalmıştı. Akşama doğru Bayan Zauberblit'in kızı geldi. Babası General Von Schmidt'ten dik

bir duruş, sarı saçlar, pembe yanaklar ve gürül gürül bir ses almıştı. Annesinden uzakta bir kız lisesinde öğrenciydi.

General Von Schmidt buralarda hâlâ hatırlanır. Onlar buraya evliliklerinin ilk yılında gelmişler. Von Schmidt buradan nefret etmiş ve burayı impressario'dan sonra Poppenheim diye anmış. O ilgilenmeye başladıkça burasının sağlıklı insanlar için uygun bir yer olmaktan çıktığını anladı - at yok, tenis yok, avlanma yok, bira yok! Sonra adım adım gelmeyi kestiler ve en sonunda unuttular. Bu arada bir kızları olmuş. Yıllar geçmiş ve kariyerine bir teğmen olarak başlayan Von Schmidt'in rütbeleri yükseliyordu. Ardından boşandılar. Boşanmadan sonra Bayan Zauberblit acılı bir halde Badenheim'da görüldü. Hikâyenin sonu böyleydi.

Kız bir seferinde bir feragat belgesi, "annenin hakları" adlı bir belgeyi getirdiğini söyledi. Bayan Zauberblit belgeyi inceledi ve sordu: "Bu senin isteğin mi?" "Ben ve babamın isteği" dedi bir parçayı ezberlemiş biri gibi konuşarak, Bayan Zauberblit imzaladı. Zor ve apansız bir elvedaydı bu. "Özür dilerim acelem var" dedi giderayak. Kızın görüntüsü oteli sarsmıştı. Bayan Zauberblit köşede dilsiz oturuyordu. Garip yeni bir gurur beliriyordu yüzünde.

Otel boyunca bir giz tüm herkesi birleştiriyordu. Şef bir nedenle hasta hissediyordu kendini ve müzisyenlerle birlikte oturdu. O gece ikizler çıkacaklardı. Otelin sahibi küçük bir izleyici salonu ayarlıyordu. İki gündür onları verandada gören olmamıştı. İnzivadalardı. "Orada, yukarıda ne yapıyorlar?" diye sordu birisi ve şef garson onların iki gündür hiçbir şey yemediğini teyit etti. İnsanlar yüzlerindeki solgun ışıklarla cama yakın duruyorlardı. Poppenheim fısıldadı, "Prova yapıyorlar, harika değiller mi?"

O gece bir ev dolusu duacının sessizliğiyle dolmuştu küçük seyirci salonu. Seyirci erken gelmişti. Poppenheim ileri geri koşturup gelerek ikizleri saatinden önce indirmek ister gibiydi.

İkizler saat tam tamına sekizde geldiler ve masadaki yerlerini aldılar. Poppenheim arka kapıya tıpkı bir fedai gibi yaslandı.

İki saat kadar ölüm hakkında konuştular. Kontrollü sakin bir sesle sanki cehennemden gelmiş ve daha öte korkacak halleri yokmuş gibi konuşuyorlardı. Dinletinin sonunda ayağa kalktılar. İnsanlar başlarını eğdiler, alkışlandılar. Poppenheim öne doğru geldi ve şapkasını aldı. Dizlerinin üstüne düşecek, yığılacak gibi görünüyordu.

Elma turtası öğleden sonra servis edildi. Bayan Zauberblit hasır şapkasını giymişti. Semitzki kısa pantolonunu giymişti ve Poppenheim kapıda işsiz bir aktör gibi duruyordu. Sanki eski günler geri gelmişti.

Geceyarısı, Yanuka geldi. Bekçi onun içeri geçmesine izin vermedi, çünkü adı listede yoktu. Fakat Dr. Poppenheim şaka yaparak, "Fakat onun bir Yahudi olduğunu görmüyor musunuz?" dedi. Bunu duyduğunda Bayan Zauberblit "Her şey planlandığı gibi gidecek, harika değil mi?" dedi.

"Siz de onu seveceksiniz?" diye fısıldadı Poppenheim.

"İmperessario sözünün adamıdır. Bu arada, genç sanatçı hangi dilde şarkı söyleyecek?"

"Niçin -Yidiş elbette- Yidiş söyleyecek o."

Poppenheim'ın takdim ettiği insan ne bir çocuk ne de bir ada mdı tam olarak. Yüzü kızardı, takımı uzundu fazlasıyla. "Adın nedir?" dedi Bayan Zauberblit yakınına gelerek. "Onun adı Mahum Slotzker ve daha yavaş konuşun" diye sözünü kesti Poppenheim, "Almanca anlamıyor." Şimdi onun gözünün kenarındaki çizgileri görüyorlardı, ama bir çocuk yüzüne sahipti. Yetişkinler onu allak bullak ediyorlardı.

"Nerelisin, Lodz'lu mu?" diye sordu Semitzki Polonya diliyle.

Oğlan gülümsedi ve "Kalashin'den" dedi.

Garip bir akşamdı. Bayan Zaubirblit sevdalı bir kız gibiydi. Semitzki koridordan emekli bir spor hocası gibi geçti. Şef kartlarını karıştırıp aşçıyla şakalaşıyordu. Aşçı ona yeni pişmiş haşhaş tohumlu bir kek verdi. Aşçı kadın melez bir soydan geliyordu. Çok küçük yaşta yetim kalıp uzun yıllar, ölümüne değin Graf Schulzheim'ın metresliğini yapmıştı.

"Benim de gelmeme izin verirler mi?" diye sordu kurnazca.

"Hiç şüpheniz olmasın. O soğuk diyarlarda kim yemek yapacak ki bize?"

"Ama ben tam bir Yahudi değilim."

"Tam olarak ben de bir şey değilim."

"Ama senin hem annen hem de baban Yahudi idi. Öyle değil mi?"

"Evet güzelim. Kan olarak Yahudi ama din değiştirip Hıristiyan oldular."

Ertesi gün ikizlerin hamisi geldi kasabaya. Bayan Milbaum, uzun ve seçkin birisiydi, üzerinde majestik bir hava vardı. Dr. Poppenheim onu gördüğüne son derece memnundu. O Badenheim'a tekrar dönen insanları görmekten hep memnun olmuştur.

Giz onları yavaş yavaş kuşatıyor, kuru doğan diğer imalarla. Işık gibi sülüyor ve ışıkla konuşuyorlardı. Garsonlar çilek ve krema servisi yaptılar. Taşkın yazın gölgesi geniş veranda boyunca yayılmıştı. İkizler Bayan Milbaum'un yanında heyecanlı ve sessizce oturuyorlardı. Poppenheim tam bir program planlamıştı ve havada garip bir her şeyi görmüş olma hissiyatı dolaşıyordu. Sorgu aralarında yaşlı insanlar ölüyorlardı aralarda. Kasaba alkol dumanları içinde yüzüyordu. Geçen akşam, Bay Furst kafede yere yığıldı ve öldü. Yıllarca muhteşem kıyafetleriyle caddelerden geçmişti. Yan tarafta, lotarya salonunda başka bir adam rulet masasında

kalmıştı. Bazen bu alkolden değil fakat yakındaki ormandan da olmayan bir tazeliktendi.

Sağlık müdürlüğünde düzenlice ilerliyordu sorgulamalar. Burası bütün düğümlerin buluştuğu noktaydı. Müdürlük şu anda kudret sahibiydi. Haritaları, dergileri, bir kütüphaneleri vardı; birisi isterse oturup bunlara göz atabilirdi. Şef müdürlüğe kayıt yaptırdı ve anlaşmalar gösterdiler. Hayret, babası İbranice yazılmış bir aritmetik kitabının yazarıydı. "Herşeyi biliyorlar ve bir insana geçmişini göstermekten mutlular bunlar" dedi şef.

Kasabanın giriş kapısına bir bariyer inşa edildi. Ne giriş, ne çıkış vardı. Fakat bu tüm bir blokaj değildi. Sütçü sabahleyin sütlerini dağıtıyor ve meyve kamyonu yükünü otele boşaltıyordu. Hem kafeler açıktı hem de orkestralar çalıyordu her akşam. Şimdilik öyle görünüyordu ki başka bir zaman başka bir yerde gedik yarılacak ve durum kendini iyice sağlamlaştıracak.

Yanuka, çocuk dahi için verilen ziyafet geç başladı. Koridor boyunca dolan misafirlerin yüzüne lamba ışığı vuruyordu. Halıların üzerinde yünsel gölgeler vardı. Garsonlar dondurmalı kahve ikram ettiler. Masalar holde kurulmuştu. Birkaç müzisyen kendileri için köşede bir şeyler çalıyorlardı. Karanlığın dili ince uzun pencereye tırmanıyordu.

Bayan Milbaum tahtında oturuyordu ve yeşil gözlerinde yeşil ışıklar çakıyordu. İnsanlar onun bakışlarından kaçıyorlardı. "Nerede benim ikizlerim?" diye sordu alt bir ses tonuyla. Kimse yanıtlamadı. Ağa takılmış gibi görünüyorlardı. İkizler Sally ile konuşuyorlardı. Sally uzun çiçekli bir elbisenin içinde konser veren bir şarkıcı gibi pozlar takınıyordu. Kadınlarla nadiren konuşan ikizler sıkılmaya ve gülmeye başladılar.

Sally onlara ille festivali anlattı. Gerti ortaya çıktı ve "Buradasın" dedi. İkizler ince uzun beyaz ellerini uzattılar. Yanuka köşede dilsizce oturuyordu. Dr. Poppenheim yarım bir Yidiş ile ziyafetin başlamak üzere olduğunu söyledi. Herkes ondan şarkı dinlemek konusunda heyecanlanıyordu.

Konuklar ağır içtiler. Bayan Milbaum şeref koltuğunda oturuyordu ama bu kez gözlerinde kin vardı. İşte, yani, burada da hayatı karmâşıklaşmıştı. Üzerinde bir göz olduğuna inanıyordu. Bu sabah Sağlık Müdürlüğü'ne kayıt yaptırmıştı. Memur, unvanlarıyla ilgilenmemişti; ilk kocasından aldığı soyadını ve Kraliyet ailesinden asil bir adam olan ikinci kocasından bahsetmemişti. Formda, babasından aldığı soyadından gayrisi yoktu.

Semitzki bozuk lehçesiyle çene çalıyordu keyfi yerinde bir şekilde. Döndü ve iyi niyetlilikle Bayan Milbauma: "Gelin siz de neşeli topluluğumuza katılın. Eğlenceli bulacaksınız" dedi. Kadının bakışları mutluydu. "Minnettarım" dedi."

İyi bir topluluk-Yahudi asilleri" Semitzki amansızdı.

"Anladım" dedi kadın başını çevirmeden. "Landy'nin teşrifinden mutluluk duyacağız" dedi Semitzki kışkırtmaya devam ederek.

"Üzülme. Düşes bize alışacaktır" dedi müzisyenlerden Zimbelmann.

"O da kayıt yaptırdı, öyle değil mi. Nedir ki bu uzak tavırlar?" diye ekledi köşeden birisi.

Bayan Millbaum yeşil gözleriyle onlara bir göz gezdirdi ve "Ayak takımı" dedi sonunda kelimeleri çıkararak ağzından.

"Bize ayak takımı dedi" dedi Zimbelmann "ayak takımı dedi bize."

Garsonlar peynir kanepeleri, Bordo şarabı ikram ettiler. Dr. Poppenheim Yanuka ile oturdu. Korkacak bir şey yok. Tüm bunlar çok hoş insanlardır. Sahnede duracak ve şarkı söyleyeceksin" dedi. Çocuğu cesaretlendirmeye çalışıyordu.

"Korkuyorum."

"Korkma. Hoş insanlardır bunlar."

Şef bardak üstüne bardak boşaltıyordu. Yüzü gittikçe kırmızılaşıyordu. "Senin ana yurduna gidiyoruz Semitzki. İçmeyi öğrenmemiz gerekiyor."

"Orada gerçek alkol içiyorlar, bira çorbası değil."

"Benim gibi bir goy ile ne işleri olsun ki?"

"Merak etme onlar seni sadece sünnet edecekler" dedi Zimbelmann. Fakat onun çok uzaklara gittiğini hissetti. "Üzülme. Nihayetinde Yahudiler barbar değiller ya."

Dr. Langmann düşeşe yaklaştı ve "Yarın buradan dışarı çıkıyorum" dedi.

"Fakat siz hâlâ Sağlık Müdürlüğü'ne kayıt yaptırmadınız mı?"

"Ben hâlâ kendimi özgür bir Avusturya vatandaşı olarak düşünüyorum. Onlar Polonyalı Yahudileri Polonya'ya göndermediler. Bu onların olması gereken yer. Ben yanlışlıkla burdayım. Birisi hataya maruz bırakılmış, bırakılmaz mı? Siz de yanlışlıkla burdasınız. Bir yanlışlıktan dolayı özgürlüklerimizden feragat mı etmemiz gerekiyor?"

Şimdi Sally ve Gerti'yi, ikizleri bu köşeye doğru getirmişlerken daha dikkatlice inceliyordu. "Orospular", onlara dik dik bakıyordu. İkizler çılgın bir partiye katılmış iki oğlan gibi müthiş bir şekilde eğleniyorlardı.

Gece yarısı oğlanı sahneye aldılar. Titredi. Dr. Poppenheim onun başında bir baba gibi dikildi. Oğlan karanlık ormanlar ve kurdun avlanmasıyla ilgili şarkılar söyledi. Bu bir tür ninni idi. Müzisyenler sahnenin etrafına oturmuş aptallar gibi izliyorlardı. Gözlerinin önündeki tüm dünyalar yıkılmıştı. Birisi bağırdı "Ne muhteşem!" Semitzki sarhoş bir halde hıçkırarak ağlıyordu. Bayan Zauberblit yanına geldi ve "Ne oldu?" diye sordu.

Bu anda Sally içinde bir korku duydu. "Dr. Poppenheim biz gidelim mi? Bizim için de odanız var mı?" diye sordu.

"Böyle soru mu olur. Bizim krallığımızda Yahudi olan ve Yahudi olmak isteyen herkese oda var. Burası bereketli bir krallık."

"Korkuyorum."

"Korkma güzelim hepimiz birazdan gideceğiz."

Gerti onun yanında sanki onun soru sormaya hakkı yokmuşçasına duruyordu.

Kasaba boş. Işık akmıyor artık. Dikkatli dinleyince her şey donmuş gibi. Yabancı turuncu bir gölge sardunya yapraklarını sinsice yiyordu. Mayalanmış şarapların içinden süzülüyordu acı tortular. Poppenheim müzisyenler için üzülüyordu. Onlara çikolata krem kek gibi davranıyordu. Böylesi bir kibarlık onlar· edilgen kılıyordu. Tartışma olmuyordu. Şimdi ışık kalın çardaktan süzülüyor ve geniş verandayı aydınlatıyordu. Günler de geçtikçe Dr. Schutz'un aşkı da iyi· gitmiyordu. Turuncu gölge onu ve sevdiğini gölgelemişti. Liseli kız sanki her an ayrı düşülebilirmişçesine onun yazlık paltosuna her zamankinden daha sıkı sarılıyordu.

Postane kapalı. Soğuk bir ışık düşüyor pürüzsüz mermer merdivenlere. Gotik kabartmalarıyla dış kapı harabelerin içinden bir anıt oluşturuyor. Evvelki gece postanenin kapısında durmuş ve "Her şey kapandı."

Poppenheim postanenin önünde durup gülerken korkunç bir kavga sürüyordu eczanede. Kasaba dışından iki adam zehir kutularını kapamışlardı. Martin onlarla kavgaya tutuşup kavanozları geri kaptı ellerinden. "Buna izin vermeyeceğim!" Bu iki iskelet kılıklı adam birkaç gün önce gelmişler. Yüzleri ümitsizlikle dolu bir soğukluk içindeydi.

Mandelbaum ve üçlüsü hırsızlar gibi geceleyin geldiler. Poppenheim onları aşağı aldı ve çay getirdi.

"Ne oldu?"

"Bir yolculuk işimiz var" dedi Mandelbaum.

"Bunun için başvurdunuz mu?"

"Elbette başvurduk. Genç bir adam, genç bir subay gönderdi bize evrakları. Ona festivale gitmek zorunda olduğumuzu söyledik. Güldü ve bize bir seyahat kağıdı verdi. Ne duruyorsunuz? İşimiz bu bizim?"

"Bu harika" dedi Poppenheim. "Oo, inanamıyorum. Dinlenmeye ihtiyacınız var."

"Hayır sevgili dostum. Buraya bunun için gelmedik. Bir şey hazırlama şansımız olmadı. Prova yapmalıyız."

İnce güneş soğuk ufkun üzerinde noktalandı. "Viyana buradan ne kadar uzaklıkta?" diye sordu birisi rastgele aklına geleni söylercesine oynatarak dudaklarını. "Söyleyeyim sana en fazla iki yüz kilometredir, daha fazla değil." Bu sözcükler yorgun fareler gibi havada asılı kaldı. Oski, gözde elma tartı, aşağıki mutfakta pişiriliyordu. Tatlı kokusu verandayı sardı.

Gençliğinde seyahat etmiş bir müzisyen "Neden bir vize istemiyorsunuz ki?" diye sordu.

"Vize almak mı diyorsun, nereye gideceksin?"

Adamlar soruyla afallamışlardı. Şef kartlarını yere koydu ve "Benim için her yer münasiptir" dedi. Martin kışlık giysileri depodan çıkardı ve evi naftalin kokusu sardı. Polonya rüyası Trudy'i sakinleştirdi. Martin oturup ona "Polonya'da her şey yolunda olacak. Orası geldiğimiz ve bağlı olduğumuz yer. Orada olmuş olanlar oraya geri gitmek zorundalar" diyordu. Sesinde müzik vardı. Trudy dinliyor ve soru sormuyordu.

Bir grup insan ölü telefonun başında onları birden ve hiç uyarmadan sevdiklerinden koparan bürokrasiye beddua ediyorlardı. Düzen, diye homurdandılar, düzen. Enerjik olan bazıları uzun şikâyet mektupları yazdılar. İletişimsizlikten dolayı yaşadıkları tüm zorlukları anlattılar. Seyahat

acentesinden, onların burda olmasına neden olan tüm yetkililerden tazminat istediler. Elbette tüm bunlar boşuna idi. Tüm telefonlar çalışmıyor ve postane kapalı idi. Yerel memurlar yangından kaçar gibi kaçmışlardı. Kasaba bir kuşatma hali yaşıyordu.

"Polonya'da bize ne yapacaklar?" diye sordu müzisyenlerden birisi.

"Ne demek istiyorsun? Her zaman yaptığın gibi müzisyenlik yapacaksın" diye yanıtladı yanında uyuklayan bir arkadaşı.

"O zaman tüm bunlar neyin nesi?"

"Durumun zorluğu" idi yanıtı.

"Allah canımı alsın ki anlamıyorum. Sağduyum bunu kavrayamıyor."

"O zaman sağduyunu öldür. Belki o zaman anlamaya başlayacaksın."

Evi sessizlik sardı. Fıçılanmış şaraplar sertleşiyordu. Akasyalar çiçek açtı. Bu ilkbahar ve sonbaharın garip bir birlikteliğiydi. Gece soluyacak hava kalmıyordu. Semitzki şişe başındaydı. Yidiş ve Polonyalı karışımı bir köylü gibi içiyordu. Tüm dillerinden geriye kalan bir tek çocukluğunun diliydi.

Bayan Zauberblit kibarca "Neden bu kadar çok içiyorsun kuzum?" diye sorardı.

"Eve giden bir adam mutlu olmalıdır."

"Orada hava soğuk, hakiki soğuk."

"Evet ama saf, sağlıklı bir soğuk, umut yüklü bir soğuk."

Kayıtlar bitti. Sağlık Müdürlüğü'ndeki memurlar sağda solda oturup çay içiyorlardı. Görevlerini tamamlamışlardı. Şimdi emir bekliyorlardı.

Fakat caddede sürprizler hiç bitmiyordu. Birkaç gün önce Birinci Dünya Savaşı'nda albaylık yapmış olan Badenheim yerlilerinden birisi postanenin önünde durmuş ve niçin kapalı

olduğunu öğrenmek istemiş. Günlük kapalı postane ziyareti alışkanlığını bırakmış olan Poppenheim dikkatsizce "Kasaba karantinada" dedi.

"Anlamadım" dedi albay "Veba mı var?"

"Yahudi vebası?"

"Benimle dalga geçmeye mi çalışıyorsun?"

"Hayır geçmiyorum. Gitmeyi deneyin buradan." Haritalara ve alanlara göz atılırkenki gibi metalik bir bakışla kafasını çevirip Albay şimdi Dr. Poppenheim'ın kısa şekline bakıp onu azarlayarak başından sardı.

Dr. Poppenheim ona rahat vermemeye devam ederek "Sağlık Müdürlüğü'ne kayıt yaptırdınız mı?" dedi.

İki gün müdürlükte kavga devam etti. İki gün bürokrasiye ve Yahudilere küfretti. Kasabanın çölleşmiş caddelerini karıştırdı. En sonunda kendini kafasından vurdu. Pencereden hiç ayrılmayan Dr. Langmann kendi kendisine: "Kabul etmelisin. Yahudiler çirkin insanlar. Hiçbir işe yaramaz buluyorum onları" diyordu.

Tam o anda şef kartlarını yere bırakıp sordu. "Evinize dair bir şeyler anımsıyor musunuz?"

"Hangi ev?" diye sordu Blumenthal adlı, tüm hayatı uzun bir esneme sayılabilecek bir müzisyen.

Şef onu ilk zamanlarda iğnelerdi fakat uyuklamasına sıkı sarıldığı için işe yaramazdı bu.

"Senin Yahudi evinden."

"Hiçbir şey."

"Ailem din değiştirdiler, kahrolası."

"O zaman her şeyi unut ve Viyana'ya dön."

"Dostum, benim Sağlık Müdürlüğü'nde iyi bir itibarım var."

"Bizden ne istiyorlar."

"Söylemesi güç" dedi şef, yüzü zor bir müzikal parça ile karşılaşmışcasına, "Eğer söylentilerde doğruluk varsa bizi

Polonya'ya gönderecekler. O zaman öğrenmeye başlasak iyi ederiz. Ben bir şey bilmiyorum."

"Bizim yaşımızdakilerin kafaları biraz paslı oluyor demez miydin sen?"

"Seçeneğimiz yok, Lehçe öğrenmek zorundayız."

Gri günler kasabayı tümüyle sardı. Artık otelde yemek çıkmıyordu. İnsanlar sefertaslarıyla kuyruklar oluşturuyorlardı, kuru ekmek ve arpa çorbasına. Müzisyenler çantalarını açtılar. Kuru yolların ve kuru yaprakların rüzgârı uzun koridorlar boyunca esiyordu.

Birdenbire, yaşlı haham caddelerde görünmeye başladı. Yıllar önce onu doğudan Badenheim'a getirtmişlerdi. Aslında ilkçağ evi olan ve son üyesi de öldükten sonra boş kalan mahalli sinagogda haham olarak hizmet ediyordu. Haham felç ve mustaripti. Herkes onun da diğerleriyle birlikte öbür tarafa gittiğini düşünüyordu.

Otelin sahibi kapıda duruyordu. "İçeri gelmeyecek misiniz efendim?" Bir mülk sahibinden ziyade bir kapıcı gibi söylemişti. İki müzisyen tekerlekli sandalyeyi kaldırdılar. Haham gözlerini kıstı, beyaz alnında mavi bir damar çıkmıştı.

"Yahudiler mi?" diye sordu haham.

"Yahudiler" dedi otel sahibi.

"Hahamınız kimdir sizin?"

"Siz, siz bizim hahamımızsınız."

Hahamın yüzünde bir şaşırma belirdi. İşe yaramayan hafızası ile onların kendisi ile eğlenip eğlenmediklerini anlamaya çalıştı.

"Belli de size bir içecek ikram etmemize müsaade buyurursunuz?"

Haham kaşlarını çattı: "Helal mi?"

Mülk sahibi gözlerini aşağı dikti, cevap vermedi.

"Buradaki herkes Yahudi ha?" dedi haham yeniden. Gözlerinde birden kurnazca bir işaret belirdi.

"Herkese, inanıyorum."

"Peki ne yapıyorsunuz?"

"Hiçbir şey" dedi otel sahibi ve gülümsedi.

Semitzki yardımına koştu: "Polonya'ya gitmeyi planlıyoruz" dedi.

"Ne?" dedi haham işitmekte zorlanarak.

"Polonya'ya geri gitmek" diye tekrarladı Semitzki.

Karışıklık kısmi olarak ertesi gün çözüldü. Kibar bir hıristiyan kadın bütün o yıllar boyunca ta ki birkaç gün öncesi evi terk edene kadar ona yardımcılık etmişti. Tekerlekli sandalyeyi kontrol edebilmek için uğraştığı birkaç günden sonra haham bunu başardı.

Haham soru sorar ve insanlar onu yanıtlarlar. Yalıtılmış uzun yıllar boyunca dili unutmuş ve kutsal dille karışık bir Yidiş konuşuyordu. Bagaj taşıyan birkaç müzisyen göründü koridorda. "Kim bunlar?" diye sordu haham.

"Müzisyenler."

"Çalacaklar mı?"

"Hayır, eve gitmek istiyorlar ama yollar barikatlı."

"Bırakın Şabat'ı" bizimle geçirsinler."

"Ne diyor o" dedi şaşırmış müzisyenler.

Güz ışıkları; kasabaya hâkim olan ışıklardı bu ince ışıklar. Otel sahibi mutfakta duruyor ve hizmetlilerden birisi gibi çorbayı karıştırıyordu. Talepler dağıtılmadı. Provizyonlar düşüyor. Yemek salonu çorba mutfağına benziyor. Geceleri masalarda uzun gölgeler dolaşıyor. Müzisyenlerin gözlerinde sendelemiş bakışlar var. Birkaç gün önce hâlâ yakınıyorlardı. Şimdi umutları kayıp. Şundan eminler: Geriye dönüş diye bir şey yok. Poppenheim'in iyimserliği de çözüldü; pastacı dükkânının sahibi olarak ölümle tehdit ettiği Poppenheim'a bir yumruk attı.

"Haham ne diyor?" dedi Bayan Zauberblit.

"O uyuyor" diye fısıldadı otel sahibi.

Müzisyenlerin oteli önemsedikleri yoktu ve çantalarını çanak- çömlek ve gümüş eşyalarla tıka basa doldurmuşlardı. Semitzki onları uyardı: "Neye yarar? Polonya'da tabaklar hiçbir işe yaramaz." "Ne zararımız var ki?" diye sordu amatör hırsızlardan biri, "Geri gelirsek onları iade edeceğiz.

"Şişedeki şaraplar içten patladı ve veranda boyunca yayıldılar. Kıştan önceki son şişmeleriydi bu. Sandalyeler sersemce duruyorlar yerlerinde. Kalın bir gölge sardunya kabının içine yuvalanıyor. Çiçekler kızarmış et gibi kırmızılaşıyorlar.

"Albaya ne oldu?" diye sordu birisi.

"Kendisini öldürdü."

Pastacı dükkânının kapatılmış pencerelerinin yanında Bertha Stummglanz duruyordu. Onu buraya geçen gece getirmişlerdi. Anne babası birkaç yıl önce ölmüştü ve evleri yerel meclise devredilmişti.

"Beni hatırladın mı?" diye sordu Sally.

"Sanıyorum hatırladım. Sanıyorum biz okul arkadaşı idik."

"O zaman yanıldım, öyle mi?" dedi. Bertha özür dilercesine.

"Benim adım Sally, bu da Gerti."

Bertha hatırlayamadı. Hafızası kesin olarak bir şey vermiyordu ona. Gözleri amaçsızca arandı.

"Neden her yer kapalı?"

"Kasaba tahliye ediliyor. Dr. Poppenheim her şeyin Polonya'ya gönderileceğini söylüyor, biz de dahil."

"Dr. Poppenheim?"

"Impressarioa, hatırlamadınız mı?"

Kapıda yabancılar belirdi. Dr. Poppenheim otelin girişinde kapıcılar gibi duruyordu.

"Niçin buraya geldiniz?" diye sordu birisi.

"Burada doğdular. Dolayısıyla buraya geri dönmek zorunda idiler."

"Burası hoş bir yer" dedi Dr. Poppenheim "Mandelbaum bizimle, ikizler bizimle."

"İkizler. Kimdir İkizler?"

"Nerelisiniz, Yahudiler?" diye sordu haham. Kadim bir ışık parlıyordu gözlerinde.

"Bu bizim hahamımız" dedi Poppenheim, "eski okuldan gerçek bir haham."

Hahamın soruları durmak bilmedi. Mal sahibi bir şapka giymişti ve ona soğuk su getirdi. Sürprizler bitmiyor. Geçen gece, Helena geldi eve. Teğmen kocası onu maiyetinden atmıştı. Keyifsiz annesinin yüzü vardı onda da. İnanmaz, Trudy onun ellerini kör bir kadın gibi yoklar. Martin neşesinin sarhoşudur. "Şimdi gidebiliriz işte. Şimdi istemeyen olursa olsun." Her yeni gün yenilerini, Badenheimlıların ailelerinden birilerini getiriyordu buraya. Kasabanın bedduaları tüm bu yıllar boyunca sürdü ve şimdi artık geldi zamanı. Dr. Poppenheim Sağlık Müdürlüğü'nden eşyalarını toparlamasını emreden bir mektup aldı. Poppenheim neşeliydi-Büyük yolculuk bizi bekliyor!

Sonbahar tozları getirdi. Boş caddelerde uğuldadı rüzgâr. Mandelbaum üçlüye eziyet ediyor, müziği iyileştirmeye çalışıyordu. İkizler yine inzivaya çekildiler. Bir ağırlık havası oteli sarmıştı. Poppenheim parmaklarının ucunda yürüyerek "Şişş, şişş sesleri rahatsız ediyorsunuz" derdi. Müzisyenler ağırca yiyorlardı ekmeklerini. "Alıştırmaların bir işe yaramaz artık. Gençliğinde başaramadığını bu saatten sonra başaramazsın." Poppenheim rahatlatıyordu onları: "Yeni yerde zaman olacak. Orada çalışabilirsiniz. Eğer irade varsa mutlaka bir çıkış olur" derdi. O kendisi için araştırma planları yapardı.

Dr. Poppenheim pasta dükkânı sahibiyle konuşma çabalarını sürdürdü. "Neden bizimle dargın olsun ki? Ne

yaptık? Cinayete kalkışmadık ya en nihayetinde. Söyle nedir bizim suçumuz?

Polonya'da daha büyük bir dükkân açabilirsin. İnsan ufkunu geniş tutmalıdır." Boşa harcanan kelimeler. Dükkân sahibi pencerede bağıra çağıra konuşuyordu: "Eğer bu otel olmasaydı, onlar kasabayı tasfiye etmezdi. Tüm bunlar Poppenheim yüzünden. Onu tutuklamış olmalıydılar." Sadece geceleri sustu.

Mandelbaum, daha mutlu görünüyor. Üçlü ona ilham veriyor. Kemanında yeni tonlar yakalıyor.

"Ne zaman çıkıyoruz yahu?" diye sordu alışık olduğu şekilde Poppenheim'a."

"Yakında" dedi Poppenheim sanki sırrın kaynağıymış gibi.

Cumartesi gecesi başladı her şey. Haham seslice dua etti. İnsanlar duvarlarla kucaklaştılar gölgeler gibi. Otel sahibi mum ve şarap getirdi ve haham havdata törenine başladı. Havdatanın hemen ardından müzisyenler eşyalarını toparlamaya gittiler. Çantalar büyük ve tıka basaydı. Dr. Poppenheim bu kargaşaya şaşırmıştı ve "Ben böyle gidiyorum boş ellerle. Eğer beni istiyorlarsa, beni böyle alırlar boş ellerle" dedi.

Ertesi gün hava parlak ve soğuktu. Mandelbaum erken kalktı ve içki ile birlikte otelin dümdüz merdivenlerinde durdular.

Provalar onların izlerini bırakmıştı. Belirgin sarp çehresi bembeyaz oldu. Semitzki çok aşırı bir asaletle Bayan Zauberblit'e eşlik ediyordu. Profesör Fusshalt kesik kesik bir uykudan uyandırılmış gibi duruyordu yatak kıyafetleriyle ayakta: "İspatlar, ispatlara ne olacak?" Müzisyen Zimbelmann hahamı kadife battaniyeleriyle sarmalayıp tekerlekli sandalyeye yerleştirdi. Otel sahibi sordu: "Ne götürmeliyiz?" "Hiçbir şey, üzülme" dedi Poppenheim. Memur, eski

süslemeli kapının yanından listeyi okudu. İnsanlar, bir sabah içtimasındaki gibi isimlerine yanıt verdiler. Uzun bir yolculuk uzanıyordu önlerinde. Tanıdık tren istasyonunda bir dünya boş vagonuyla sireni çalan bir tren bekliyordu. Kimse itilmedi. Kimse ağlamadı.

PHILIP ROTH

PHILIP ROTH (1933 -) ABD'de New Jersey'de doğdu ve Bucknell ve Chicago üniversitelerinde eğitim gördü. İlk kitabı olan Hoşçakal, Kolomb 1960 yılında ABD Ulusal Kitap Ödülü'ne layık görüldü öykü dalında. Diğer önemli romanları arasında Portnoy'un Şikâyeti, Göğüs, Arzu Profesörü ve Karşıhayat sayılabilir.

YAHUDİLERİN DİNDEN DÖNMELERİ

İlk yerde ağzını açmanın tam adamısın" dedi Itzie. "Her zaman neden açarsın o ağzını sanki?" "Konuyu ben açmadım Itz, ben açmadım" dedi Ozzie.

"Yüce İsa umrunda mı sanki?"

"Yüce İsa konusunu açan ben değildim, oydu. Ben, neden bahsettiğini bile bilmiyordum. İsa tarihseldir deyip durdu. İsa tarihseldir." Ozzie, Haham Bindir'ın muhteşem sesini taklit etti.

"İsa senin benim gibi yaşamış biriydi" Ozzie devam etti. "Binder böyle diyordu."

"Eee, ne yani! Yaşayıp yaşamadığına iki sentine bahse mi gireceksin. Hem bundan sana ne!"

Itzie Lieberman ağzı kapalılığı tercih ederdi. Özellikle konu Ozzie Freedman'ın sorularına geldiğinde. Daha önce Bayan Freedman, Haham Binder'ı Ozzie'nin soruları için iki kere görmek zorunda kalmıştı, bu çarşamba saat dört buçukta da üçüncü kez görecekti. Itzie ise annesini mutfakta tutmayı yeğlerdi, o da arkadan yapılan yüzler, mimikler, homurdanmalar ve diğer daha az kibar ahır sesleri gibi kurnazlıkları yapmak için yerini alırdı.

"O, gerçek bir şahıstı ama Tanrı gibi değildi, zaten biz de Tanrı olduğuna inanmıyoruz." Yavaşça, Ozzie, önceki öğle sonrası İbranice okuluna gelmemiş olan Itzie'ye Binder'ın durumunu açıklıyordu.

"Katolikler" dedi Itzie, yardım edercesine, "Onlar İsa'nın Tanrı olduğuna inanıyorlar." Itzie Lieberman katolikleri protestanları da kapsaması için en geniş anlamında kullanıyordu.

Ozzie, Itzie'nin sözüne bir dipnotmuşçasına küçük bir kafa sallayışla karşılık verdi ve devam etti. "Annesi Mary'ydi, babası da büyük bir olasılıkla Joseph" dedi Ozzie. "Ama Yeni İncil, gerçek babasının Tanrı olduğunu söylüyor."

"Gerçek babasının mı?"

"Evet" dedi Ozzie, "Bu büyük bir şey. Babasının Tanrı olması gerekiyor."

"Saçma."

"Haham Binder da bunu söylüyor, bunun imkânsız olduğunu"

"Tabii ki bu imkânsız. Bütün o şeyler saçmalık. Bebeğin olması için biriyle yatmalısın." Itzie olayı ilahileştirdi. "Mary biriyle yatmış olmalıydı."

"Binder'ın söylediği de bu: 'Bir kadının bebek sahibi olmasının tek yolu bir erkekle ilişkiye girmesi'"

"Bunu söyledi mi, Ozz?" Bir an için Itzie ortaya ilahi bir soru atmış gibi göründü. "İlişki dedi mi?"

Küçük kıvrımlı bir gülümseme Itzie'nin yüzünün alt yarısında pembe bir bıyık gibi şekillendi. "Peki, siz çocuklar ne yaptınız, güldünüz mü?"

"Ben elimi kaldırdım."

"Eee, ne dedin?"

"İşte o zaman soruyu sordum."

Itzie'nin yüzü aydınlandı. "Ne hakkında sordun ilişki mi?"

"Hayır, Tanrı hakkındaki soruyu sordum, eğer cenneti ve yeryüzünü altı günde yaratabildiyse, bütün hayvanları ve balıkları altı günde yapabildiyse, ışığı yapabildiyse özellikle ışık, beni her zaman çeken de bu, ışığı yapabilmiş olması. Hayvanları ve balıkları yapmak, bu da oldukça iyi."

"Bu bayağı iyi." Itzie'nin takdiri dürüstçe fakat hayal gücünden yoksundu: Sanki Tanrı ilk atışta tam yerinden vurmuştu.

"Ama ışığı yapmak... Yani, düşündüğünde, bu gerçekten mesele" dedi Ozzie. "Her neyse, Binder'a sordum, eğer o bütün bunları altı günde yapabildiyse ve bu altı günü de hiçbir yerden bulup çıkarmak zorunda kalmadıysa, neden bir kadının ilişkiye girmeden bebek sahibi olmasını sağlayamasın."

"İlişki mi dedin, Ozz, Binder'a mı?"

"Evet."

"Oracıkta, sınıfın içinde mi?"

"Evet."

Itzie kafasının yanını tokatladı.

"Yani, kafalama yok" dedi Ozzie. "O zaman hepsi boş olur. Bütün diğer şeylerden sonra, hepsi tam bir hiç olurdu."

Itzie bir an düşündü. "Binder ne dedi?"

"Yine baştan İsa'nın nasıl tarihsel olduğunu, senin benim gibi yaşadığını ama Tanrı olmadığını anlattı. Ben de ona anladığımı söyledim. Benim bilmek istediğim başkaydı."

Ozzie'nin bilmek istediği başkaydı. İlkinde, Haham Binder'ın, Bağımsızlık Beyannamesi bütün insanların eşit olduğunu söylerken, nasıl Yahudileri seçilmiş insanlar diye çağırdığını bilmek istemişti. Haham Binder onun için politik eşitlik ve ruhi mantıksallık ayrımını kurmayı denedi, ama Ozzie'nin bilmek istediği, ateşle ısrar ettiği başkaydı. O, annesinin ilk defa gelmek zorunda kaldığı zamandı.

Sonra, bir uçak kazası vardı. Elli sekiz kişi La Guardia'da uçak kazasında ölmüştü. Gazetede kazada ölenlerin listesini incelerken, annesi listede sekiz Yahudi ismi bulmuştu (büyükannesi için bu sayı dokuzdu, çünkü o, Miller ismini de Yahudi ismi sayıyordu), bu sekiz kişi yüzünden de uçak kazasının bir trajedi olduğunu söylüyordu. Ozzie çarşamba günkü serbest tartışma zamanında, Haham Binder'ın dikkatini,

her zaman Yahudi isimlerini bulup çıkartan 'O'nun bazı ilişkilerine çekti. Ozzie olduğu yerde ayağa kalkıp, bilmek istediğinin başka olduğunu söylediğinde, Haham Binder kültürel birliği anlatmaya başlamıştı. Haham Binder, Ozzie'nin oturmasını istedi, işte Ozzie o zaman elli sekizinin de Yahudi olmasını istediğini bağırdı. O da annesinin ikinci kez gelmek zorunda kaldığı zamandı.

"Ve, o İsa'nın tarihsel olduğunu anlatmaya devam etti, ben de sormayı sürdürdüm. Kafalamıyorum, Itz beni aptal göstermeye çabalıyordu."

"Peki, sonuçta ne yaptı?"

"Sonuçta, benim kalın kafalı zeki bir çocuk olduğumu bağırmaya başladı, bunun için de annem son kez gelmek zorunda kaldı. Sonra, Itz, o sesle konuşmaya başladı, heykel gibi, yavaş ve derin ve Tanrı için söylediklerim hakkında bir kez daha düşünmemin iyi olacağını söyledi. Odasına gidip baştan düşünmemi söyledi. Ozzie vücudunu Itzie'ye doğru eğdi. "Itz, tam bir saat boyunca düşündüm ve Tanrı'nın yapabileceğine ikna oldum."

Ozzie son ihlalini annesine, annesi işten gelir gelmez itiraf etmeyi planladı. Fakat aylardan kasım, günlerden de cumaydı. Her taraf çoktan kararmıştı, annesi de kapıdan içeri girdi, paltosunu astı Ozzie'yi çabukça yüzünden öptü ve üç sarı mumu yakmak için mutfağa gitti.

Mumların ikisi Şabat, birisi de babası içindi.

Annesi mumları yakarken, kollarını, inanmayan insanlara yalvarırmışçasına, yavaşça havanın içinde sürükleyerek kendine doğru çekerdi. Gözleri de yaşlardan cam gibi olurdu. Ozzie babası ölmeden önce de annesinin gözlerinin cam gibi olduğunu hatırlardı, demek ki bunun babasının ölümüyle bir ilgisi yoktu. Bu, mumları yakmakla ilgiliydi.

Alevlenen kibriti, Şabat mumunun yanmamış fitiline dokundurduğunda, telefon çaldı, telefondan sadece bir adım

uzakta olan Ozzie, onu fişten çekti ve göğsünde sıkı sıkı tuttu. Ozzie, annesi mumları yakarken hiçbir gürültü olmaması gerektiğine inanıyordu, eğer mümkünse nefes sesi bile yumuşatılmalıydı. Ozzie telefonu göğsüne bastırdı ve annesini izledi, kendi gözlerinin bile cama benzediğini hissetti. Annesi kadının, yuvarlak, yorgun, gri saçlı pengueniydi, gri teni yerçekiminin zorlamasını ve kendi tarihinin ağırlığını hissetmeye başlamıştı. Giyindiğinde bile seçilmiş biri gibi görünmüyordu. Fakat mumları yaktığında daha iyi bir şey gibi görünüyordu, Tanrı'nın her şeyi yapabileceğine inanan bir kadın gibi.

Birkaç esrarengiz dakikadan sonra işi bitmişti. Ozzie telefonu yerine astı ve annesinin dört kişilik Şabat yemeği için iki yer kurmaya başladığı mutfak masasına doğru yürüdü. Ona çarşamba günü dört buçukta Haham Binder'ı görmesi gerektiğini söyledi, sonra da nedenini anlattı. Birlikte yaşadıkları yaşamlarında ilk defa, Ozzie'nin yüzüne eliyle vurdu.

Yemeğin kızarmış ciğer ve tavuk çorbası bölümü süresince Ozzie ağladı; kalanı için de iştahı yoktu.

Çarşamba günü, saat dörtte, sinogogun zemin katındaki üç sınıftan en genişinde, Haham Marvin Binder, kalın, güçlü dokulu saçları olan otuz yaşlarında, uzun, yakışıklı, geniş omuzlu adam, cebinden saatini çıkardı ve dört olduğunu gördü. Sınıfın arkasında, yetmişbir yaşındaki yaşlı hademe Yakov Blotnik, saatin üç mü, yoksa dört mü, günlerden çarşamba mı yoksa, perşembe mi olduğundan habersiz, kendi kendine mırıldanarak camları parlatıyordu. Birçok öğrenciye, Yakov Blotnik'in mırıldanışı, kahverengi kıvırcık sakalı, orak burnu onu bir merak objesi, bir yabancı, sıradanca korktukları ve saygı duymadıkları biri, bir sembol yapmıştı. Ozzie'ye bu mırıldanış monoton, tuhaf bir dua görünürdü, onu tuhaf yapan Blotnik'in yıllardır düzenlice mırıldanıyor olmasıydı, Ozzie

onun bütün dualarını ezberlemiş ve Tanrı'yı unutmuş olduğundan şüpheleniyordu.

"Şimdi, serbest tartışma zamanı" dedi Haham Binder, "İstediğiniz herhangi bir Yahudi meselesi hakkında konuşabilirsiniz -din, aile, politika, spor..."

Sessizlik vardı. Kasvetli, bulutlu bir kasım öğleden sonrasıydı ve beyzbol diye bir şey varmış ya da olabilirmiş gibi görünmüyordu. Bunun için kimse eski kahraman Hank Greenberg'den söz etmedi, bu da serbest tartışma zamanını fark edilir bir biçimde sınırladı.

Ve ruh-dövücü Ozzie Freedman, Haham Binder'ın sınırlamayı zorladığını düşünmüştü. Sıra, Hebrew kitabından sesli okuma için Ozzie'ye geldiğinde haham aksice, neden daha hızlı okumadığını sordu. Ozzie hiçbir gelişme göstermedi. Daha hızlı okuyabileceğini, ama o zaman da okuduğunu anlamayacağını söyledi. Ne var ki, hahamın tekrar tekrar önermesinden, Ozzie denedi ve büyük bir yetenek sergiledi ama okuduğu pasajın ortasına geldiğinde durdu ve okuduğundan bir kelime bile anlamadığını söyledi ve ayaklarını sürükleye sürükleye yürümeye yine başladı.

Sonuç olarak, serbest tartışma zamanı akıp giderken öğrencilerden hiçbiri kendini serbest hissetmedi. Hahamın daveti sadece cılız yaşlı Blotnik'in mırıldanmalarından cevap aldı.

"Tartışmak istediğiniz hiçbir şey yok mu?" Haham Binder, tekrar saatine bakarak sordu. "Soru ya da söylemek istediğiniz bir şey?"

Üçüncü sırada küçük bir homurdanma vardı. Haham, Ozzie'nin kalkmasını ve sınıfın geri kalanına düşüncelerinin yararını vermesini istedi.

Ozzie kalktı. "Şimdi unuttum" dedi ve yerine oturdu.Haham Binder, Ozzie'ye doğru bir yer buldu ve kendini sıranın kenarına dayadı. Bu, Itzie'nin sırasıydı ve

hahamın iskeleti yüzünden sadece bir hançer kadar uzaktaydı, onu oturan dikkatten koparıyordu. "Tekrar ayağa kalk Oscar" dedi Haham Binder soğukça, "Ve düşüncelerini sıraya koymaya çalış."

Ozzie kalktı. Bütün sınıf arkadaşları kafalarını çevirdiler ve Ozzie'yi güvensizce kafasını kaşırken izlediler.

"Hiçbirini sıraya koyamıyorum" dedi ve kendini yerine bıraktı.

"Ayağa kalk!" Haham Binder Itzie'nin sırasından, Ozzie'nin tam önündekine yöneldi, hahamsa arkasını döndüğünde Itzie ona burnunun uzantısından nanik yaptı; bu, sınıfta küçük bir kıkırdanmaya sebep oldu. Haham Binder

Ozzie'nin saçmalığını yok etmekle o kadar meşguldu ki kıkırdamalarla ilgilenmedi. "Ayağa kalk

Oscar, sorun ne hakkındaydı?"

Ozzie havadan bir kelime çekti. Bu en pratik kelimeydi. Din."

"Demek şimdi hatırlıyorsun?"

"Evet."

"Neymiş o?"

Tuzağa düşmüşçesine, Ozzie aklına gelen ilk şeyi söyleyiverdi.

"Neden o, yapmak istediği her şeyi yapamaz?"

Haham Binder cevabı, son cevabı düşünürken Itzie, ondan on adım uzakta, arkasında, sol elinden bir parmağını kaldırdı ve hahamın arkasına doğru anlamlıca kıpırdattı, ortalığı kırdı geçirdi.

Binder çabukça ne olduğunu görmek için döndü ve kargaşanın tam ortasında Ozzie arkasından yüzüne söyleyemeyeceğini bağırdı. Altı gündür birikmiş bir şeyin vurgusunu taşıyan yüksek, tonsuz bir sesti bu.

"Bilmiyorsun, Tanrı hakkında hiçbir şey bilmiyorsun!

"Haham, Ozzie'ye doğru geri döndü. "Ne?"

"Sen bilmiyorsun, bilmiyorsun."

"Özür dile Oscar, özür dile!" Bu bir tehditti.

"Bilmiyorsun."

Haham Binder'ın eli Ozzie'nin çenesine hafifçe vurdu. Belki bu sadece Ozzie'nin ağzını kapamak içindi, ama Ozzie eğildi ve dirsek de onu tam burnundan yakaladı. Kan küçük kırmızı bir halde fışkırarak, Ozzie'nin gömleğinin önüne geldi. Sonrası hepten karmaşaydı. Ozzie bağırdı, "Seni piç, seni piç!" ve sınıf kapısına gitmek için ayaklandı. Haham Binder, kendi kanı şiddetlice zıt yöne akıyormuşçasına, bir adım geri sendeledi, sonra öne doğru becereksiz bir adım attı ve Ozzie'nin arkasından kapıdan fırladı. Sınıf hahamın heybetli mavi takım elbiseli arkasından gitti ve daha yaşlı Blotnik pencereye arkasını dönemeden sınıf boşalmıştı ve herkes tam hızla çatı katını boylamıştı.

Eğer günün ışığı insanın hayatıyla karşılaştırılırsa: Güneşin doğuşu doğumla, güneşin batışı -bir kenara düşüşle-ölümle; o zaman Ozzie Freedman sinogogun çatısındaki kapağın içinden, ayakları arkaya doğru Haham Binder'ın dışa gerilmiş kollarını tekmeleyerek kıpırdarken-o anda gün elli yaşındaydı. Kural olarak, elli ya da elli beş hatasızca kasım öğleden sonralarının yaşını yansıtır, çünkü o ayda, o saatler sırasında ışığın algılanması gözlerle değil, kulaklarla olur: Işık uzaklarda tıkırdamaya başlar. Aslında, Ozzie kapağı hahamın yüzüne kapadığında, sürgünün kilide girerken çıkardığı keskin tıkırdı, bir an için oradan aşağı in. Hemen! Haham Binder'ın bir kolu sertçe Ozzie'yi işaret ediyordu. Kolun sonunda da bir parmak amacını gösteriyordu. Bu bir diktatörün tutumuydu, ama bu-gözler hepsini ele veriyordu- muntazamca bütün kişisel gizleri yüzüne serpilmiş bir diktatördü.

Ozzie cevap vermedi. Sadece bir göz kırpması uzunluğunda Haham Binder'ın tarafına baktı. Onun yerine gözleri aşağısındaki dünyayla bir oldu, insanları yerlerden,

arkadaşları düşmanlardan, katılımcıları izleyicilerden ayırmak için. Arkadaşları küçük yıldıza benzer kümeler oluşturmuş, Haham Binder'ın çevresinde duruyorlardı. Meleklerden değil ama, beş ergen çocuktan oluşmuş yıldızın en üst noktasında Itzie duruyordu. Ne dünyaydı be, aşağıda o yıldızlarıyla ve Haham Binder ile... Daha bir an önce kendi vücudunu kontrol edemeyen Ozzie, kontrol kelimesinin anlamını hissetmeye başladı: Dinginlik ve güç hissetti.

"Oscar Freedman, sana aşağı inmen için üç saniye vereceğim.

Çok az diktatör şartlarının yerine getirilmesi için üçe kadar sayar; ama, her zamanki gibi, Haham Binder sadece diktatör gibi görünüyordu.

"Hazır mısın Oscar?".

Ozzie, evet anlamında kafasını salladı, sanki dünyada hiçbir amacı yoktu -aşağıdakine ya da semavi olanına yeni girmişti- aşağı inseydi Haham Binder bile ona milyon verirdi.

"Tamam o zaman" dedi Haham Binder. Elini siyah Samson saçlarından geçirdi, bu hareket, sanki ilk rakamı belirtmek için yapılmıştı. Sonra öbür eliyle çevresindeki küçük parça gökyüzünden bir daire keserek konuştu. "Bir!"

Gök gürültüsü yoktu. Tam tersine, "bir" beklediği şeyin işaretiymiş gibi, dünyanın en az gürültülü insani sinagogun merdivenlerinde belirdi. Sinogogun kapısından dışarı, kararan havaya doğru eğilerek gökyüzüne çarpmış ağır grinin sesiyle karıştırılmış olabilirdi.

Bütün ağırlığıyla Ozzie kilitli kapıya yaslandı; emindi ki her an Haham Binder gelebilir, tahtayı şarapnelle parçalayarak ve vücudunu gökyüzüne sapanlayarak kapıyı açabilirdi. Fakat ön kapı yerinden oynamadı, sadece dışarıdan ayak sesleri geldi, önce güçlü, sonra zayıf, kaybolan bir gökgürültüsü gibi.

Bir soru beyninde ateşlendi. "Bu ben olabilir miyim?" Kendi dini liderini iki kere piç diye adlandırmış onüç

yaşındaki bir çocuk için o kadar da uygunsuz bir soru değildi. Daha güçlü, daha güçlü, soru kafasında şekillendi -"Bu ben miyim? Bu ben miyim?"- Taa ki artık dizlerinin üzerinde durmadığını, ama delice çatının kenarına doğru gözleri ağlayarak, boğazı bağırarak ve kolları sanki kendinin değilmişçesine uçarak, koştuğunu keşfedinceye kadar.

"Bu ben miyim? Bu ben miyim? Ben Ben Ben Ben? Ben olmalıyım, ama ben miyim?"

Bu sorunun, hırsızın demirle ille pencere açtığı gece kendine sorduğu soru ve damatların da ilk geceden önce kendilerini sınamak için sordukları soru olduğu söyleniyor.

Sonraki birkaç vahşi saniye, Ozzie'yi vücudunu çatının kenarına itmeye götürdü, kendini sınayışı da gittikçe bulanıklaşıyordu. Caddeye göz gezdirirken kafası sorunun altında yatan probleme takıldı: 'Binder'a piç diyen ben miydim' miydi, yoksa, 'çatıda kırıtan ben miyim' mi? Ne var ki sorun aşağıdaki sahne sayesinde çözülmüştü, çünkü her harekette, sen olup olmadığının akademik olduğu bir an var. Hırsız cebine parayı doldurur ve pencereden kaçar. Damat resepsiyonistten iki kişilik oda ister. Ve çatıdaki çocuk bir cadde dolusu insanı, boyunları arkaya gerilmiş, yüzleri yukarda, kendine bakıyor bulur: Hayden Planetaryum'unun tavanıymış gibi. Birden, o kişinin sen olduğunu bilirsin."

Oscar! Oscar Freedman! "Kalabalığın ortasından bir ses yükseldi, ses eğer görülseydi, papirusta bir yazı gibi görünürdü. Oscar Freedman pek gelmezdi. Bir eliyle kapının kolunu kavradı ve çatıya yukarı baktı.

"Oy!"

Yakov Blotnik'in yaşlı kafası koltuk denekleriyle işliyormuşçasına yavaşça sendeledi, kafasında, çocuğun tavanda ne yaptığına dair en ufak bir fikir geliştiremiyordu, tek bildiği, bunun iyi bir şey olmadığıydı -yani, Yahudiler -için-iyi-değildi. Yakov Blotnik'e göre hayat kendini çok basit

parçalara ayırmıştı: Bir şey ya Yahudiler-için-iyidir ya da Yahudiler-için-iyi-değildir.

Nazikçe boş eliyle içe göçmüş yanağına bir sille attı. "Oy, Tanrım!" Sonra, fırsatını bulduğunda kafasını çıkarttı ve kuşbakışı caddeyi izledi. Aşağıda Haham Binder ve öğrenciler vardı, hepsi bu kadardı. Buraya kadar hiçbir şey Yahudiler-için-o-kadar-kötü-değildi. Ama çocuk kimse görmeden aşağı gelmeliydi. Problem: Çocuk nasıl çatıdan indirilir?

Çatıda kedi bulan biri onu nasıl indireceğini bilir. İtfaiyeyi çağırırsın. Ya da önce santralı arar ve ondan itfaiyeyi bağlamasını istersin. Ve sonraki aşama da frenlerin sıkışmaları, zillerin çalışı, komutların bağırılması. Ve sonra kedi çatıdan indirilmiştir. Çocuğu çatıdan indirmek için de aynı şeyleri yaparsın.

Yani aynı şeyleri yaparsın ama, eğer sen Yakov Blotniksen ve çatıda bir kedin mahsur kaldıysa.

Motorların dördüde geldiğinde Haham Binder, Ozzie için dört kere üçe kadar saymıştı. İtfaiye takımı köşeyi döndü ve bir itfaiyeci boylu boyunca yangın hortumunu sürüyerek araçtan atladı. Büyük bir gürültüyle hortumu serbest bıraktı. Haham Binder ona yetişti ve omzunu dürttü:

"Yangın yok...

İtfaiyeci arkasına doğru omzundan mırıldandı ve ateşlice hortumla uğraşmaya devam etti.

"Ama, yangın yok, yangın yok.." Binder bağırdı. ıtfaiyeci dönüp yine mırıldanınca, haham iki eliyle adamın yüzünü kavradı ve ona çatıyı gösterdi.

Ozzie'ye göre, sanki Haham Binder itfaiyecinin kafasını bir şişeden mantarı çıkarır gibi sökmeye çalışıyordu. Ortaya serdikleri resme kıkırdamak zorunda kaldı: Bu bir aile portresiydi. Haham siyah kafatası örtüsüyle, itfaiyeci kırmızı yangın şapkasıyla ve küçük sarı hortumu yanlarında çıplak kafalı küçük bir çocuk gibi kıpırdanışıyla. Çatının kenarından

Ozzie portreye el salladı, bir elini sallarken ayağını da aşağı sarkıtmıştı. Haham Binder elleriyle gözlerini kapadı.

İtfaiyeciler çabuk çalışır. Ozzie daha dengesini yeniden kurmadan, büyük yuvarlak sarı bir tente sinogogun bahçesinde hazırlanmıştı. Tenteyi taşıyan itfaiyeciler Ozzie'ye acımasız, hissiz yüzlerle baktılar.

İtfaiyecilerden biri başını Haham Binder'a çevirdi. "Yoksa bu çocuk deli filan mı?"

Haham Binder yavaşça ellerini gözlerinden çekti, sanki yapışkandılar. Sonra kontrol etti: Kaldırımda hiçbir şey yoktu, tentede bir çukur görmedi."

Atlayacak mı ya da ne yapacak?" İtfaiyeci bağırdı.

Hiç de heykele benzemeyen bir sesle sonunda cevap verdi. "Evet, evet sanırım... tehditte bulundu..."

Tehditte mi bulundu? Neden, çatıda olmasının sebebi kaçmaktı, atlamayı düşünmemişti bile. Sadece kaçabilmek için koşmuştu ve aslında kovalanmıyor olsaydı çatıya doğru gitmeyecekti.

"İsmi ne çocuğun?"

"Freedman." Haham Binder cevap verdi. "Oscar Freedman."

İtfaiyeci Ozzie'ye baktı "Senin neyin var Oscar? Atlayacak mısın, atlamayacak mısın?"

Ozzie cevap vermedi. Açıkça soru sorulmuştu.

"Bak Oscar, eğer atlayacaksan atla, eğer atlamayacaksan atlama. Ama bizim zamanımızı harcama, tamam mı?"

Ozzie önce itfaiyeciye, sonra da Haham Binder'a baktı. Bir kez daha Haham Binder'ın gözlerini kapamasını görmek istedi.

"Atlayacağım."

Köşeye doğru çatının kenarında koşuşturdu, tentenin olmadığı yere gitti ve iki yanında kollarını çırpmaya başladı, avuçlarını açmış, her kollarını kapayışında pantolonunu

tokatlıyordu. Bir çeşit motor gibi bağırmaya başladı, "Viuuuu... Viuuuuu" ve vücudunun üst yarısıyla aşağıya doğru eğilip durdu. İtfaiyeci yeri tenteyle kaplamak için insanları topladı. Haham Binder birilerine birkaç kelime mırıldandı ve gözlerini kapadı. Her şey çabukça, ani duruş kalkışlarla oluyordu, sessiz filmlerdeki gibi. Yangın motorlarıyla gelmiş kalabalık, uzun dört-temmuz havai fişekleri ooooh-ahhh'larını sundular. Heyecandan kimse kalabalığa pek dikkatini vermedi, tabii ki, bir kişi dışında, Yakov Blotnik, başını kapıdan uzatmış aşağıda kaç kişi olduğunu sayıyordu. "Fier und tsvantsik... finf und tsvantsik... Oy, Tanrım!" Kedi olayında her şey böyle değildi.

Haham Binder parmaklarının arasından kaldırımı ve tenteyi kontrol etti. Boş. Ama, yukarıda Ozzie öbür köşeye doğru yol alıyordu. İtfaiyeciler onunla yarıştılar ama yakalamaları imkânsızdı. Ozzie ne zaman isterse aşağı atlayabilirdi ve kendini kaldırımın üstüne dağıtabilirdi ve itfaiyeciler noktayı belirleyip de tenteyle yerlerini aldıklarında, tenteyle bütün yapabilecekleri dağınıklığı örtmek olurdu.

"Viuuuu... viuuuuu..."

"Hey, Oscar!" sinirli itfaiyeci bağırdı. "Bu ne cehennem, yoksa oyun filan mı?"

"Viuuuu... viuuu... "

"Hey, Oscar!"

Ne var ki o, bulunduğu noktadan ayrılmış, azgınca kollarını çarparak öbür köşeye doğru gidiyordu. Haham Binder daha fazla dayanamazdı. Hiçbir yerden gelen yangın motorları, bağırıp duran intiharcı çocuk, tente. Dizlerinin üzerine düştü, yorulmuştu ve elleri göğsünün önünde kıvrılmış yalvardı: "Oscar, dur artık, Oscar. Atlama, Oscar. Lütfen aşağı gel... lütfen atlama."

Ve uzaktan kalabalıkta tek bir ses, tek bir genç ses, çatıdaki çocuğa yalnız bir kelime haykırdı.

"Atla!

"Bu Itzie'ydi. Ozzie bir an için kollarını çırpmayı bıraktı.

"Göreyim seni, Ozzie, atla!" Itzie yıldızdaki noktasından ayrıldı ve parlak birinin değil ama bir çömezin aldığı ilhamla tek başına dikildi. "Atla, Ozz, atla!"

Hâlâ dizlerinin üzerinde ve elleri hâlâ önünde kıvrılmış Haham Binder, vücudunu arkaya çevirdi.

Itzie'ye ve sonra da yalvarırcasına Ozzie'ye baktı."OSCAR, ATLAMA! LÜTFEN, ATLAMA... lütfen lütfen..."

"Atla!" Bu sefer Itzie değil, yıldızın başka bir noktasıydı. Tam o sırada Bayan Freedman, dört buçuk randevusu için Haham Binder'ı görmeye gelmişti, bütün küçük tersine dönmüş cennet

Ozzie'nin atlaması için bağırıyor ve yalvarıyordu ve Haham Binder atlamaması için yalvarmıyor, ellerinin oluşturduğu kubbeye ağlıyordu.

Doğal olarak Bayan Freedman oğlunun neden çatıda olduğuna bir anlam verememişti. Onun için sordu.

"Ozzie, benim Ozzie'm, ne yapıyorsun? Ozzie'm o ne?"

Ozzie viuulamayı bıraktı ve kollarını gezinti çırpıntısı sıklığında, kuşların yumuşak rüzgârlarda kullandığı gibi çırptı, ama cevap vermedi. Alçak, bulutlu ve kararan gökyüzünün karşısında durdu-ışık aşağı hızlıca sürükleniyordu, şimdi, küçük vitesteymişçesine- yumuşakça kanatlanıyor ve annesi olan küçük kadın kütlesini aydınlatıyordu.

"Ne yapıyorsun Ozzie?" Diz çökmüş Haham Binder'a doğru döndü ve öyle yakınına gitti ki karnıyla adamın omuzları arasında sadece bir kâğıdın kalınlığında karanlık kalmıştı.

"Benim bebeğim ne yapıyor?

"Haham Binder ona baktı ama o da sessizdi. Bütün kıpırdattığı ellerinin kubbesiydi, arkaya ve öne nabız gibi titriyordu.

"Haham, onu aşağı indir! Kendini öldürecek. Onu aşağı indir, benim tek bebeğim..."

"Yapamam" dedi Haham Binder, "Yapamam..." ve yakışıklı kafasını arkasındaki kalabalığa çevirdi. "Sorun, onlar. Dinle onları.

"Ve ilk defa Bayan Freedman çocuklardan oluşan kalabalığı gördü ve ne haykırdıklarını duydu.

"Bunu onlar için yapıyor. Beni dinlemiyor. Sorun, onlar." Haham Binder transtaki biri gibi konuşuyordu.

"Onlar için mi?"

"Evet."

"Neden onlar için?"

"Çünkü onlar istiyorlar..."

Bayan Freedman iki kolunu gökyüzünü taşıyormuşçasına yukarı kaldırdı. "Bunu onlar için yapıyor!" Ve sonra, piramitlerden daha eski, peygamberlerden daha eski, tufanlardan daha eski bir hareketle kollarını iki yanına çarparak indi. "Benim bir şehidim var. Bakın!" Kafasını çatıya doğrulttu. Ozzie hâlâ yavaşça kollarını çırpıyordu. "Benim şehidim..."

"Oscar, aşağı gel, lütfen," Haham Binder yakardı.

Ürküten duru bir sesle Bayan Freedman çatıdaki çocuğu çağırdı. "Ozzie aşağı gel. Ozzie, şehit olma benim bebeğim. Şehit olma."

Duaymışçasına Haham Binder da onun sözlerini tekrarladı: "Şehit olma bebeğim. Şehit olma."

"Hadi Ozz, şahin ol!" Bu Itzie'ydi. "Şahin ol, şahin ol" ve bütün diğer sesler de şahinlik ya da her neyse onun için söylüyorlardı. "Şahin ol, şahin ol..."

Nasıl oluyorsa, ne zaman çatıda bulunsan, hava ne kadar kararırsa, sesleri duymak da o kadar güç olur. Ozzie'nin bütün bildiği iki grup ayrı şeyler istiyordu: Arkadaşları istedikleri şey için müzikal ve duyguyla doluydular; annesi ve Haham Binder ise monotondular ve istemedikleri şey hakkında ilahi söylüyorlardı. Şimdi hahamın sesi de annesinin sesi de gözyaşsızdı.

Büyük tente bakamayan bir göz gibi Ozzie'ye dalmıştı. Büyük bulutlu gökyüzü aşağıya itti. Altından gri, buruşturulmuş tahta gibi görünüyordu. Birden, o antipatik gökyüzüne bakınca, Ozzie bu insanların, arkadaşlarının, istediği şeyin ne kadar acayip olduğunu fark etti: Onun atlamasını kendini öldürmesini istediler; bunun hakkında, şimdi, bir şarkı söylüyorlardı ve bu, onları mutlu ediyordu... Bundan çok daha acayip olan başka bir şey vardı: Haham Binder dizlerinin üzerindeydi, titriyordu. Eğer şimdi sorulması gereken bir soru varsa bu, 'Bu ben miyim?' değil, 'Bu biz miyiz?" olmalıydı... "Bu biz miyiz?"

Çatıda olmak, ciddi bir şey haline getirildi. Eğer atlarsa şarkılar dansa dönüşür müydü? Dönüşür müydü? Atlamak neyi durdururdu? Büyük bir istekle, Ozzie gökyüzünü yarmayı, ellerini sokup güneşi söküp çıkarmayı diledi, güneşin üzerinde de demir para gibi ATLA VEYA ATLAMA yazısı basılı olacaktı. Ozzie'nin bacakları onu bir dalış için hazırlıyormuşçasına kırılıyor, bükülüyorlardı. Kolları gerilmiş, dümdüz olmuş, omuzlarından tırnaklarına kadar donmuşlardı. Vücudunun her parçası kendini öldürüp öldürmeyeceğine karar vermek için oy kullanacaklarmış gibi hissetti ve her bir parça ondan bağımsızdı.

Işık aşağıya umulmadık bir şekilde yuvarlandı ve yeni karanlık arkadaşların şarkı söylemelerine ve annenin ve hahamın ilahisine son verdi.

Ozzie oyları saymayı bıraktı ve konuşma için hazır olmayan birinin merak dolu yüksek sesiylekonuştu.

"Anne?"

"Evet, Oscar."

"Anne, Haham Binder gibi dizlerinin üzerine çömel."

"Oscar!"

"Dizlerinin üzerine çömel" dedi, "yoksa atlarım. "Ozzie bir hıçkırık, sonra da ani bir hışırtı duydu ve aşağıya baktığında bir başın tepesini ve onun aşağısında elbisenin yuvarlağını gördü. Haham Binder'ın yanında, annesi diz çökmüştü.

Tekrar konuştu. "Herkes diz çöksün." Herkesin diz çöküşünün sesi duyuluyordu. Ozzie çevresine baktı. Bir eliyle sinagogun girişini işaret etti." Onun diz çökmesini sağlayın.

"Bir gürültü vardı ama diz çöküşünün değil, vücutların ve kumaşların esneme sesiydi bu. Ozzie Haham Binder'in kaba bir fısıldamayla, "... yoksa kendini öldürecek" dediğini duyabiliyordu ve sonra baktığında kapı topuzunun dışında Yakov Blotnik vardı ve hayatında ilk defa putperest bir duacı pozisyonunda dizlerinin üzerinde çömelmişti.

Ve itfaiyeciler için de tenteyi dizlerinin üzerinde çömelmişken gergin tutabilmek zannedildiği kadar zor bir şey değil. Ozzie çevresine bir kez daha baktı ve Haham Binder'a seslendi.

"Haham?"

"Evet Oscar."

"Haham Binder, Allah'a inanıyor musun?"

"Evet."

"Tanrı'nın her şeyi yapabileceğine inanıyor musun?" Ozzie başını dışarı, karanlığa yasladı. "Her şeyi?"

"Oscar, sanırım..."

"Söyle, Tanrı'nın her şeyi yapabileceğine inandığını söyle."

İkinci bir duraklama oldu. Sonra: "Tanrı her şeyi yapabilir."

"Tanrı'nın çocuğu ilişki olmaksızın yapabileceğine inandığını söyle."

"Yapabilir."

"Söyle!"

"Tanrı" Haham Binder kabul etti, "ilişki olmadan çocuk yapabilir."

"Anne sen söyle."

"Tanrı ilişki olmaksızın çocuk yapabilir" dedi annesi.

"Ona da söyletin." Onun kim olduğuna şüphe yoktu

Kısa bir süre içinde, Ozzie, yaşlı, komik bir sesin artan karanlığa Tanrı hakkında bir şeyler söylediğini duydu.

Sonra, Ozzie, bunu, herkesin söylemesini sağladı. Sonra hepsine Kutsal İsa'ya inandıklarını söylettirdi; önce teker teker, sonra hep beraber.

Bütün bunlar bittiğinde akşam daha yeni başlıyordu. Caddeden çocuk iç çekmiş gibi duyuldu.

"Ozzie?" Kadının sesi konuşmaya cesaret etti.

"Şimdi aşağı gelecek misin?" Cevap yoktu, ama kadın bekledi ve sonunda ses konuştuğunda, inceydi ve ağlıyordu ve çanları çalmayı yeni bitirmiş olan o yaşlı adamın sesi kadar heyecanlıydı.

"Anne, anlamıyor musun -bana vurmamalıydın. O bana vurmamalıydı. Tanrı yüzünden bana vurmamalıydın anne. Kimseye Tanrı yüzünden vurmamalısın."

"Ozzie, lütfen, şimdi aşağı gel."

"Söz ver bana, hiç kimseye Tanrı yüzünden vurmayacağına söz ver."

O sadece annesine sormuştu, ama nedeni bilinmez, caddede diz çökmüş olan herkes Tanrı yüzünden kimseye vurmayacaklarına söz vermişti.

Bir kez daha sessizlik çöktü.

"Şimdi aşağı gelebilirim anne" dedi çatıdaki çocuk sonunda. Trafik ışıklarını kontrol ediyormuşçasına başını iki tarafa çevirdi. "Şimdi aşağı gelebilirim..."

Ve geldi, akşamın kenarında haddinden fazla büyümüş bir hale gibi parıldayan sert tentenin tam ortasına...

CYNTHIA OZICK

CYNTHIA OZICK (1928 -) New York'ta doğdu ve New York Üniversitesi'ni bitirdi. Ohio Devlet Üniversitesi'nde masterini tamamlayıp İngilizce öğretmeni ve öykü atelyeleri danışmanı oldu. Birçok roman ve toplu kısa öykü ciltlerine imzasını atan yazarın aynı zamanda birçok makalesi ve sayısız çevirileri vardır.

PAGAN HAHAM

Haham Jacob dedi ki: "Tek başına yürüyüp düşünürken 'Ne hoş bir ağaç!' ya da 'Ne güzel bir çayır!' demek için birdenbire duran kişi, kutsal kitaba göre kendi varlığını incitmiş sayılır"

The Ethics of the Father

Dindar ve zeki bir adam olan Isaac Kornfeld'in kendini halka açık bir parkta astığını duyunca, metroya bir jeton attım ve o ağacı görmeye gittim.

Haham okulunda sınıf arkadaşlarıydık. İkimizin de babası hahamdı. Aynı zamanda arkadaştılar, fakat sadece lafın gelişi. Esasında babalarımız birbirine düşmandı. Yardımseverlik gösterileri ve cemaatlerinin sayısı konusunda bir birleriyle rekabet ederlerdi. İkisi arasından, Isaac'ın babası daha ılımlıydı. Babamdan korkardım. Gırtlağında bir hastalığı vardı ve anneme 'çayı getir' gibi önemsiz bir şey söylediğinde bile sesi çatallı, gürültülü ve kindar çıkardı.

İkisi de biraz olsun felsefe yapmazlardı. Bu, anlaştıkları tek noktaydı. 'Felsefe iğrenç bir şey' derdi Isaac'ın babası. "Yunanlılar filozoftular, fakat oyuncak bebekleriyle oynayan çocuklar olarak kaldılar. Tek tanrılı olan Sokrat bile oyuncaklarına yaktıkları tütsüler için para gönderirdi tapınağa."

"Putperestlik iğrençtir" derdi Isaac. "Felsefe değil."

"İkincisi, birincisine giden yoldur" derdi babası.

Babam, felsefe olmasaydı, ikinci yılımda okulu bırakmama sebep olan ateizmle karşılaşmayacağımı iddia ederdi. Sorun felsefe değildi, bende Isaac'ın yeteneği yoktu. Sonradan öğretmenleri, ondaki hayalgücünün çok dikkat çekici olduğunu ve herhangi bir satırdan kutsal bir mesaj çıkarabileceğini söylemişlerdi. Cenaze töreninde intihar et mesine rağmen Isaac Kornfeld'in sırf bu nedenle kutsal olduğunu söyleyen okul müdürü eleştiriler almıştı. Şunu da belirtmek gerekir ki Isaac kendini otuzaltıncı yaşgününden birkaç hafta önce asmıştı; o sırada şöhretinin doruğundaydı ve tabii ki müdür bütün hikâyeyi bilmiyordu. Isaac'ın ölümünden hemen öncesine kadar hiçbir zaman bu kadar etkileyici olmayan ününe bakarak bir yargıya varmıştı müdür.

Ben de aynı şekilde değerlendirmiş ve bütün o kutsal dehanın ve entelektüel sürprizin, sonuçta yere serilmiş bir postun ayak parmakları gibi, kocaman kökleri olan narin, genç bir meşenin en alçak dalının bir üstündeki daldan daha yükseğe kaldırılmamasına şaşırmıştım.

Ağaç, hastalıklı midyeler ve kötü bir kokuyla dolu olan bir koya doğru inen uzun, sade bir çayırlıkta neredeyse tek başınaydı. Trilham Koyu denilen bu yerdeki kokunun nereden geldiğini biliyordum: Bu soğuk kahverengi sular, şehrin yarısının lağımını taşıyordu.

Ağacı görmeye geldiğim gün hava sisten dolayı ağırlaşmıştı. Hava sonbaharın izlerini taşıyordu ve pazar günü olmasına rağmen etraf boştu. Sararan otları ve terk edilmiş anıtlarıyla tarihi bir havası vardı parkın o sırada. Bir asker anıtının önüne aylar önce sivil bir geçit alayı tarafından bırakılmış olan plastik çelenk eski bir savaşa ait giysilere bürünmüş birbirine benzeyen askerleri temsil eden taş kabartmaya dayanmıştı. Çelengin ortasına asılı duran bantta savaşın amacının barış olduğu yazılıydı. Parkın kenarlarında

dev bir otoban inşa ediliyordu. Kendimi barış makinelerinin zaferiyle sessizleşmiş bir savaş alanından geçiyormuş gibi hissettim. Buldozerler parkın oldukça içine kadar girmişlerdi ve feda edilmiş ağaçların leşleri çoktan kütükler halinde kesilmişlerdi. Düzinelerce kesilmiş karaağaç, akçaağaç ve meşe vardı. Nemli budakları havaya ahır, köy ve çürüme kokusu yayıyordu.

En aşağıda, çayırın suyla buluştuğu yerde Isaac'ın kendi hayatına karşı günah işlemesine sebep olan ağacı gördüm. Acayip bir şekilde bir fotoğrafı andırıyordu. Ama cebimde özenle taşıdığım, arkadaki eski binanın harap olmuş tuğla duvarı ve biraz ötedeki çeşme gibi tanıtıcı işaretlerle birlikte araziyi gösteren o gazete fotoğrafını değil sadece. Yazıyı yazan kişi "ip"i özellikle belirtmişti. Fakat ip artık orada değildi; dul karısı onu istemişti. Kısa boylu bir adam olan Isaac'ın ağacın en alçak dalının bir üstündeki zarif dala attığı ip, kendi dua şalıydı. Bir Yahudi kendi dua şalına sarılarak gömülür; polis, şalı Sheindel'e vermişti. Ağacın kabuğunun o noktada soyulduğunu gözlemledim. Ağaç gökyüzüne doğru yalanmış bir posta pulu gibi arkaya eğilmişti. Yağmur damlaları ona yanlamasına çarpmaya başlamıştı.

Lağımdan pis bir koku yükselip burnumu doldurdu. Kendimi, bir fotoğrafta, bir ağacın gri karaltısının yanında duran bir adam gibi görüyordum. Koşmasaydım, orada sonsuza kadar dikilirdim; bu yüzden o gece Sheindel'e koştum.

Onu bir görüşte sevmiştim. Bunu hem onu ilk gördüğüm an için, hem de son görüşüm için söylüyorum. Onu Isaac'la birlikte son görüşüm boşanmamdan hemen sonraydı; bir anda karımı ve kuzenimin kürk işini bırakmış, kuzeydeki bir şehre taşınmıştım. İkisi de bana kızmışlardı. Isaac, Sheindel ve iki bebekleri bir gün aniden otelimin lobisinde belirdiler, oradan geçiyorlarmış. Isaac Kanada'da ders verecekmiş. Kırmızı neon

ışıklarının altına oturduk. Isaac bana babamın artık hiç konuşamadığını söyledi.

"Yeminini tutuyor" dedim.

"Hayır hayır, o hasta bir adam" dedi Isaac.

"Gırtlağında bir engel var."

"O engel benim. Okulu bıraktığımda ne söylediğini biliyorsun. Kaç yıl olduğunu boşver, ama söylediğini yaptı. O günden beri bana bir tek kelime bile etmedi."

"Birlikte okuyorduk. O, okuduklarımızı suçladı. Onu kim suçlayabilir? Bizimkiler gibi babalar nasıl seveceklerini bilmezler. Çok kapalı bir hayat sürüyorlar."

Bu garip bir ifadeydi ama bunu fark edemeyecek kadar kendi gücenmelerimle meşguldüm. "Sorun okuduklarımız değildi" diye karşı çıktım. "Torah 'ünlü bir adamın ünlü bir oğlu olmaz' der. Yoksa o ünlü adam diğer insanlar gibi alçakgönüllü olmazmış. Bak, bu bilgileri hâlâ hatırlıyorum. Babam daima herkesten, özellikle de senin babandan daha ünlü olduğuna inandı. Bu yüzden" diye devam ettim, "benim şansım neydi?"

"Torah haklı değildi" dedi Isaac.

"Bir adam kendi geçimini sağlamalı. Sen kendininkini sağlıyordun."

"Ölü bir hayvanın derisi, canlı değildir; açık saçıklıktır."

Bütün bu süre boyunca Sheindel tamamen sessiz oturuyordu; uzun çoraplar giymiş küçük kızları kollarında uyuya kalmışlardı. Temmuz olmasına rağmen, saçını tamamen örten koyu renk, kalın yünlü bir şapka giymişti. Fakat ben bir kere görmüştüm siyah parlaklığı içinde akan saçlarını.

"Ya Jane" diye sordu Isaac sonunda.

"Tam ölü hayvanlardan söz ederken. Babama söyle, çünkü ne telefonlarıma ne de mektuplarıma cevap vermiyor, evlilik konusunda haklıydı, ama yanlış nedenden dolayı. Bir Protestanla yatağını paylaşırsan, ona soğuk girip, soğuk

çıkarsın. Dinle, Isaac, babam bana ateist diyor, ama evlilik yatağında bütün Yahudiler mucizelere inanır, hatta hata işlemiş olanlar bile."

Bunun üzerine hiçbir şey söylemedi. Sheindel'i ve onun şansını kıskandığımı biliyordu. Isaac babalarımızın aksine, evliliğimden dolayı beni asla kınamamıştı. Onun babası evliliğimi babama karşı kazanılmış özel bir zafer olarak görmüş, babam ise benim artık ölü biri olduğumu ilan etmek için bir fırsat olarak kullanmıştı. Babam saçını başını yolmuş ve sekiz gün boyunca bir taburede oturmuştu. Isaac'ın babası, gizlice sevinerek, ama görünürde bütün dininden dönenler için üzülerek babamın sızlanışlarını izlemeye gelmişti. Isaac karımdan hoşlanmazdı. Ona 'uzun sarı saman' derdi. Evlendikten sonra onun aleyhinde tek söz etmedi, ama kendini uzak tuttu.

Onun düğününe karımla gittim. Özellikle erken kalkan trene bindik fakat oraya vardığımızda eğlence çoktan başlamıştı ve konuklar dans ediyorlardı.

"Bak, bak birlikte dans etmiyorlar" dedi Jane.

"Kimler?"

"Kadınlar ve erkekler. Gelin ve damat."

"Sen bebekleri say" diye tavsiyede bulundum.

"Yahudiler de Protestandır, ama sadece başkalarının yanında."

Gelin, dönen genç erkeklerin oluşturduğu bir halkanın ortasında, bir sandalyede oturmuştu. Yer dönüşlerle sarsılıyordu. Ayaklar hızla yere vuruluyor, avizeler sallanıyor, konuklar çığlıklar atıyordu. Genç adamlar kollarını birbirine dolamış dönüyorlar, takkeleri balonlar gibi havada uçuşuyordu. Siyah giysisi ve hızla yere vurduğu ayağıyla Isaac, siyah giysiler ve çarpıcı ayaklar arasında kaybolmuştu. Dans eden genç erkekler gelin için şarkılar söylüyor, yer bir tabak gibi eğiliyor, bütün oda sallanıyordu.

Isaac bana Sheindel'den söz etmişti. Onu bundan önce hiç görmemiştim. Bir toplama kampında doğmuştu ve tam elektrikli tellere atılmak üzereyken bir ordu kapıya saldırmış ve tellerdeki akım kesilmişti.

Yanağında telin açtığı yıldız şeklindeki bir işaretten başka bir iz yoktu bu olaya dair. Bu yıldız, bazı kuru dipnotlara işaret ediyordu: Ne göstereceği bir annesi ne de babası vardı, fakat olağanüstü bir şeyi, tanrısı vardı gösterebileceği. Kendi yaşına ve cinsiyetine göre şaşılacak kadar bilgili biri olarak tanımıyordu. Sadece 17 yaşındaydı.

"Saçları ne kadar güzel" dedi Jane.

Şimdi Sheindel, Isaac'ın annesiyle dans ediyordu. Bütün kadınlar bir daire oluşturdular ve gelin kayınvalidesiyle dans ederken ayakkabısının tekini kaybetti ve gülen insanların oluşturduğu uzun bir sıranın karşısında kaldı. Bayanlar dantelli giysiler içindeki göğüslerini kaldırarak güldüler; genç erkekler ikişer ikişer dans ederek düğün şarkılarına devam ettiler. Sheindel ayakkabısız dans etti ve bir nehri andıran siyah saçları onu takip etti.

"Bundan sonra saçlarını tamamen gizlemek zorunda" diye açıkladım.

Jane sebebini sordu.

"Erkekleri cezbetmemek için" dedim ve babama baktım. Oradaydı, gölgeler içinde herkesten ayrı. Gözlerim gözlerini buldu. Bana arkasını döndü ve elini gırtlağına götürdü.

"Antropolojik bir tecrübe" dedi Jane.

"Düğün düğündür" diye cevap verdim, hatta "bizim aramızda daha da öyledir."

"Oradaki baban mı, şu küçük suratı asık adam?"

Jane için bütün Yahudiler küçüktü. "Haham giysisi içindeki adam babam. Evet."

"Her düğün düğün değildir" dedi Jane.

Bizim sadece evlilik iznimiz ve nefesi kokan bir yargıcımız olmuştu.

"Herkes aynı nedenle evlenir."

"Hayır" dedi karım. "Bazıları aşktan bazıları kinden dolayı evlenir."

"Ve herkes yatak için."

"Bazıları kinden dolayı" diye ısrar etti.

"Bir din adamına asla kin duymadım" dedim. "Zavallı babam bunu anlamıyor."

"Baban seninle konuşmuyor."

"Teknik sebeplerden dolayı. Sesini kaybediyor."

"O senin gibi değil. Bunu kinden dolayı yapmıyor" dedi Jane.

"Onu tanımıyorsun" dedim.

Isaac'ın ilk dikkate değer derlemesinin basıldığı ilk hafta babam sesini tamamen kaybetti. Isaac'ın babası tutku dolu bir horoz gibi kurumla dolaşıyordu. Kutsal topraklarda övünmek için karısını da alıp, Kutsal Ülke'ye gitti. Isaac biraz rahatlamıştı; henüz yeni Mishnaic tarihi profesörü olmuştu ve babasının kaprisleri, gösterişleri ve aptalca düşmanlıkları onu rahatsız ediyordu. Uzaktaki bir babayı onurlandırmak kolaydır, fakat ölü bir babayı onurlandırmak acıdır. Bir cerrah babamın sesini ondan aldı ve babam tek kelime etmeden öldü.

Isaac'la görüşmüyorduk artık. Yollarımız çok farklıydı. Isaac, dünya çapında değilse bile hukukçu ve akademisyenler arasında ünlüydü. Bu arada ben bodrum katındaki küçük bir kitapçıya ortak olmuştum. Ortağım bana kendi payını satınca yeni bir isim koydum dükkâna: "Kitap Mahzeni." Evlat olmaktan daha anlaşılmaz sebeplerle (Yine de babamın bunu görebilmesini isterdim) çoğunlukla İbranice ayrıca Latince ve Yunanca dini eserlere ayrılmış bir bölüm kurdum. Isaac'ın ikinci cildi raflarıma ulaştığında (Artık zemin kata kadar genişlemiştim), kutlamak için ona mektup yazdım. Ondan

sonra, düzenli bir şekilde olmasa da yazışmaya başladık. Bütün kitaplarını benden ısmarlıyordu ve beceriksizce yapılan küçük şakaları paylaşmaya başlamıştık.

"Hâlâ ceket işindeyim" dedim ona, "fakat şimdi ait olduğum yerde olduğumu hissediyordum."

"Sheindel iyi. Naomi ve Esther'in bir kız kardeşleri oldu" diye yazdı bana. Daha sonra: "Naomi, Esther ve Miriam'ın bir kız kardeşleri var." Ve yine daha sonra: "Naomi, Esther, Miriam ve Ophra'nın bir kız kardeşleri oldu." Bu böylece yedi kızları olana kadar devam etti. "Torah'a göre, ünlü bir adamın ünlü kızları olmasını engelleyen hiçbir şey yok" diye yazdım ona, ailede başka bir hahamın olacağına dair umudunu yitirdiğini söylediğinde. "Fakat yedi tane ünlü kocayı nereden bulabilirsin?" diye sormuştu bana. Her kitap ısmarlanışı yeni bir şaka getiriyordu. Birkaç yıl boyunca böylece şaka yollu takıldık birbirimize.

Her şeyi okuduğunu fark etmiştim. Uzun süre önce benim zevkimi de alevlendirmişti, fakat ona hiç yetişemiyordum. Onun Saadi Gaon'dan aldığı zevki tam yakalıyordum ki o, çoktan Yehudah Halevi'ye atlamış oluyordu. Bir gün Dostoyevski ile ağlarken, ertesi gün Thomas Mann ile havaya sıçrıyordu. Babalarımız feryat ederken, beni Hegel ve Nietzsche ile tanıştırmıştı.

Olgun yaştaki okuma tarzı da gençliğindeki coşkunluklardan daha sakin değildi. Onu, alacakaranlıkta boş sınıfta, ayaklarını camın kenarına dayamış ve okumaktan yarı sarhoş olmuş bir halde bulurdum.

Fakat dul karısı-duyduğu kızgınlık ve tetikliği belli oranda örterek-İsaac'ın bahçıvanlık konusunda kitap ısmarlayıp ısmarlamadığını sorduğunda şaşırmıştım.

"Çok fazla kitap satın alırdı" diye cevapladım tereddütle.

"Evet, evet, evet" dedi. "Nasıl hatırlayabilirsin ki?"

Çay koyduktan sonra tedbirli hareketlerle üzerinden damlalar akan yağmurluğumu, attığım sandalyeden aldı ve odadan çıkardı. Kalabalık bir daireydi. Pek düzenli değildi ve oyuncak bebekler, küçük tabaklar ve üç tekerlekli bisikletlerle karmakarışık görünüyordu. Yemek masası bir çöl kadar genişti. Eski moda dantel bir örtü onu ikiye ayırmıştı. Masanın bir ucuna Sheindel benim fincanımı koymuştu. Isaac'ı hatırlatan hiçbir fiziksel hatıra yoktu; bir kitap bile.

Tekrar odaya döndü. "Kızların hepsi uyuyor, konuşabiliriz. Böyle bir havada o kadar yol gidip o yeri görmek senin için zor olmalı."

Kızgın olup olmadığını söylemek zordu. Yağmurun aniden bastırışı gibi, damlalar saçarak ve ayakkabılarım yapraklarla örtülmüş bir halde karşısında belirivermiştim.

"Oraya neden gittiğini tamamen anlayabiliyorum. Bir dedektif dürtüsü" dedi. Sesinde beni şaşırtan bir ironi seziliyordu. Sesinde zekice ve hatasız bir vurgu vardı. Bu yüzden iğnelemeleri tam yerini buluyordu. Her bir sözcük, ham ipek gibi dupduru bir düşünceyi yayıyor gibiydi. "Bir şey bulmaya mı gittin? Atmosferi mi? Ya da üzüntü?"

"Görülecek bir şey yoktu" dedim ve onun suyuna gittiğim için deli olduğumu düşündüm. "Toprağı kazdın mı? Bir veda notu gömmüş olabilirdi."

"Not bıraktı mı?" diye sordum şaşırarak.

"Senin gibi sıradan bir insanoğlu için hiçbir şey bırakmadı geride. "

Benimle oynadığını görebiliyordum. "Bayan Kornfeld" dedim ayağa kalkarak, "beni bağışlayın. Paltomu getirirseniz gideceğim."

"Otur" diye emretti. "Isaac son zamanlarda daha az okuyordu, bunu fark etmiş miydin?"

Kibar bir şekilde gülümsedim. "Her zamanki gibi çok, daha çok alıyordu."

"Düşün" dedi. "Sana muhtacım. Ancak sen bilebilirsin. Bunu unutmuştum. Belki de Tanrı gönderdi seni."

"Bayan Kornfeld, ben sadece bir kitapçıyım."

"Tanrı kendi iradesiyle bana bir kitapçı gönderdi. Çok uzun zamandır Isaac evde kitap okumuyordu. Düşün! Bilimsel ziraatçılık konusunda?"

"Öyle bir şey hatırlamıyorum. Mishnaic Tarihi profesörü neden bilimsel ziraat okusun?"

"Yeni bir kitap aldığında hemen okula götürüp ofisinde saklıyordu."

"Kitapları ofisine gönderiyordum. İstersen kitapların başlıklarına bakabilirim."

"Parktaydın ve hiçbir şey görmedin?"

"Hiçbir şey." Sonra utandım. "Ağacı gördüm."

"O nedir ki? Bir ağaç hiçbir şey değildir."

"Bayan Kornfeld" diye yalvardım, "buraya gelmem aptallıktı. Neden geldiğimi bilmiyorum, affınızı dilerim, hiçbir fikrim yok."

"Isaac'ın neden canına kıydığını öğrenmek için geldiniz. Ya botanik? Ve hatta, lütfen dinleyin, hiç mantarlarla ilgili bir şey istedi mi? Ya da bitkilerle ilgili? Gübre? Çiçekler? Tarımla ilgili şiirler?

Bahçe bakımıyla ilgili bir kitap? Ormancılık? Sebzeler? Tahıl üretimi?"

"Bunlarla ilgili hiçbir şey hiçbir şey" dedim heyecanla. "Bayan Kornfeld, kocanız bir hahamdı!"

"Kocamın ne olduğunu biliyorum. Bağcılıkla ilgili bir şey? Çardak? Pirinç? Düşün, düşün, düşün! Toprakla ilgili bir şey-çayırlar-keçiler-çiftlik, saman-herhangi bir şey, kırlarla veya ayla ilgili herhangi bir şey."

"Ayla mı ilgili! Tanrım! O öğretmen miydi yoksa bahçıvan mı? Keçiler! Kürkçü müydü peki? Sheindel, delirdin mi? Ben kürkçüydüm! Bir ölüden ne istiyorsun?"

Hiçbir şey söylemeden bardağımı doldurdu. Halbuki bardağın yarısından çoğu duruyordu. Masanın öbür ucuna, karşıma oturdu. Yüzünü avuçlarına dayadı, fakat gözlerini gördüm.

Kocaman açılmışlardı.

"Bayan Kornfeld" dedim kendimi toparlayarak, "böyle bir trajediden sonra.."

"Benim kitapları suçladığımı düşünüyorsun. O kitaplar her neyse, onları suçlamıyorum. Kitaplarına sadık kalsaydı, yaşardı."

"Yaşadı" diye bağırdım, "kitaplarda, daha ne istiyorsun?"

"Hayır" dedi dul kadın.

"Bir bilgin. Bir haham. Saygıdeğer bir Yahudi!"

Bunun üzerine korkunç bir kahkaha attı. "Anlat bana, çok merak ettiğim halde sormaya çekinirdim. Bana karını anlat."

Lafını keserek, "Yıllardır karım yok" dedim.

"O insanlar neye benziyorlar?"

"Onlar gibi olsaydık nasıl olacağımızı düşünebilirsen aynen bizim gibiler."

"Biz onlar gibi değiliz. Onlar için vücutları, bizim için olduğundan daha önemli. Bizim kitaplarımız kutsal, onların vücutları."

"Jane'inki o kadar kutsaldı ki yanına yaklaşmama bile çok seyrek izin verirdi" diye mırıldandım kendi kendime."

Isaac parkta koşardı, fakat nefesi çok çabuk kesiliyordu. Bunun yerine yapraklardan yapılmış şapkaları olan koşucularla ilgili bir kitap okudu."

"Sheindel, Sheindel, ondan ne bekliyordun? O bir öğrenciydi, oturur ve düşünürdü, o bir Yahudiydi.

"Ellerini düz bir şekilde masaya koydu. "Değildi.

"Cevap veremedim. Sadece ona baktım. Genç kadınlığının ilk yıllarınkinden daha zayıftı. Burnunun iki yanında kabalaşan

yüz hatlarına, ağzı ve çenesindeki dokunaklı hareketsizlik arada bir görünüş veriyordu.

"Sanırım o hiçbir zaman Yahudi değildi" dedi.

Isaac'ın intiharının onun dengesini bozup bozmadığını düşündüm.

"Sana bir öykü anlatacağım" diye devam etti.

"Öyküler hakkında bir öykü. Bunlar yatma zamanı geldiğinde Isaac'ın Naomi ve Esther'e anlattığı öykülerdi: Dans eden fareler ve gülen çocuklar. Miriam dünyaya geldiğinde konuşan bir bulut icat etti. Ophra'da ise solmuş bir çimenle evlenen bir kaplumbağa vardı. Leah geldiğinde ise bacakları olmadığı için ağlayan taşlar vardı. Rebecca bir kıza dönüştüğü için bir daha sonbaharda rengârenk olamayacak bir ağaç için ağlıyordu. Shiphrah, en küçükleri, bir domuzun ruhu olduğuna inanıyor."

"Babam bana her gece kutsal şeyler ezberletirdi. Berbat bir çocukluktu."

"Pikniğe gitmenizde ısrar ederdi. Her seferinde daha uzağa, daha uzağa gidiyorduk. Çılgınlıktı. Isaac araba kullanmasını öğrenme zahmetine hiç girmedi. Taşınacak bir dolu sepetin hantallığı, bir sürü otobüs ve trene inip binmek ve yedi yorgun, yaramaz kız. Hep özel yerler arıyorduk; oraya buraya oturamazdık, bir dere, bir eğim, hiç değilse küçük bir koru olmalıydı. Ve sonra, bunu çocukların zevki için yaptığını söylemesine rağmen onları bırakır, yalnız başına gider ve güneş batıp her şey dökülüp saçılana, hava soğuyup çocuklar ağlamaya başlayana kadar gelmezdi."

"Yetişkin bir adam olmadan önce pikniğe gitme şansım olmadı" diye itiraf ettim.

"Ben başlangıçtan söz ediyorum" dedi dul kadın.

"Senin gibi ben de kandırılmamış mıydım? Kandırılmıştım, büyülenmiştim. Eve böğürtlen ve çiçeklerle dolu sepetlerle giderken romantik bir aile gibiydik. O gecelerde Isaac'ın

hikâyeleri karanlık buluşlarla dolu olurdu. Tanrım sen beni koru, hatta onları yazmasını istedim ondan. Sonra aniden bir kulübe katıldı. Pazar sabahları şafaktan önce kalkıp gidiyordu."

"Kulüp mü? O kadar erken mi? Hangi kütüphane o saatte açılır?" dedim, Isaac gibi bir adamın bu kadar şüpheli bir şeyle ilişkisi olmasına şaşarak.

"Beni izlemiyorsun, izlemiyorsun. Bu bir dağcılık kulübüydü ve ay ışığında buluşuyorlardı. Isaac'ın bütün hafta kapalı kaldığını, düşünebilmek için havaya gerek duyduğunu düşünüyordum. Eve ayakta duramayacak kadar yorgun dönerdi. Manzara seyretmek için gittiğini söylüyordu. Ben de senin gibi duyduğuma inandım, duydum ve arkasını araştırmadım. Sonunda dağcılardan ayrıldı. Ben de bütün garipliklerin bittiğini düşündüm. O hızla yürümenin saçma olduğunu, kendisinin atlet değil öğretmen olduğunu söyledi bana. Sonra yazmaya başladı."

"Ama, o hep yazardı" diye karşı çıktım.

"Öyle değil. Yazdıkları sadece peri masallarıydı. Buna sarıldı ve bir süre her şeyi boşverdi. Bu da başka türlü bir gariplikti. Hikayeler beni şaşırtmıştı, çok zavallı ve sıkıcıydılar. Kızları korkutmak için kullandığı fikirlere benziyordu, fakat notlar, ekler ve önsözlerle doluydu yazdıkları. Sadece peri masalları yazdığının farkında olmadığını anladığımda beynimden vurulmuşa döndüm. Gerçekten çok sıradandılar; cinlerle, orman ve su perileriyle, tanrılarla, eski ve sıradan olan her şeyle doluydu yazdıkları."

"Onları görmeme izin verir misin?"

"Hepsi yandı."

"Isaac mı yaktı?"

"Benim yaptığımı düşünme sakın! Ne düşündüğünü anlıyorum.

"Onun kininin beni şaşırttığı doğruydu. Onun, dehşet dolu hayaller kurmak için doğmuş biri olduğunu farz etmiştim. Menteşesindeki bir kapı gibi yüzünün önünde açılıp kapanan titrek parmaklarıyla küçük ellerinin görüntüsünün onun nerede doğduğunu ve kim olduğunu bana hatırlatmasına rağmen, ona karşı bir soğukluk sardı beni ansızın. O bir yetimdi, bir mucize eseri yaşıyordu ve hâlâ bunun korkusunu taşıyordu. Soğukluk geçti. "Niye bu küçük hikâyelerle canını sıkıyorsun?" diye sordum. "Onu bu hikâyeler öldürmedi."

"Yo, yo, hikâyeler değil" dedi. "Aptalca, dinsiz şeylerdi. Onları yazmayı bıraktığında sevindim. Hepsini banyo küvetinde toplayıp bir kibritle yaktı. Sonra paltosunun cebine bir not defteri koyup, parkta yürüyüşe çıkacağını söyledi. Haftadan haftaya şehirdeki bütün parkları denedi. Neyin peşinde olduğunu hayal bile edemiyordum. Bir gün metroya bindi, son durağa kadar gitti ve sonunda doğru parkı buldu. Her gün derslerden sonra oraya gidiyordu. Bir saat gidiş, bir saat geliş. Sabaha karşı ikide, üçte eve dönüyordu. 'Egzersiz mi bu?' diye sordum. Yine koşuyor olabilir diye düşünüyordum. Gecenin soğuğundan dolayı titriyor olurdu. 'Hayır, sessizce oturuyorum' dedi bana. 'Yeni hikâyeler mi yazıyorsun?' 'Hayır, sadece düşündüklerimi not ediyorum.' 'Bir erkek kendi evinde huzur aramalı, gecenin bir vakti, pis bir suyun yanında değil' dedim. Sabah altı, yedide eve döndü. Orada mezarını bulmaya mı çalıştığını sordum ona."

Yarı boyun eğiş yarı abartıyla öksürmeye başladı. O kadar yüksek sesle öksürdü ki, çocukları uyandırıp uyandırmadığına bakmak için yatak odalarına doğru boynunu uzattı. "Artık uyumuyorum" dedi bana. "Çevrene bak. Bak, her şeye bak, pencere kenarlarına bak. Hiçbir bitki görüyor musun, evlerde bulunan bitkilerden? Bir gece aşağı indim ve çöpçüye verdim onları. Bitkilerle aynı yerde uyuyamıyorum. Küçük birer ağaç gibiler. Deliriyor muyum? Isaac'ın not defterini al, sonra getirirsin."

Ona itaat ettim. Oldukça az eşyalı, birkaç hoş bitki dışında bir süs eşyası olmayan odamda, daha fazla gecikmeden not defterine saldırdım. Küçük, çizgili sayfaları olan spiralle tutturulmuş bir defterdi. Dikkatle, kolayca anlaşılmayacak bir şey bulmak umuduyla okudum. Sheindel melankolik imalarıyla, Isaac'ın intihar nedenini bu birkaç sayfada açıkladığına inanmamı sağlamıştı. Tam bir hayal kırıklığıydı. Önemli bir tek sözcük bile yoktu. Bir süre sonra, Sheindel'in amacı her neyse yine benimle oynadığına karar verdim. Sorulmaması gereken şeyleri sorduğum için beni cezalandırmak istemişti. Merakım ona hücum edince, o da olayı aydınlatmak için değil beni azarlamak için Isaac'ın not defterini vermişti bana. Biçimsiz, titrek ve hatta ihtiyar bir insanınkini andırmasına rağmen el yazısı tanınabiliyordu. Dışarda, masa olmadığı için avuçta, yukarı kaldırılan bir dizde veya ağaca dayanarak yazılmış gibiydi. Ve lime lime olmuş, buruşuk sayfalar, defterin birisinin cebine girip çıktığını kanıtlıyordu. Sheindel'in anekdotuna inanıyordum; bu kadarı doğruydu: Bir park, Isaac, bir defter, hepsi aynı anda. Fakat bunlar, bir profesörün yazınsal amaçlarla yürüyüşe çıktığından fazla bir şey söylemiyordu. Hatta yeşil bir leke bile vardı; sanki defter çimenlerin üstüne kaymış ve üstüne basılmıştı.

Defterin yarı boş olmasına rağmen, üç dilde yazıldığını söylemeyi unutuyordum. Yunancayı hiç okuyamıyordum, ama kıtalar şeklinde yazılmıştı. İbranice yazılar daha çok Leviticus ve Deuteronomi'den alınmış derlemelerdi. Bunların arasında harfi harfine yazılmamış olan şu parçaları buldum:

Tanrıların, dağların, tepelerin üzerindek
ve her yeşil ağacın altındaki bütün yerlerini
tamamen yerle bir edeceksin.
O cinlerin ardında gitmek için dönen ruhu,
kendi insanlarından uzaklaştıracağım.

Tabii ki bunlar sıradan, sade notlardı. Bir öğretmenin konuyu kendine hatırlatmak için notlar alırken, hızlı yazmak için birkaç kelimeyi atlaması normaldi. Belki de o sıralarda Isaac, bu pasajlar hakkındaki yorumların yer aldığı bir araştırma hazırlıyordu.

Sebep ne olursa olsun İngiliz şiirinden yapılmış diğer alıntılar beni sadece bir parça daha çok ilgilendirdi. Bunlar ağıtsal parçalardı. Isaac'ın Doğa'sı bana itici gelmişti: Büyük harfle yazılıyor ve benim Kitap Mahzeni'm gibi kokuyordu. Son zamanlarda aşırı derecede akademikleşmiş olduğu son derece açıktı: Yabani bir otu bile, klasik referanslar göstermeden seyredemiyordu. Byron'dan bir parça, Keats'tan bir iz (bu ikisinden yapılan alıntılar, Kutsal Kitap'tan kopyaladıkları gibi kısa ve parça parçaydı,) Tennyson'dan bir çift budanmış satır ve şu isimsiz, acemice dörtlük not alınmıştı:

Henüz hepsi ele geçmemiştir.
Hâlâ bir Dryad ağaçlıklara doğru uçuşur,*
*bir Dread** tepeyi yalayarak geçer;*
Fısıldayan derede bembeyaz parlar
*hâlâ Naiad***,*
Yeryüzünün güzelliği hâlâ perilidir.

Bütün bunlar o kadar bıkkınlık verici, gülünç ve ukalacaydı ki onun adına utanç duydum. Daha başka hiçbir şey yoktu neredeyse. Ne onu bağışlatacak bir şey, ne de kişisel bir yazı. Sadece yazışmalarımızdaki resmi küçük şakalarda hissedilen

* Orman Perisi
** Kır Perisi
*** Su Perisi

katı, öz-kontrollü, akademisyenin tarzında yazılmış bir iki cümle. "Alacakaranlıkta Trilham Koyu Parkı'nda bir taşa oturmuş yazı yazıyorum. Şehrin kuzeyinde bulunan bir koy olan Trilham Koyu var karşımda. Birkaç metre ötede ince bir ağaç var. Eğer biri ağacın yaşını öğrenmeyi arzu ederse, (Tanrı korusun) gövdesini kesip halkaları sayarak bunu kesin olarak öğrenebilir. Bunu yazan adam otuzbeş yaşında ve hızla yaşlanıyor. Yaşı, zavallı miyop gözlerinin altındaki halkalar sayılarak anlaşılabilir." Bunun altında, daha okunaklı bir yazıyla düşünülerek yazılmış üç merak uyandıran kelime vardı:

Büyük Pan yaşıyor.*

Hepsi bu kadardı. Bir iki gün içinde defteri Sheindel'e götürdüm. Kendi kendime, endişelenecek yedi tane yetim çocuğu olduğunu söyleyerek kandırılmaktan ötürü duyduğum kızgınlığımı bastırdım.

Beni bekliyordu. "Üzgünüm, defterin arasında bir mektup vardı, düşmüş. Sen gittikten sonra onu halının üzerinde buldum."

"Teşekkürler, istemem" dedim. "Isaac'ın cebinden çıkan yeterince not okudum."

"O zaman beni görmeye neden geldin?"

"Sadece seni görmek için" dedim.

"Sen Isaac için geldin." Sesi alaycıydı. "Ne olduğunu anlaman için gerekli olan her şeyi verdim sana, ama sen hâlâ anlamadın. İşte burada." Elinde büyük bir dosya kâğıdı tutuyordu." Mektubu oku."

"Onun defterini okudum. Eğer Isaac'ı anlamak için gereken her şey defterde ise mektuba ihtiyacım yok."

---

* Kır Tanrısı

"Bu mektubu kendini anlatmak için yazmış" diye ısrar etti.

"Isaac'ın geride not bırakmadığını söylemiştin."

"Bu mektup bana yazılmamış."

Yemek odasındaki sandalyelerden birine çöktüm ve Sheindel sayfayı masanın üzerine tam önüme bıraktı. Dantel örtünün üzerinde yüzü havaya bakar bir halde duruyordu. Ona bakmadım.

"Bir aşk mektubu" diye fısıldadı Sheindel. "Onu ağaçtan indirdiklerinde bir cebinde defteri bir cebinde bu mektubu buldular."

Ne diyeceğimi bilemiyordum.

"Polis her şeyi bana verdi" dedi Sheindel. "Saklanacak her şeyi.""Bir aşk mektubu ha?" diye tekrar ettim."Bu tür mektuplara genellikle böyle denir."

"Polis bunu sana verdi ve ilk o zaman -inanmazlıkla bocaladım- onu neyin meşgul ettiğini fark ettin?"

"Onu neyin meşgul ettiğini" dedi beni taklit ederek."Evet, cebindeki mektup ve defter bulunana kadar bunu fark etmedim."

"Aman Tanrım. Yaşam tarzı, düşünüş şekli... Tasavvur bile edemiyorum. Hiç tahmin etmedin mi?"

"Hayır."

"Parka yapılan o geziler?"

"Birçok yönden anormal davranıyordu. Sana anlattım bunları."

"Fakat park! Öyle gitmesi, tek başına-bir kadınla buluşabileceğini düşünmedin mi?"

"Bir kadın değildi."

Tiksinti, burnuma dolan toz gibi her yerimi kaplamıştı. "Sheindel, sen delisin."

"Deliyim, öyle mi? Onun itiraflarını oku! Oku bunu! Ne zamana kadar bunu bilen tek kişi olabilirim? Beynimin erimesini mi istiyorsun düşünmekten? Benim sırdaşım ol."

O kadar beklenmedik bir şekilde yalvarmaya başladı ki nefesimi tuttum.

"Kimseye bir şey söylemedin mi?"

"Söylemiş olsaydım o övgüleri düzerler miydi? Mektubu oku!"

"Anormal şeylere hiçbir ilgim yok" dedim soğuk bir sesle.

Gözlerini kaldırdı ve bir an bana baktı. Kıvrak kafasının duruşunda hiçbir değişiklik olmadığı halde kahkahalarla gülmeye başladı. O ana kadar böyle sesler duymamıştım: Kızlarını uyandırma korkusuyla neredeyse bir fareninki kadar kısıktı sesi; ama aklı başında bir insanın geçici hafıza kaybına uğrayıp gürültüyle gülmesini dinler gibiydim. Bu, bir dakika boyunca devam ettikten sonra genç kadın sakinleşti. "Lütfen olduğun yerde otur ve dinle. Sana mektubu ben okuyacağım."

Sayfayı masadan kararlı bir hareketle aldı. Mektubun titizlikle hazırlandığını fark ettim; kelimeler birbirine yakın yakın yazılmıştı. Genç kadının sesi küçümsemeyle dolmuştu.

"Atalarım Tanrı'nın eliyle Mısır'dan sürülmüşlerdi" diye okumaya başladı.

"Bir aşk mektubu böyle mi başlar?"

Kararlı bir şekilde devam etti: "Başka yerlerde iyice tanımlanan sapkınlıklarla suçlanıyorduk. Diğer insanlar mitolojileri sayesinde gelişiyorlardı. Bizler ise ölçülemeyecek kadar uzun bir süre boyunca, buna benzer her şeyden vazgeçirilmiştik.

"Sabırsızlanmaya başladığımı hissediyordum. Gerçekte buraya gelirken aklımda bir tek şey vardı: Yeterli zaman geçtikten sonra Isaac'ın dul eşi ile evlenmek istiyordum. Onun acısını suiistimal ediyor görünmemek için, başlangıçta büyük bir incelikle flört etmeyi düşünüyordum onunla. Fakat o çıldırmış gibiydi. "Sheindel niye bu bilimsel yazıyla bana eziyet ediyorsun? Onu bir okula ver veya profesörlerin katıldığı bir sempozyuma gönder."

"Kısa zaman sonra öleceğim."

Bunun üzerine daha hevesle dinlemeye başladım.

"Tek Tanrı kavramı içindeki, tamamen akla yakın olan animizm görüşünü bir yana bırakacağım. Onun, Kanun Parmaklığı içinde bile sürekli olarak fakat üstü kapalı bir şekildeki ifadesinin tarihsel açıklamasını da gözardı edeceğim. Yaratık, bunları bir yana bırakıyorum."

"Ne?" diye bağırdım.

"'Yaratık' diye tekrarladı, burun deliklerini açarak. 'İnsanlık tarihi nedir? Felsefemiz nedir? Dinimiz nedir? Bunların hiçbiri biz zavallı insanlara evrende yalnız olduğumuzu öğretmez, hatta onlar olmasaydı yalnız olmadığımızı sanacaktık. Çok genç bir yaşta, aptal bir adamın kendisi tecrübe etmediği takdirde bir balığın varlığına bile inanmayacağını fark ettim. Sayısız formlar vardır ve bunlar gözümüzün görüş alanına ve hatta merceklerine kadar ulaşmışlardır. Bu küçücük algılayıştan sonra başka formların da mümkün olduğu, dahası her türlü formun olabileceği sonucuna varmak kolaydır. Tanrı dünyayı sadece kendisi için yaratmadı. Yoksa sana hitap etmemi sağlayan bu bilince sahip olmazdım şimdi, Güzellik.' "

"Güzellik" diye tekrar ettim ve üzüntülü bir şaşkınlıkla yutkundum.

"Devam etmeme izin vermelisin" dedi Sheindel ve suratsız bir şekilde devam etti. "Biz insanlara şeyler arasında yaşadığımızı bu yanlış tarih, yanlış felsefe ve yanlış din söyledi. Fizik ve kimya bize değişik şeyler öğretmeye başladılar; ama onların kavrayışı farklı olduğu için mantıklı ve güzel sonuçlara götürecek sadakate sahip az insan bulurlar. Moleküller bütün formlarda dans eder ve moleküllerin içinde de atomlar dans eder. Atomların içinde ise tanrısal canlılığın çok daha derin kaynakları dans eder. Ölü olan hiçbir şey yoktur. Yaşamamak diye bir şey yoktur. Kutsal yaşam taşta

bile, ölü köpeklerin ve insanların kemiklerinde bile vardır. Bu yüzden Tanrı'nın bereketli Yaratış'ında putperestlik olamaz. Sonuç olarak, sapkınlık diye adlandırılan o şeyi işlemek de mümkün değildir.

"Tanrım, Tanrım" diye inledim. "Yeter Sheindel, fazlasıyla yeter, daha fazlasını istemiyorum."

"Daha fazlası da var" dedi.

"Duymak istemiyorum."

"Senin gözündeki değerini mi lekeliyor? Bir namus lekesi ha? Dinleyeceksin." Bana babamınkini hatırlatan bir sesle okumaya başladı. Bağışlamayan bir sesti bu.

" 'Yaratık, bir hokkabaz için gösterişli ama değersiz süs eşyaları neyse dilimizin de senin için o anlama geldiğini bilmeme rağmen bu meseleleri sana anlatıyorum. Biz günden güne anlamak için savaş verirken ve mezarın sırrını düşünürken, diğer türler bilgelik içinde doğarlar. Hayvan türleri öz sorgulamalar yapmadan sürdürürler hayatlarını; içgüdü üstünlüktür, basitlik değil. Ne yazık ki biz insanlar- birkaç reflekse acınacak kadar ilkel benzerlikleri ve vücudumuza bahşedilen o kontrolsüz hareketleri düşünürsek- içgüdüden tamamen yoksun doğmuşuz! Biz şanssızlar, bilimin, sanatın, felsefenin, dinin, bütün hayal gücümüzün ve azap verici çabalarımızın, meditasyonlarımızı ve boş sorgulamalarımızın yardımına başvurmalıyız. Halbuki bütün bunlar hayvanlarda, bitkilerde, nehirlerde ve taşlarda doğal ve doğru olarak ifade edilmişlerdir. Neden çok basit. Bu bizim trajedimiz. Ruhumuz içimizde. Ruhumuz içimizde yaşıyor. Onu kapsıyoruz. Ruhumuzu ararken onu kendimizde aramalıyız. Ruhu görmek onunla yüz yüze gelmek, bu tanrısal bir bilgeliktir. Fakat karanlık içimizi nasıl görebiliriz. Varolmanın diğer türlerinde bu başka türlüdür. Bir bitkinin ruhu klorofilde yaşamaz, isterse gezinebilir, hangi formu ve biçimi isterse seçebilir. Böylece diğer türler, ruhlarından

bağımsız olarak ve onu görme imkânına sahip olarak, barış içinde yaşabilirler. Birinin ruhunu görmesi her şeyi bilmektir; her şeyi bilmek bizim felsefelerimizin boş yere gözümüzün önüne getirdiği barışa sahip olmaktır. Yeryüzünde iki çeşit ruh vardır: Özgür olan ve özgür olmayan. Biz insanlar özgür olmayan ruhla lanetlenmişiz."

"Dur"! diye haykırdım.

"Durmayacağım" dedi dul kadın.

"Lütfen, bana peri masallarını yaktığını söylemiştin."

"Sana yalan mı söyledim? Bunu mu demek istiyorsun?"

"O zaman Isaac'ın hatırı için niye söylemedin? Bu bir peri masalı değilse bunun ne olduğunu düşünmemi istiyorsun?"

"Ne istersen onu düşün."

"Sheindel" dedim, "Sana yalvarırım, ölü bir adamın şerefini yıkma. Bu şeye bir daha bakma, yırt onu, devam etme."

"Onun onurunu yıkmıyorum. Çünkü onuru yoktu."

"Lütfen! Kendini dinle! Tanrım, kimdi o? Haham Isaac Kornfeld! Şeref timsali! O bir öğretmen değil miydi? Bir bilgin?"

"O, bir putperestti."

Gözleri tereddütsüzce görevlerine döndüler. Tekrar okumaya başladı: " 'Bütün bu gerçekleri yavaş yavaş öğrendim. Üstek ve irademin dışında. Öğretmenimiz Musa bunlardan bahsetmedi. Bu konuda da birçok şey söylenebilir. Musa'nın özgür olan ruhlar hakkında bir şey öğretmemesi aldırmazlıktan kaynaklanmıyordu. Musa'nın bildiğini öğrenmişsem, bu ikimizin de insan olmasından kaynaklanmıyor mu? O bir insandı, ama Tanrı ona hitap etti; atalarımızın artık köle olmamaları gerektiği Tanrı'nın isteğiydi. Atalarımız, kibirli oldukları için, eğer özgür ruhlardan haberdar edilselerdi Mısır'daki köleliklerini bırakmayacaklardı.' Kalalım. Vücutlarımız Mısır'da köle

olarak kalacak, fakat ruhlarımız Siyon'da diledikleri gibi dolaşacaklar. Bir kaktüs, ruhu gezinirken kökleriyle toprağa bağlı kalabiliyorsa, neden bir insan da bunu yapamasın?' diyeceklerdi. Musa, sadece Doğa Âlemi'nin özgür bir ruhla ödüllendirildiğini, insanların kendi ruhlarına zincirlendiğini ve bir insanın ruhunu özgürleştirmek için onu kaplayan vücudunu özgürleştirmesi gerektiğini söylediğinde alay edeceklerdi. 'Neden sadece ve sadece insanlar Doğa Âlemi'nden farklı? Eğer öyleyse, insanların koşulları kötü ve haksızca. Eğer koşullarımız kötü ve haksızca ise Mısır'da köle olmakla Siyon'da vatandaş olmanın ne farkı var?' Böylece Tanrı'nın iradesine uymayacak ve köleliklerini terk etmeyeceklerdi. Bu yüzden Musa, Tanrı'nın iradesine uymayacakları ve Mısır'dan gitmeyecekleri korkusuyla, onlara özgür ruhlardan hiç bahsetmedi."

Bir anda bir hisse kapıldım-çok belirsizdi, karşılaştırabileceğim hiçbir şey yoktu ama yine de onu fark ettiğime emindim. Sonra tanıdım. Bu beni çocukluğuma götürdü-bu, bir şeyin içyüzünü kavrama kriziydi. Daha önce anlamsız gelen şeylerin birden anlam kazanmasıydı. O anda, Isaac'ın alfabesinden geçip kullandığı dile süzüldüm. Onun olabilir şeylerden söz ettiğini fark ettim: Aklı başındaydı ve esinlenmişti. Amacı esrar yaratmak değil, bir esrarı çözmekti.

"Bu bölüm çok zekice" diye patladım.

Bu arada Sheindel gidip büfenin üzerinde duran soğuk çaydan bir yudum almıştı. "Bir dakika" dedi ve susuzluğunu giderdi. "Daha tebeşir bile tutamadan, Rembrandt'ı aşan resimler yapan deliler olduğunu duymuştum. Devamı daha güzel, seni uyarıyorum."

"Bu adam bir dâhiydi."

"Evet."

"Devam et" dedim aceleyle.

Bana kaba alaycı bir gülüş attı. Okumaya başladı: "Bazen çöl yolculuğunda bir vahaya gelirler ve hızlı çevik bir çocuk su kaynağının ruhunu bir an için görürdü (sonradan Yunanlılar ona Naiad demişlerdi). Fakat özgür ruhlardan haberi olmadığı için ayın bir an için su yüzünde parladığını zannederdi. Güzellik, aynı masum tesadüfle ben de seni keşfettim. Güzellik, Güzellik."

Durdu.

"Hepsi bu mu?"

"Daha var."

"Oku."

"Gerisi aşk mektubu."

"Senin için zor mu?" Fakat acımadan çok aceleyle sormuştum.

"Ben o adamın karısıydım. O Kanun'un Parmaklığı'nı yıktı. Kendin oku."

Kendimi tutamadan, kalabalık sayfayı kaptım.

" 'Güzellik, teoremimin neşesi, doğrulaması ve yardımcısı sensin. Yıllardır ormanlarda yürüdüm, tek bir saban izindeki hafif kök salmamış bir tohum gibi sürüklendim. O doyumsuz günlerde, asla kavranamayan çöl susuzluğuna benzer beyaz bir boşluk vardı. Çılgınlığımın entrikalarına terk edildiğimi düşünüyordum. Şafakta bir tepecikte, bir toprak yığınını saran o şekil-neydi o? Sadece kırağıdan dolayı büyük görünen güneş ışığının bulanıklığı. Yanımdan bir peri geçti, sadece görüntüsünü bırakarak; belki de peri yoktu ya da oradaydı ama sadece bir an, sonra kaçtı. Şu özgür ruhlar ne kadar muzip! Biz insanların hayal edemeyeceği kadar komikler: Sarhoş bir adam gülerken onlardaki nükteciliğin gölgesinin gölgesini hisseder ancak, çünkü onun bir kabı, vücudu vardır. Su perisinin kabı ise bir derenin iki kenarı ve yatağıdır. Bir su perisini gerçekten görmüş olabilirim: Bir keresinde yedi kızım da güzel bir parkın içindeki derenin kenarında yürüyorlardı.

Diğer kızlarımıza henüz iki yaşında bile olmayan, huysuz küçük kızımızı daima elinden tutmalarını söylemiştik, ama dinlemiyorlardı. Ben gerideki ağaçlığa gitmiştim ki, bir anda bir çığlık ve su sıçrama sesleri duydum ve küçük bir vücudun suya düşüşünü gördüm. Ağaçların arasından geri koşarken, bebeğin suyun içinde batarken diğerlerinin korkuyla birbirlerine bitişmiş, donmuş gibi kalakaldıklarını fark ettim. Aniden aralarından biri (hangisi olduğunu fark edemeyeceğim kadar ani bir hareketti) ok gibi suyun altında boğuşan kızıma yardıma fırladı, onu yukarı çekti ve sakinleştirmek için koluyla sardı. Kol maviydi-maviydi. Bir göl kadar maviydi. Olduğum yerden kalbim çarparak kızları saymaya başladım. Çılgın değil ama şaşırmış olabileceğimi düşünerek bir daha saydım. Bu sefer yediydi. İlk sayışımda da şimdiki sayışımda da doğru saydığımı biliyordum. Mavi kollu kız yok olmuştu. Kızlarımı sorguya çektim: Hepsi, korkudan bir diğerinin bebeği kurtardığına inanıyordu. Hiçbiri mavi kollu bir elbise giymiyordu.' "

"Kanıtlar" dedi dul kadın. "Isaac kılı kırk yarardı, daima bütün kanıtlarını açıklardı."

"Nasıl?" Elimin titremesiyle Isaac'ın mektubu hışırdadı.

"Sonunda hepsini kapsayan bir prensip bularak" dedi fesatça. "Benim için durma, bana lütufta bulunma. Önünde uzun bir hikâye var. Ateşini yükseltecek kadar uzun."

"Çay" dedim kısık bir sesle. Büfenin üzerinden kendi fincanını getirdi bana. İçerken sanki onun alay ve kinini de içiyormuşum gibi geldi.

"Sheindel, senin gibi dindar bir kadın için çok şüphecisin." Titreme, şimdi de gırtlağını etkisine almıştı.

"Bir ateistin ifadesi" diye karşılık verdi. "Daha dindar, daha şüpheci. Dindar bir adam bunu anlar. Eğer şüphecilik durmaksızın onları budamasa, gereksiz şeyler ve batıl inançlar boğucu bir sarmâşık gibi Kanun'un Parmaklığı'na tırmanır."

O anda, onun gerçekten Isaac'a layık olduğunu düşündüm. Benim ona layık olmadığım sorusundan sakındım, onun yerine çayı ağzımda yuvarlayıp mektuba döndüm.

"'İtiraf etmek bana acı veriyor'' diye okudum, 'o andan sonra nasıl şüphe ve netlik arasında gidip geldiğimi. Kendi vardığım sonuçlara güvenmiyordum çünkü bütün tecrübelerim kişiseldi. Kesin olan her şeyin nedenini daha az kesin olan şeylerde arıyordum. Çalılardan gelen her sesi tavşan ve sincaplara yoruyordum. Yapraklardaki her hareketi kuşlar sanıyordum, ortalıkta hiçbir kuş olmamasına rağmen. Küçük insanları ilk görüşüm beni yazınsal düşün ürpertisinden daha çok çarpmamıştı. Böylece onların anlık ortaya çıkan mantarlar gibi olabileceklerine karar verdim. Fakat bir yaz gecesi, saat onu biraz geçerken-gökyüzünde hâlâ hafif bir ışık vardı-cesedimi bulacakları bu yerde dolaşıyordum."

"Benim için durma" dedi Sheindel ben tereddüt edince.

"Bu korkunç" dedim, "korkunç."

"Bir böceğin kabuğu gibi solmuş" dedi kendi kendine konuşurmuşçasına ve davranışlarından bu mektupla fanatikçe bir tanışıklığı olduğunu anladım, neredeyse tümünü ezbere biliyordu. Kelimeleri ben daha yüksek sesle okumadan düşünüyormuş gibiydi. Bu yüzden okuma hızımı arttırmak zorunda bırakılıyordum.

" 'Bir böceğin kabuğu gibi solmuş cesedimi bulacakları bu yerde' diye okudum aceleyle. 'Çürümenin kokusu koydan yükselecek. Öldükten sonra vücuduma olacakları düşünmeye başladım-acaba ruh ölümden hemen sonra mı özgürleşecekti; yoksa yavaş yavaş, çürüme ilerledikçe özgür olmayan ruh parça parça mı özgürleşecekti? Bir insanın vücudunun, hiçbir bilgemizin tersini söylemediği gibi, kilden bir kaptan daha iyi olmadığını düşününce, özgür olmayan ruhun doğası gereği son kırıntısı ve zerresi toprağa karışana kadar kabıyla birlikte olmak zorunda olacağını anladım. O karanlık çayırın

hendeklerinde üzüntüyle ve kendime acıyarak yürüdüm. Zavallı kemiklerim rahatça çürürken, ruhum onların içinde bekleyerek, umutsuzca özgür olmayı özleyerek oyalanmak zorunda kalacaktı. Etin yavaş, sonu gelmez çürüyüşüne lanet ettim. Bir buhar, rüzgâr veya hindistancevizi püskülü olmak daha iyiydi! Bir insanın vücudunun çakıla, çakılın kuma, kumun da vitamine ne kadar zamanda dönüşebileceğini kim bilebilir? Yüzyıl? İki yüz yıl, üçyüz yıl? Belki de bin yıl! Paleontolojistler, gömüldükten iki milyon yıl sonra neredeyse hiç zarar görmemiş kemikler bulmuyorlar mı? "Sheindel" diye ara verdim, "Bu ölüm, aşk değil. Korktuğum aşk mektubu nerede? Ben bulamadım."

"Devam et" diye emretti. Ve sonra "Görüyorsun korkmuyorum."

"Aşktan korkmuyorsun?"

"Hayır. Fakat çok yavaş okuyorsun. Dudakların titriyor. Ölümden mi korkuyorsun?"

Cevap vermedim.

"Devam et" dedi yine. "Hızlı oku. Bir sonraki cümle sıradışı bir fikir diye başlıyor."

"Sıradışı bir fikir geldi aklıma. Parlak, büyük ve pratik bir fikirdi. Dahası, sayısız emsali vardı; mitolojilerde düzinelerce defa geçiyordu. Tanrılarla (kolektif bir kelime ve felsefemizde Shekhina diye geçiyor) çiftleştiği anlatılan ölümlüleri hatırladım. Ve vücudunun yarısı teke yarısı insan olan satirler, deniz kızları, kır ve orman tanrıları ile temsil edilen çarpıcı ırk karışımlarını. Hayal ürünü olmaktan uzak olduğunu gösteren diğerlerinden, Yaratılış'taki karışımdan, Tanrı'nın oğullarının insanların kızlarını gelin olarak alıp devler yaratmalarından ve büyük ihtimalle Eyup'ta okuduğumuz su canavarlarından, Kutsal Kitap'ta bolca bulunan tek boynuzlu at ve canavarlardan bahsetmiyorum. Ayrıca, ortaçağ gettosunda daha ergenliğe bile erişmemiş erkek çocuklarıyla çiftleşen

Lilith örneği de var. Bütün bu kanıtlar, yeryüzü tarihinde böyle bir istek duyan ilk adamın ben olmadığıma dair inancımı kuvvetlendiriyordu. Yaratık, beni kaplayan düşünce şuydu: Bu özgür ruhlardan biriyle çiftleşebilseydim, bu birleşmenin gücü ruhumu vücudumdan kurtaracaktı. Onu özgürlüğüne kavuşturacaktı. Bu varlıklardan biriyle olmak arzumun yoğunluğu ve gücü muazzam hale gelmişti. Karımdan vazgeçtim."

Dul kadın bocaladığımı farketti.

"Lütfen" diye emretti, yüzündeki küçümseme tamamen geri gelmişti.

"O özgür ruhlardan biri ile karşılaştığım anda iktidarımı kaybetmekten korkuyordum (bu herhangi bir anda, kendi yatak odamda bile olabilirdi.) Durmadan koyun, pis kokulu yapışkanlığına çekiliyordum. Sonu gelmez ve yorucu çürüyüşümün yükselen kokusunda-artık bu düşünceden kurtulamıyordum-ruhumun, vücudumun son taneciğinde kapalı kaldığını hayal ediyordum. O son tanecik belki de taşlaşmıştı ve hiç çözülmeyecek ve ruhumda sonsuza kadar orada hapis kalacaktı! Ruhumun bir anda kurtulması gerektiğini, yoksa bir daha kurtulamayacağını düşünüyordum. Işıksız bir gecede, bu tuhaf panikle boğuşarak, hendekten hendeğe tökezliyordum. Yukarı baktım ama karanlıkta ağacın boyutlarını göremedim. Başımı ileri doğru uzattım, kaşlarım ağacın gövdesine değdi. Parmaklarımı ağacın yarıklarında gezdirdim. Sonra, alnım ağaca dayalı olarak, ölçmek için kollarımla kucakladım onu. Ellerim öbür yanda birleşti. Genç, ince bir ağaçtı; cinsini anlayamamıştım. En alttaki dala uzandım ve bir yaprak koparak şeklini anlamak için dilimi yavaşça kenarlarında gezdirdim: Meşeydi. Yapışkan ve acı bir tadı vardı. Bir ağrı hafifçe kasıklarımı kapladı. O zaman bir elim ağacın belinde olduğu halde, diğerini en alt dalın ikiye ayrıldığı yere ve zarif, sıkı gövdesine götürdüm ve o mucizevi birleşme yerini

mahmurlukla okşadım. Mahmurluk, yerini yavaş yavaş dinçliğe bıraktı. Aynı anda hem tetikteydim hem de derin bir cesaretle dolmuştum: O ağacı ve bulunduğu yeri özellikle seçmiştim. 'Gel, gel,' diye bağırdım Doğa'ya. Rüzgâr, sıcak havaya pis bir koku dalgası üfledi. 'Gel' diye bağırdım, 'benimle çiftleş, Cadmus, Rhoecus, Tithonus, Endymion ile yaptığın gibi ve sırlarını verdiğin Kral Numa Pompilius gibi. Lilith'in habersizce gelmesi gibi, öyle gel. Tanrı'nın oğullarının kadınlarla çiftleşmek için gelmeleri gibi, şimdi de Shekhina'nın kızının kendini bana göstermesine izin ver. Nymph, şimdi gel, şimdi."

" 'Hazırlıksız bir şekilde yere uçtum. Yüzüm toprağa vurdu ve vıcık vıcık bir çamur yığını ağzıma doldu. Öte yandan dizlerimin üzerindeydim ve ellerimle yere bastırıyordum. Tırnaklarım toprağı kazıyordu. Kalçama bir ağrı saplandı. Ağlamaya başladım, çünkü kuvvetli bir hayvanın ırzıma geçtiğine emindim. Yuttuğum toprağı kustum. Kitapta yazdığı gibi lekelendiğime inanıyordum: 'Hayvanlarla çiftleşmeyin.' Otlara gömülmüş bir halde yattım. Hayvanın hâlâ pusuda olabileceği düşüncesiyle başımı kaldırmaya korkuyordum. Nasıl olduysa, yarım saniye içinde hem bu pozisyona girmiş, hem uyarılmış hem de tatmin olmuştum. Açıklanması imkânsız bir biçimde, karımla birlikte olduğumdaki gibi hareket etmiş olmama rağmen, doğaüstü bir yağmaya uğramış gibi hissediyordum kendimi. Yüzükoyun yatarak hayvanın nefes alışlarını dinledim. Bu arada vücudumun bütün dokuları yoğun bir dikkate bürünmüş olmasına rağmen, harika bir şehvet duygusu beni bırakmamıştı; şairlerimizin tanımladıklarından apayrı, yüksek, cennetsel duyularım aynı anda alevleniyor ve tamamen tatmin oluyordu. Bu sağlıklı ve hoş algı yoğunluğu varlığımı bir süre heyecanla doldurdu: Ağacın ve ikiye ayrıldığı noktadan dal çıkarmasının büyülü zıtlığından farklı değildi bu birleşme (ama

sadece metaforik olarak, bunu gerçekte tanımlamaya imkân yok). Aynı anda açlık ve tatmin, zayıflık ve iktidar, efendilik ve kölelik ve diğer dikkate değer, duygusal olarak anlamlı paradokslar birleşmişti bende.

"Sonra başımın yakınında hayvanın otlarda yürürken çıkarmış olabileceğini düşündüğüm sesi duydum. Çok kurnazcaydı: Nefesini tutuyor ve hafif bir rüzgârın sazların arasından esmesi gibi yavaş bırakıyordu. İnanılmaz bir enerjiyle (kas gücüm artmış gibiydi) can havliyle ayağa fırladım; silah olarak kullanabileceğim hiçbir şey yoktu-oh, ne komik!- o zamanlar hep yanımda taşıdığım küçük deftere yazdığım kalem (can sıkıcılığımın, okumaya düşkünlüğümün ve seni tanımadan önce hiçbir şey bilmediğim zamanlardaki acınacak tahminlerimin ve dileklerimin, kendimi utandıran bir anısı olarak saklıyorum onu hâlâ). Gördüğüm bir hayvan değil, on dört yaşındaki en büyük kızımdan daha büyük olmayan bir kızdı. Cildi bir patlıcanınki gibi pürüzsüz ve neredeyse aynı renkteydi. Boyu benim yarım kadardı. Ellerinin ikinci üçüncü parmakları-bunu hemen fark etmiştim-özel bir şekilde birleşmişti; birbirinin üstüne çaprazlanmıştı. Tamamen keldi ve kulak yerine sol tarafında bir tane solungaça benzer bir şey vardı. Ayak parmakları da el parmakları gibi tuhaftı. Ne çıplak ne de giyinikti-vücudunun bir bölümü, kalçalarından göğüslerinin altına kadar (göğüsleri çok kısa, neredeyse görünmeyen saplardan asılmış kadifemsi renksiz armutlar gibiydi) göz alıcı, bizim saçımız gibi doğal bir maddeyle özentili bir şekilde örtülmüştü. Cinsel bölgesi, herhangi bir çiçekteki gibi tamamen görülebiliyordu. Bu farklılıklar dışında insana benziyordu ya da çiçeğe. Bir genç kızın çiçek gibi açması deyiminin tersi gibiydi. Bir çiçeğin, gördüğüm en harikulâde güzellikteki bir çocuğa dönüşmüş haliydi. Rüzgârın en küçük bir hareketiyle, hafifçe öne doğru eğiliyordu; bunun şehvetli bir hayvanın solukları zannedip

korktuğum ses olduğunu fark ettim; onun bu hareketleri otları hışırdatıyordu (Onun ciğerleri olmadığı için "nefes" alamıyordu). Tuhaf bir şekilde ışıldayarak, bir sabah gibi taze bir yüzle önümde aşağı yukarı hareket ederek duruyordu neşeyle. Kendi yaydığı ışıkta, güzelliğini görmekte zorlanmıyordum. Bundan başka, kısa zamanda dilimizden anladığını ve hatta onunla oynamaktan hoşlandığını öğrendim tecrübeyle. İlk önce ellerini fark etmenin sebebi de buydu. Çünkü onları benim ilk hayret dolu çığlığımı yakalamak için ileri uzatmıştı. Kelimelerimi ya taş gibi yakalıyor ya da yuvarlıyordu. Ya da ok gibi fırlayıp onları koya atıyordu. Her konuşmamda onu salladığımı keşfettim; fakat bundan hoşlanıyordu. Bana insanların normal konuşmasının onu gıdıklayıp eğlendirdiğini, fakat patlamaya benzeyen kahkahanın saldırı gibi olduğunu fark ettim. Ondan sonra daha ciddi davranmaya dikkat ettim; halbuki esriklikle coşmuştum. Onun "sesini" duymaktan çok kavrıyordum, biz insanların duyusal algılarımıza nasıl hapis olduğumuzu anlamadığı için bunu kavrayamıyordu. Cümleleri farklı frekans serileri olarak değil (bunu açıklamak çok zor) değişik kokular olarak algılıyordum; yine de onun düşüncelerine koklama duyusuyla ulaştığımı söylemek yeterli olmaz. Söyledikleri berrak kokuların parıltısıyla ulaşıyordu. Ve ne demek istediğini, biz insanların iletişiminde karşılaşılan belirsizliklere şüphelere kapılmadan hemencecik anlıyordum.

Bu yolla iripomonoeia adında bir ağaç perisi olduğunu açıkladı. (Koku sınıflarının karşılığının bulunmadığı kalın kafalılar alfabesiyle ve sınırlı yazı sistemimizle çevirebildiğim kadarıyla) Bana zaten kavramış olduğum şeyi, çağrımın karşılığı olarak aşkını verdiğini söyledi."

"Çağrıda bulunan herkese gelir misiniz?" diye sordum.

" 'Bütün insanlar çağırır, farkında olarak ya da olmayarak, ben ve kız kardeşlerim bazen farkında olmayanlara geliriz,

bilerek çağıranlara, eğlenmek dışında, hemen hemen hiç gelmeyiz. Çünkü onlar hayallerini gerçekleştirmek, övünmek veya sapık bir şekilde bizle yaşamak için çağırırlar.' 'Kutsal Kitap bitkilerle sapkın ilişkiyi yasaklamaz' dedim ama söylediklerimin hiçbirini anlamadı. Ellerini aşağıya doğru indirdi. Sözlerim böylece tarafından tutulmadan onu geçti. Ben de bilerek çağrıda bulundum. Huysuzluk olsun diye değil ama, Doğa aşkı için.' "

" 'Doğadan söz eden insanların sözlerini daha önce de yakalamıştım; sen ilk değilsin, korktukları ölümü bile Doğa'dan daha çok seviyorlar. Doğadan kuzenim corylylyb bunu kısa bir süre öncelimanda senin türünden biriyle sevişirken anladı. Adı Spinoza'ydı. Ben Doğa'danım ve ölümsüzüm, bu yüzden sizin ölümlerinize üzüntü duyamam. Yine de yarın tekrar gel ve iripomonoeia de' 'Sonra son kelimemi tekmelediği yere doğru ilerledi ve ağacın arkasında yok oldu.

Geri gelmedi. Ağaca koştum ve çevresini dolaştım ama o geceliğine gitmişti.' 'Gerisini söze dökmesi zor. Bağıran bütün gökyüzünün en görkemli yakamozu evini korkuttuğunda, gece yarısından şafağa kadar süren o sevinçler! Nasıl mutluluktan kendimizden geçerek birleşmiştik hendeklerde, uzun çimenlerin arasında, yıkık duvarların dibinde ve bir keresinde kaldırımda, çatımız, korunağımız olmuş bir kürsüde. Doğa bilimleri tarafından nasıl eğitilmiş ve kesin yasalara etki ederek açık mucizeler, mutluluklar ve araçlar yaratmıştım ki Adem babanın yasak elmayı koparmasından bu yana kimse istemlerini onlar yardımıyla gidermemişti! Güzellik, güzellik hiçbir şey sana benzemez! Hiçbir alın böyle parlak, hiçbir dirsek kıvrımı böyle zarif, hiçbir göz böyle yeşil, hiçbir bel böyle kıvrak, hiçbir vücut parçası böyle hoş ve keskin değildir. Hiçbir şey ölümsüz iripomonoeia'ya benzemez.

"Ey yaratık, Ay iki kez dolup, kayboldu ve bir son yok hâlâ iripomonoeia'nın şanlı, ezeli yeniliğine."

"Ve sonra dün gece. Dün gece! Her şeyi basit bir şekilde kaydedeceğim."

"Fazla derin olmayan bir hendeğe indik. Olağanüstü tatlı kokan bir sesle-öyle ki en rahatsız edici kokular bile, rüzgârın körfezden getirdikleriyle birlikte, onun tatlılığıyla duyulmaz oldu. Bana ruhum olmadan nasıl hissettiğimi sordu. Durumun bu olduğunu bilmediğimi söyledim. 'Evet vücudun şu anda boş bir kutu. Çok hafif olmanın nedeni bu. Sıçra! "Havaya zıpladım hiçbir çaba sarf etmeden yükseldim. 'Kendine zarar verdin, aklını karıştırarak kendine zarar verdin' diye yakındı. 'Sabahleyin vücudun buruşup, solacak, çirkinleşecek tıpkı kurumuş bir yaprak gibi ve bu yer bu akşamdan sonra bir daha seni görmeyecek'

'Peri' diye haykırdım yerden yükselmenin şaşkınlığı içerisinde. 'Ah incindi' dedi bağırarak. 'Bu sesle gözüme vurdun'. Daha derin bir koku yaydı. Birinin burnunun direğini kıracak kadar keskin pırasa kokusuna benzer bir buğu. Göz kapağındaki yarayı beyaz bir kabuk kapladı. 'Sizin için fiziksel incinme neyse, bizde güzelliğin zarar görmesi odur' diyerek beni suçladı. Yaralanmasından dolayı üzüntü ve utanç duydum. 'Sizde acı bizde çirkinlik vardır. Siz kendinize ölümsüzlükle karşı gelirsiniz, biz çirkinlikle. Ruhun seni terk edip sevimli oyunumuzu bozdu. 'Peri' diye fısıldadım, 'aşkım, hazinem, eğer ruhum benden ayrıldıysa ben nasıl oluyor da bunun farkına varmıyorum?' "

" 'Zavallı insan' diye yanıtladı. 'Sadece bakman gerek anlamak için.' Konuşması baharat kadar yakıcı bir hal aldı ve her yer acı acı kokmaya başladı. 'Biliyorsun ben bir periyim, şimşek gibi atılıp ok gibi fırlamalıyım. Bütün kız kardeşlerim de böyle hareket ederler. Biz bütün ırkların en hızlısıyız. Bizim asıl inancımız çabukluktur. Kimse bizi tutamaz, bize

engel olamaz. Ama dün beni kollarında alıkoymaya uğraştın, öpücüklerini senelere uzattın. Bana hazinem, sonsuz aşkım diye seslendin. Ruhun ağır bir açgözlülükle beni kilitli tuttu, tutsak etti. Bir perinin durup bir yere bağlı kalamayacağını çok iyi bildiğin halde. Senden ayrılmaya kalktım ama senin inatçı ruhun bana tutundu ta ki bedeninden kopup benle birlikte kaçana dek. Onun kaldırıma kapaklandığını gördüm. Gün ağarmaya başlamıştı. Bu yüzden kaçtım ve şu ana kadar bir şey söylemedim.

" 'Ruhum özgür mü? Bütünüyle mi? Görülebilir mi?' "

" 'Özgür. Eğer yeryüzündeki herhangi bir şeye acıyabilseydim, sana ruhun yüzünden acırdım. Onu sevmiyorum, benimle oynuyor.' "

" 'Ruhum seni seviyor' diye üsteledim var gücümle. 'Bin yıllık bir mezardan çıkarıldı.' Hendeğin dışına bir kurbağa gibi zıpladım. Bacaklarımın ağırlığı yoktu. Ama yukarıda peri küskün bir halde saldırıya uğramış, çirkin gözünü ovalıyordu. 'İripomonoeia, ruhum seni sonsuza dek minnettarlıkla takip edecek.' "

" 'Yakında peşimden kirli bir sis gelecek. Senin ruhunu sevmiyorum. Benle oyun oynuyor. Beni inkâr ediyor, bütün kız kardeşlerimi, yüce ruhları, deniz perilerini, bizim bütünlüğümüzü, Tanrının ululuğunu inkâr ediyor. Hatta Lord Pan'a bile kin duyuyor. O bir düşman ve sen zavallı insan kendi ruhunu tanımıyorsun. Git ve ona bak. İşte orada yolda.' "

"Telaşla bir sağa bir sola gittim ayın altında."

" 'Bitkin bir halde yürüyen yaşlı bir adamdan başka kimse yok orada.' "

" 'Oldukça yaşlı ve çirkin bir adam değil mi?' "

" 'Evet, hepsi bu, ruhum orada değil.' ""

'Gözleri öfkeyle dolu, kirli sakallı biri.' "

" 'Evet, öyle biri yürüyor yolda. Eski, tozlu bir çantanın ağırlığı altında iki büklüm olmuş. Çanta kitaplardan yapılmış. Onları birbirine tutturan ipliklerin dışarı sarkmış uçlarını görebiliyorum.' "

"'Yürürken bir yandan da kitap okuyor değil mi?' "

"Evet okuyor."

"Okuduğu ne?"

" 'Kaya gibi ağır kocaman, korkunç bir cilt.' Ayışığı altında dikkatlice baktım. Bir kutsal kitap, Mishnah'ın Tractate'si. O kadar yıpranmış ki sayfalar çevirdikçe kopuyor. Ama sayfaları sık çevirmiyor. Çünkü ilgisi daha çok tek bir sayfada. Çok üzgün. Yüzüne eskiden kalma bir yorgunluk çökmüş. Yükünün ipi boğazını yüzmüş. Yanakları solmuş eski bayraklar gibi. Kanun'u okuyor ve toz soluyor."

"'Yolun her iki tarafında da çiçekler var değil mi?' "

" 'İnanılmaz çiçekler, her renkte, yosun yığınlarına benzeyen soylu çalılar! Etrafta cırcır böcekleri ötüyor. Çayırın güzellikleri arasından umarsızca yürüyor. Kitaplarının sayfalarını kokluyor, sanki üzerinde çiçekler yatıyormuşçasına. Ayakları sargılı, kesilmiş tırnaklarından kan damlıyor yola. Şalı emektar sırtına dökülmüş. Kanun'u okuyor ve toz soluyor. Ne çiçekleri görüyor, ne de cırcır böceklerinin ötüşlerine aldırıyor."

" 'O' dedi peri 'Senin ruhun' ve onun kokularıyla birlikte kayboldu."

"Bedenim tek bir hareketle yola kadar süzüldü. Yaşlı bir adam şeklindeki görüntünün yanına indim. Gerçekten Haham Isaac Kornfield'in ruhu musun diye sordum. Titredi fakat itiraf etti. 'Bütün gelecek boyunca böyle elinde Tractate ve kitaplarınla birlikte yürümeye kararlı mısın?' "

" 'Başka hiçbir şey yapamam.' "

" 'Hiçbir şey mi? Sen ölümsüzsün, özgürsün ve sadece Kanun'a bağlılık duyuyorsun. Biliyorum ki dünyaya da özlem duyuyorsun!"

"Korkmuş bir halde yüzünü kapadı bir koluyla. Diğeriyle de acımasız çantasını omuzuna attı. 'Efendim' dedi, hâlâ titriyordu. 'Beni kendi gözlerinizle görmek istemediniz mi?' "

" 'Senin biçimini biliyorum' diye bağırdım. 'Seni yüzlerce defa görmedim mi? Yüzlerce yol üzerinde. Bu benim değil! Bunun benim olmasına izin vermeyeceğim!' "

" 'Benden kurtulmaya uğraşmasaydın sonsuza dek seninle kalacaktım. Gerçekte var olmayan şu peri yalan söylüyor. Ona ben değil sen tutundun vücudum. Hiçbir gerçekliği olmayan şey yalan söylüyor. Mezarının başucunda sana Davud'un ilahilerini okuyacaktım. Süleyman'ın sesiyle kemiklerinin son kalıntılarına ağıtlar yakacaktım. Ama sen beni kovdun. Kaburga kemiklerin beni alın yazılarından uzaklaştırdılar. Burada, bahçemde hep yalnız başıma yürüyeceğim" -sayfasını çizdi- "değerli kuşlarım" -mektubu çizdi- "ve değerli ağaçlarımla birlikte" -yoruma ayrılmış yan sütunu çizdi."

Benim fiziksel varlığımın olmayışı, onun ise çökmüş ölgün bir görüntüden ibaret oluşu, küstahça bir yiğitlik göstermesini sağlıyordu. Onu yakasından tutup bir ileri bir geri sarstım. Sırtındaki kitaplar birbirine sürtüp yırtılmaya başladı. Kopan parçalar havada uçuştu."

" 'Kanun'un sesi' dedi. Cırcır böceklerininkinden daha hoştur. Kanun'un kokusu yosununkilerden daha ferahlatıcıdır. Kanun'un tadı daha lezzetlidir saf sulardan."

"Bu sinir bozucu tahrik anında (çaresizliğimi herkesten daha iyi o biliyordu) püsküllerinden yakaladığım şalı ondan kurtarana dek etrafında bir iki kez döndüm. Şalı kendi boynuma sardım, bir sıçrayışta ağacın yanına geldim."

" 'Peri' diye seslendim ona 'Yüce ve ulu!' iripomonoera gel. Hiçbir şey sana benzemez! Hiçbir alın böyle parlak,

hiçbir dirsek kıvrımı böyle zarif, hiçbir göz böyle yeşil, hiçbir bel böyle kıvrak, hiçbir vücut parçası böyle hoş ve keskin değildir. Bana acıyorsan gel."

"Ama gelmedi."

" 'Ey güzellik gel' "

"Gelmedi."

" 'Ey yaratık, saldan bir kabuğun içinde nasıl kıvrıldığını gör, bir yaprağın içindeymiş gibi. Diz çöktüm sözlerimi yazmak için. Bırak ruh sana yalan desin, fakat beden...

"" '... beden...' ""

'.... parmaklar burkulmuş, eklem yerleri koruluklar kadar karanlık, dil otlar gibi kurumuş, boyun...' "

Mektup burada aniden bitti.

"Gördün mü? Bir putperest" dedi Sheindel ve kalın bir ses ve kinli bir ifade ile güldü.

"Ona acımıyorsun" dedim yüzündeki küçümsemeye bakarak.

"Hâlâ anlamadın mı? Görmüyor musun?"

"Ona acı" dedim.

"Kendi canına kıyan sapkınlık içine düşmüştür."

Uzunca bir süre durup yüzüne baktım, "Ona acımıyor musun? Hiç mi?"

"Bırak herkes bana acısın."

"Güle güle" dedim dula.

"Geri gelmeyecek misin?"

Üzüntümü de belirten bir şekilde hafifçe eğildim.

"Sana, senin sadece Isaac için geldiğini söylemiştim. Ama Isaac -açıkça bir kahkaha olan öksürüğünün dehşeti içindeydim- Isaac hayal kırıklığına uğrattı. 'Bir ermiş, bir haham, görülmemiş bir Yahudi' umutlarını boşa çıkardı değil mi?"

"O her zaman hayranlık uyandırmış bir adamdır."

"Ama senin düşündüğün kişi değil" diye üsteledi, "bir illüzyon."

"Sadece acıma duygusu olmayanlar illüzyondur, o parka geri dön Sheindel."

"Ne yapmamı istersin orada? Bir ağacın etrafında dans edip, otlara Yunanca isimler mi söyleyeyim."

"Kocanın ruhu o parkta. Git ve ona bak." Öksürüğü bana evime kadar eşlik etti. Bunun üzerine önceki konuşmalarını anımsadım ve tuvalet deliğine üç yeşil saksı bitkisi attım. Birkaç millik kanalizasyon yolculuğundan sonra şehir atıkları arasında çürüyecekleri Trilham Koyu'na döküldüler.

AMOS OZ (1939 -) Eski bir kibbutz üyesi olan yazar Kudüs'te doğmuş ve eserleri birçok dillere çevrilmiş üretken bir yazardır. Kitapları arasında Başkabiryer, Belki, İsrail ülkesinde, Kara Kutu ve Bir Kadını Bilmek sayılabilir. Birçok üniversitede Konuk Profesör olarak çalışmaları da vardır.

DÜNYAYI DÜZENE KOYMAK

Tüm yaşamı nefret üzerine kuruluydu. Kasvetle dolu yalnız bir adamdı. Akşamları kibbutzun* bir köşesindeki bekâr odasını yoğun bir koku doldurur, içe çökük sert bakışlı gözleri karanlıkta dolaşan şekiller görürdü. O ve nefreti birbirlerini besler gibiydiler. Bu, hep böyle olmuştu. Bu yalnız, içe dönük adamın içinde, gözyaşlarına boğulmadığı, keman çalmadığı veya diğer insanlarla uğraşmadığı zamanlarda sürekli bir baskı birikirdi; öyle ki, delirmek ve intihar etmek arasında bir seçim yapma durumuna gelirdi. Ve tam bu noktada çevresindekiler rahat bir nefes alırlardı. İyi insanlar nefretten korkarlar ve hatta varlığını bile inkâr etmek isterler. Apaçık karşılarında gördüklerinde ise buna adanmışlık veya benzeri bir isim takarlar. Bu yüzden biz kibbutz halkı, onun inancıyla yaşayan, bu nedenle de bizimle ve dünya ile bu denli sert bir şekilde uğraşan biri olduğunu düşünürdük. O kibbutz liderlerinden biri olarak kabul edilmezdi. Bu adanmışlık ona, bir komite veya toplulukta otorite ve saygı içeren bir konum sağlamamıştı. Zamanla, bu kendine yeten, sessiz adamı bir aziz halesiyle kuşattık.

Bu hale, onu dedikodulardan korurdu. Ne söylenebilir ki; o herkesten farklıydı. Az konuşur ve çok iş yapardı.

---

* Kibbutz, İsrail'deki kolektif çiftliklere verilen Addır. (Çn)

Kabul etmek gerekir ki, onunki gerçek bir yalnızlıktı. Bunu hiçbir şey değiştiremezdi. Ve kibbutzun yaşaması, onun gibi insanların varlığına bağlıydı. Bize kaba sözler söylediğinde, günlük yaşantımızın savunduğumuz ideallerle her zaman uyuşmadığını ve sonuçta onun azarlarını hak ettiğimizi kabul etmek zorunda kalırdık.

Makineleri tamir ederdi.

Her sabah altıda çalar saati ile uyanır, apar topar yağlı iş tulumunu giyer ve yemek salonuna inerdi. Reçele batırılmış kalın bir dilim ekmeği iştahla çiğner ve kahvesi ile yutardı. Sonra altıyı çeyrek geçeden dokuza kadar, yazları bir fırın gibi kavrulan, kışları ise yağmur damlalarının monoton, sıkıcı temposuyla tınlayan teneke hangarda yağa bulanırdı. Saat dokuzda geri döner ve sertleşmiş ellerini kapkara yağdan kurtarmak için sırasıyla parafin, kaba sabun ve ince sabunla yıkardı. Fakat karalık asla yok olmaz, en fazla griye dönerdi.

Kahvaltıdan sonra sabah gazetesinin kapağına bir göz atar, öfkesini kabartacak haberler arardı: Suç, yolsuzluk, dejenerasyon, ülkenin uğruna kurulduğu ilkelere ihanet.

Kahvaltıdan sonra yine hangara dönerdi. Burası onun, vantilatör kayışları, dişli çarklar, karbüratörler, bujiler, radyatörler ve akülerle savaş alanıydı. İşini iyi bildiğini düşünürdük ve onu, bize özgü gösterişsiz tavırlarımızla takdir ederdik. Makine parçalarıyla, sanki onların güvenilmez, isyankâr birer kişilikleri varmış gibi ve sanki onlara boyun eğdirmek, doğru yola sokmak kendi işiymiş gibi uğraşırdı. Sadece nadir durumlarda bir parçayı fırlatıp atar ve dişlerinin arasından,

"Bu işe yaramaz. Ölmüş. Yenisini almamız gerekecek" diye tıslardı. Bu nadir anlarda, bir aksiliğe şerefle, ama aynı zamanda birbirine kenetlenmiş dişlerle dayanan bir askeri kumandanı andırırdı. Bununla birlikte çoğunlukla makineleri onarmayı, arızalarını gidermeyi ve onları hizaya getirmeyi

başarırdı. Üçe çökük gözleri, asi bir yağ pompası üzerinde kenetlendiğinde, bakışlarında sonsuz sabırla birlikte bastırılmış öfke görünürdü. Bir öğretmen sabrı, diye düşünmüştük bir keresinde.

"Göreceğiz bakalım" ve "İşte oldu" ağzından en sık duyulan iki cümleydi. Bazen de sıkılmış dişleri arasından "Gerçekten" kelimesini salıverirdi.

İri yapılıydı. Öyle ki, bazen yüz ve vücut hatları yavaş yavaş aşağı doğru sarkıyormuş gibi görünüyordu. Sanki, diğer insanlara göre daha çok etkileniyordu yerçekimi kanunundan. Alnındaki çizgiler ve ağzının çevresindeki kırışıklıklar hep dikeydi. Geniş omuzları eğikti ve yürürken kolları aşağı doğru sallanırdı. Hatta kırlaşmış saçları bile daima alnına düşerdi.

Oniki buçukta hangardan ayrılıp yemek salonuna gider, tabağını et, patates ve çeşit çeşit sebzeyle doldururdu. Yemeğini kuvvetle çiğnerken gözleri bir kez daha gazetede gezinir, her yerde değişim ve çürümenin izlerini görürdü.

Biri çeyrek geçe hangara döner ve saat dörtte işi bitene kadar çalışırdı. Bunlar en zor saatlerdi. Yazın hangar kavrulur, kışın ise rüzgârın buz gibi pençeleri kırık camlardan içeri süzülürdü.

Neredeyse yüksek sesle, derince içini çeker, fakat sebatla işine devam ederdi. Makinenin altındaki beton zeminine siyah bir çuval bezi parçası serer ve uzanarak motora alttan bakardı. Yirmi yedi yıl boyunca bir gün bile hastalandığı kibbutz iş sicil defterine yazılmamıştı. İşi sona erince yine binaya döner, sabah ilk iş olarak yaptığı gibi ekmek ve reçelle kendini doyurur, arkasından ılık süt içerdi. Sonra odasına gider, duş alır, tıraş olur, bekâr yatağına uzanır ve sızana kadar gazeteye göz atardı. Uyuya kaldığında henüz orta sayfalara gelmemiş olurdu. Akşamın alacakaranlığı sanki ısırmış gibi onu şekerlemesinden uyandırırdı. Tam bu anda endişe, keder ve

önsezilerle kuşatılırdı. Sanki bu alacakaranlık her şeyin sonuydu. Bir anda ve herkes için. Aceleyle pantolonunu giyer, kendine bir fincan kahve yapar ve gazetenin orta sayfalarını okumak üzere koltuğuna otururdu. Baş makaleyi, yorum, analiz yapılan sütunları, kişisel görüşleri, hareket ve partinin liderlerinin konuşmalarından alınan özetleri okudukça, neredeyse fiziksel bir acı duyardı. Yüzü merhamet ve sevecenlikten tamamen uzaklaşır, nefsin isteklerine karşı çıkan çilecilere özgü sofuca bir ifadeye bürünürdü. Lanet olsun. Bize ne yapıyorlar? Niye değerli olan her şeye zarar veriyorlar? Gözlerinde zalim, yargılayan bir ifade belirirdi. Dudakları titrerdi. Ara sıra, diğerlerinin adanmışlık olarak yorumladığı nefretin kıvılcımları gözlerinde parlardı. Makaleleri elindeki kalemle takip eder, notlar alırdı; ama kelimelerle değil, sadece işaretlerle. Soru işareti, ünlem, kesme işareti, iki ünlem ve hatta tam makalenin ortasında öfkeli bir karalama.

Alacakaranlık yerini karanlığa bırakınca lambayı açması gerekirdi. Bu ışık gözlerini yorar ve aklı başında düşünebilmesi için gerekli olan dikkatini köreltirdi. Sanki yargısını yıkmak için ona rüşvet vermeye çalışan bu sarı ışık onu dehşete düşürürdü. Mantıklı düşünme yeteneği yavaş yavaş bulutlanır, yarım saat veya bir saat sonra da görüntüler belirmeye başlardı. Artık keskin, analitik bir argümanın iddiasını takip edemezdi. Gazetenin yazdığı güncel olayları, o ulu görüntülerin, hareketin babalarının öğretilerinin yüksek mahkemesine çıkaracak gücü de kalmazdı artık. Yargılamaktan yorulurdu. Işık gözlerini acıtırdı. Gözlerini bomboş karşıya dikerdi. Görüntüler belirirdi. Yüzü, zor da olsa çekici hatta ulvi olarak tanımlanabilecek zalim, yargılayıcı ifadesini kaybederdi. Bu haliyle aniden çirkin, neredeyse dayanılamayacak kadar çirkin bir adama dönüşürdü.

Kibbutzdaki çocuklar onun arkasından "günahkâr haman" derler ve parmaklarıyla onu işaret ederlerdi.

Fakat alacakaranlığın başlangıcıyla, karanlığın çökmesi arasında geçen süre en güzel zamanlardı.Işıkları yakıp yorgunluğa ve belirsizliğe teslim olması gerekmeden önce, her şeyi yoluna koymak için zamanı vardı. Gazeteyi saf, buz gibi bir nefretle incelerdi. Gittikçe artan bir kesinlikle bölüm bölüm okurdu. Devlet, liderlerinin görüşlerine nasıl ihanet etmişti, bir orospu gibi davranıp nasıl kendini kirletmişti. Ulus kendini sefahâta kaptırmış, bütün idealleri terk ediyordu. Yahudi devleti, Yahudilerin tarihinde yeni bir sayfa açması için kurulmuştu. Oysa şimdi bir çeşit veda partisine benziyordu. Yahudilerin korkunç tarihinin mutlu sonunu kutlayan çılgın bir parti. Fakat korkunç tarih hâlâ doruktaydı. Bıçaklar şimdi bile bileniyordu.

Nesiller boyu Yahudiler derin ve ciddi insanlar olmuşlardı. Şimdi ise her türlü yeni heyecanla arzularını doyurup kendilerini tatmin etmeye çalışan Ortadoğulu dejenere ayaktakımına dönüşmüşlerdi. Bir gün düşman gelip, her şeyi yağmalayacaktı. Ve uyanıp bütün umutlarımızı toza dönüşmüş bulacaktık. İnsanlar askeri yenilgiler veya ekonomik çöküşlerle yok olmazlar. İşte bunu anlamıyorlardı. Hatta o kendine lider diyen, hareketin babalarının mirasçıları bile bunu anlamıyorlardı. İnsanlar önce çürümenin içine gömülürlerdi, ancak o zaman düşman gelir kapıdan içeri girer, ziyafetin doruğunda, herkes sarhoş ve savunmasız durumdayken her şeyi fethederdi. Felaket, bulutsuz bir gökyüzünde çakan bir yıldırım gibi inecekti. Bir ülkeyi savaş değil, çürüme mahvederdi. Bu arada kötü koku havayı doldururdu. Hava iyice kararır ve bu sarı elektrik ışığında her şey belirsizleşirdi. Belki de editöre bir mektup yazmalıyım. Fakat ben kimim?

İyi bir gözlük onun ağrısını yok edebilirdi. Fakat bu basit çözüm onun aklına gelmezdi. Yorgunluk ve acıyla gözlerini kısarak, sarı ışık saçan ampule baktığında gözlerinin önünde hayaller belirirdi. Sadece zevk almak ve zevk vermek için doğmuş gibi görünen, makyajlı, şehvet saçan bir sürü kadının şehrin sokaklarını doldurduğunu görürdü. Resimlerdeki Amerikalılar gibi giyinmiş, gümüş iğneli zarif kravatlar takan genç adamlar görürdü. Bu genç adamlar koyu renkli gözlükler takıyorlar ve önemli insan havalarına giriyorlardı. Maccabeelerin torunlarını, koruyucuların, bu ülkeyi savunanların ve hayal kuranların mirasçıları olan genç kız ve erkekleri görüyordu. Şimdi onlar halka açık telefonları kırıyor ve terbiyesiz şarkılar söylüyorlardı geceleri. Kız kardeşi Esther'in fazlasıyla açık elbisesini görüyordu. Onun havaalanında İtalyan uçağına binerkenki düzgün siluetini görüyordu. Kocası Gideon ve o, sadece birkaç seneliğine gidiyorlardı. Gideon, ayak işlerine bakan çocuklar gibi yabancı şehirlerde dolaşmak yerine, kendi şehrinde yaşamasını sağlayacak saygı değer bir ofis işine terfi edene kadar. Sonra ayrılırkenki kucaklaşmalarında kız kardeşinin vücudunun verdiği hissi hatırladı. Uçağı görüyordu; gelen, giden, karşılaşan insanların, herkesi ayırım yapmadan seven hosteslerin uğultusu ve bu havaalanı karnavalının ortasında kötü bir ruh gibi duran ben; niye herkes gidiyor, bütün bu karışıklık neden, sorun ne, tabii ki böyle zamanlarda hepimiz bu harikuladelikten etkilenmeliyiz. Sonra gri asfalttaki lastiklerin, gecenin ortasında duyulan şehvetli fısıltıları andıran sesi. Sabahın ikisinde, sessiz, güçlü, parlak renkli arabaların içinde, kadın ve erkek, ikişer ikişer oturan yeni, özgür Yahudiler. Nereye gidiyorlar sabahın ikisinde tüm bu insanlar? Yarın kim işe gitmek için kalkacak? Ve kimin bu bir kadının kalçaları gibi yuvarlak binalara, beton ve cama ihtiyacı var? Amerika'nın bütün bulaşıcı pisliği bu hayaller

ülkesindeydi. Hatta İbrani polis bile, gece vakti kibar bir şekilde gülümsemişti bana; sanki o da bir parçasıydı evrensel dostluğun. Evrensel ılımlılığın. Bu baştan çıkarıcı fısıltının. Ahlaksızlığı körükleyen, iğrenç şehvet dolu soğuk bir şaka. Bir düşü gerçekleştirmeye çalıştık. Fakat ortaya bir Hollywood çıktı. İsrail ülkesi bir orospu. Ülkesinden nefret edene vatan haini derler fakat şehvet saçan bir orospudan nefret eden kişi, ihanet edilmiş bir düşe bütünüyle sadıktır. Eğer gözlerindeki ağrı dikkatini dağıtıyorsa, karanlığa çıkıp kibbutzun çevresinde küçük bir yürüyüş yapabilir, sonra kocaman bir kremalı salata, tuzlanmış balık, üç dilim ekmek, krem peyniri ve iki bardak çay ile güzel bir akşam yemeği yiyebilirsin. Uygun birini bulduğunda oturup konuşabilirsin. Partinin stratejisi veya politik kazanımlar ve kayıpların hesaplanması konusunda değil ama, dünyayı düzene koymak konusunda.

Yemekten sonra salondan ayrılmaz, akşam gazetesinin okunduğu masaya otururdu. Bu, veznedarın şehirden getirdiği gazeteydi. Kıdemli yoldaşlar gazetenin çevresinde bir halka oluştururlardı. Ayakta duranlar oturanların kafaları üzerinden okurlardı. Yavaşça bir tartışma başlar, bir argüman ortaya atılırdı.

Bu tartışma, açıklamalarla, yorumlarla ve eski günlerde olanların bugün olanlarla karşılaştırılmasıyla başlardı. Sonra ne olması, bizim ne yapmamız gerektiği konusuna gelince tartışmanın heyecanı artardı. Ilımlılar, aşırı uçtakiler ve bu iki grup arasında olmaya çalışanlar fikirlerini savunurlardı.

Çoğu, olayların nereye doğru gittiğini göremiyordu. Ya da bilerek kendilerini kandırıyorlardı. Onların gözlerini açmak zorundaydı; çünkü onlar sadık olanların en sonuncularıydılar. Çürümenin nasıl köklere saldırdığını açıklayarak işe başlardı. Bu çılgın ülke, farkında olmadan nasıl da kendi etini yiyerek besleniyordu. İtiraf etmek gerekirdi ki, yapı hâlâ gelişiyor ve yayılıyordu. Açıkca görülüyordu ki; yeni yerleşim yerleri

yapılıyor, yeni yollar inşa ediliyordu. Fakat bir ölünün bile saçlarının ve tırnaklarının çürüyene kadar uzayacağını her biyolog onaylardı. Bütün yapı, bozulmadan dolayı ve bozulmaya doğru, yıkılmaya mahkûmdu. Kanser ölene kadar orospunun vücudunda beslenecekti. Sarhoş naraları, dar görüşlü övünmeler ve boş sözler ihaneti gizleyemezdi. İnsanlar liderlerine, liderler insanlara ve hepsi aynı şekilde görüşe ihanet etmişlerdi. Kibbutz Üçüncü Cumhuriyetin son kalesi olabilirdi. Fakat ona bile ihanet edilmişti; liderler ve insanlar ülkeyi orospuya çevirmişlerdi.

Bütün dinleyiciler belirgin bir abartı seziyorlardı. Fakat yaşlılar bu konuşmanın kutsal bir öfkeyi, belki de doğruyu içerdiğini biliyorlardı. Bazı genç adamların bu sözleri ciddiye almaları ve hatta sarsılmaları iyi olurdu.

Fakat sayıları üçü dördü bulan bu genç adamlar sadece sırıtıyorlardı. Bir adamın aynı anda hem parlak bir tamirci hem de tam bir aptal olmasını garip buluyorlardı.

Tartışmacılar aylak değil çalışan insanlar oldukları için genellikle saat ona doğru susar ve "Bu konuda sonra konuşur, her noktayı tamamen tartışırız" derlerdi. Sonra hepsi odasına çekilir, sadece bekçiler uyanık kalırlardı. Hatta onlar bile dışarı çıkıp çitler boyunca dolaşacaklarına, zaman öldürmek için çaylarından küçük yudumlar alarak yemek salonunda oyalanır ve salonda değil çocuk odasında olması gereken dadılarla flört ederlerdi. Hiçbir şey olması gerektiği gibi değildi.

Odasına dönerdi. Çimenleri geçerken açık bırakılmış bir fıskiye ve damlayan bir hortum bulurdu. Nefretini fethetmeliydi. Odasına varıp ışıkları yakınca gözleri yine acırdı. Yorgunluğuna rağmen kaba tahta raftan eski büyük bir cilt alır ve kurucuların söylevlerini okumak üzere otururdu. Diğerleri hâlâ gençliklerinde okudukları ile yetiniyor ve unutkanlığın yavaşça inançlarını azalttığını fark etmiyorlardı.

Halbuki o, yıllarca önce Litvanya'daki Siyonist Genç Hareket'te kendisine öğretilenleri her gece tekrarlıyordu. Kendini bütün kalbi ve ruhuyla görüşün sözlerinin zalim çekiciliğine adıyordu. Doğru, hareketin babalarının çoğu parlak bir İbranice kullanmamışlardı ama onların düşünceleri parlaktı ve analitik güçlerinden hiçbir şey kaybetmemişlerdi. Ve tam anlamlarını sadece şimdi, şu yavan sürede bulan sayfalar vardı.

Birkaç sayfadan sonra yorgunluğu iyice artardı. Artık genç değildi; bütün gün uzun saatler boyunca çetin, fiziksel güç gerektiren bir işte çalışıyor ve her gece tüm varlığıyla teori ve fikirlerle boğuşuyordu. Bütün gücüyle okumaya devam etmeyi isterdi tabii ki; fakat vücudu yorulmuştu.Geceleri ağır koku odayı doldurmaya başlardı. Hatta yazın, bütün camlar ardına kadar açıkken bile bundan kaçış yoktu. Işığı söndürüp yatar yatmaz geceye özgü sesler içeri dolup, üstüne çullanırdı. Bu vahşi sesler karşısında dünya hakkında kesin görüşleri olan bir adam bile çaresiz kalırdı.

"Rüzgâr" ve "ruh" kelimeleriyle oynayarak veya çakalların ulumalarını ulusal felaketin, deliliğin ve ölümün tam bir görüntüsü olan tilki feryatlarına çevirerek kendi düşüncelerinin bir yankısını bulmaya çalışırdı bu seslerde. Fakat burada, dağlar ve rüzgârlı vadiler arasındaki kibbutzda geceye özgü sesler, bütün görüntülerden güçlüdürler. Her şeyi süpürür, geceleyin üzerinize çullanır ve kelimeleri yok ederler.

Kasvetle dolu yalnız bir adamdı. O ve nefreti, birbirlerini besler gibiydiler. Bu hep böyle olmuştu. Yıllar önce bir karısı vardı. Değişik, çok zayıf, sinirli, getto ayaklanmalarından birinden sağ çıkmış bir mülteci. Buraya kardeşlerinin cephaneleri bitene kadar Almanlara ateş ederek ne kadar kahramanca öldüklerini anlatmaya gelmişti. Konuşmasını bitirdiğinde gece olmuştu. Bu yüzden o gece kalmıştı. Bir sonraki gece de. Kendisinden birkaç yaş büyüktü. Evlendikten

sonra onu kibbutzdan ayrılmaya ikna etmeye çalışmıştı. Akrabalarının yardımları ve Almanların ödediği tazminatla geçinerek hayatını yoluna koymayı ve iyi yaşamayı planlıyordu. Kibbutz yeteri kadar iyi bir yerdi; fakat onun için değil. Yahudi halkı için yeterince acı çekmişti. Bırak, değişim için diğerleri uğraşsındı. O artık birazcık yaşamak istiyordu.

Zayıf ve sinirliydi. Vücudu açlığını doyurmuştu ama yeterince değil. Birkaç ay sonra ayrılmışlardı. O kendi yoluna gitmiş, kendisi burada kalmıştı. Akrabalarının küçük yardımına tazminat parası eklenince, her açıdan daha önce Varşova'da sahip olduğu kadar güzel bir moda salonu açmıştı kendine.

Eski karısı bir daha evlenmediği için şehre yaptığı seyrek yolculuklarda onu ziyaret etmeye devam ederdi. Ona vücudu için yalvarırdı. Kadın, bazen bir iç çekişiyle ona çabuk olmasını oyalanmamasını söyleyerek kabul eder, başını daima belaya sokan iyi huyluluğundan şikâyet ederdi. Onunla iyi huylu olup olmadığı konusunda tartışmaya başlarlardı. Eski karısından nefret ederdi tabii ki, hem de tüm kalbiyle. Fakat bu, gece seslerinin yanıtladığı nefretten tamamen değişik, gündüz vakti duyulan bir nefretti.

Gece canlıydı. Üçe çöküк sert bakışlı gözleri karanlıkta dolaşan şekiller görüyordu. Odası temiz değildi. Her yerde toz vardı; yatağın altında da unutulmuş bir çift çorap. Cırcır böceklerinin sesleri dalgalar halinde yayılıyordu. Bir ineğin uzaktan duyulan böğürtüsü. Bir çığlık. Ülerdeki bir arazide homurdayan bir traktör. Çıldırmış gibi havlayan köpekler. Çimenliği geçerek vadinin karanlığına gömülen çiftlerin gülüşleri. Lanet olsun. Ve üzüm bağındaki çakallar. Çölden gelen sıcak rüzgâr, ağaçları hafifçe sallayarak onlara bir gün karşılaşacakları yangını ve baltayı hatırlatarak esiyordu.

Dünyada yeni olan hiçbir şey yoktu.

Bu işkence eden sesleri susturmak için radyoyu açmayı denedi. Radyoda ne vardı? Şehvet dolu bir müzik, arzu uyandıran bir şarkı, hasta edici ılık, ıslak bir ses. Şarkıcıya lanet okuyarak radyoyu kapattı ve bütün sesler geri döndü. Uyku, acıya son vermek için indirilen öldürücü bir darbe gibi onu aniden sardı.

Uykusunda, kalçalarıyla, gülüşleri ve saçlarıyla şehvet dolu kadınlar olurdu.

Sonra gecenin içinden bir bağırtı duyulurdu belki. Bekçi, "Kör şeytan. Ne yapılabilir" derdi.

Yeni yıldan birkaç gün önce işiyle ilgili olarak, yeni model bir Amerikan pistonunu incelemek ve büyük olasılıkla ısmarlamak üzere Tel Aviv'e gitti.

Her zamanki gibi eski karısına da uğradı. Kadın ona kahve yaptı. Haberler hakkında biraz tartıştılar. Ondan vücudunu istedi. Kadın reddedince biraz yalvardı. Boş yere. Sonradan eski karısının yeniden evleneceği ortaya çıktı. Hayır, aşk evliliği değildi. Ne saçma bir düşünce. Onun yaşında ve bu tecrübeye sahip olan kim aşk için evlenirdi ki? Hayır. Evleneceği adam da

Varşova'dandı. O da önceki ailesini kaybetmiş ve mucizevi bir şekilde kurtulmuştu. O da kadın giyimiyle uğraşıyordu. Birlikte çok şey yapabilirlerdi.

Eski karısına veda etmeden ayrıldı.

Tereddütlü adımlarla dışarı çıkarak şehre indi. Adımları giderek daha kendine güvenli, hatta öfkeli bir hal alıyordu. Kardeşinin ve kocasının Avrupa'da olduğunu ve Gideon terfi edene kadar en azından bir ya da iki sene daha orada kalacaklarını unutarak onların dairesine gitti.

Kiracılar onu nazik bir şekilde karşıladılar. Onun mobilyaların durumunu kontrol etmek için geldiğini düşünmüşlerdi. Daireye iyi baktıklarına dair garanti verdiler.

Her şeyin yolunda olduğunu kendi gözleriyle de görmesi ve bir şey içmesi için onu içeri davet ettiler. Fakat o kapıda dikildi, onlara lanet okudu ve ayrıldı. Gece oluncaya kadar Tel Aviv'in sokaklarında dolaştı ve her şeyin yok olduğunu gördü. Hava kararıp floresan sokak lambaları yanınca gözleri acıdı. Karanlık sokaklara yöneldi. Gece yarısına doğru, prospektüsünü okuduğu yeni pistonu inceleyip ısmarlayacağı tarımsal makine dükkânının önüne geldi. Sokak karanlık, dükkân ise kapalı ve ıssızdı. Kendi nefes alışlarını duyana kadar bir nefret dalgası yükseldi içinde.

Herifler dükkânı kapatmış ve karı tavlamaya gitmişlerdi. İşçi Hareketi'nin babaları bunun olacağını önceden görmüşler ve bizi uyarmışlardı. Onların yazdıklarını kendimize ışık yapmıştık. Bir ölünün bile çürüyene kadar saçları ve tırnakları uzardı.

Aynı sokağın sonunda bir fahişe ile anlaşıp onu ucuz bir otele kadar izledi ve dükkânda harcamayı planladığı parayı ona verdi. Sabaha kadar fahişe ile kaldı ve hem ondan hem kendinden tamamen nefret etti. Ertesi gün kibbutza dönerek makineleri ile uğraştı. Gazetenin yeni yıl özel sayısını başından sonuna okudu ve gecenin gelmesini bekledi. Karanlık basınca meyve bahçesine gitti ve kendisini ağaca astı. Onu festivalden sonra bulduk ve işine bağlılığını ve ideallerimize adanmışlığını övdük. Kendini dünyayı düzene koymaya adamış bir adamın cenaze töreni diğer herhangi bir adamınkinden farklı değildi ve bizim de ekleyecek daha fazla bir şeyimiz yok. Huzur içinde yatsın.

BERNARD MALAMUD

BERNARD MALAMUD (1914 - 1986) İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerikan edebiyatını derinden etkileyen Amerikan-Yahudi yazın hareketinin Soul Bellow ve Philip Roth ile birlikte en önemli simalarındandır. Amerikan Ulusal Kitap Ödülü ve Pulitzer Edebiyat Ödülü'ne de layık görülmüş olan yazarın en önemli eserleri arasında Sihirli Fıçı, Asistan ve Rembrand'ın Şapkası sayılabilir

TAKSİDEKİ ADAM

Yumuşakça bir şalom dendiğini düşündüm, ama söyleyenin yüzünün slavik kalıbını hesaba katınca, bu olanaksız göründü. Şoför arabaya ilk adım attığımdan beridir dikiz aynasından beni gözlüyordu, ne yalan söyleyeyim, bir an korkuya bile kapılmıştım. Kırkyedi yaşındaydım ve son günlerde kilo kaybettim, ama, itiraf etmeliyim ki asabiyetimi değil. Amerikalı kıyafetlerinden diye düşündüm ilk başta. Birisi dikkat çekebilir bir yabancıdır. Ama ta ki beni dikizlemeye başlayana dek, fakat, geçmekte olan ve benim seslenip durduğum bir takside, bu nasıl olabiliyordu ki?

Gürültülü eski seçkin Volga'sıyla beni bütün öğlenleri içinde ve etrafında dolaştığım Moskova Üniversitesi'nin bulunduğu Lenin Tepeleri'nden almıştı. Sonunda yeterince gezi yapmıştım ki taksiyi gördüğümde her iki elimi birden sallayarak seslendim. Aceleyle giden şoför durmuştu, bir kapik için, sanki birisinin taşımak için canını vereceği bir adammışım gibi durmuştu, belki de bir arkadaşına benzeterek yanılmıştı. Kiev'deki son deneyimlerimi anımsadığımda arkadaşını birisiyle karıştıran biri olduğunu düşünüyorum.

Karşılaştığımız andan itibaren, bütünüyle yabancı olmamıza rağmen, gözlerimiz gittikçe büyüyen bir aşinalık yakaladı. Moskova'da bir ya da iki turist rehberi kızdan başka kimseyi tanımıyordum. Yüzü lekeli aynada hafif çarpılmış görünüyor-

du -kurnaz, meraklı, küçük gözleri dışında kötüce yansıtıyordu- gözleri araştıran, tutulmuş, kaygılı ve öğrenmek için yalvaracakmışçasına bakıyordu, niçin ve ne sebeple tek kelime etmediyse de iki kelime konuş ve mutlu et onu. Sonra sanki her şey onu tahammül edilmez denli yormuşçasına daha fazla ilgilenmemeye yöneldi.

Doğru kullanıyor diye düşündüm, ama yola biraz daha dikkat ederse bu onu öldürmezdi; gittiğimiz yere, -ki her nere ise orası-hiçbir zaman ulaşamayabilirdik. "Neresi olduğunu söylememiştim" diye düşünüyordum, emin değildim, fakat şehir merkezinde herhangi bir yere dönmek istiyordum. Bir otel odasında kalamayacağım günlerimden birisinde idim.

"Şalom" dedi en sonunda sesli olarak.

"Şalom size. Bu duyduğumu kim düşünebilirdi ki? İkimiz de caddenin ters tarafına bakarak rahatladık.

Taksi şoförü havanın 550 Fahrenheit'tan fazla olmadığı serin bir haziran gününde kollu bir gömlek içindeydi. Otuz yaşlarında, yediği kursağına inmiş görünen bir adamdı- sonradan akla gelen haliyle kötü görünüşlü olmayan yüzünün yorgun durumundan memnuniyetsiz bir tip-sağlıklı saçlarının hasırıyla korunan ve sanki birisinin ağrıdığında düzleşmiş gibi duran başına rağmen onu biraz inceledim. Yüzü, söylediğim gibi, Slavik kaçıyor; yuvarlak iri elmacık kemikleri, küçük sağlam bir çene, fakat aynı zamanda uzunca bir burun ve kille uzun ince bir boyunda fark edilir bir hançere, karışık bir tip görünüyor. Her halükârda şalom onun görünüşünü değiştirmiş görünüyordu, hatta didikleyici gözlerini bile. Bu malum güzel haziran gününde tatminsizdi. Mesleğinden, kaderinden, görünüşünden mi, neden? Ve bir tür doğuştan gelen üzüntü peşine takılmış, geliyordu, tanrı bilir nereden; ne de akla şu anda görünenin o kendisi olduğu geliyordu, kimse bunu ne ister ne de yapardı. Bu kendisini gösterdi. Ne çok iyi koşullarda ne de köprü altından olmadığını söyleyebilirim.

Koltuğuna sıkıca oturmuş, bütün sürüşü çılgınca bir direksiyon dokunuşu. Böylesi detaylar için tecrübeli gözlerim var benim.

"Israeli?" diye sordu fısıldayarak

"Amerikanky." Birkaç kelime dışında Rusça bilmiyorum.

İnce bir paket sigara için gömleğinin cebini dışarı çıkarttı ve kolunu koltuğun üzerinden sarkıttı.

"Dikkat et."

Kenara fırladım-özür yoktu. Bulgar sigarası ikramı, içmeye pek hevesli değildim-çok sert-paketi geri verdim ona. Buna karşılık kaliteli Amerikan sigaramdan teklif etmeyi düşündüm, ama onu gücendirmek istemedim.

"Feliks Levitansky" dedi. "Nasılsınız? Ben taksi şoförüyüm." Belirgin bir aksanı vardı. Çatlak bir sesti ama dilin akıcılığıyla bastırılıyordu.

"Ah, siz İgilizce konuşuyorsunuz? Bir şekilde tahmin etmiştim bunu."

"Mesleğim tercüman-İngilizce, Fransızca." Yana doğru yaslandı.

"Benim adım da Howart Harvitz. Kısa bir tatil için buradayım, yaklâşık üç haftalığına. Karım bu yakınlarda öldü ve biraz da bunu dindirmek için seyahat ediyorum.

"Sesim kesildi, fakat ardından bir dergi makalesi için bir malzeme çıkarabilirsem çok iyi olacağını ekledim.

Levitansky sempati ile her iki elini de direksiyondan kaldırdı.

"Önüne bak. Tanrı aşkına!"

"Horovitz miydi?" diye sordu.

Onun için heceledim. Doğrusu koleje girdikten sonra adım Harriy'di, ama yakınlarda tekrar eskisine çevirdim. Liseyi bitirdikten sonra babam resmi olarak değiştirmişti adımı. Babam doktordu, pratisyen doktor.

"Bana Yahudi gibi görünmüyorsun."

"Eğer öyleyse neden şalom dedin?"

"Bazen söylersiniz." Bir dakika sonra o sordu: "Hangi nedenle?"

"Hangi nedenle ne?"

"Neden isminizi geri çevirdiniz?"

"Varoluşsal? Ekonomik?"

"Dürüst olmak gerekirse adımı karımın ölümünden sonra değiştirdim."

"Manası nedir?"

"Manası, gerçek benliğime daha yakın oluşumdur."

Şoför küçük bir kibrit çöpü çıkararak sigarasını yaktı.

"Ben marjinal bir Yahudiyim" dedi "Her ne kadar babam-Avrahm Isaakovich Levitansky-bir Yahudiyse de. Çünkü annem gayrimusevi bir kadındı ve bana seçenek verildi, fakat o da babama saygısıyla iç pasaporta Yahudi milliyetinden kaydı ile kayıt yaptırmak konusunda ısrar etti. Ben de öyle yaptım."

"Öyle değil misin?"

"Babam ben çocukken öldü. Ben Yahudi insanları ve dini ile büyüdüm-büyüdüm mü?-fakat kendi yolumu çizdim. Ateistim ben. Bu neredeyse kaçınılmaz."

"Sovyet hayatını mı kastediyorsun?

"Levitansky sigara içti cevap vermeden, benim sıkılmam artarken. Nerede olduğumuzu biliyor muyum diye etrafa bakındım. Bir süre düşündükten sonra sordu; "Ne tarafa doğru?"Ben hala eski konu üzerinden konuştum; ben kendimde pek Yahudi olmamıştım. "Annem ve babam bütünüyle asimile olmuşlar."

"Kendi istekleriyle mi?"

"Elbette kendi istekleri ile."

"İster misiniz?" diye sordu "Avkhipova Caddesi'ndeki Merkez Sinagogunu ziyaret etmeyi? Çok ilginç bir deneyim olur."

"Şu anda değil" dedim "Fakat beni Saolova'ya Kudrinskayı'ya Çehov Müzesine götür."

O arada iç çeken şoför cesaretlenmiş göründü.

Rose, dedim kendi kendime.

Burnumu çektim. Onun ölümünden sonra Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmeyi planlamış, ama kendimi kaldıramamıştım. Önceki şeyler konusunda kararlarını acele veren birisi olmadığımı ifade ediyor olmama rağmen rüzgârda savrulan bir adamımdır. Sekiz ay sonra az çok toparlandığımda aradığım tesellinin şu anda kafamda olanlardan başka beklenmeyen ciddi kişisel bir kararın gerekliliğinden kaynaklandığını hissettim. Yalnızlıktan dolayı eski karımı Lilian'ı görmeye başladım. İlkbaharda ve istemekten çok evlenmediği, hâlâ çekici olduğu için beni şaşırtan bazı tereddütlü yeniden evlenme konuşmaları geçti; bilmeden oradan oraya kayar bu konular. Evlenmiş olsa idik Rusya gezisini bir tür balayına çevirecektik-ikinci balayı demiyorum çünkü pek ilki diye bir şey olmamıştı. Sonunda hayatlarımız açıkçası çok karışık hale geldiği için-biri diğerinden ağır-Lilian'a rağmen, aklımı toparlamanın imkânsız olduğunu fark ettim; ona şans tanıdım ki o da bunu kabul etmeye istekli görünüyordu. Duygularım bana çok tanımlanamaz geliyordu ve bunun için hiçbir şeye nihai olarak karar vermemeye karar verdim. Bir avukat gibi düşünen ve açık sözlü olan Lilian fikirden soğuyup soğumadığımı sordu ben de karımın ölümünden dolayı hayatımı gözden geçiriyor olduğumu ve nerede durduğumu anlamak için daha fazla zamana ihtiyacım olduğunu söyledim. "Kendini anlamayı" kastederek "Hâlâ mı?" dedi, ki sanıyorum, sonsuza dek mi demek istemişti. Bütün söyleyebildiğim "Hâlâ" idi ama sonra kızarak "sonsuza dek" dedim. Sonra da kendimi uyardım: Daha zorlaştırılmış karışıklıklardan sakın.

Neyse bu neredeyse öldürmüştü onu. Bazı anları olsa da özellikle mutlu bir gece değildi. Bir müddet belki yurtdışında bir ay mekân değişikliğinin iyi geleceğini düşünmüştüm. Bir zamanlar Lilian'a fena halde âşıktım. Uzun zamanlar SSCB'yi ziyaret etmeyi düşünüyordum ve yolculukta en sonunda doğru dürüst düşünebileceğimi düşünmek yolculuğa fazladan bir değer veriyordu.

Vizemin onaylanması benim için sürpriz oldu-çok büyük sürpriz olmasa da-ki beklentilerim şimdiye göre bulanıktı ve bazı zorluklar umuyordum. Yola çıkmadan önce kendimle barışı sağlayabilmek için bunun suçunu beni uzun yolculuklardan önce bazen saran korkuya bağladım. Oraya gidecek miydim? Uçak kaçırılacak mıydı? Belki de bir savaş başlar ve ağır silahlara sarılırdım. Dürüst olmak gerekirse, düşüncesinden kaçmama rağmen pimpirikli olduğumu düşünüyor ve bunu kendime uzak ederken bir sonraki için buradan önemsiz yetersizlik. Hâlâ gelecek hakkında anlamsızca üzülüyor, bir telaş içinde yaşıyorum ve gereksiz bir vicdan yükü taşıyorum.

Beni Sovyet Rusya'ya gitmek konusunda kaygılandıran şeyin en çok da bazı turistlerin ya da şu veya bu Sovyet şehrine uğramış keyfi gezginlerin uyarılmadan gizli pakt tarafından "casusluk", "yasadışı ekonomik faaliyet", "holiganizm" veya şüphe üzerine alıkonulmaları ile ilgili şu gazetelerde çıkan hikayelerden kaynaklandığını fark ettim. Bu zavallı adamlar Sudbary, Mass'tan birisi gibi itiraf edinceye değin tecritte tutuluyor sonra da Sibirya vahşiliklerinde bir hapishane kampına mahkûm ediliyorlardı. Vizemi aldıktan sonra bir yabancının kâğıtlarda dolu kalın bir zarfı elime tutuşturduğu ve sonra da bunları aptalca okurken-elbette casusluk için-yakaladığı hayaller kuruyordum. Böylesi bir durumda ne yapabilirdim? Sanıyorum zarfı sokağa fırlatarak "Bu zarfı üzerime atma, ben Rusça okuyamıyorum" diye

bağırır ve tüm asaletimle, bunun onları oldukları yerde donduracağını umarak yürüyebilirdim. Tehlikedeki bir adam eğer oradan uzaklaşıyorsa, ilgisiz ve masum görünür. Yani en azından kendisine. Sonra kafamda arkamdan gelen birisinin ayak seslerini duyarım ve davranışlarımın akıcılığından dolayı KGB'nin iri kıyım iki adamı tarafından yakalanırım, ellerimi arkadan kelepçeleyip tutuklarlar beni. Umduğum gibi caddeleri karıştırmak gibi bir suçtan değil fakat "Malum suç belgelerini başından atmak" gibi inkâr edilmesi güç bir olaydan dolayı tutuklanıyordum.

H. Horvitz'in feryatlar edip, acılar içinde kıvrandığını, sağdan ve oldan tekmeler yediğini ve ağzının kokmuş bir el tarafından kapatılarak, büyük bir güçle-kafasına cop atmaya değil-kitapta okuduğum ve filmde de gördüğüm o kaçınılmaz kara Zise götürüldüğünü görüyordum.

Ben bazılarından daha fazlasını varsayıyorsam da soğuk savaş korkutucu bir şeydi. Bazan, casusluğun öyle bir mükemmelliğe ulaşmış olduğunu, ki hem ABD hem SSCB karşılıklı bilinecek her şeyi karşılıklı olarak birbiri hakkında biliyor oldukları ve sonra akıllıca bu takas işini o tarihe kadar her şeyin kaydedildiği bilgisayarların alım-satımıyla yaptıklarını ve ondan sonra her birinin diğerini kendi başına bırakmış olduğunu dilerdim. Bu casusluk işini bitirirdi-dünyada bu kadar aklıselimlik vardı ve benim gibi bir adam için Sovyetler Birliği'ne girme düşüncesi bir zevk olmalıydı.

Haziran ortasında bir öğleden sonrası Paris'ten uçup Kiev'e vardığımda bir tür korkum vardı. Bir gümrük memuru, birkaç yıl önce lise öğrencileri için yayımladığım ve Rusya'da Amerikan şiiriyle ilgilenebilecek Ruslara vermeyi düşünerek yanımda getirdiğim "Görülebilir Sırlar" adlı şiir antolojisinin beş kopyasını müsadere altına aldı. "Sırlar"ının altı çizilmiş. Görülebilir sırları İngilizce olan ama Kiril'le hazırlanmış resmi bir belgeyi imzalamam istendi. Küçümen kafasında ince bir

saç tabakası, omuzlarında kırmızı yıldızları olan iriyarı yapılı, üniformalı memur benden imzalamamın istendiği kâğıtta benim herhangi bir yabancı kitabın beş kopyasının Sovyetler Birliği'ne getirilmeyeceğini anladığımın belirtildiğini söyledi: Fakat eşyalarımı ülkeden çıkarken, Moskova Havaalanı'nda geri alabilecektim. Maalesef imzalamam gerekiyordu. Fakat görünüşü ve iyi mizacı ile gerçekte elbiselerimin içinde buharlaşmış olsam da az çok beni sakin tutan ve sallanan topukları olan ayakkabılı beyaza çalar bir sarışın olan yerel rehberimize danıştım. O da bize bunun önemli bir mesele olmadığını ve Driepr Hotel'e kalkan servisi daha fazla bekletmemek için imzalamamın iyi olacağını öğütledi.

O arada "Eğer kitapları bırakıp gittiğimde bir daha onların bana ait olduğunu iddia edemeyeceksem ne olacak" diye sordum. Rehberska bunu açık açık içtenlikle ve uzunca anlatan memura sordu.

"O diyor ki" dedi rehber kız "Sovyetler Birliği hiçbir yabancı ziyaretçisinden kendi yasal mülkiyetlerini alıkoymaz.

"Sadece dört günüm olduğu için bu şehirde ve zaman hızlı, her zamankinden daha hızlı aktığı için isteksizce bir kâğıdı ve dört kopyayı-her biri bir kitap için-veya her biri gizemli dört bakanlık için miydi acaba?-imzaladım ve bana da cüzdanıma yerleştirdiğim bir kopyasını verdiler.

Bu olay dışında komik tarafları da vardı bunun-genellikle yabancı bir şehirde ilk birkaç gün hissettiğim yabancılığa rağmen en ilginç şekilde ve hızla geçti Kiev'deki günlerim. Sabahları özel bir araba ve rehberli turlarla bereketli Roma'nın varisi olan renklerle kapalı tepeler üzerine kurulu, geniş bulvarlı ve yeşil örtülü kenti dolaşıyordum. Ama öğleden sonraları yalnız dolaşıyordum etrafta. Önce bir otobüs ya da tramvaya atlayarak birkaç kilometre gider sonra iner ve oradan oraya yürürdüm. Bir seferinde ondokuzuncu yüzyıl Rus romanlarındaki gibi sakallı ve botlar içinde kolektif

çiftliklerin ve kırsal bölgelerden insanların ürünlerini şehirlerde sattıkları bir köylü pazarına rastladım. Bunu Rosa'ya yazmalı diye düşündüm-elbette Lilian'ı kastettim. Bir başka seferde de boş bir caddede cüzdanımda bulunan memurun verdiği fişi anımsadım ve arkaya dönüp takip edilmediğimi anlamak için bakındım. Fakat bu macera beni eğlendirmemişti.

Daha az eğlendiğim bir başka deneyim de Dinyeper iskelesinin yedi kilometre ötelerinde kayboluşumdur. Nehir kıyısı boyunca tekneleri ve adaların sahillerini benzete benzete yürüyordum, bilmeden bayağı iyi bir uzaklığa gelmiştim ki acıktığım için kaldığım otele dönmek istiyordum. Geldiğim yoldan izimi takip ederek gidecek gibi görünmüyordum-üç günde çok çok fazla turizm olurdu bu-böylelikle taksi geldi aklıma, ama etrafta bir tanesi bile olmadığından belki benim geldiğim yere giden bir otobüs olabilir diye düşündüm. İngilizce veya Almanca bozması bir dille seslendiğim yoldan geçen birkaç insana yaklaşmayı denedim-ve birden "Pardonnez-moi" demeyi denedim; fakat sonu kesinlikle onları baymıştı. Genç bir kadın hızlı birkaç adımla tekrar yürümeye başlayana dek kaçmıştı benden. Bir gözlükçü dükkânına içinde ellisinde gösteren kelebek gözlüklü, saçları fileli ve beyaz bir iş elbisesi giymiş kadının tavsiyelerine başvurmak için girdim. Ona İngilizce seslendiğimde, önce bir kaç saniye şaşkınlık yaşadıktan sonra yüzünü ve sırtını döndü bana. Telaşla kılavuz kitabımdan elimle işaret ederek Rusca seslendirmesiyle "Gdye hotel?" ekledim: "Dniepro?" Buna karşılık sinirlice "Nyet" dedi. "Taxi?" diye sordum. Bu kez bir elini kabarmış göğsüne vurarak tekrar "Nyet" dedi. Her ikimiz için de bu kadarının kâfi olduğunu fark edince çıktım oradan. Engellenmiş ve sinirlenmiş olmama rağmen oradan geçen birisi daha ilk kelimeleri duyar duymaz önüne dimdik bakarak hızla koşup uzaklaşan diğeri jestlerle sağır ve dilsiz olduğunu anlatmaya

çalışan iki adamla daha konuşmayı denedim. Sonra düşünmeksizin büyükbabamın bana çocuk iken öğrettiği Yidiş ile adamı öyle durubıraktım ki ondan sonra yakındaki bir otobüs durağını yine aynı sessiz ima ile gösterdi bana.

Bunun arkadaşlara bütün kış boyunca anlatacağım bir hikâye olduğunu düşünerek kapımı kilitlemek üzereydim ki telefonun zili çaldı. Bir kadın sesiydi. Müzikal Rusça ile uzatarak söylenen

"Gospodin Gorvitz" ve iki kelime daha anladım sadece. Sesi bir şarkıcınınkinin canlılığını taşıyordu. Söylediklerinin özünü anlamama rağmen ani ve capcanlı bir hayale daldım. Yanyana

Polyana yakınlarındaki bir kuş ağacı ormanının kıyısında bir Rus kızı ve ben ağaçların arasından geliyor, suya doğru uzanan bir çimenliğin içinde samimice konuşuyor sonra onu sandalla dolaştırıyorum, ikimiz de suskunuz küçük şirin bir gölün ortasında.

Eğer bir Rus kızla nişanlansam böyle şeyler mi olacaktı? Bu, hikâyenin en genel hali idi; arayan konuşmayı sürdürünce ben de ne söylediysem Ungilizce söyledim ve o da yavaşça kapattı telefonu.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra o veya sesi onunkine benzeyen birisi-Contralto bir sesin niteliklerini bilirdim-tekrar aradı.

"Eğer İngilizce anlıyorsanız" dedim "veya biraz Almanca ve Fransızca-eğer biliyorsanız hatta Yidiş-daha iyi anlaşacağız". Fakat Rusça değil, söylediğime üzgünüm ona. Nyet Russki. Öğle yemeği ya da başka bir yerde sizinle buluşmaktan mutluluk duyacağım; eğer söylediklerimi anladıysanız neden "Da" demiyorsunuz? O zaman 37'yi çevirerek İngilizce tercümanı arayın. O bana neyin ne olduğunu anlatır ve sizinle uygun bir zamanda buluşuruz.Bana öyle geliyordu ki dikkat kesip dinliyordu, ama bir müddet

sonra telefon elimde sessiz kalmıştı. Adımı nerden aldığını ve birisinin Rusça bilip bilmediğimi anlamaya çalışıp çalışmadığını merak ediyordum. Yemin ederim bilmiyordum.

Daha sonra Lilian'a yarın öğleden sonra saat dörtte Aeroflot ile Moskova'ya uçacağımı ve oradan belki iki ya da üç günlüğüne Leningrad'da Astoria otelinde kalmak kesintisi dışında toplam iki hafta kalmaya niyetli olduğumu bildiren kısa bir mektup yazdım. Tam tarihi yazdıktan sonra otelin biraz uzağındaki bir posta kutusuna "uçakla" gönderilecek mektubumu attım. Lilian'ın mektubu zamanında alacağını ve ben Sovyetler Birliği'nden ayrılmadan karşı mektubuna ulaşacağımı umuyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse tüm gün endişe içindeydim.

Fakat ertesi sabahla birlikte haletiruhiyem değişmişti ve Dinyeper'in üzerindeki parkın parmaklıkların önünde durmuş bir zamanlar bozkır olan nehrin ötesindeki topraklarda yükselen binaları seyrederken içimde ihtiyatlı bir rahatlama hissettim. Seyrettiğim binaların devasalığı-iki ya da üç şehrin sıkıştırılmış hali gibiydiler-beni şaşırttı. Bu tür çabalar tüm Rusya boyunca-dünyanın bir yarısında-yürütülüyordu ve tüm bunları anamallar, saf emek ve moral açısından hesapladığımda Sovyetler Birliği'nin Birleşik Devletler'e karşı nükleer ya da başka türlü bir savaşa niyetli olmadığına kani oldum. Ne de Amerika, kendi sağduyusuyla Sovyetler Birliği'ne karşı böyle olabilirdi.

Rusya'ya geldiğimden beri ilk defa olarak kendimi sağda ve güvende hissettim ve nadir birkaç dakikalık öfori (zindelik hali) içinde Dinyeper üzerindeki parlaklıkların meltemine karşı keyif tattım.

Neden en enteresan mimar çarcı döneme aittir? Kendi kendime sustum ve eğer yanılmıyorsam o arada Levitansky titredi; hiç şüphe yok ki bir rastlantı idi bu. Tabii eğer bazen yaptığım gibi kendimle seslice konuşmadıysam. Böyle

olmadığına karar verdim. Müze yolunda idik, seksen kilometre ile yani bize tercüme edildiğinde elli mil saat ile seyrediyorduk; çok kötü sayılmazdı çünkü, trafik dağınıktı.

Nerede olduğunu görmek için kafasını yarım daire çevirerek arkaya "Ülkem, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu şoför.

"Eğer gözlerini yoldan ayırmazsan bunu anlayacağım."

"Sinirlenme, yıllardır araba kullanıyorum ben."

"Gereksiz riskleri sevmem."

Sonra gördüklerimin çoğundan etkilendiğimi söyleyerek yanıtladım onu. Hakikaten büyük bir ülkeydi. Litvansky'nin yuvarlak yüzü keyifle gülüyordu aynada, dişleri erimişti. Gülümseyişi ağzının içinden çıkıvermişti sanki. Şimdi o yarı-Yahudi atalarının bende izlenimini uyandırdı, Slavdan çok

Yahudiye benziyordu ve muhtemelen benim daha önce düşündüğümden daha fazla memnuniyetsizdi. Gözlerinden anladığım buydu."Bir de bizim sistemimiz-komünizm-için ne düşünüyorsun?"

Onu gücendirmemek için dikkatlice yanıtladım, "Seninle dürüst konuşacağım. Bazı müstesna şeyler gördüm-üstelik de ümitvar-fakat benim kişisel tercihim insanların burada sahip olmuş göründüklerinden daha fazla bireysel özgürlük yönünde. Tanrı biliyor Amerika'da nice yanlışlar var, ama söylediklerimi anladığını umuyorum, bize en azından eleştirme hakkı verilmiş durumda. Babam, "İnsan Hakları Bildirgesi altedilemez" derdi. Orası açık bir toplum, seçme özgürlüğü var demek bu, yani en azından teorik olarak.

"Komünizm bir bütün olarak daha iyi bir sistemdir" diye yanıtladı Levitansky sükunetle, "Her ne kadar şu aşamada bütünüyle hayata geçirilmiş olmasa da. Şu aşamada"-yutkunup, düşüncesini tamamlamadığını yansıttı. Onun yerine "Devrimimiz muhteşem ve kutsal bir olaydır. Erken Sovyet tarihini, komünist ülkücülüğün heyecanını ve burjuvazi ve

emperyalist güçler karşısındaki muhteşem zaferini seviyorum ben. Devrim bir gecede ezilen yığınları çıkardı-yukarı çıkardı. Toplumdaki herkes için yeni olanakların olduğu bir yaşam doğdu. Pasternak bunu "Muhteşem ameliyat" olarak adlandırdı, Evgeny Zamyatin şöyle demişti: "Devrim yeryüzünü ateşle bitirdi, ama sonra yeni bir hayat doğdu. Bir sürü şairimiz benzer şeyler söylemişlerdir."

Onun hiçbir devrimini tartışmadım.

"Daha önce" dedi Levitansky, tekrar aynadan göz atarak bana "ziyaretinle ilgili bir makale yazmak istediğini söylemiştin. Siyasi mi, değil mi?"

"Siyasetle ilgileniyor olmama rağmen siyaset üzerine yazı yazmıyorum. Benim tasarladığım, bir Amerikan seyahat dergisi için Moskova edebiyat müzeleri ile ilgili bir şey. Bu tür işler yapmıyorum. Kılıçsız bir yazarım ben." Özür mahiyetinde güldüm biraz. Yabancı bir ülkedeyken insana nöbetin gelişi de garip oluyor.Levitansky de orta yolu bularak, kibarca katıldı gülmeye. "Kılıçsız yazarın tam olarak ne demek olduğuna emin olmak istiyorum?"

"Şey, yani bir editör bir konu önerir ve ben bu fikri kabul eder ya da etmem veya ilgilendiğim veya benim tesadüf ettiğim bir şeyi yazar ve satarım bunu. Bazen bunu yapmam ve finansal olarak batmaya başlarım. Bu işte en sevdiğim yan kendimin patronu oluşumdur. Bazen de yayın işi yaparım. İkisi de liseli çocuklar için olmak üzere makale ve şiir antolojileri yaptım."

"Bizde de kılıçsız yazarlar var. Ben de yazarım" dedi Levitansky ciddiyetle.

"Söylemedin değil mi? Yani çevirmen olarak mı?"

"Tercüme benim mesleğim ama aslen de bir yazarım."

"O halde sen hayatını kazanmak için üç iş yapıyorsun; - yazıyor, çevirmenlik yapıyor ve bu taksiyi kullanıyorsun?"

"Taksi benim asıl işim değil."

"Şu anda çevirdiğin özel bir şey var mı?"Şoför gırtlağını temizledi. "Şu anda hiçbir çeviri projem yok."

"Ne tür şeyler yazıyorsun?"

"Öyküler yazıyorum."

"Ya! Sormamda sakınca yoksa ne tür?"

"Söyleyebilirim sana -küçük şeyler- hayattan düşlenmiş kısa öyküler."

"Hiç yayımladığın oldu mu?"

Dönüp beni göz göze görmek ister gibiydi, ama onun yerine cebine el attı. Amerikan paketimden ikram ettim. Bir sigara çıkarıp yaktı dumanı ağırca çekerek içine.

"Son zamanlarda olmasa da birkaç tane evet. Doğrusunu söylemek gerekirse" -iç çekti- "Şu anda bir şoförü yazıyorum. Şu ifadeyi biliyor musunuz? Isaac Babel gibi, 'Sükûnet ilminin piriyim ben."

"Duymuştum bunu" dedim başka ne denilebileceğini bilmeden.

"Fareler okumalı ve eleştirmeli" dedi Levitansky acı bir şekilde.

"Bunlar onların yiyebildikleri şeyler olmadığından üzerlerine katkılarını-koyuyorlar. Mükemmel eleştiricilik budur."

"Bunun için özür dilerim."

"Chekhov Müzes'ine varıyoruz. "

Ödeme yapmak için öne doğru eğildim, ama ciddi bir hata da yaparak bir ruble bahşiş ekledim. Yüzü alevlendi. "Ben bir Sovyet yurttaşıyım." Rubleyi şiddetle geri gönderdi.

"Düşüncesizce bir hata say bunu" diye özür diledim ondan "Kötü bir niyetim yoktu."

Volga duman çıkartadururken "Hiroşima! Nagasaki!" diye iğneledi beni. "Vietnam'ın ezilen yoksul halkının saldırganı."

"Bunların hiçbirini ben yapmadım" diye seslendim ardından.

Bir buçuk saat sonra, misafir defterini imzalamış çıkıyordum ki caddenin karşısında bir ıhlamur ağacının altında durmuş sigara içen bir adam gördüm. Yanında park edilmiş bir taksi vardı.

Bakışlarımız çakıştı. İlk anda kim olduğunu fark edemedim ama Levitansky tatlılıkla "Buyrun!", "Buyrun!" diye çağırıyordu beni. Ağzı açık bir şekilde gülümsüyor, bir elini sallıyordu. Kalın saçlarını taramış kravatsız beyaz bir gömlek üzerine koyu rahat bir takım ve bol sarkımlı bir pantolon giymişti. Kırmızı-beyaz ve mavi çizgili çoraplarını sandallarının altından görebilirdiniz.

Bağışlandığımı düşündüm. "Sana da merhaba" dedim caddeyi geçerek.

"Çehov Müzesi hoşunuza gitti mi?"

"Gerçekten beğendim. Bir hayli notlar aldım. Orda neler olduğunu biliyorsunuz değil mi? Fötr şapkası ve fotoğraflarda gördüğüm kelebek gözlüğü vardı orada. Acayip hareketli."

Levitansky bir gözünü sildi-şaşırdım. Hiç de aynı insan gibi görünmüyordu, yumuşamıştı. Çok ilginç, bir yabancıyla karşılaşıyorsunuz ve konuştukça değişiyor. Taksi şoförü part-time da olsa bir yazardı şimdi. Her neyse, bendeki hâkim izlenim böyleydi en azından.

"Evvelki kızgınlığım için beni bağışlayın lütfen" diye izah etti. Levitansky. "Pek de iyi zamanlarımda sayılmam" "O en iyi zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü" diye nazire yaptı, üzgünce gülümseyerek.

"Sen benim kusurumu bağışladıktan sonra. Belki beni Metropol'e götürebilirsin eğer boşsan, yoksa tesadüfen mi buradasın?"

Müzeden giden birisi var mı diye etrafa bakındım."Eğer beni tutmak istiyorsanız sizi götürürüm ama daha -önce nasıl derler-ilginiz, ilginizi çekecek bir şeyler göstermek istiyorum."Taksinin açık ön camına gidip, kahverengi

kâğıtlarla sarılmış ve kırmızı iplerle boğulmuş bir paket getirdi.

"Yazdığım öyküler."

"Rusça okuyamıyorum" dedim."Karım dört tanesini çevirdi. İnce ve ileri bir İndgilizcesi olmasına rağmen çevirmenlik yapmıyor. Sovyet Alım Komisyonu adına iki yıl İngiltere'de bulundu. Üniversitede tanındı. Öykülerimi kendim çevirmemeyi tercih ediyorum çünkü Rusçadan İngilizceye o kadar iyi çeviri yapamıyorum. Üstelik de tam tersini çok güzel yapmama karşın. Ayrıca kendimi zorlamak istemiyorum. Bu, kendi kendini taklit etmeye benziyor. Hikâyeler İngilizcede biraz biçimsiz durabilirler ki karım da böyle düşünüyor, ama okuyup bir fikir oluşturabilirsiniz."

Paketi tereddütle uzatmasına karşın onu sanki bir demet bahar çiçeği gibi sunmuştu. "Bu bir tür oyun olabilir miydi?" diye sordum kendi kendime. Kiev Havaalanı'nda 5 kopyadan az olmayan nüshalar için o kahrolası belgeyi imzaladığım için beni mi deniyorlardı? Levitansky düşündüklerimi biliyor gibiydi. "Safi hikâyelerdir bunlar" dedi. İpleri dişleyip ikiye böldü ve paketini açmadan Volga'nın kaportası üzerine koydu. Uzun, ince mavi kâğıtlara daktilo edilmiş her biri ayrı ayrı tutuşturulmuş dört öykü vardı.

Levitansky'nin elime tutuşturduklarından bir tanesini alıp en üst sayfasına göz gezdirdim-bir öyküye benziyordu- ve diğer sayfaları karıştırıp sonra da ona geri verdim. "Öyküleri pek eleştirmem" dedim.

"Aradığım eleştiri değil. Edebi deneyim ve zevkin okuyucusunu arıyorum. Eğer şiir ve makale kitaplarının düzeltilerini yaptıysanız benim öykülerimin de edebi değerini değerlendirebilirsiniz. Lütfen sizden bunları okumanızı rica ediyorum."

Uzun bir, bir dakikadan sonra kendimin "Peki, bir bakacağım" dediğini duydum. Bu sesi tanıyamadım ve

söylediğim şeyi niçin söylediğimden de emin değildim. Kendimden ayrı olarak onun farkında olmadığı veya görmezden gelmek istediği bir isteksizlikle söylemiştim.

"Eğer değerli bulursanız; eğer beğenirseniz belki Paris veya Londra'da basılmasını sağlayabilirsiniz, belki de?" Gırtlağı titriyordu. Bakışlarımı adama kaldırdım. "Paris'e gitmeyeceğim ve Londra'da ise ABD'ye uçak aktarma süresi kadar olacağım."

"Bu durumda, belki de kendi yayıncınıza gösterebilirsiniz ve o da benim eserimi Amerika'da basabilir" Levitansky şu anda biraz üzgün görünüyordu.

"Amerika'da mı?" dedim sesimi inanmazca yükselterek. İlk defa olarak yanıt veremeden önce etrafa bakarak yanıtladı.

"Eğer bunları kendi yayımcınıza-güvenilir biri miydi?-gösterme nezaketinde bulunursanız belki de benim öykülerimden bir cilt oluşturabilir mi? Nasıl isterse öyle bir anlaşma yapacağım. Para,-eğer alabilecek isem-benim için mesele değil."

"Neyin cildinden bahsediyorsun?

"Yazdığı 30 öykünün arasından içlerinde bu dört örneğin de bulunduğu seçtiği 18 öyküsü olduğunu söyledi. "Maalesef çoğunluğu henüz çevrilmemiş durumdalar. Karım bir kimya asistanı ve zamanın büyük bir kısmını laboratuvarda çalışarak geçiriyor. Eminim sizin yayımcınız bunları okumaktan memnuniyet duyacaktır. Bu sizin fikrinize bağlı."

Bu adam ya fantastik bir hayalgücüne sahipti ya da aklı yerinde değildi. "Rusça bir yazıyı Rusya dışına kaçırma işine karıştırmak istemiyorum kendimi."

"Benim yazılarımın hayali öyküler olduğunu söylemiştim size."

"Olabilir ama bu hâlâ rizikolu bir macera. Risk almak istemiyorum, açık olmak gerekirse almaya hiç niyetim yok."

"En azından okusanız" diye yalvardı.

Öyküleri yeniden alıp her birini yavaşça evirip çevirdim. Neyi aradığımı size söyleyemeyeceğim; bir bubi-tuzağı olabilir mi acaba? Yapmalı mı yapmamalı mıyım? diye düşündüm. Niçin yapmalıyım ki? Paket kâğıdını uzattı ve ben de öyküleri sardım onunla. Ne kadar çabuk olursam o kadar çabuk olmuş olacaktım. Taksiye bindim.

"Söylediğim gibi Metropol'de kalıyorum. Bu akşam saat 9 gibi gel ve bunların değeri konusundaki fikrimi söyleyeceğim. Ama korkarım ki daha fazla istem veya beklenti olmaksızın bunu bu kadarla sınırlayacağım Bay Levitansky. Oda numaram 538."

"Bu gece-bu kadar çabuk mu?" dedi iki avucunu sıkarak. "Sanatı fark edebilmeniz için dikkatlice okumalısınız."

"Yarın o halde, aynı saatte. Bunları odamda ondan daha fazla tutmak istemiyorum."

Levitansky onayladı. Yıpranmış dişlerinin arasından yumuşakça bir ıslık çalarak beni dikkatli bir şekilde Metropol'e götürdü.

O gece bir su bardağından votka yudumlarken Levitansky'nin öykülerini okudum. Yalın ve güçlü yazılmışlardı-az çok beklediğim üzere-ve kötü de çevrilmemişlerdi; aslında bazı gaflar-oturmamış cümle yapıları, uyumsuz kelimeler ki bazıları soru işaretleriyle işaretlenmişlerdi ve sanıyorum eşanlamlılar sözlüğünden alınmışlardı-olmasına karşılık tahmin etmiş olduğumdan daha iyi okunuyordu. Ve öyküler kısa masallarla ilintili ve -bir şekilde hayretime rağmen-genellikle Moskova

Yahudileri ile ilgili, iyi, artistik biçimde yazılmış ve gerçekten sürükleyici idiler. Anımsattığı durumlar bana pek yeni değillerdi; The Times'ın dikkatli bir okuyucusuyumdur. Fakat şikâyet etmek için yazılmamışlardı. Anlatı, biçim bakımından başarılmıştı, tereciye tere satmaya ne lüzum. Patates iksirinden bir bardak daha doldurdum kendime-

yükseldiğimi hissetmeye başladım; ara sıra neden bu kadar uzakta olduğuma şaşarak- rahatladım sanıyorum. Sonra öyküleri Levitansky'e hayranlık duyarak yeniden okudum. Onun sıradan bir insan olmadığı yönünde bir his vardı içimde.

Bir heyecan hissettim, ama sonra sanki bilmek istemediğim bir gizi öğrenmiş gibi bastırdım kendimi. Bir öykü yazarı için burada hayat zor, diye düşündüm. Daha sonra etrafımda öykülerin olması bende rahatsızlık yarattı. Öykülerden birinde bir Rus yazar öykülerini mutfak lavabosunda yakıyordu. Aşikârdı ki bunları kimse yakmamıştı. Öykülerin buradaki koşulları gösterdiklerini düşününce eğer mülkiyetimde iken bunlar ile yakalanırsam hiç şüphe yok ki gırtlağıma kadar belaya batmış olacaktım. Keşke Levitansky'e bunlar için bu akşam gelmesi konusunda ısrar etmiş olsaydım.

Yalnız bir ses geldi kapıdan. Birkaç inç yükseldiğimi hissettim koltuğumdan. Biraz sonra gelen Levitansky idi."Tek kelime söylenemez!" dedim öyküleri ona doğru iteleyerek. "Tek kelime söylenemez."

Ertesi gece yazarın kitaplarla dolu küçük odasında konyak bardakları üstünden yüz yüze bakarak oturduk. İlk başta kibirli, yaralanmış, sabırsızlığını maskelemekte güçlük çeken vakur birisiydi. Tamamıyla rahat hissetmiyordum kendimi. Sanıyorum kibarlık ve diğer düşüncelerden dolayı gelmiştim; esas olarak tam olarak tanımlayamadığım ama ben ya da olmak istediğim benle genelde istemediğim işlere-genellikle tehlikeli işlere karıştıran kişiyle, ilgili bir tatminsizlikti bu. Volga-Pegasus'u ile etraftan gürültüyle geçen yarı ahmak üniversite mezunu rolünün amatör denemecisi aklıma gelmişti ve şimdi karşımda onu, yayımlama sorunu olan ciddi bir Sovyet yazarı olarak görüyordum. Başkaları da var. Onun için ne yapabilirim? diye düşündüm. Niçin yapmalıyım? Dün akşam gerçekten ne hissettiğimi ifade edemedim" diye özürde

bulundum. "Beni şaşkınlık içinde yakaladığını üzülerek söylemeliyim."

Levitansky ellerinin, birini diğerinin küt parmaklarıyla tırmalıyordu. "Adresime nasıl ulaştınız?"

"Elimi cebime atıp katlanmış kahverengi paket kâğıdı tomarını buldum. Üzerinde-Nove Ostopovskaya Caddesi 488. Daire 59 yazıyordu. Ve bir taksi tuttum."

"Bunu unutmuştum."

Belki de diye düşündüm.

Hâlâ içeri girebilmek için pratik olarak ayağımı kapının arasında tutmak zorundaydım.

Tereddütlü kapı çalışıma Levitansky'nin karısı cevap vermişti. Süzülmüş gözlerindeki ifade beni onun birlikte olduğu kişiye götürmüştü. Gözleri, benim İngilizce olarak kocasını sormamla birlikte bir yabancıyı karşılamaktan dolayı yaşadığı şaşkınlığı, açık bir düşmanlığa bırakmıştı. Anadilimin, tıpkı Kiev'deki gibi bana düşman olduğunu fark ettim."

"Apartmanları karıştırmış olmayasınız?"

"Umarım karıştırmamışımdır. Gospodin Levitansky burada yaşıyorsa eğer, karıştırmamışımdır. Onu, şey, onu yazıları için görmeye geldim."

Yüzü soldukça gözleri de kararda kadının. On saniye sonra içerdeydim, kapı arkamdan kilitlendi.

"Levitansky" diye seslendi kadın. Sesinde isteksizlik tonu hâkimdi: Gel ama gelme.

Levitansky tamamıyla aynı gömlek, aynı pantolon ve aynı üç renkli çorabıyla çıktı ortaya. İlk başta bir sıkıntı, bir yorgunluk vardı yüzünde. Buna karşılık heyecanını bastıramıyor, yanan gözleri bir geliyor bir gidiyordu.

"Oh ho" dedi Levitansky, her ne demek ise. Tanrım, diye düşündüm beni bekliyor muydu?

"Sence bir sakıncası yoksa seninle birkaç dakika konuşmaya geldim" dedim. "Bana okutma inceliği gösterdiğiniz öyküler hakkında, gerçekten ne düşündüğümü söylemek istiyorum.

"Karısına tersçe bir şeyler söyledi Rusça ve o da bir karşı cevap patlattı hemen. "Karım İrina Filipovna Levitansky'yi tanıtmak istiyorum, biyokimyagerdir. Bir aziz olmasa da sabırlı birisidir."

Kadın muvakkaten güldü; yirmisekiz yaşlarında, hafif kilolu tarafından, ev terlikleri ve sade kıyafetler içinde çekici bir kadındı. Kombinezonunun uçları eteğinin altından sarkıyordu.

Aksanında İngiliz İngilizcesi belirgindi. "Takdim edilmekten şeref duydum." Bu pek belli olmuyordu. Siyah ayakkabılarını giydi. Bileğinden bir bilezik kaydı aşağı ve yanmış bir sigara duruyordu ağzının bir köşesinde. Kolları ve bacakları biçimli, kahverengi saçları kısa kesilmişti,

Solgun yüzündeki sıkı ince dudakları hâlâ aklımdadır.

"Yan komşuya, Kovalevsky'ye gideceğim" dedi.

"Tek söyleyebileceğim, umarım benden dolayı değildir."

"Komşularımız yan dairede" dedi Levitansky yüzünü buruşturarak. "Ayrıca duvarlar da ince." Duvara bir fiske vurdu. Ben şaşkınlığımı gösterdim. "Lütfen uzun olmasın" dedi İrina, "Çünkü ben korkuyorum." Elbette benden değildi. Değil mi? Ajan Howard Horvitz. C.I.A.-komik bir düşünce. Küçük kare oturma odaları hoş olmayan bir yer değildi ama Levitansky çalışma odasını işaret etti. Viski bardaklarıyla tatlı konyak ikram edip yüzü bana dönük, sandalyesinin ucuna oturdu. Fark edilen kısmı hariç bütün enerjisini bastırdı. Bir an sandalyesinin fırlayıp uçacağı hissine kapıldım.

Eğer öyle olsaydı yalnız kalacaktım.

"Buraya geliş nedenim" dedim Öykülerini sevdiğimi söylemekti ve bunu dün gece söylemediğim için özür dilerim.

Esaslı, insanın kemiklerine işleyen yorumları severim. Öyküler yalın işlenişleriyle etkiledi beni; insanlar için hissettiklerini ve bunları yasladığın nesnelliği takdir ettim. Çehovvari bir nitelikteler, ama daha yoğunlaştırılmış, dinç ve direkt demek istiyorum. Örneğin şu senin, ondan yana dertli olan oğlunu görmeye gelen yaşlı baba ile ilgili öykün. Sadece çevirilerini okumak ile senin biçemin hakkında yorum yapamıyorum. "Çehovvarilik" dedi Levitansky onaylayarak ve gülerek kırılmış dişlerinin arasından "iyi bir kompliman. Erken dönem Sovyet şairimiz Mayakovski onu 'sözcüğün şen ve güçlü sanatçısı' diye betimliyordu. Keşke Levitansky için de yaşam ve sanatta öyle şen ve güçlü olmak mümkün olsaydı." Levitansky muhtemelen hiçbirine tam olarak olmamakla birlikte odanın dibine yansıyan gölgeleri gözlüyordu, sonra belki de kendini yüreklendirmek için, "Biçemim Rusçada muhteşemdir-ince, duru ve nükteli. Biçemin İngilizceye çevirisi zor, çünkü İngilizce daha az zengin bir dil" dedi.

"Bunu duymuştum. Dürüstlükle eklemeliyim ki. bazı çekincelerim var öyküler hakkında, herhangi yaratıcı bir çalışmada olmayan bir şey."

"Benim kendi çekincelerim de var."

Kabul görüldü ve kendi eleştirimi geçiverdim. Kitaplığındaki bir fotoğrafı merak etmiştim ve sonra kim olduğunu sordum. Bu gördüğün bir yüz. Gözlerindeki şairanelik görülebiliyor." "Sesi de öyle. Bu Boris Pasternak'ın gençlik resmi. Ötede, duvardaki ise Mayakovski'dir. O aynı zamanda tanınmış bir şair. Yabanıl, sevinç dolu nevrastenik ve devrimin âşıklarından biridir. O, 'Bu, benim devrimimdir' diye konuşurdu. Ona göre devrim 'yeryüzünden kirliliği arındırmış kutsal bir çamaşırcı kadındı.' Maalesef daha sonra hayal kırıklığına uğradı ve vurdu kendisini."

"Bunu okumuştum. "

'Ülkem tarafından anlaşılmış olmayı diliyorum yoksa kasırga olup Rusya boyunca uçacağım' diye yazmıştı."

"Şans eseri Dr. Jivago'yu okudun mu?" "Okudum" dedi yazar ve sonra da Rusça konuşmaya başladı-sanıyorum şiirden birkaç dize idi. "Bu Marina Tsvetayava'ya, Pasternak'ın iyi bir arkadaşı, Sovyet kadın şairdir." Levitansky masanın üzerindeki sigara paketiyle oynuyordu. "Yaşamının sonu talihsizdir."

"Osip Mandelstam'ın hiçbir resmi yok mu?" İsmi söylerken tereddüt içindeydim. Benimle yeni karşılaşmış gibi bir tepki verdi. "Mandelstam'ı biliyor musunuz?"

"Antolojiden birkaç şiirini."

"En iyi şairimiz-kutsal biridir o-birçok diğeriyle birlikte gitti. Karım onun fotoğrafını asmama izin vermiyor."

"Sanıyorum gerçekte" dedim bir dakika kadar sonra "sempati ve saygımı ifade etmek için geldim."

Levitansky tırnağıyla bir kibrit çöpünü çaktı. Eli titredi ve alevin oynayışından sigarasını yakamadı. Onun için üzüldüm, başka yere bakıyor gibi davrandım. "Küçük bir oda burası. Oğlun burada mı uyuyor?"

"Okuduğun öyküdeki yazarla öykünün yazarının hayatını karıştırma. Karımla, çocuğumuz olmamasına karşın sekiz yıl önce evlendim."

"Aynı öyküde anlattığınız olay-editör ile görüşme-gerçek miydi acaba?"

"Gerçekliğe rağmen gerçek değil" dedi yazar duraksamadan. "Ben düşlemlerle yazıyorum. Yekün, hafızaların ya da güncelerin içindekiler ile ilgilenmiyorum."

"Bu yol üzerinden gideceğim."

"Öyküde olmayan bir şey daha: Birçok Sovyet dergi ve magazinine defalarca ve defalarca başvurmama rağmen sadece-en iyilerim olmayan-birkaç öykümü yayımladılar. Bazı

insanlar, -ki üçbeş kadarlar- benim çalışmalarımı, elden ele dolaşan bir yazma ile somizdat ile biliyorlar."

Yahudi öykülerinden herhangi birini gönderdin mi?"

"Lütfen, öykü öyküdür, ulusu olmaz onların."

"Şu, Yahudiler ile ilgili olanlarını kastetmiştim."

"Birkaçını gönderdim, ama kabul edilmediler."

Cesur adam, diye düşündüm. "Bana verdiğin dört öyküyü okuduktan sonra bunların nasıl bu denli Yahudilerle ilgili olduğunu merak ettim? Kendini marjinal birisi olarak adlandırıyorsun-bence bu senin tanımın-ona bunlar hakkında yetkinlikle yazıyorsun. Sanıyorum bu yapamayınca değil yapınca bir şaşkınlık uyandırıyor."

"Düşlem yaratıyor yetkinliği." Yahudiler ile ilgili yazdığımda öyküler oluşuyor ve ben de onlar hakkında yazıyorum böylece. Benim için öykü oluşturan konularda yazıyorum. Yarı-Yahudi olmamın hiçbir önemi yok. Önemli olan gözlem, duygu ve de sanattır. Önceleri Yahudi babamı gözlemledim. Ayrıca zaman zaman sinagogdaki Yahudileri de gözlemledim. Orada sıralarda oturur yabancıları incelerdim. Gabbai karanlık gözlerle beni, ben de onu izlerdim. Fakat yazdığım herhangi bir şey ister Yahudiler, Galiçyalılar ister Gürcüler hakkında olsun ya bir keşfin sonucu ya da benim için yaşamıyor olması gereklidir."

"Ben şahsen pek sinagoga giden birisi sayılmam" dedim ona, "ama dil ve düşlemler ve tanrının olduğu yer ile tazelenme anını hissetmeyi seviyorum." Bu çok gülünç, çünkü hakkında konuşacak hiçbir dinsel eğitim görmedim.

"Ben ateistim."

"Düşlemle neyi kastettiğini anlıyorum-şu dua-şalı öyküsü. Ama sence-sesimi alçalttım-bu ülkedeki Yahudilerin koşulları hakkında da yazdığını düşünmekle yanılıyor muyum?"

"Ben propaganda yapmıyorum" dedi Levitansky keskin bir dille, "İsrail sözcüsü değilim. Sovyet sanatçısıyım ben."

"Olmadığını söylemiyorum ben de ama güçlü bir sempati var Yahudilere karşı ve her şey bir yana düşünceler yaşamdan doğar."

"Amaçlarım bana aittir."

"Adaletsizlik çok rahatlıkla anlaşılıyor."

"Adaletsizlik her ne olursa olsun hayal ürünü olmalıdır."

"Şey, felsefene saygı duyuyorum."

"Lütfen fazla saygı duyma" dedi yazar kızgınca. "Bizim ülkede bir laf söylenir: Kürksüz af dilenmez. Düşünce benzer, saygına değer veriyorum, ama şimdi pratik yardıma ihtiyacım var."

Bir yerlere gitmeyen türden sözcüklerle bir şeyler söylemeye başlamayı umuyorum.

"Önce beni dinle" dedi Levitansky avuç içiyle masaya yaslanarak. "Ümitsiz koşullardayım-durumdayım. Yıllardır yazıyorum ama şu kadarcığı basıldı. Eskiden bir-iki editör bana, dostça, öykülerimin mükemmel olduğunu ama toplumsal gerçekçiliği tahrif ettiğini söylediler. Sen de nesnellik, onlar desinler aşırı doğalcılık, duygululuk. Bu saçmalıkları dinlemek çok güç. Bana yüzmemi, ama ayaklarımı kullanmamamı öğütlüyorlar. Bana deli olduğumu söylemelerine rağmen öykülerimi göndereceğimi belirttim. Çünkü Sovyetler Birliği büyük bir ülkedir diye. Büyük bir ülke, sanatçılarının yazdıklarından korkmaz. Büyük bir ülke; sanatçılarının, yazarlarının, ressamlarının, müzisyenlerinin eserlerini ciğerlerine doldurur ve daha büyür, daha bir sağlıklı olur. Bunları söyledim onlara, ama bana yeterince gerçekçi olmadığım yanıtını verdiler. Yazarlar Sendikası'na üye olmaya davet edilmeyişimin nedeni de budur." Burukça güldü. "Beni çalışmamı dergilere göndermeye son vermem için uyardılar ve ben de son verdim."

"Bunun için üzgünüm" dedim. "Ben şairlerin sürülmesinden hiçbir hayrın geleceğine inanmıyorum."

"Bu şekilde daha fazla devam edemiyorum" dedi Levitansky elini kalbinin üstüne koyarak. "Zavallı, öykülerimle birlikte arabaya kilitlendiğimi hissediyorum. Şimdi ya dışarı çıkmalıyım ya da boğulacağım. Her geçen gün benim için yazmak daha da zorlaşıyor. Yardıma ihtiyacım var. Bir yabancıdan böylesine önemli bir istekte bulunmak kolay değil. Karım istemememi öğütledi. O kırgın ve korkmuş durumda, ama bu şekilde gitmek de imkânsız. Önemli bir Sovyet yazarı olduğuma inanıyorum. İzleyicilerim olmalı. Kitaplarımın Sovyet halkı tarafından okunduğunu görmek istiyorum. Zihinlerde, karımın ve benim, benim sanatım hakkındaki düşüncemden farklı yer etmesini istiyorum. Onların sanatımın çağdaşlık olduğu kadar geçmişin Rus yazarlarıyla ilintili olarak bilinmesini istiyorum. Ben Çehov, Gorki, Isak Babel geleneğindenim. Öykülerimin kitabı basılırsa bunun bana iyi bir unvan vereceğini biliyorum. İşte bunun için bana yardım etmelisiniz; bu benim içerdeki serbestim için zorunlu."

Bu itiraf ajite bir patlama ile geldi. Bu sözcüğü temkinle kullanıyorum, çünkü beni üzen biraz da bu idi. Hiçbir zaman gönülsü insanları başkalarının kişisel problemleri için yapılanlar dışında itirafları dert edinmedim. Ruslar sanatın ezeli ustalarıdırlar, bunu romanlarında görebilirsiniz.

"İstediğinin yüceliğini anlıyorum" dedim, "fakat ben sadece burdan geçmekte olan bir turistim. Bizimkisi oldukça ender bir ilişki biçimi."

"Ben bir turiste değil, bir insanoğluna, bir insana soruyorum" dedi Levitansky hararetle. "Ayrıca siz kılıçsız bir yazarsınız. Şu anda benim kim ve yüreğimde ne olduğunu biliyorsunuz. Evimde oturuyorsunuz. Başka kime sorabilirim ki? Öykülerimin Avrupa'da belki İtalya'da Mandadori veya Einaudi'den yayımlanmasını tercih ederim, ama eğer bu sizin için imkânsızsa Amerika'da yayımlatacağım. Bir gün eserlerim

kendi ülkemde okunacaklar, belki ben öldükten sonra. Bu korkunç bir ironi, ama benim kuşağım bu tür ironilerde yaşıyor. Şu anda ölmeye hevesli olmadığımdan sanatımın en azından bir dilde yaşıyor olduğunu bilmek benim için büyük bir teselli olacaktır. Mandelson; 'yabancı bir dile hapsedileceğim' diye yazmıştı. Hiçbir şey olmamasından iyidir." "Senin kim olduğunu bildiğimi söylüyorsun peki ya sen benim kim olduğumu biliyor musun?" diye sordum ona. "Ben sade bir insanım, kötü bir makale yazmama rağmen hayal gücü geniş birisi değilim. Hayatımın, bazı nedenlerden dolayı bir kez boşanmam ve henüz ölümünün yasında olduğum bir kadınla tekrar evlenmem dışında pek bir macera tarafı yoktur. Ve şu anda burda ve bilinmeyen türden ciddi riskler alıp kendimi tehlikeye atmak için değil üç aşağı beş yukarı bir tatil için bulunuyorum. Daha da ötesi-ki sana asıl söylemeye geldiğim de buydu- eğer şüphe altındaysam ve sen iyilikten çok zarar eklediysen buna şaşırmam doğrusu."

Levitansky'e Kiev'deki havaalanı olayını anlattım. "Yapılması aptalca olan bir işi yazısını bile okuyamadığım bir belgeyi imzaladım."

"Kiev'de mi oldu bu?"

"Aynen öyle."

Kasvetle güldü Levitansky. "Eğer Moskova üzerinden girseydiniz böyle bir şey olmazdı. Ukrayna'dakiler-nasıl dersiniz?-köylüdürler, taşra insanlarıdırlar."

"Olabilir, ama gene de kâğıtları imzaladım ben."

"Nüshası var mı?"

"Yanımda yok. Oteldeki çekmecemde."

"Eminim bu size Sovyetler Birliği'nden ayrılırken kitapların resmi olarak geri dönmesi için verilmiş fiştir."

"Benim korktuğum da bu."

"Neden korkuyorsun?" diye sordu. "Kaybettiğin şemsiyeni geri almaktan korkar mısın?"

"Ben bir şeyin başka şeylere sebebiyet vermesinden korkuyorum: Daha fazla sorular, başka sorgular falan. Senin yazmanı çantama koymam için aptal olmam gerekir. Rusçalar, okuyamıyorum bile. Ya beni bir çalınmış belge transferi ile suçlarlarsa?"

Bu düşünce beni kendime getirdi. Odada tansiyonun istim gibi, nemli maden ocağı gibi olduğunu fark ettim.

Levitansky gücendi "Casusluk şüphesinin hiç yeri yok. Kendimi ülkeme ihanet eden birisi gibi tanıttığımı anımsamıyorum."

"Böyle bir şey demedim. Dediğim tek şey Sovyet yetkilileriyle başımın belaya girmesini istemediğimdir. Kimse bundan dolayı beni suçlayamaz. Başka bir deyişle maceracılık bana göre değil."

"Bu konuyu soruşturdum" diye diretti Levitansky. "Rusça bilmeyen ve yerel rehberlerin rehberliğinde birkaç haftalığına SSCB'de bulunan turistler için kaygılanmak için hiçbir neden yok. Karım sizlerin bagajlarınızın çok detaylı incelenmeyeceğini söyledi. Bunu bazen politik şahıslara ya da kötü izlenimler yaratan burjuva gazetecilerine yaparlar. Sana yazımları en son anda vereceğim. Yüz elli sayfadan az sayıda ince kağıda daktilo edilmiş durumdalar ve küçük hafif bir paket olacaklar. Eğer sana sorun olacağa benzerse çöp kutusuna atarsın. Adım hiçbir yerde olmayacak ve eğer iz sürüp beni bulurlarsa da kendim attığımı söyleyeceğim. Buna inanmayacaklardır fakat başka ne söyleyebilirim ki? Zaten ne fark eder ki. Yazmayı durdurursam zaten ölü sayılırım. Sana bir zarar gelmeyecek."

"Kırılmaz isen ben yapmamayı tercih edeceğim."

Nerden bilebilirdim ki bunun bir umutsuzluk bedduası olacağını, Levitansky kitaplığın üzerindeki portreyi alıp duvara doğru fırlattı. Pasternak Mayakovsky'e çarptı ikisi birlikte camlarla birlikte şangırdayarak yere çarpıp dağıldılar.

"Kılıçsız yazar" diye bağırdı, "cehenneme, Amerika'ya git. Zencilere İnsan Hakları Bildirgesi'nden söz et! Onlara sizlerin onları köleler olarak tutmanıza rağmen özgür olduklarını söyle.

Katledilen Vietnam halkına, onlara saygı duyduğunu söyle."İrina Filipovna hengame sürerken girdi odaya. "Feliks" diye sertçe uyardı onu, "Kovalevsky her sözcüğü duyuyor!"

"Lütfen" diye yalvardı bana "Lütfen burdan gidin. Zavallı Levitansky'i yalnız bırakın. Sefil yüreğimden yalvarıyorum size."

Aceleyle ayrıldım ordan. Ertesi gün Leningrad için yola çıktım.

Üç gün sonra, Leningrad'a gergin bir ziyaretten sonra Moskova Havaalanı'na varıştan birbuçuk saat sonra neşeli bir intouristka ile birlikte bir taksıde sakin bir halde oturuyordum.

Sovyetler Birliği'nde geride kalan günlerimde kalmak için yer ayırttığım Ukrayna Oteli'ne gidiyorduk. Yine Metropol'ü tercih ederdim. Çünkü uygunca bir mekâna kurulmuştu ve ben de alışmıştım ona. Öte yandan nerde kaldığımı kimsenin bilmediği bir yerin daha iyi olacağını düşünmüştüm. Bizi götüren Volga bir şekilde bana bildik geliyordu ama eğer öyleyse, geniş yün şapkalı güneş gözlükleri takmış bana özel hiçbir ilgi göstermeyen küçük bir adamın güvenli ellerindeydi.

Leningrad'da ilk günümde oldukça özel anlarım olmuştu. Beyaz bir yaz akşamı Astoria Oteli'nde eşyalarımı yerleştirdikten biraz sonra Kışlık Saray'ın ve katedralin Nevsky Prospekt boyunca bir yürüyüşlük bir mesafede olduklarını keşfettim. Devasa ve o anda bomboş olan Saray Meydanı'na sapınca bu noktada olan devrimci olayları düşünmenin apansız duygulanımlarının yoğunluğunu hissettim. Tanrım diye düşündüm neden kendimi Rus tarihinin bir parçası saymalıyım ki? İnsanlara olan bulaşıcı bir şeydi. Saray Köprüsü üzerinden rüzgâr tarafından sürüklendiği yeşil

gökyüzünün altında Büyük Petro'nun yaptırdığı katedralin altın çanına doğru uzanan buz-mavisi Neva'yı seyrettim. Burası Sovyetler Birliği'nin ama hâlâ Rusya.

Ertesi gün kaygı ile uyandım. Caddede iki defa İngilizce konuşan insanların yaklaşmalarıyla karşılaştım; süet ayakkabılarımın onları cezbettiğini düşündüm. Kötü görünüşlü, kötü giyimli olan birincisi bana karaborsa ruble satmayı önerdi. "Nyet" dedim hasır şapkamı düzeltip ordan hızla uzaklaşarak. Ükincisi, uzun boylu solda, sağdakinden fazla ve daha uzun perçemi olan sakallı, el işi yeşil bir kazak giymiş ondokuz yaşlarında olan bir oğlan jazz plakları, genç kıyafetleri ve

Amerikan sigaraları satmayı teklif etti. "Üzgünüm, hiçbir şey almak istemiyorum." Ondan da kurtardım kendimi tabii yeşil kazaklının bir kanal boyunca bir kilometre kadar peşimden gelmesi sonunda. Geriye baktığımda gözden kaybolmuştu.

Çok kötü uyudum. Saat geceyarısını hayli geçtiğinde bile gözlerim açıktı ve sabahleyin Helsinki'ye direkt bir uçuş olayını araştırdım. Bir haftadan öncesi için yer ayırtamayacağım söylendi bana.

Kendimi sakinleştirerek planlamış olduğumdan bir gün önce dönerek Moskova'ya Dostoyevsky Müzesi'nde neler olduğunu görmeye karar verdim.

Levitansky ile ilgili düşünüyordum. Bir yazar olduğunun ne kadarı doğruydu? Bastırmayı düşündüğü onsekiz öyküsünden dördünü okumuştum. Düşünsene, ya bana en iyilerini göstermişse ve diğerleri vasat veya o meyanda şeyler iseler? Benim, zihnimin dinginliği için yapmam gereken en iyi şeyin bu herifi unutmak olduğunu düşündüm. Astorya'dan ayrılmadan evvel Moskova üzerinden gönderilmiş ona yazdığım son mektubun cevabı olmayan fakat daha öncesinde yazılmış muhabbetkâr bir mektup aldım Lilian'dan. Onunla

evlenmeli miyim? Buna cesaret edebilir miydim? Şiddetli bir sesle çaldı telefon ama ahizeyi kaldırdığımda kimse konuşmadı karşı taraftan. Moskova'ya dönüş yolunda uçakta aklımdan bir sürü felaketin resmi geçti: Sovyetler Birliği'nde kimsenin okumadığı binlercesi olmalıydı.

Ukrayna Oteli'nin on ikinci katındaki odamda yeşil plastik bir koltukta dinleniyordum. Tek kişilik alçak bir yatak ve elma yeşili bir telefonun üzerinde olduğu kullanışlı çam bir masa da vardı odada. Bir haftaya kadar evdeyim diye düşündüm. Şimdi, tıraş olmalı opera veya müzik konusunda ulaşılacak bir şeyler var mı bakmalı diye düşündüm. Tam müzik havasındayım.

Banyonun prizi bozuk olduğundan tıraş makinasını bir tarafa bırakıp tam yüzümü köpüklüyordum ki kapı kırılırcasına çalınmaya başladı. Kapıyı dikkatlice açtım. Levitansky duruyordu orada elinde kahverengi bir kâğıt paket ile.

Bu beni tehlikeye atmak isteyen orospu çocuğu değil mi?"

Nasıl oldu da buraya geleli henüz yirmi dakika olmadan bulunduğum yeri buluyorsunuz Bay Levitansky?"

"Sizi nasıl mı budum?" diye omuz kaldırdı yazar. Yüzü uzamış, ağırlaşmış ve ölümüne yorulmuş ve dengesiz bacakları üzerinde sallanan ama hâlâ ayakta duran aç bir tilkiye benziyordu.

"Kayınbiraderim havaalanında size şoförlük yapmış. Kızın sizin isminizi sorduğunu duymuş. Senin hakkında konuşmuştuk. Dimitri-yani karımın kardeşi-bana sizin "Ukrayna"da kaldığınızı bildirdi. Aşağıda sizin oda numaranızı sordum ve buradayım işte."

"Her nasıl olduysa olmuş" dedim emin bir şekilde "bilmeni istiyorum ki fikrimi değiştirmiş değilim. Daha fazla bir şeylere karıştırılmak istemiyorum. Leningrad'da iken bunu uzun boylu düşündüm ve bu benim son kararımdır."

"İçeri girebilir miyim?"

"Lütfen. Fakat açık nedenlerle bunu kısa bir ziyaret olarak değerlendiriyorum."

Levitansky koltuğa büzüşmüş bir şekilde oturdu, ince dizlerini birleştirdi ve paketini dizlerinin üstüne koydu. Eğer beni bulmaktan mutlu idiyse, bu halinden hiç belli olmuyordu.

Tıraş olmamı bitirip yeni beyaz bir gömlek giyip yatağın üzerine oturdum."Aperatif türünden ikram edecek bir şeyim olmadığından dolayı affedersin ama istersen aşağıdan istetebilirim?"

Levitansky eliyle istemediğini ifade etti. Çorabına kadar hiçbir değişiklik yoktu giyiminde. Karısı her gece aynı çift çorabı mı yıkıyordu yoksa, bütün çorapları kırmızı-beyaz ve mavi miydi?

"Açık konuşmak gerekirse" dedim "şu senin içinde ve etrafında yarattığın süreğen tedirgin havayı kınadığımı bildirmeliyim. Aklıselim haliyle hiç kimse Sovyetler Birliği'ni ziyarete gelmiş bütünüyle yabancı birisinden kendisini ateşe atmasını bekleyemez Seni yazar olarak devam etmekten alıkoyan Sovyetler Birliği, bunun sebebi ne benim ne de Birleşik Devletler ve sen burada yaşadığın için bununla birlikte yaşamaktan başka ne yapabilirsin ki?"

"Ben ülkemi seviyorum!" dedi Levitansky.

"Kimse inkâr etmiyor ki bunu. Ben de benimkisini seviyorum çünkü ülke sevgisi-hadi görelim yüzünü-karışık bir mermer bohçasıdır. Ulusallık, senin de hemfikir olacağına emin olduğum gibi işin ruhu değildir. Ama söylemek istediğim, insanın ülkesinin uyuşamayacağı kötü yönlerinin de olabileceğidir. Senin karşı-devrimi düşünmediğini kabul ediyorum. Eğer bir duvara karşıysan altından kazıp, üstünden tırmanıp ya da etrafından kaçamazsın ama en azından kafanı çarpmaya son verip benimkinden de bahsetmekten vazgeçebilirsin. Ne yapabiliyorsan onu yap. Mesela komik bir şey ateşli masallar söylenebilecek şeyler."

"Ateşli masallarımı çoktan yazdım" dedi Levitansky havasına dönmüşçesine. "Şimdi belirsizliklerden öte gerçekliklerin zamanı. Üç serbestim ve düşlemlerime karışan o şeylerle uzlaşacağım ve sonra da kendi barışımı yapmaya son vereceğim. Kayınbiraderim de aynı şeyi söyledi; 'Kabul edilebilir öyküler yazmalısın, başkaları yapıyor bunu, sen neden yapamayasın ki?'

Ben de onu "Onlar bana göre kabul edilebilir olmalılar" diye yanıtladım." Bu durumda sen imkânsıza karşı olmuş olmuyor musun? Eğer söylememe izin verirsen acaba şu senin öykülerindeki Yahudilere mayasız ekmekleri ve dua kitaplarıyla dinsel yorumlarında senin bir yazar olarak kendi yaşamında olduğundan daha serbest değiller mi? Diyesim o ki insan kendi toplumunun doğasıyla yüzleşmek zorundadır."

"Ben yüzleştim. Sen kendininki ile yüzleştin mi?" diye sordu bir küçümseme edasıyla.

"Yapmam gerektiği kadar değil. Benim problemim kendimi ifade edemiyor oluşum değil etmememdir. Fikrimce Vietnam korkunç ve de yıpratıcı bir hataydı ama buna karşı birkaç dilekçeyi imzalamak ve savaşa karşı olduğunu söyleyen milletvekilleri için oy kullanmaktan başka hiçbir muhalefette bulunmadım. İlk karım beni eleştirirdi. O benim yanlış şeyleri yazdığımı ve işe yarar hareketler dışında her şeyle ilgili olduğumu söylerdi. İkinci karım bunu bilir ama bunu bildiğini bilmememi sağlardı. Çok ciddi bir şekilde Birleşik Devletler'in yıllardan beridir ruhumu soğurduğu gerçeğiyle yüzyüze uyanıyorum.

"Bedenimdeki ateşe bakılırsa kızarıyordum.

Levitansky'nin geniş hançerisi kutuptaki bayrak gibi yukarı çıkıp sonra tek kelimesiz aşağı indi. Tekrar denedi. "Sovyetler Birliği bize yüce devrimimizin zaferlerini sunuyor. Bundan dolayı yıllardır devletle barışık kaldım. Bu tarihsel döneminde insanlık konusunda zavallı görüşlü liderlerce bozulmasına

rağmen komünizm benim için hâlâ esinsel ideal durumdadır. Onlar devrimin üstüne işediler."

"Stalin mi?"

"O bilhassa, ama ötekiler de. Böyle olsa ad parti emirlerine itaat ettim ve edemeyecek hale geldiğimde de bir taksici için yazmaya başladım. Dedim ki kendim 'Levitansky, tarih her saniye değişiyor ve komünizm de değişecek' İnandığım şu ki eğer devlet iki veya üç sanatçı kuşağı sınırlarsa bunun anlamı (gerçek sosyalist-belki dünya tarihinin en iyi toplumu-için ne olacak? Yani bazılarımızın parti amacı için feda edilmesinin anlamı ne olacak? Estetik değerler daha büyük politikalardan-devrimin ihtiyaçlarından daha gerekli değildir. Ve iki sanatçı kuşağının bastırılması da nedir ki? Bundan dolayı biraz aşağı biraz yukarı kötü kitaplar, zavallı resimler, kötü müzik çıkacaktır. Ama elli yıl içinde devlet güvenlik içinde olunca sanatçılar istedikleri her şeyi söyleyebileceklerdir. Bu düşündüğüm ya da düşünmeye çalıştığım şeydi ama artık böyle düşünmüyorum. Artık parti çizgisi denen ve beni karmâşıklığa doğru yönlendiren bu ifadeye inanmıyorum. Edebiyatın Bolşevizasyonuna inanmıyorum. Devrimin eserleri basılmamış romancı, şair ve oyun yazarlarının ülkesinde, kütüphaneler dolusu eserin takside saklandığı bir ülkede yerleşeceğine inanmıyorum, ama ki eğer öyleyse bu eserler onların mezarlarında gömüldükten sonra olacak herhalde. Şimdi devletin hiçbir zaman güvenlikli olmayacağını düşünüyorum, hiçbir zaman! Devrim ile tamamlanmak politikaların ve insan koşullarının doğasında olmayan bir şeydir. Evgeny Zomyatin; 'En son devrim diye bir şey yoktur. Devrim sonsuzdur,' demişti."

"Sanıyorum ben de bu yönde düşünüyorum" dedim Levitansky'nin nihai açıklamalarının gazabının önüne geçmek için bir sebep olacağını umarak-ki o insafa gelmezce dalmış

gözlerle bakan biriydi-olmaya ki beni tarihe ve iradesine hapsetmeyeydi."

Öykülerimi yazmaktan öğrendim ki;" diye konuşuyordu yazar, "Düşlem devletin düşmanıdır. Öykülerimin yazımından öğrendim ki özgür bir insan değilim. Benim sonucum bu. Senden bana yardım etmeni, hâlâ muhteşem sosyalist olasılıklar taşıyan ülkeme zarar vermem için değil beni onun en kötü yanlışlarından kurtarman için istiyorum. Rusya'nın adını karalamak gibi bir dileğim yok. Niyetim eserlerimle gerçek yüreği göstermek insanlara. Puşkin'den Pasternak'a kadar yazarlarımızın ve de Soljenitsin'in yaptığı gibi yani. Eğer demokratik hümanizmaya inanıyor isen sanatçıların özgürlüğüne yardımcı olmalısın. Doğru değil mi bu?"Uyandım, kendimi bu sorudan kurtarmak için bir sarsmayı düşündüm. "Sana karşı yükümlülüğüm nedir Levitansky?" Çileden çıkarıcı biçimde söylediğimi hissettim bunu.

"Bizler insanlığın üyeleriyiz. Eğer ben boğuluyorsam sen de beni kurturmak için yardıma koşmalısın."

"Bilinmeyen sularda yüzme bilmiyor olsam da mı?"

"Eğer bilmiyorsan o zaman bir halat at."

"Burada bir ziyaretçiyim ben. Sana belki de benden şüphe edildiğini söyledim. Bildiğim tek şey senin kendinin de beni ele geçirmek için görevli bir Sovyet ajanı olabileceğindir ya da bu oda dinleme cihazlarıyla dinleniyordur ve öyleyse neredeyiz biz? Bay Levitansky, lütfen artık ne bir şey duymak ne de söylemek istiyorum. Kişisel bir acizlikle yalvarıyorum burayı terk etmenizi istiyorum."

"Gizli dinleme mi?"

"Bazı dinleme cihazları yerleştirilmiştir bu odaya." Levitansky ağırdan grileşti. Bir an hareketsizce dalarak durdu sonra ağırca kalktı koltuktan.

"Şu anda geri çekiyorum sizden yardım isteğimi. Sizin acz içinde oluşunuzu anlıyorum. Sizi eleştirmek istemiyorum. Söylemek istediğim tek şey, Gospodin Garvitz, bir insanın karakterini değiştirmek adını değiştirmekten daha çok şey ister."

Levitansky hafif ince konyak kokusunu geride bırakarak odadan çıktı. Geride benzin kokusu da kalmıştı.

"Geri gel" diye seslendim, fazla sesli değildi ama eğer duyduysa da koridorda, yanıt vermedi.

Beladan iyi bir kurtuluş diye düşündüm. Bu ona sempati beslemediğimden değil ama benim iç serbestime yaptığına da bir bakın. Binlerce mil katedip Rusya'ya gelip böyle bir müşkülatla karşılaşmak kime rastlar ki? Bu, tatil geçirmek için çok fena bir yol. Yazar gitmişti, ama çatal dilli yazıları burada idi. Yatağımın üzerinde duruyorlardı.

"Bu onun bebeği, benim değil." Sinirlendim, kravatımı bağlayıp paltomu giydim ve İngilizce konuşulan numara aracılığıyla bir taksi çağırttım. Ama onun adresini unutmuştum. Yarım saat geçtiğinde hâlâ takside idim ve Novo Ostrapovskaya Caddesi boyunca ta ki bir apartmanı 'belki budur' diye gösterinceye kadar ileri geri dolaşıyordum. O değildi, ona benzeyen bir başkasıydı.

Şoföre parasını verdim ve tekrar aynı şey olana dek yürüdüm. Yukarıya çıktığımda orası olduğuna emindim. Levitansky'nin kapısını çaldığımda daha yaşlı ve uzak görünen yazar-uzak bir yolculuğa gitmiş ve sanki yeni dönmüş gibiydi; ya da işine henüz ara vermişti ve fikri hâlâ kâğıtta masada, elindeki kalemde kalmıştı-boş gözlerle bana bakıyordu. Çok boştu bakışları.

"Levitansky kalbim sana dair bir kırgınlık içinde, küfrettim, ama risk alamam ben. Sana inanıyorum ama hayatımın doğru zamanında değilim, son tecrübelerimi ve

koşullarımı düşününce tehlikeli bir maceraya girişecek bir halde değilim. Lütfen en derin pişmanlıklarımı kabul et."

Yazılarını eline tutuşturup aşağı doğru koşuşturdum. Binanın dışına telaşla koşuştururken de korkumdan içeri girmekte olan İrina Filipovna'dan kaçınamadım. Ona tüm gücümle çarpıp merdiven boyunca sere serpe yayılmadan kısa bir an önce beni tanır tanımaz gözlerinde bir korku çakmıştı.

"Aman Tanrım, ne yaptım ben? Affınızı diliyorum." Ürkmüş kadının ayağa kalkmasına yardım ettim, tozlanmış eteğini ve faydasızca da pembe bluzunu silkeleyip, incinmiş kolunu ve omuzunu çekip ovuşturdum. Erotik bir duyumsama duymaya başladığımda ise birdenbire durdum. İrina Filipovna kanayan burnuna bir mendil koydu ve biraz sızladı. Taş bir banka oturduk, on yaşında bir kız ve kardeşi bizi seyrediyordu. İrina onlara Rusça bir şeyler söyledi ve onlar da kalkıp gittiler.

"Ben de sizin bizden korktuğunuz kadar korkmuştum" dedi İrina. "Şimdi güveniyorum size çünkü Levitansky de güveniyor. Fakat sizden yazıları almanızı istemeyeceğim. Karar verme sorumluluğu size aittir."

"İstediğim şey sorumluluk değil" dedim mutsuzca.

Kendisine konuşurcasına "Belki Levitansky'yi terk edeceğim. O bu kadar kötü bir halde ve bu artık bir evliliğe benzemiyor. Ayrıca bir yaşam da geçindirmiyor. İçiyor. Kardeşim Dimitri, kendi zararına günde iki üç saatliğine araba kullanmasına izin veriyor onun. Burdan gelen bir iki ruble dışında onu ben geçindiriyorum. Levitansky artık çeviri komisyonlarına kabul edilmiyor. Komşularımızdan birisi-Kavalevski olduğuna eminim-onu ihmalkârlık ve parasitizmden dolayı polise ihbar etmiş. Bir duyuru gelebilir. Levitansky yazılarını yakacağını söylüyor."

"İyi Tanrım, öykülerinin paketini henüz getirdim!"

"Yakmayacak" dedi İrina "Ama yaksa bile daha fazlasını yazacaktır. Onu hapse atsalar o zaman da tuvalet kâğıtlarına yazacaktır. Ne zaman dışardan gelse gazetelerin kenar boşluklarına yazmıştır. O dakika masasına oturur. O muhteşem bir yazardır. Ondan yazmamasını isteyemem, ama şimdi hayatımın geriye kalan kısmını bu koşullarda mı geçirip geçirmeyeceğime karar vermeliyim."

İrina, şekilli bacakları ve ayaklarıyla topraklanmış eteği ve hırpalanmış bluzu içindeki bu çekici kadın sessizlik içinde oturdu. Onu taş bankta otururken bıraktım, mendilini yumruğuyla sıkıyordu.

O gece-2 Temmuz-Sovyetler Birliği'nden ayın beşinde gidecektim-korkunç bir iç kaygı yaşadım. Eğer korkaksam bunu bulmam neden bu kadar çok zaman aldı? Nerede biter kaygı ve korku başlar? Duygular birbirine girdi, yeterince kesindi ama bütün korkaklar kaygılı, bütün kaygılı insanlar da korkak değillerdi. Birçok "duyarlı" (Roz'un sözü), gergin hatta korkmuş insan yapılması gereken her şeyi korku içinde yapmaya başlar ve kavga etmek ya da bir çatının tepesinden nehre atlamak zamanı geldiğinde de, enerjiyi çağırır. İnsanın hayatında gitmesi gereken yere ulaşması zamanı gelir-ve eğer hiçbir kapı ve pencere yoksa-duvar içinden yürür insan.

*****

Öte taraftan birisinin aptalca bir nedenle cesaretli olduğunu varsayın-horse duyumuna yeterince değil de cesaret üzerinde mi yoğunlaşırdınız? "Zihnimde sonsuzca dolaşan sorunun esasını yakalayabilmek için Levitansky'nin yazılarını sınırdan kaçırmak konusunda kafamdaki haklı olan sorular ve kaygılara karşın hangi kıymetle ve duyarlılık öneminde olduğuna nasıl karar verecektim? Biliyordum, şu anda biliyordum ki Levitansky güvenilir bir adamdı ve karısı da en az onun kadar hatta daha da fazla. Ama hâlâ bu benim gibi bir adamın riske girmesi için yeter miydi?

Eğer altı bin Sovyet yazarı, sanatçılar olarak kendi özgürlükleri için bir inç yol alamıyorlarsa ben kim oluyordum onların savaşını vermeye-H.Havutz. Manhattanlı kılıçsız-kalem şövalyesi? Ne kadar beğeniyorsun bütün insanları varsayarsan, komünistleri de dahil ederek, onların yarattığı serbest, eşitlik ve herkes için adaletlerini? Ne kadar beğeniyorsun sanatı, eğer Yeats, Matisse ve Ludwig Van Beethoven'in adını sayarsak? Gogol, Tolstoy ve Dostoyevsky'den bahsetmiyorum. Şu ana kadar kendini niyetçe bulaştırdın: "H.H. Elyazmaları Kaçakçılık Servisi? Devlet Bakanlığı Başkanı sanatsal sosyal adalete katkılarından dolayı bana üç kez yaşa mı çekecekti. Ve en sonunda bir gafla sonuçlandığını da düşünsene?-Levitansky'nin yazmalarını çıkardığımda ortaya basılabilirliği olan herhangi bir kitap çıkarsa ya ne kanıtlamış olacaktım.

İşte böyle tartışıyordum kendimle birçok açıdan, ama en sonunda sadece kararsızlığımı tartıştım.Beni kızdıran, diyebilirim ki bir Amerikalı olduğum için yardım etmemi istemesiydi. Bu acayip sinir verici bir şey. İki gece sonra-Temmuzun dördü 'havai fişeklerin seslerini dinliyordum-iki olaysız monoton günden sonra Moskova'da açık limon sarısı bir yaz akşamı. Hâlâ müzelere ilişkin notlar alıyor, kendimi teselli için de Bolşoy'da Toska dinliyor olmam dışında bir monotonluktu.

Şarkılar iri göğüslü bir kadın ve yakışıklı bir tenor tarafından Rusça söylendi, ama İtalyancadaki kurgusu değiştirilmemişti ve sonunda sahte kurşunlarla ölecek görünen Scorpio şeytani bir değişiklikle sıcak kurşunların yaylım ateşine tutulur, başka bir sanatçı tozlarını getirir ve Flora Toska aşkın, düşündüğü kadar kolay olmadığını zor bir yolla öğrenir.

Bir yanımda başka bir dolgun göğüslü kadın, belki tuzlarında şirin bir Rus, iyi oturmuş iyi beden üzerinde beyaz

bir elbisesi ve muhteşem güzellikteki kafasından omuzlarına dökülen saçlarıyla bir sarışın kadın oturuyordu. Rose olmasa da Lilian buna biraz benziyor olabilirdi. Bu kadın -yalnız dönerek- kusursuz bir İngilizce ve akıcı bir aksanla mezosoprano hakkında konuştu.

İlk ara sırasında dostane bir tavırla önemsemez, ama ilgi gösterir bir tarzda sordu: "Amerikalı mısınız? Yoksa belki de İsveçli?"

"İsveçli değil. Amerikalı doğru. Nasıl tahmin ettiniz?"

"Eğer sizi sıkmayacaksa söyleyeyim" dedi cazibeli bir gülüş fırlatarak "Kesin bir kendinden eminlikten fark ettim bunu."

"Yanlış partiye gelmiş olmalısınız" dedim.

Dudaklarını açtığında bir bahar kokusu yayıldı etrafa-taze çiçekler, vücudunun sıcaklığı burnuma kadar yükseliyordu. Gen liğimin açlığının anılarıyla ayrıldım-ve düşler ve özlem.

Ara sırasında koluma dokunup alçak bir sesle "Özel bir şey sorabilir miyim? Sovyetler Birliği'nden ayrılıyor musunuz?"

"Aslında yarın gidiyorum."

"Benim için ne talih bu. Sizden şu anda Paris'te bulunan kocama, adreslerine yazılı mektuplarımı postalamanı istemem çok mu zor olur? Bizim posta servisimiz Batı'ya iki hafta sürüyor. Çok memnum olurdum."

Adresi yarı Fransızca yarı Kiril ile yazılmış zarfa bir bakıp sonra da benim için mesele olmadığını söyledim. Fakat bir sonraki perde sırasında kanımdaki şeker dolaşımı arttı ve Toska'nın intihar çığlığından sonra da mektubu bütünüyle de şaşırmış görünmeyen kadına üzgün olduğumu söyleyerek geri verdim. Onu kafamla selamlayarak tiyatrodan ayrıldım. Onun sesini daha önce de duyduğumu hissediyordum. Dosdoğru otele koşturup kahvaltı ve geniş mavi gökyüzüne çıkmak dışında odamdan çıkmamaya karar verdim.

Daha sonra bir garsonun yukarı getirdiği tatlımsı ılık bira ve bir kitabın üstünde uyumuşum. Kafamda her zaman olduğu gibi dolaşan gidiş ve eve dönüş ile ilgili üzücü düşüncelere rağmen rahatlamaya çalışıyordum; kol saatime göre üç dakika sonra bildik yeni kâbusların sağanağına yakalanmış gibi göründüm uyandığımda kendimi. Bir an birisinin üzerime bir mektup yerleştirmiş olabileceği fikri ile panikledim ve iki takım elbisemi de araştırdım. Nyet. Daha sonra, kaygılarımdan birisinde benim oturduğum masaya ağırca açılır ve içerde dostane farelerle yaşayan bir cüce olan Feliks Levitansky'nin ortaya çıktığını ve merdiven olarak kullandığı tarafın üzerinden tahta duvara tırmandığını ve çekmenin gözünden masanın üstüne fırladığını gördüğümü anımsadım. Yüzüme öfkeyle bakıyordu; liliputluvari yumruğunu sallayıp yüksek sesle (bana) anlaşılır bir Rusça ile bağırıyordu: "Atombombnik! Sen katlettin masum Japon halkını! Amerikansky piçi!"

"Bu haksızlık" diye bağırdım ben de "Ben sadece kolejli bir çocuğum."Üzücü bir rüya, diye düşündüm. Ondan sonra olanlar şuydu bana: Levitansky'e olanın bana olduğunu varsayın.

Varsayın ki Amerika yarı gönülsüzce de olsa Çin ile bir savaşa tutuştu ve genellikle yüzüm yeşile çevrilene değin ağza alınmaz sözlerle kollarımı sallayarak kendimden geçercesine ifa ettiğim protestolarıma rağmen-bu iş iyice karıştı ve birkaç düzine Hidrojen bombasıyla püskürttük onları-kan, kıkırdak ilik ve yüzen yüzlerce Çinli yuvasından çıkmış gözlerden oluşan iki milyar doğulunun çorbası.

Savaşı biz kazandık çünkü Sovyetler füzelerini ilk olarak ateşlemeye karar vermeyi başaramamışlardı. Ve varsayın ki bu habersiz vahşetten sonra on milyon Amerikalı kendi tepkileriyle ülkeden kaçmak için sınırlara dayandılar. Zenginliklerin kaybını önlemek için ordu da tanklarla

mültecilerin yolunu kesmiş ve onları geri çevirmiş olsun. Horvitz odasında gölgesinin ardına saklanıp Amerika'nın yığın kasaplığını mahkûm eden uzun epik bir şiir yazıyor öfkeyle dolu bir halde. Asyalı ya da bir başkası, hangi halk var sırada? Birleşik Devletler'deki hiç kimse, Kanada'ya ya da Meksika'ya doğru yeni bir mülteci akınına sebep olur diye, şiiri basmak istemiyor ve bir gün kapısı çalınıyor ve gelen F.B.I. değil Ortaçağlı da değil, modern bir komünist, Sovyet turisti, sakallı Levinosky gelen. Horvitz kibarca ondan yazdıklarını Sovyetler'de basılması için gümrükten gizlice kaçırmasını rica eder. Neden? diye sorar Horvitz şüpheyle. Neden olsun?

Kitabın özgürlüğüne kavuşması için. Dinlenemediğim bir gecenin ardından uyandım. Yerel rehber kız, uçuş saatinden iki saat önce saat öğleden önce onbirde bavullarımla birlikte lobide olmamızı bildirdi. Saat altıda tıraş olmuş, giyinmiştim ve saat 8'de-ki çok da acıkmıştım-yoğurt, sosis ve çırpılmış yumurtadan bir kahvaltı yaptım onikinci kattaki büfede. Sonra dışarıya bir taksi kapmak için çıktım. Bu saatte taksilerin burdan geçmesi biraz zordu, ama sonra Amerikan Büyükelçiliği'nin yakınında bir taksi buldum. Her zamanki Almanca-Fransızca karışımı ilkel konuşmamla şoförden önce rica ile sonra makul bir iki rublelik kıyakla, beni Levitansky'nin evine götürmesi ve sonra geri gelene dek birkaç dakika beklemesi için ikna ettim. Yarı pijamalı demir suratlı yazardan kapıyı açtığında günün bu erken saatinde onu rahatsız ettiğim için özür dileyerek kapısını çalmıştım. Ne iç barışım ne de amacımın kesinliği olmayan bir halde ona hâlâ öykü metinlerini kaçırmamı isteyip istemediğini sordum. Beni derdimle bırakan kapı yüzüme çarptı.

Yarım saat sonra her şeyi paketlemiştim ve çantamı kilitliyordum. Kapı çalındı-yarı sarsıntılı bir vuruş denebilirdi. Bavullar için diye düşündüm. Kalın sapkalı uzun trençkot

giyen kısa adamın görünüşünden bir an korkuya kapıldım. Göz kırptı ve mantıksızca ben de göz kırptım.

Levitansky'nin kayınbiraderi Dimitri'yi tanımıştım. İçeri dalıp paltosunun düğmelerini açtı ve sarılmamış yazmaları çıkardı ortaya. Artık ilgilenmediğimi söylememe fırsat bırakmadan parmağını dudaklarıma götürerek öyküleri tutuşturdu elime.

"Levitansky fikrini değiştirdi mi?"

"Fikri değişmedi. Sesinin Kovalevsky tarafından duyulmasından korkmuş."

"Özür dilerim, bunu düşünmem gerekirdi."

"Levitanksy, ona yazmamanızı söyledi" dedi kayınbirader fısıldayarak. "Kitap basıldığında lütfen ona bir Das Kapital gönderin. O mesajı anlayacaktır." Gönülsüzce kabul ettim. Kısa şekilsiz bir tipti kayınbirader. Huzurlu Yahudi gözleriyle tekrar göz kırpıp tekrar elimi sertçe sıkarak odamdan çıktı.

Bavulumu açıp yazıları gömleklerimin üzerine koydum. Sonra paketin yarısını açarak Lilian'ın mektuplarının ve edebiyat müzelerinden aldığım notların olduğu bir dosyaya karıştırdım onları. Ve o anda orada eğer tekrar Birleşik Devletler'de olursam onu ilk gördüğümde evlenme teklif etmeye karar verdim. Odadan çıkarken telefon çalıyordu. Havaalanı yolunda takside yalnızken-eşlik eden bir yerel rehber kız yoktu-midemin bulandığını hissettim. Eğer yoğurt ve sosisten değilse, sıradan bir korkudan olmalıydı. Eğer Levitansky bu öyküleri gönderme cesareti göstermişse benim en azından yapabileceğim ona elimi uzatmak olacaktı. Eğer insan bunu düşünürse bir insanın hayat çizgisinde bu, çok nacizane bir katkıdır insan özgürlüğüne. Eğer, havaalanında bir bromo ya da onun Rus dengini yutabilirsem kendimi daha iyi hissedeceğimi biliyorum. Aralıksız sigara içen bilgin havalı ve haşin bir adam olan şoför beni gözlüyordu aynadan.

"Le Jour fait beau" dedim.

Havaalanına giden yolun bir kenarında İngilizce yazılı bir tabelayı gözledi parmağıyla.

"Yaşasın dünya barışı"

Özgürlük dolu bir barış. Birisinin-Howard Harwitzin değil-bunun Sovyet tabelasına kırmızıyla boyandığı düşüncesiyle gülümsedim.

Araba gitmeye devam ediyordu. Sovyetler'den çıktığımı görür gibiydim. Zaman zaman sıkı bir soruşturma yapmıştım ve Leningrad'da bir yerel rehber kız önce pasaport kontrol masasında belge gösterileceğini, ruble değiştirileceğini-ki bir ruble bile çıkarmak çok ciddi bir sorundur- ve sonra bagajların kontrolünün yapılacağını, şüphelenmeye gerek olmadığını yeminle söylemişti. Ve bu böyleydi de. Tabii ki pasaport masasındaki memur listeden adımı bulup gümrük ofisine gitmem gerektiğini söylemezse, eğer. Böylesi bir durumda-eğer kimse söylemezse ben de hatırlatacak değilim-kitapları almaya giderim. Gittiğimde kitapları açmayıp eğer paketlenmişlerse, içlerinde gerçekten kitap olup olmadığını anlamak için sadece paket kâğıdının bir ucundan yırtarak açmayı ve sonra koltuğumun altında kitaplarla oradan yollanmam gerektiğini düşünmeye başladım. Eğer benden yeni bir beş nüsha Rusça belgeyi daha imzalamamı isterlerse altına "Rusça okuyamadığım ve yazamadığım anlaşılmıştır" diye yazacak ve onun üzerine imzamı atacaktım. Bir KGB adamının güzergâh boyunca da bir yolcu gibi yolculuğa katıldığını duymuştum. Pasaportunuzu ister, resmi inceler ve karanlık bir bakış atar ve eğer büyük bir benzemezlik sorunu yoksa süresi bitmiş vizenizi yırtıp cebine koyar ve yolunuza devam etmenize izin verir. On dakika yukardasınızdır, Batı'ya seyreden uçakları seyre dalarken üç dilden bağlanmıştır kemerler. Eğer sıkı bir şekilde bakarsam belki de bambudan bir sırık ile evinin çatısından kırmızı-beyaz-mavi çoraplarını sallayan Feliks Levitansky'i görebilirdim uzaktan. Sonra uçak

yükseliyor ve bulutların arasından batıya doğru uçuyoruz. Pilot radyodan geriye dön talimatları almadığı veya belki de büyük şapkalı iki dedektifin uçağa bineceği Doğu Almanya ya da Çekoslovakya'ya inmediği sürece, beş ya da altı saat boyunca yapıyor olacağım şeydi bu. Öylesine ya da hayallemeyle ve kurgularla buna bir de onların bazı yolcuları tutuklamalarını ekliyordum. Tekrar uçağı yukarı kaldırıyorum ve hiçbir vakıa olmadan devam ediyoruz. Ta ki Londra'da yere değene kadar.

Taksi Moskova Havaalanı'na yaklaşırken Levitansky'e de eşit derecede cesaret diledim, biletimi elime alıp bavulumun kolunu kavrarken. Cesaret diledim benim kaçırmayı ve bastırmayı başardığım öyküler kitabının yazarının o olduğunu keşfettiklerinde ve dava açılıp acılarının başladığı zaman için. Levitansky'nin İngilizcedeki dört öyküsünden ilki sürekli zorlu anlaşmazlıklarının olduğu ve sekiz aydır görmediği, görmek istediği oğlu olan yaşlı bir baba, bir emekli hakkında idi. Oğluna kısa bir ziyarette bulunmaya karar verir adam. Oğlan küçük dairesinden daha geniş bir daireye taşındığından ve yeni adresi de bildirmemiş olduğundan adam onu işten çağırmaya gider. Oğlan yeni devlet binasında bir tür memurdur. Baba, bir yürüyüş sırasında komşusu orasını gösterdiği için biliyor olmasına rağmen orada hiç bulunmamıştı. Emekli adam ofisin boşalması için oğlunu, onun ofisinin girişindeki geniş odada bekledi bir sandalyeye oturarak. "Yuri" diye söyleyeceğini düşündü "sana söylemek istediğim tek şey artık benim eski ben olmadığımdır. Nefesim kısaldı ve göğsümde ağrılarım var. Doğrusu pek iyi değilim. En nihayetinde bir baba oğuluz biz ve senin sağlığımın durumunu bilmen öyle pek iyi olmadığımı görmen ve de annenin öldüğünü bilmen gerekiyor.

"Toplantı toplantıdır" der baba. Bekleyeceği saatleri ve şiddetli sancılarını önemsemeksizin bekler.

Baba hasta bir halde saatlerce bekler oğlunu; birkaç kez kalkıp aciliyetle konuştursa da sekreterle günün sonunda onu görmeyi başaramaz. Sekreter pembe şapkasını giyerken memur beyin binadan çoktan ayrıldığını söyler. Oğlan önemli bir devlet meselesi için beklenmedik bir şekilde dışarıya çağrılmıştır.

"Eve git, o sizi sabahleyin arayacaktır."

"Telefonum yok" der yaşlı emekli ümitsizce. "O biliyor bunu."

Yardımcı sekreter, özel sekreter ile ofisten yaşlı bir kadın ve en sonda binanın bakıcısı babayı evine gitmeye ikna etmeye kalkışır ama o ayrılmaz oradan. Özel sekreter kocasının onu beklediğini ve daha fazla kalamayacağını söyler. Bir süre sonra pembe şapkalı yardımcı sekreter de gider. Binanın bakımcısı nemli gözlü, pos bıyıklı adam yaşlı adamı iknaya çalışır. "Nasıl bir ahmaklıktır bu zifiri karartılı binanın içinde sabaha kadar beklemek? Sana eziyet verecek diğer rahatsızlıklar bir yana korku seni çileden çıkarabilir."

"Hayır" der hasta baba "bekleyeceğim. Yarın sabah oğlum geldiğinde ona henüz öğrenmediği bazı şeyleri söyleyeceğim. Ona, bana ne yaptıysa çocuklarının da ona aynısını yapacağını söyleyeceğim."

Bakımcı ayrılır. Yaşlı adam ertesi sabah oğlu gelinceye dek tek başına bırakılır."Onu partiye rapor edeceğim" der adam.

İkinci öykü seksen altı yaşındaki başka bir yaşlı adam, Fısıh bayramında mayasız ekmekleri olmasını dileyen dul bir adam hakkında idi

Geçen yıl kotasını almıştır. Ekmekler devlet fırınında pişiriliyor ve devlet dükkânlarında satılır; fakat bu sene devlet fırınlarının mayasız ekmek pişirmesine izin verilmez. Yetkililer makinelerin bozukluğunu gerekçe gösterir ama kim onarır ki onları!?."

Yaşlı adam seyrek sakallı yaşlıca bir adam olan hahama gider ve nereden Fısıh ekmeğini bulabileceğini sorar. Bu sene alamayacağından korkmaktadır.

"Ben de" diye itiraf eder haham. Cemaate un almalarını ve evde pişirmelerini söylediğini söyler ona. Devlet dükkânları onlara un satacaktır."Bunun bana ne hayrı var ki?" diye sorar dul adam. Hahama tek-ısıtıcılı bir sobası olan küçük tek kişilik odası dışında pek ev diye bahsedilebilecek bir yeri olmadığını hatırlatır. Karısı iki yıl önce ölmüştür. Tek çocuğu, evli kızı, kocasıyla birlikte Birobijon'dadır. Diğer akrabaları-Alman istilasından sonra giden birkaç kişi-yaşlı olan iki kuzeni Odessa'da yaşıyordular ve kendisi bir fırın bulsa bile Fısıh ekmeği yapmasını bilmiyordu. Ve eğer bilmiyorsa ne yapabilirdi ki?

Haham ona bir iki kilo Fısıh ekmeği bulmaya söz verir ve yaşlı adam coşkulanarak şükranlarını sunar.

Kaygıyla bekler bir ay boyunca ama haham hiç söz açmaz ekmeklerden. Belki unutmuştur. Ne de olsa bir sürü sorunlarla yüklü bir adamdı o ve dul adam ona baskı yapmak istemezdi. Buna karşılık Fısıh Bayramı kapıya dayanmıştır ve onun da bir şeyler yapması gereklidir. Kutsal Günlerden bir hafta evvel hahamın dairesine gider ve onunla orada konuşur.

"Söz verdiğimi biliyorum" der haham. "Ama artık kimse hakkında emin değilim. Söz vermesi kolay." Nemli bir mendille dokunur yüzüne haham. "Fısıh ekmeği üretimi ve satışından kâr edenlerin tutuklanacağı haberini aldım. Bunun, ekmekleri beleş olarak versem bile olacağını söylüyorum. Bu keşfettikleri yeni bir cinayet. Neyse ekmeklerini al sen. Eğer beni tutuklarlarsa, ben yaşlı bir adamım ve yaşlı bir adam ne kadar yaşayabilir ki. Lubigonka'da? Tanrıya şükür pek fazla değil. Sana küçük bir paket vereceğim fakat bunları nereden aldığını kimseye söylemeyeceksin."

"Tanrı sonsuzca üzerinde olsun, haham efendi. Hapishanede ölmeye gelince, bırakın da o, düşmanlarımın başına gelsin.

"Haham tuvalete gidip düğümlü, sicimlerle sarılmış küçük bir mayasız ekmek paketi getirir. Dul adam fısıldayarak ödemeyi en azından unun maliyetini ödemeyi teklif edince haham duymayacaktır. "Tanrı rızıklandırır" der. "Zorlu günlerde bile." Herkese yetecek kadar ekmek olmadığını ve onun aldığıyla yetinmesi ve şükretmesi gerektiğini söyler.

"Daha azını yiyeceğim" der yaşlı adam. "Lokmaları sayacağım. Eğer sürdürmek için yeterli Fısıh ekmeği olmaz ise son parça ekmeği bakmak ve öpmek için ayıracağım. Tanrı anlayacaktır.

"Birkaç tane bile olsa Fısıh ekmeği olduğuna müthiş sevinerek eve gitmek için tramvaya biner ve orada kurumuş elleri olan bir adam başka bir Yahudiye rastlar. Yidiş diliyle alçak tonda konuşurlar. Yabancı neredeyse bütünüyle kara olan pakete bakar ve boğuk sesle dul adama fısıldar: "Fısıh ekmekleri?" Dul adamın gözlerinden yaşlar boşalarak kafasıyla onaylar. "Tanrının lûtfuyla"

"Nereden aldın bunları?" "Tanrının rızkı" "Eğer Tanrı rızıklandırdıysa bırak beni de rızıklandırsın" diye derine dalarak konuşur yabancı. "Ben o kadar şanslı değilim Cleveland, Amerika'daki akrabalarımın bir paket göndereceklerini bekliyorum. Bana en iyisinden büyük bir paket Fısıh ekmeği göndereceklerini yazdılar ama yetkililerden soruşturduğumda hiç Fısıh ekmeği gelmediğini söylediler. Ne zaman geleceğini sen biliyor musun?" diye sorar söylenerek. "Fısıh'tan bir iki ay sonra mı? Ne hayrı olacak ki onların o zaman?"

Yaşlı dul üzgünce kafasını sallar. Yabancı iki eliyle yüzünü siler ve bir müddet sonra bir sürü başka insanın arasında iner tramvaydan. İnerken ne o ne de dul adam hoşçakal demek ne

de ona onun şanslılığını belirtme zahmetine girmez. Yaşlı adamın tramvaydan inme zamanı geldiğinde Fısıh ekmeği paketine, arasına sıkıştırdığı bacaklarına doğru bakar ama ayaklarının arasında hiçbir şey yoktur. Ayakları aradadır. Birisi onun yasına çivi çakıyormuşçasına acılar içinde hisseder kendini yaşlı adam. Tramvayı dikkatlice arar, uğradığı her durağa bakınır her yolcudan, kadın kondüktörden ve vatmanlardan soruşturur ama kimse onun Fısıh ekmeklerini görmemiştir.

Sonra o yabancının ekmeklerini çalmış olduğunu fark eder.

Dul adam bedbahtlık içinde bir Yahudi başka bir Yahudinin çok değerli Fısıh ekmeklerini çalabilir mi diye sorar kendi endine. Kimbilir bir insan neler yapar Fısıh ekmeği elde etmek için, eğer hiç ekmeği yoksa diye düşünür.

Benim içinse artık bakmak için bile bir Fısıh ekmeğim yok. Eğer çalabilirsem, ister bir Rus isterse Yahudi olsun, çalacağım. Hatta yaşlı hahamdan bile çalabileceğini düşünür.

Dul adam evine mayasız ekmek olmaksızın gider ve fısıhta hiç mayasız ekmeği olmaz.

Üçüncü öykü, "Tallith" adında; Kirov'dan Moskova'nın Arkhipova Caddesi'ndeki sinagogun basamaklarına gelmiş çevresindeki birkaç eğreti tüy dışında sakalsız olan onyedi yaşlarındaki bir gençle ilgili olan bir masaldı. Her türden Yahudi topluluklarından değişik değişik insanlara -merak eden ilgilenen ya da ona açgözlülükle bakanlara-yanında getirdiği göz alıcı, geniş beyaz dua salını, onbeş rubleye satmayı teklif eder. Aralarından daha sofu olan bazılarının yılların gündelik kullanımı ile omuzlarını aşındıran kendi şallarıyla değiştiremeyecekleri şal için üzülenlere karşın, başta daha yaşlı Yahudiler olmak üzere, çoğunluk ondan kaçınır. "Aramızdaki jurnalcilerdir onu buraya yerleştiren" diye

fısıldaşıyordu aralarında "böylelikle onlara haber taşıyacak birisi olmuş olacak."

Ama, büyüklerinin uyarılarına rağmen bir hayli gençten adam Tallith'i inceleyip onu hayranlıkla seyreder, "Nerden edindin böylesine güzel bir dua şalını?" diye sorar gençler.

"Şu, yakınlarda ölen babamın şalıydı" der. "Ona da eskiden dostu olan zengin bir Yahudi tarafından verilmiş."

"Neden kendine saklamıyorsun ki bunu, sen de bir Yahudisin öyle değil mi?"

"Evet" der genç hiç de sıkılmadan "fakat komsomol gönüllüsü olarak Brotsk'a gideceğim ve evlenmek için birkaç rubleye ihtiyacım var. Dahası tescilli bir ateistim ben."

Tombul, tıraşsız yanakları olan genç adamlardan birisi aşağı süzülen ipek püsküllerı parlayan beyaz dua şalını beş rubleye almayı düşünebileceğini fısıldar gence. Fakat onu cemaatin rehberi Gabbai duyar ve bastonunu kaldırarak, fısıldayan adama "Serseri adam seni, eğer şalı alacaksan dikkat et de kefenin olmasın" diye bağırır. Tıraşsız tombul yanaklı Yahudi geriler.

"Vurma ona" diye bağırır korkmuş ve elindeki bastonu kaldırmış olan Gabbai'yi görüp sinagogdan dışarı çıkıp gelmiş olan haham. Cemaatten bir an evvel duaya gitmelerini ister. Gence de "Lütfen buradan git, yeterince sorunumuz var zaten. Dinsel eşyalar satmak yasak biliyorsun. Bizi suç teşkil eden ekonomik faaliyetten dolayı yargılatmak mı istiyorsun. Sinagog kapılarının bize ebediyen kapanmasını ister misin? O zaman bizim için ve kendine bir sevap eylemek için git buradan" der.

Cemaat içeri geçer. Genç merdivende yalnız bırakılır; ama sonra sızıntılı kulağında bir tutam pamuk parçası olan ve belinin şekli bükülmüş bir adam olan Gabbai çıkar gelir.

"Buraya bak" der. "Onu çaldığını biliyorum. Şimdi söylenecek ve yapılacak her şey söylendi ve yapıldı, bir tallith

bir tallithdir ve Tanrı kullarına sual eylemez. Sana sekiz ruble teklif ediyorum, ister bırak ister git. Ayin başlamadan ve diğerleri dışarı çıkmadan hızlıca cevap ver."

"On yap şunu, senin olsun" der genç.

Gabbai gence keskince bakar. "Elimde olan sadece sekiz ruble ama biraz bekle burada, kayınbiraderimden iki ruble borç isteyeceğim."

Genç karanlıkta bekler. Göğün karartısı koyulaşmaya başlar. Birkaç dakika sonra siyah bir araba gelir, durur ve iki polis çıkar arabadan dışarıya. Genç, bir an Gabbai'nin onu ispiyon ettiğini düşünür. Başka ne yapabileceğini bilemeden aceleyle dua şalını üstüne geçirir ve seslice dua etmeye başlar. İçli bir ağıt duası okur. Polisler, dua ederken ona yaklaşmaya tereddüt eder ve basamakların altında duasını tamamlamasını beklerler. Cemaat dışarı gelir ve kulaklarına inanamazlar. Kimse bu gencin böylesine hararetle dua edebileceğini hayal edememiştir. Onları dışarı çeken eksiksiz yüklü ve duygulu okuyan bir adamın tonuydu. Belki de babası gerçekten bu yakınlarda ölmüştü. Herkes kulak kesip dinler ve çoğu duasının sonsuza değin sürmesini diler, çünkü bilirler ki durduğu zaman yakalanacak ve hapse atılacaktır.

Karanlık iyice büyür. Ay sinagogun çan kulesinin üzerindeki kasvetli bulutun arkasındadır. İbadet eden gencin sesi duyulmaktadır. Cemaat karanlık caddeye birikmiş dinlemektedirler. Orada olmalarına karşın ne iki polis görünür ne de genç. Görünen tek şey parlayarak dua eden beyaz dua şalıdır.

İrina Filipovna'nın çevirdiği son öykü, yıllardır gizlice öyküler yazan Rus bir baba ve Yahudi bir annenin oğlu olan bir yazar hakkındadır. Genç yaştan beri yazmak ister, ama ilk başta yeterli cesareti bulamaz-merhametsiz bir üstlenişe benzemektedir-ve böylece çeviri işine girer bunun yerine ve

ciddiyet ve coşkuyla yazmaya başlar. Sonra bir gün hayretle fark eder ki yazdıklarının yarısı Yahudiler hakkındadır.

Yarı Yahudi birisi için anlaşılır bir şey diye düşünür yazar. Diğerleri zaman zaman babasının ailesini anımsatan Ruslarla ilgilidir. "Düşünceler için böylesine farklı kaynakların olması iyidir" der karısına. "Bu şekilde hayatın değişik deneyimlerini kapsayabilirim.

"Muhtelif seneler çalışmadan sonra üniversiteden yakın bir dostu ve Progress Yayınevi'nde editör olan Viktor Zverkov'a, bu güvenilir dostuna gönderir yazdıklarını ve yazar bir gün bürosunda aldığı aceleyle karalanmış bir nottan sonra, çalışmalarını tartışmak için onun ofisine gider. Nereden başlayacağını bilmeyen bir adam olan Zverkov-karısının onu iplemediğini söylüyordu herkese-sandalyesinden fırlayıp kapıyı kilitler. Kulağını kapıya dayayıp bir dakika kadar çıtırtı dinler. Sonra geri dönüp masasına oturup cebinden çıkarttığı anahtarla kilitli çekmecesinden yazmaları çıkartır. Kızartılı yüzü, sıkı dişleri, gür sesi olan iri kıyım bir adamdır; yazarın yazmalarını ürkerek, sanki fırlayabilir ve yüzünü yaralayabilir gibi tutuyordur. "Lütfen Tolya" der nefes nefese, kafasını yazarınkinin yanına getirerek fısıldayarak "Şu korkunç öykülerini bir an evvel alıp götürmelisin" der.

"Neyin var senin? Neden sallanıyorsun böyle?"

"Böyle saf olmaya çalışma. Neden rahatsız olduğumu biliyorsun. Açıkçası bu Ortadoks olmayan materyali bana basılması için göndermene hayret ettim. Ben bir editör olarak bunların edebi değerini tartışılır buluyorum-bırak bunları demeyeceğim Tolya, dürüst olmaya çalışıyorum-fakat öyküler olarak bunlar bizim toplumumuzun korkunç karşıtlarıdır. Neden Yahudiler hakkında yazmayı kendi üzerine aldığını anlayamıyorum. Ne biliyorsun onlar hakkında? Senin kültürün en azından, Yahudi değil. Sovyet kültürü. Bütün iş ikiyüzlülük kokuyor ve sen anti-semitizm ile suçlanabilirsin.

"Pencereyi kapatmaya kalkar ve geriye dönüp oturmadan evvel küçük bir odayı gözetler."

Aklın başında değil mi senin Viktor? Benim öykülerim hiçbir halükârda anti-semitik değildir. İnsanın böyle bir sonuca varması için amuda kalkıp okuması gerekir bunları."

"Yalnızca tek bir mantıksal çıkarım olabilir" diye yanıtlar editör. "Senin gibi iyi niyetli bir insan için hayırlı olan son iyimser tahlilime göre öykülerin sosyalist gerçekçiliğin simasıyla tehlikeli bir eğilim, -belki daha sert bir sözcük kullanılmalı- Anti-Sovyet duyguları uyandırıyor. Belki sen tümüyle bunun farkında değilsin-bir öykünün yazarının nasıl burnu hizasında sürüklendiğini bilirim. Bir editör olarak bu konularda hassas olmak zorundayım. Tolya, sohbetlerinden biliyorum ki sen bizim sosyalizmimizin inançlı takipçilerindensin; seni Sovyet sistemine zarar vericilikle suçlayacak değilim ama başkaları suçlayabilirler. Doğrusu suçlayacaklarını biliyorum. Eğer öykülerini Oktyabr'ın editörlerinden birisi okumuş olsaydı inan bana kariyerin altüst olurdu. Öyle görünüyor ki sen otokontrol denen şeyin pek farkında değilsin. (Daha beteri sen de kaderindeki masum seyircilerin üzerinde değilsin.) Eğer bu öyküler benim olsaydı seni temin ederim ben bunları sana getirmezdim. Senden ricam onlar seni yok etmeden senin bunları yok etmendir."

Masasındaki bir bardak suyu susamışça içer.

"Yapacağım son şey bu olur" diye yanıtlar yazar sinirli bir şekilde. "Bu öyküler konu ve ton itibarıyla olmasalar bile erken Sovyet dönemi yazarlarımızın ruhuyla yazılmıştır-Devrimin hemen ertesindeki keyifli ruhla."

"Sanıyorum bu 'keyifli ruhların' birçoğuna neler olduğunu biliyorsundur."

Yazar bir süre bakar onun yüzüne, "Üyi o zaman, Yahudi deneyimleriyle ilgili olmayan öykülere ne demeli? Bazıları Rusların günlük ev hayatına yaklaşımları içeriyor; mesela şu

emekli baba ve onun görülmez oğluyla ilgili olan. Senden beklediğim bu öykülerden bir ya da ikisini Novy Mir veya Yunost'a kişisel olarak tavsiye etmendir. Bunlar zararsız ve iyi yazılmış öykülerdir."

"Şu iki fahişeyle ilgili olanı olamaz" der editör. "Bu gizli bir toplumsal eleştiricilik ve muhalif naturalistlik taşıyor."

"Bir fahişenin hayatı toplumsaldır."

"Olabilir ama bunu basılması için öneremem. Sana öğüdüm, Tolya, eğer çeviri için daha fazla olanak istiyorsan, hem kendin hem ailen hem de geçmişte sana böylesine saygıdeğer ve yaratıcılıkla iş veren bu basımevini yazılarının ciddi sonuçlarından korumak için bunlardan uzak kalmandır."

"Öyküleri sen kendin yazdığın için senin korkman gereksiz Viktor Alexanderovich" der yazar soğuk bir şekilde.

"Ben korkak değilim, eğer ima ettiğin bu ise, Anatoli Borisovich, ama eğer çıldırmış bir lokomotif geliyorsa, rayların üzerinden nasıl atlanılacağını biliyorum."

Yazar öfkelice toplayıp yazmalarını çantasına bastırır ve eve döner otobüsle. Karısı henüz işten dönmemiştir. Öyküleri çıkarır ve okuduktan sonra sayfa sayfa yakar onları mutfaktaki lavaboda.

Okuldan dönen dokuz yaşındaki oğlu sorar "Baba, lavaboda ne yakıyorsun? Burası ateş yakma yeri değil ki."

"Dürüstlüğümü yakıyorum" der yazar. Ve ekler, "Yeteneğimi, birikimimi."

MURIEL SPARK

MURIEL SPARK (1918 -) Edinburglu ve her iki tarafı da yarı-Yahudi olan bir aileden gelen yazar; roman, şiir, oyun ve biyografi türlerinde yazmıştır. Toplu Kısa Öyküleri 1987 yılında yayımlanmıştır.

GAYRİMUSEVİ YAHUDİLER

Bir gün delinin biri "küçük" büyükannemin Watford'daki dükkânına girdi. "Küçük" büyükanne diyorum ama aslında "küçük", sadece onun boyunu ve dünyasını anlatıyor; ufacık bir tuhafiye dükkânı, arkasında bir oturma odası, onun da arkasında taş bir mutfak ve hemen yukarıda iki yatak odası.

"Seni öldüreceğim" dedi deli, bacaklarını açmış kapıda duruyor, büyük ve kara elini, atılıp boğazlamak üzereymiş gibi havada tutuyordu. Bakışları, karmakarışık sakal ve kaşlarla çevrili bir surattan fırlıyordu.

Sokak boştu. Büyükannem evde yalnızdı. Öyküyü sık sık dinlemekten o anda büyükannemin yanında olduğuma inanırdım ama o reddederdi, ben doğmadan çok önce olmuştu bu. Sahne sanki yaşamışım gibi açık seçikti. Deli yakındaki büyük parkın içindeki hastaneden kaçmış, kıllı ellerini kaldırıp boğacakmış gibi dikilmişti.

-"Seni öldüreceğim" dedi.

Büyükanne ellerini siyah önlüğün üzerindeki beyaz önlüğün üzerinde kavuşturup dimdik ona baktı.

-"O zaman asıldın işte" dedi.

Adam dönüp ayağını sürüyerek gitti.

Büyükannem "asılırsın" demeliydi ve hatırladığım kadarıyla bir keresinde bu ona belirtilmişti ama öyle söylemeye devam

etti. "Asıldın" delinin birine yeterdi nasılsa. Büyükannemi kelimelerle etkileyememiştim ama ben hikâyeden öyle etkilendim ki sık sık asılırsın yerine asıldın demeye başladım.

Hikâye hafızamda öylesine açıktı ki bunu başkasından dinlemiş olduğuma inanmak çok zor geliyordu, oysa her şey ben doğmadan önce olmuştu. O zamanlar dedem genç bir adamdı, karısından onbeş yaş küçüktü ve onunla evlendiği için ailesi tarafından reddedilmişti. Deli dükkâna geldiğinde dedem fidanları düzenlemeye gitmişti.

Büyükannem onunla sırf âşık olduğu için evlenmişti. Onu avlamış ve evlenmeyi başarmıştı, dedem öyle güzel ve yararsız biriydi ki büyükannem hiçbir zaman çalışmak ve hayatı boyunca ona bakmak zorunda olmasını dert etmedi. Büyükannem şaşırtıcı derecede çirkin bir kadındı, ona bakmak için insanın kendini zorlaması gerekirdi. Hatırladığım kadarıyla evliliklerinin son zamanlarında, dedem zaman zaman büyükanneme bahçeden bir gül getirir, öğleden sonra iki üç arasında sofada boylu boyunca uzandığında ayağıyla başının altına yastıklar koyardı.

Dükkândaki tezgâhın üstünü fırçalayamazdı çünkü nasıl yapacağını bilmezdi ama köpeklerden kuşlardan ve bahçeden anlardı, böyle bir fotoğrafı bile vardı.

Büyükanneme "Yıldız çiçeklerinin yanında dur, fotoğrafını çekeceğim" dedi.

Büyükannemin de dedemin fotoğrafını çekmeyi bilmesini isterdim çünkü o zaman bile altın sarısı saçları, narin hatları ve parlak sakalları vardı. Büyükannemin ise geniş ve kısa bir burnu, yeşil-gri arası cildi, dünyaya dimdik bakan parlak siyah gözleri, arkaya doğru sıkıca bağlanmış siyah saçları vardı.

Beyaz bir zenci gibi görünür, yağmurda yüzünü yıkamaktan başka kendini güzelleştirmeye çalışmazdı.

Stepney'den gelmişti. Babası Musevi ama annesi değildi. Söylediğine göre babası doktordu ve bununla gurur duyardı

çünkü tedavinin, ilacın kendisinden çok babasının şişeleri dağıtırken takındığı pek nazik tavrın bir sonucu olduğunu hissederdi. Büyüklerimi anlattıklarını oynamaya zorlardım hep. Büyükanneme "Haydi nasıl yaptığını göster!" dedim.

İsteklice sandalyenin önüne doğ-u eğildi ve elime görünmez bir şişe tutuşturdu. "İşte burada sevgili çocuk, artık ağrıların dinecek, sakın karnına dikkat etmeyi unutma" dedi. "Babamın ilacı sadece pancar suyuydu, o ağrıları davranışlarıyla dindirdi, ilaç şişeleri de sadece üç pense satılırdı. Birçok acıyı ve ağrıyı böyle tedavi etti."

Elbette bu da hafızama girmişti, ben doğmadan önce ölen bu göz alıcı sahte doktoru gördüğüme inanmıştım. Onu, dedemi elinde mavi bir şişeyle küçük renkli bir kuşa ilaç verirken görünce hatırladım. Küçük bahçenin her yeri, köpek kulübeleri, kuş dolu sundurmalar ve saksılarla doluydu. Fotoğrafları gerçek gibi görünmüyordu. Bir gün beni kanarya diye çağırıp tuğladan duvarın önünde durmamı istedi. Fotoğraf bahçeyi normalden çok büyük göstermişti. Belki de fotoğraflarda ben doğmadan çok önce büyükannemle evlendiği için zorla atıldığı gençliğindeki büyük bahçeyi yaratmaya çalışıyordu.

Ölümünden sonra, büyükannem bizimle yaşamaya başlayınca ona sordum.

-"Büyükanne, sen Yahudi misin yoksa değil misin?"

Öldüğünde nasıl ve hangi dine göre cenaze töreni yapılacağını merak ediyordum.

-"Ben gayri-musevi bir Yahudiyim" dedi.

Watford'daki dükkânda durduğu sürece, Musevi tarafının bilinmesinden hoşlanmazdı çünkü bu, işine zarar verebilirdi. Bu davranışın zayıf ve yanlış olduğu söylendiğinde hayret ederdi. Ona göre, işi için iyi olan her şey Allah'a göre uygundu. Ona kalpten inanırdı. "Tanrı seni korusun" hariç ona tanrı dediğini duymadım. İngiliz Kilisesi'nin Anneler

Birliği'ne üyeydi. Rahiplerin, keşişlerin bütün sosyal etkinliklerine katılırdı. Bu hem kendisi hem de işi için çok iyiydi. Hatır günlerinin dışında pazarları kiliseye gitmezdi. Bir keresinde aykırı bir iş yapmış, sırf meraktan ruhçuların toplantısına gitmişti fakat ayağına sıra düşmüş ve bir ay topallamıştı. Tanrı onu cezalandırmıştı.

Bu ruh çağırma işi ilgimi çekti. Büyükannem ölülerin ruhlarını çağırdıklarını söylemişti, ölüleri hazır olmadan hareket ettirmek Allah'ı kızdırıyormuş.

Sonra da bana ruhçuların başına gelenleri anlattı. "Birkaç yıl sonra bahçede koşmaya başlarlar, arkalarına dönüp bakarlar ve tüyleri diken diken olur, sonra yine koşarlar. Ruhları gördüklerine eminim.

"Büyükannemin elini tutup onu ruhçuların yaptıklarını bana göstermesi için bahçeye gönderdim. Eteğini elleriyle tutup koşmaya başladı. Etrafına bakınıp iyice korktuktan sonra eteklerini daha da yukarı kaldırınca çamaşırının beyaz fırfırları çorabının çevresinde dönüp durdu. Sonra da geriye dönüp bana koştu.

Kumlu göz kapaklarıyla dedem bu gülünç durumu görünce seslendi:

- Bırak eğlenceyi Adelaide!

Büyükannem çığlık atarak tekrar yapmaya başladı "Ah-ah-ah!"

İki boş sandığın üzerine çıkmış, dükkânda aranıyordum. Yukarıdaki rafta, ilgi çekici yazıların olduğu kâğıtlara sarılmış bir yığın mum buldum. Kâğıtları biraz düzeltince yazılar ortaya çıktı: "Kadınlara oy hakkı", "Kadınlara niçin baskı yapıyorsunuz?" Bir başka mum yığını ise üzerine eski moda elbiseli ama askeri görünümlü bir kadının bayrak sallarken çekilmiş bir resmi basılı daha büyük bir kağıda sarılmıştı. Üstünde "Feministlere katılacağım" yazıyordu.

Büyükanneme bu kâğıtların nereden geldiğini sordum, hiçbir şeyi atmazdı ve bu kâğıtların mumlar için kullanılmadan önce başka bir amaç için kullanılmış olması gerekiyordu. Onun yerine dedem yanıtladı, nezaketini unutarak "Bayan Spankarse lark."

"Bayan Pankhurst demek istiyor. Hiç beklemezdim Tom, hem de çocuğun önünde!" Dedem kendi şakasına gülüyordu. Bütün öğle sonrası boyunca yeni bir kelimeyi, büyükannemin Watford'un en büyük caddesindeki kadınlar yürüyüşüne katıldığını, en güzel elbiselerini giydiğini ve dedemin bu konudaki düşüncelerini öğrenmiştim. Gözümde, büyük annemin elinde flamayla arkadaşlarıyla caddede yürüyüşünü, yürürken de beyaz iç etekliğinin bileklerinde görünüşünü canlandırdım. Birkaç yıl sonra Watford feminist hareketi sırasında orada bulunmadığıma, bu olaya tanık olmadığıma, büyükannemle birlikte yürümediğime inanmak zor geliyordu. Parlak siyah şapkasının güneşte nasıl parladığını hatırladım.

Bazı Yahudiler Watford'a gelip, büyükannemin dükkânına pek uzak olmayan bir yere, bir bisiklet dükkânı açtılar. Onlarla hiç ilgisi yoktu, zaten Polonyalı göçmenlerdi. Yeni gelenlere Polonyalılar diyordu. Ne anlama geldiğini sorduğumda bana "yabancılar" demişti. Bir gün Polonyalı anne dükkânın kapısında dururken elimde bir üzüm salkımıyla önünden geçiyordum. Bana "ye" dedi. Koştum, şaşırmıştım. Büyükannem yabancıların komik insanlar olduğunu söylemişti.

Birlikteyken Yahudi yanıyla övünürdü çünkü bu onu akıllı yapıyordu. O kadar zekiydi ki onun için güzel olmak gereksizdi. Baba tarafından atalarının Kızıldeniz'i geçmiş olmalarıyla övünürdü; Allah elleriyle dalgaları iki yana ayırmış onlar da Mısır'dan karşı kıyıya geçmişler. Musa'nın kardeşi Meryem çalgısını çalmış ve bütün kadınlar Allah'a bir şarkı söyleyerek geçmişler. Pek kısa bir zaman önce Watford'da yürüyen Kurtuluş Ordusu kızlarının çalgılar

çalarak geçtiklerini düşündü. Büyükannem beni dükkânın duvarına onları izlemeye çağırdı, gürültüleri duyulmaya başlayınca da başının üstünde ellerini yarı olayın heyecanı yarı mimikleriyle çırpmaya başladı. "Allelulia, Allelulia!" diye çığlıklar atıyordu.

Bırak eğlenceyi Adelaide sevgilim!

Kızıldeniz geçilirken orda mıydım? Hayır bu ben doğmadan önce olmuştu. Kafam hikâyelerle doluydu, Yunanlılar ve Troyalılar, Piktler ve Romalılar, Yakobitler ve Kırmızıurbalılar ama bunların hepsi hayatımın dışındaki şeylerdi. Büyükannem ise ayrı bir yerlerdeydi. O en önde, kadınların zafer dansının lideriydi. Tamburunu çalıp Musa'nın kardeşi Meryem ve bayan Pankhurst ile Allelulia'yı söylüyordu. Allah denizin duvarlarını tutup çekiyordu. Büyükannemin beyaz iç etekliği botlarının birkaç santim üzerinde siyah eteğinin arkasında parlıyordu, tıpkı ruhçuların yaptıklarını bahçede gösterirken olduğu gibi. Gördüğüm sahne ile görmediğimi ayırabiliyordum ama onları aklımdan çıkarıp atamıyordum.

Büyük halalarım Sally ve Nancy ben doğmadan kısa bir süre önce dedemle barışmışlardı. Her yıl onları ziyarete giderdim. Biri dul, biri evde kalmış iki kadın sessizce yaşarlardı. Kendilerini çiçeklere ve kilise papazına adamışlardı. Büyükannem gibi ben de Yahudi olmayan bir Yahudi idim. Babam Yahudi idi ve büyük halalarım benim de tıpkı büyükannem gibi Yahudiye benzemediğimi söylemeye çekinirlerdi. Bir keresinde bunu sanki anlayamazmışım gibi yanımda tartışıyorlardı. Ben de onlara bir Yahudiye benzediğimi ayağımın küçüklüğünü ümitsizce belirterek söyledim. "Bütün Yahudiler küçük ayaklıdır." Bu Yahudi özelliğinin varlığını kabul ettirmiştim.

Nancy'nin yüzü uzun ve ince, Sally'ninki ise yuvarlaktı. Ufak masaların üstünde birçok minder görünüyordu. Her yaz

kek yer, çay içerdim, saatin tiktakları sessizliği bozardı. Öğle güneşinin ışıklarını yakalayan sarı-yeşil arası pelüşten döşemelik eşyaya baktım, büyükhalaların sessizliğinde huşu ile dokumayı ve renklerini içime sindirene kadar. Büyükanneme dönüp gözlüklerine baktığımda gözlerimin maviden sarı-yeşil pelüş rengine dönüştüğünü gördüm.

Bu öğle sonralarının birinde babamın bir mühendis olduğunu söylediler. Bütün Yahudiler mühendistir dedim. Düşündüğüm bu şeyden çok etkilendiler, sahte doktorun dışında herhalde doğruydu. Sonra Sally bakıp "Ama Lingenler mühendis değildir" dedi. Lingenler Yahudi de değildi, Alman asıllılardı ama bu aynı anlama geliyordu. Lingenler büyükannem tarafından yabancı sınıfına sokulmamışlardı çünkü hepsi Londralıydı ve İngilizceleri normaldi. Kızları annemin gençliğinde onun en iyi arkadaşlarıydı. Üyi şarkı söyleyen Lottie, piyano çalan Flora ve tuhaf Susanna. Evlerinde geçirdiğim uzun bir akşamı hatırlıyorum, Lottie ile annem Flora'nın piyanosu eşliğinde şarkı söylemişlerdi. Odanın kapısında dolaşan Susanna'yı ve yüzündeki garip gülümsemeyi gördüm, hiç kimsenin yüzünde görmediğim bir gülümsemeydi bu. Gözlerimi ondan alamıyordum, bakmaktan rahatsız olmuştum.

Lottie ile annem on yedi yaşındayken bir gün araba tutup cin içtikleri bir hana gittiler. Bu kaçamağın gizli kalması gerektiğini unutup şoföre cin ikram ettiler, iki saat sonra da arabada şarkı söyleyerek geri döndüler: "Küçük korkunç Watford" küçük kirli Watford yakında sana elveda diyeceğiz küçük iğrenç Watford. "Kendilerini köylü kızlar gibi düşünmüyorlar ve başka yerlerdeki akrabalarına gitmek için hevesleniyorlardı. Lottie bir yer bulmaya Londra'ya annem de Edinburgh'a gitti. Annem bana arabanın ve atların High Street'e vahşi dönüşünün hikâyesini anlattı ve büyükannem de işler için kötü bir olay olduğunu ekleyerek bunu doğruladı.

Aslında parlayan asfaltta sabah yürüyüşünü yapıp dua eden Benskin Biracılık'ın sahibi yaşlı Benskin'den High Street'deki mini etekli kızlardan, süt arabalarından, motorlu araçlardan ve otobüslerden başka hiçbir şey görmediğim halde nal seslerini duyup, arabada puantiyeli elbiseleriyle ayakta yalpalayan kızları görür gibiydim.

Ben bir Yahudi olmayan Yahudiyim.

Büyükannem babamın evinde öldüğü için bir Yahudi gibi gömüldü ve Yahudi gazetelerinde ilan edildi. Aynı zamanda büyük halalarım da İsa'ya kavuştuklarında Watford gazetelerinde ilan edildiler. Annem yeni ayı görür görmez nerede olursa olsun üç kez selamlamayı asla ihmal etmezdi. Onu kalabalık bir yolda üzerine sayısız soğuk, mantıklı, Prezbiteryan gözü dikilmiş halde, "Yeni ay, yeni ay bana şans getir". Hafızamda bu görüntü annemin bir cuma gecesi bana öğretildiğinde çok garip gelen bir İbraniceyle bir Übrani duası okuyarak kutsal Cumartesi mumlarını yakmasıyla birleşmiştir. Hâlâ, bu onun görevi ve ciddi töreniydi. Kanındaki Yahudilikten dolayı bana İncil'deki İsrailoğullarıyla kendimin bir olduğunu ve bu hakikatten hiç şüphe duymadığını söyledi. Onu büyükannemden sonra ikinci, kendimi de üçüncü Yahudi olmayan Yahudi olarak görüyordum. Annem her zaman çantasında, içinde İsa'nın dikenli taç giymiş resmi olan küçük bir madalyon taşırdı. Bir masanın üzerinde nilüfer yaprağında hoş bir Buda bir diğerinde korkunç bir Milo Venüsü taklidi saklardı. Sadece Allah'a inanmasına rağmen annem evinde diğer bütün tanrılara saygı gösterirdi.

Babama neye inandığı sorulduğunda "Ben yeryüzünü ve cenneti yaratan mukaddes Allah'a inanırım" der ve daha başka bir şey söylemeyerek onun gibi masum bir insana göre sorunlar içeren gazetelerine dönerdi.

Onlar için benim Katolikliğe geçmem çok büyük bir şok olmadı. Ne de olsa Katolikler de bütün diğerleri gibi sonunda Allah'a kavuşurlar.